

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tarih Anabilim Dalı

**1960'LI YILLARDAN 1970'LERİN BAŞLARINA KADAR
TÜRKİYE SOLUNUN ÇİN ALGISI: *YÖN, TÜRK SOLU VE DEVRİM*
DERGİLERİ ÖRNEĞİNDE BİR İNCELEME**

Mingtian WANG

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2026

**1960'LI YILLARDAN 1970'LERİN BAŞLARINA KADAR TÜRKİYE SOLUNUN ÇİN
ALGISI: *YÖN*, *TÜRK SOLU* VE *DEVİRİM* DERGİLERİ ÖRNEĞİNDE BİR İNCELEME**

Mingtian WANG

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tarih Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2026

KABUL VE ONAY

Mingtian WANG tarafından hazırlanan “1960’lı Yıllardan 1970’lerin Başlarına Kadar Türkiye Solunun Çin Algısı: *Yön, Türk Solu* ve *Devrim* Dergileri Örneğinde Bir İnceleme” başlıklı bu çalışma, 23.06.2026 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Gökhan ATILGAN (Başkan)

Dr. Öğr. Üyesi Hakan KAYNAR (Danışman)

Doç. Dr. Emre SARAL (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Prof. Dr. Uğur ÖMÜRGÖNÜLŞEN

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan **“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”** kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ... ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

...../...../.....

Mingtian WANG

“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir

* Tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, **Dr. Öğr. Üyesi Hakan KAYNAR** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Mingtian WANG

TEŞEKKÜR

Eğitim hayatım boyunca desteklerini esirgemeyen aileme, ayrıca Türkiye’de bulunduğum süre zarfında bana yardımcı olan arkadaşlarıma en içten teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

WANG, Mingtian. *1960'lı Yıllardan 1970'lerin Başlarına Kadar Türkiye Solunun Çin Algısı: Yön, Türk Solu ve Devrim Dergileri Örneğinde Bir İnceleme*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2026.

Bu çalışma, 1960'ların başından 1970'lerin başına kadar Türkiye'de yayımlanan üç sol dergiyi —*Yön*, *Türk Solu* ve *Devrim*— inceleyerek dönemin Türk solunun Çin Devrimi'ne, sosyalist pratiğe ve Mao Zedong düşüncesine ilişkin algısını ve bu deneyimi özümseme biçimini ele almaktadır. Araştırma, üç derginin de Çin'i Üçüncü Dünya'nın anti-emperyalist devriminin önemli bir örneği saydığını; Yeni Demokrasi teorisi, halk savaşı ve kitlesel seferberlik deneyiminin Türkiye'nin kendine özgü kalkınma yolu arayışı için değerli bir referans olarak görüldüğünü göstermektedir. Ancak ideolojik yönelim farkları nedeniyle dergiler ayrışmaktadır: *Yön* temkinli bir tutumla karşılaştırma ve derslere ağırlık verir; *Türk Solu* güçlü bir özdeşleşmeyle Çin deneyimini teorik bir ölçüt sayar; *Devrim* ise onu daha radikal bir devrimci söyleme yerleştirir. Kısacası bu dergilerdeki Çin imgesi, Çin gerçekliğinin nesnel bir yansıması değil, tarafların kendi siyasi ihtiyaçlarına göre seçici biçimde inşa edip yeniden yorumladığı bir kurgudur ve Mao Zedong düşüncesinin Türkiye'deki sonraki yayılımına zemin hazırlamıştır.

Anahtar Sözcükler

Türkiye solu, Çin devrimi, Çin algısı, sosyalizm, Mao Zedong Düşüncesi.

ABSTRACT

WANG, Mingtian. *An Examination of the Turkish Left's Perception of China from the 1960s to the Early 1970s: The Case of Yön, Türk Solu, and Devrim Journals*, Master's Thesis, Ankara, 2026.

This study examines three leftist journals published in Turkey from the early 1960s to the early 1970s—*Yön*, *Türk Solu*, and *Devrim*—in order to analyze how the Turkish left of the period perceived and absorbed the Chinese Revolution, socialist practice in China, and Mao Zedong Thought. It finds that all three regarded China as an important example of anti-imperialist revolution in the Third World, treating the theory of New Democracy, people's war, and mass mobilization as valuable references for Turkey's search for an independent path of development. Yet, owing to their differing ideological orientations, the journals diverged: *Yön* took a cautious stance focused on comparison and lessons; *Türk Solu* identified strongly with China and treated its experience as a theoretical norm; *Devrim* placed it within a more radical revolutionary discourse. In short, the image of China in these journals was not an objective reflection of Chinese reality but a construction that each party selectively shaped and reinterpreted according to its own political needs—one that laid the groundwork for the later spread of Mao Zedong Thought in Turkey.

Keywords

Turkish left, Chinese Revolution, perceptions of China, socialism, Mao Zedong Thought.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	I
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	II
ETİK BEYAN	III
TEŞEKKÜR	IV
ÖZET	V
ABSTRACT	VI
İÇİNDEKİLER	VII
KISALTMALAR DİZİNİ	IX
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM ÇİN DEVRİMİ'NİN TEMEL SÜRECİ VE İDEOLOJİK ANLATISI . 9	
1.1. ÇKP' NİN KURULUŞUNDAN ÖNCE ÇİN DEVRİMİ ' NİN TARİHSEL ARKA PLANI.....	9
1.2. ÇKP'NİN YÜKSELİŞİ, DEVRİMCİ YOLUN OLUŞUMU VE ZAFERİ.....	14
1.3. ÇHC'NİN KURULUŞUNDAN SONRA SOSYALİST İNŞA VE ULUSLARARASI İMGESİ.....	19
2. BÖLÜM 1960'LARDA TÜRKİYE SOLUNUN ÇİN ALGISİNİN BAĞLAMSAK ÇERÇEVESİ VE YAYILIM KANALLARI.....	28
2.1. 1960'LARDA TÜRKİYE SOLUNUN SİYASAL ORTAMI VE ULUSLARARASI KONJONKTÜR.....	28
2.2. TÜRKİYE SOLUNUN ÇİN'E DAİR BİLGİ VE ALGI KANALLARI	33
3. BÖLÜM YÖN DERGİSİNDE ÇİN İMGESİ.....	42
3.1. ÇİN DEVRİMİ VE SOSYALİST İNŞANIN ANLATIMI.....	42
3.2. KÜLTÜR DEVRİMİ VE MAO ZEDONG İMGESİ.....	51
3.3. ÇİN'İN DIŞ POLİTİKASINA DAİR ANLATILAR.....	59
3.4. ÇİN VE TÜRKİYE: KARŞILAŞTIRMALI BİR PERSPEKTİFTEN ÇIKARIMLAR.....	65
4. BÖLÜM <i>TÜRK SOLU</i> DERGİSİNDE ÇİN İMGESİ.....	74
4.1. ÇİN DEVRİMİ VE İNŞA SÜRECİNİN SUNUMU	74
4.2. MAO ZEDONG DÜŞÜNCESİNİN TANITIMI VE KURAMSAL ÖNEMİ.....	86
4.3. ÇİN DEVRİM DENEYİMİNİN TÜRKİYE DEVRİMİ AÇISINDAN TAŞIDIĞI İLHAM.....	92

4.4. ÇİN-SOYVET AYRIŞMASI VE <i>TÜRK SOLU</i>	101
5. BÖLÜM <i>DEVİRİM</i> DERGİSİNDE ÇİN İMGESİ	106
5.1. ÇİN'İN MİLLİ DEVİRİM YOLU	106
5.2. ÇİN SOSYALİZMİNİN KURUMSAL VE SİSTEMSEL PRATİKLERİ	109
5.3. ÇİN'İN DIŞ POLİTİKASI VE ULUSLARARASI SİYASET	112
6. BÖLÜM ÜÇ DERGİDE ÇİN İMGESİNE YÖNELİK KARŞILAŞTIRMALI ANALİZ	116
6.1. <i>YÖN</i> DERGİSİNDE ÇİN İMGESİNİN ANALİZİ	116
6.2. <i>TÜRK SOLU</i> DERGİSİNDE ÇİN İMGESİNİN ANALİZİ	119
6.3. <i>DEVİRİM</i> DERGİSİNDE ÇİN İMGESİNİN ANALİZİ	124
SONUÇ	128
KAYNAKÇA	132
EK1 ORJİNALLİK FORMU	141
EK 2 ETİK KURUL MUAFİYET FORMU (YA DA İZİNİ)	143

KISALTMALAR DİZİNİ

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ÇHC	Çin Halk Cumhuriyet
ÇKP	Çin Komünist Partisi
MDD	Millet Demokratik Devrim
TKP	Türkiye Komünist Partisi
TİP	Türkiye İşçi Partisi

GİRİŞ

20. yüzyılın 1960'lı yılları, Türkiye'nin modern siyasal ve düşünsel tarihinde köklü dönüşümlerin yaşandığı kritik bir döneme işaret etmektedir. 27 Mayıs Darbesi, Demokrat Parti iktidarının uzun süren yönetimine son vermiş; ertesi yıl kabul edilen 1961 Anayasası ise toplumun farklı kesimlerinin siyasal taleplerini ifade edebilmeleri için görece daha özgür bir ortam yaratmıştır. Bu koşullar altında Türkiye'de sosyalist hareket hızlı bir gelişim sürecine girmiş; işçi hareketleri, öğrenci hareketleri ve büyük ölçüde aydınlar tarafından şekillendirilen sol düşünce belirgin biçimde güç kazanmıştır. Devletin toplumsal yapısı, ekonomik kalkınma modeli ve gelecekteki siyasal düzenin yönü gibi temel meseleler etrafında, Türkiye solu içerisinde kapsamlı ve yoğun tartışmalar yürütülmüştür. Her ne kadar mevcut toplumsal yapının analizi ve sosyalizme geçiş stratejileri konusunda görüş ayrılıkları bulunsada, sol çevrelerin ortaklaştığı temel bir nokta vardır: Türkiye'yi Batı yanlısı yol ve modellere bağımlılıktan kurtaracak alternatif bir yönelim arayışı ve ülkenin tarihsel ve toplumsal özgünlüğüne uygun bir devrimci yolun keşfi.

Öte yandan, Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşu ve Çin'in uluslararası alandaki nüfuzunun genişlemesiyle birlikte, Çin Devrimi'nin deneyimi ve Çin'in sosyalist kalkınma yolu giderek Türk solunun ilgi odağına girmeye başladı. Çin Komünist Partisi'nin (ÇKP) yarı-sömürge ve yarı-feodal toplumsal koşullarında¹ uzun soluklu

¹ “Yarı-sömürge, yarı-feodal toplum” (半殖民地半封建社会) kavramı, kökenini Marksist kuramsal çerçeveden alan tarihsel bir kavramdır. Çin modern tarihine ilişkin araştırmaların özgül bağlamında, Çin'de resmi tarih yazımı büyük ölçüde Mao Zedong'un ilgili değerlendirmelerini benimsemiş ve bu kavramı, modern dönemde Çin toplumunun yapısal özellikleri ile tarihsel dönüşüm dinamiklerinin genel bir özeti olarak ele almıştır. Mao Zedong'a göre, emperyalist güçlerin Çin'e yönelik saldırıları, bir yandan geleneksel feodal toplumsal yapının çözülme sürecini hızlandırmış, kapitalist unsurların Çin toplumu içinde ortaya çıkmasına ve gelişmesine zemin hazırlamış; böylece mevcut feodal toplum yapısının giderek yarı-feodal bir nitelik kazanmasına yol açmıştır. Öte yandan ise emperyalizm, siyasal, ekonomik ve askeri alanlarda uyguladığı çok yönlü tahakküm yoluyla Çin üzerinde sert bir egemenlik kurmuş, ülkenin devlet egemenliğini ve bağımsızlığını tahrip etmiş; bu süreçte Çin, tam anlamıyla bağımsız bir devletten giderek yarı-sömürge, hatta sömürge niteliği taşıyan bir konuma sürüklenmiştir. Bkz.: Zhongguo Jindaishi Bianxiezu, *Zhongguo Jindaishi (Di Er Ban) Shangce, Gaodeng Jiaoyu Chubanshe*, 2020, s. 7 (《中国近代史》编写组:《中国近代史(第二版)》上册, 高等教育出版社 2020 年版, 第 7 页); Zhang Haipeng, *Zhongguo Jindai Tongshi Di Yi Juan: Jindai Zhongguo Lishi Jincheng Gaishuo*, Jiangsu Renmin Chubanshe, 2009, s. 104-116 (张海鹏:《中国近代通史第一卷:近代中国历史进程概说》, 江苏人民出版社 2009 年版, 第 104—116 页); Mao Zedong, *Mao Zedong Xuanji Di 2 Juan*, Renmin Chubanshe, 1991, s. 630 (《毛泽东选集》第 2 卷, 人民出版社 1991 年版, 第 630 页)。

devrimci mücadele yoluyla sosyalist bir iktidar kurma süreci, bazı Türk sosyalistleri tarafından Türkiye'nin sosyalizme giden yolda başvurabileceği bir deneyim olarak değerlendirildi. Çin Devrimi'nde köylülüğün rolüne verilen önem, kitlelerin seferber edilerek sürece dahil edilmesi ve emperyalizme ile feodalizme karşı ortak bir cephenin oluşturulması gibi tarihsel deneyimler, bir kısım Türk solcusunun Türkiye toplumuna ilişkin çözümlerinde yankı uyandırdı. Bunlara ek olarak, Mao Zedong² önderliğindeki ÇKP kadrolarının devrimci pratik içerisinde geliştirdiği Yeni Demokratik Devrim Teorisi (新民主主义革命论), Silahlı Mücadele Anlayışı ve Kırdan Kente Kuşatma Stratejisi (农村包围城市战略) gibi bir dizi teorik yaklaşım da giderek Türk solunun tartışma gündemine girdi.

Bunların yanı sıra, Soğuk Savaş'ın değişen dengeleri de Türk sosyalistlerinin Çin'e olan ilgisini derinleştirdi. NATO üyesi olan Türkiye'de iç siyasi yaşam, uzun süre boyunca anti-komünist ideolojinin baskısı altında şekillendi. Ne var ki 1960'ların ortasından itibaren, iç ve dış koşulların dönüşümüyle —özellikle yurt içinde yükselen toplumsal hareketlerin baskısıyla— sol aydınlar kamusal alanda giderek daha fazla söz hakkı kazanmaya başladı. 1960'lı yıllarda patlak veren Çin-Sovyet ideolojik tartışması, sosyalist blok içindeki ayrışmaları açık bir çatışmaya dönüştürerek Türk solunu “sosyalist model”in özünde çoğul bir nitelik taşıdığı sorusu üzerinde düşünmeye yöneltti. 1968'de Sovyetler Birliği'nin Çekoslovakya'yı işgali de Türk solu üzerinde derin izler bıraktı; bu olay, pek çok sol aydın tarafından Sovyetler Birliği'nin sosyalizmin ilkelerinden saparak hegemonculuğa ve şovenizme yöneldiğinin önemli bir göstergesi olarak yorumlandı.

Aynı dönemde Çin'de patlak veren “Kültür Devrimi”ne (文化大革命) ilişkin haberler de yurt içi ve yurt dışı medya aracılığıyla Türkiye'ye ulaştı. Farklı siyasi

² 1960'lı ve 1970'li yıllarda Türkiye'de yayımlanan çalışmalarda, Çinli liderlerin adlarının yazımında birlik bulunmamaktadır. Bu dönemde Mao Zedong'un (毛泽东) adı Mao Zedung, Mao Tsetung, Mao Tse-tung, Mao Çe-Tung gibi farklı biçimlerde; Zhou Enlai'nin (周恩来) adı ise Chou En-lai, Zhou Enlai, Çu En-lay gibi varyantlarla aktarılmıştır. Söz konusu farklılıklar, Çince özel adların Latin alfabesine aktarımında farklı dönemlerde ve farklı dilsel kanallar aracılığıyla kullanılan transkripsiyon sistemlerinden kaynaklanmaktadır. Bu süreçte özellikle İngilizce bağlamında kullanılan Wade-Giles sistemi ile Almanca, Rusça ve sosyalist blok içi yayın ağları üzerinden gerçekleşen aktarım biçimleri etkili olmuştur. Hanyu Pinyin (汉语拼音) sisteminin uluslararası akademik yazında standart hale gelmesiyle birlikte, güncel akademik çalışmalarda Mao Zedong ve Zhou Enlai kullanımı yerleşmiştir. Bu çalışmada, yazarın anlatımında söz konusu standart yazım biçimleri esas alınmakta; tarihsel belgeler ve birincil kaynaklardan yapılan doğrudan alıntılarda ise dönemin özgün yazım biçimleri korunmaktadır.

eğilimlerin bu olaya ilişkin değerlendirmeleri birbirinden ayrışsa da Kültür Devrimi'nde tezahür eden “devrimcilik” ve Çin'in “devrimi ihraç etme” (輸出革命) politikasının yarattığı ivme, Çin Komünist Partisi'nin uluslararası komünist hareket söylemindeki varlığını şüphesiz güçlendirdi; Türk solunu da Çin'in siyasi ve toplumsal pratiğini çok daha yakından izlemeye yöneltti.

Bu dönemde Türkiye'de yayımlanan çok sayıdaki sol yayın arasında *Yön*, *Türk Solu* ve *Devrim* dergileri, 1960'lı yıllardan 1970'lerin başlarına kadar özellikle belirleyici bir rol oynamıştır. *Yön* dergisi 1961 yılında yayımlanmaya başlamış, 1967 yılında ise yayın hayatına son vermiştir. Dönemin en etkili sol milliyetçi yayınlarından biri olan *Yön*, Doğan Avcıoğlu ve arkadaşları tarafından kurulmuş; “Yön-Devrim” Hareketinin düşünsel merkezini oluşturmuştur. Dergi, Kemalizm ile sosyalizmi birleştirmeyi hedefleyen sol ulusalcı bir çizgiyi temsil etmiş; ulusal bağımsızlık, planlı ekonomi ve anti-emperyalizm vurgularını ön plana çıkarmıştır.

Türk Solu dergisi ise Türkiye solundaki bir diğer önemli akım olan “Milli Demokratik Devrim” (MDD) Hareketinin teorik platformu olarak öne çıkmıştır. 1967 yılında yayımlanmaya başlayan dergi, anti-emperyalist ve yurtsever güçlerin ittifakına dayalı bir ulusal kurtuluş devrimi perspektifini savunmuş; özellikle Çin'in halk savaşı teorisine ve Mao Zedong Düşüncesine belirgin bir ilgi göstermiştir. Söz konusu dergiler, Çin Devrimi'ne ve Çin'deki sosyalist inşa sürecine ilişkin haberleri, çeviri metinleri ve yorum yazıları aracılığıyla, Türkiye'deki okur kitlesinin Çin tipi sosyalizm ve Mao Zedong Düşüncesiyle giderek daha yakından tanışmasına katkıda bulunmuştur. Bu yayınlar, Türkiye solunun entelektüel çevrelerinde Çin'e dair erken dönem algıların ve söylemsel çerçevelerin şekillenmesinde belirli bir rol oynamıştır.

Devrim dergisi ise *Yön*'de şekillenen düşünsel hattın devamı niteliğinde olup, *Yön*'ün kapanmasının ardından 1969 yılı civarında büyük ölçüde aynı radikal aydın çevresi tarafından yayımlanmaya başlanmıştır. Bu dergi, Kemalist ilkelerle sosyalizmi sentezleyen devrimci bir yol anlayışını sürdürmüş ve daha açık biçimde radikal siyasal söylemler üretmiştir.

Buna rağmen, akademik literatürde bu dönemde Türkiye solunun Çin'e yönelik algı ve değerlendirmelerine ilişkin çalışmaların görece sınırlı kaldığı görülmektedir. Mevcut

araştırmalar, Türkiye sol hareketi içerisindeki “Maocu” eğilimlere çoğunlukla 1970’li yıllarda Doğu Perinçek liderliğinde şekillenen “Aydınlıkçı” çevre ve onun ideolojik hattı üzerinden yaklaşmış.³ “**Aydınlıkçı**” ya da “Aydınlık Hareketi” olarak adlandırılan akım, 1960’lı yılların sonlarında ortaya çıkmış; Çin sosyalist teorisini ve Mao Zedong Düşüncesini açık biçimde savunması ve Türkiye’deki Sovyet yanlısı sosyalist çevrelerle yürüttüğü ideolojik polemiklerle tanınmıştır. Bu çevrenin siyasal söylemi, kuramsal çerçevesi ve örgütsel yapısı, akademik literatürde görece kapsamlı biçimde ele alınmıştır.⁴ Bununla birlikte, Aydınlik Hareketi’nin ortaya çıkışından önce Türkiye solunun Çin’e dair erken dönem algıları, tartışma biçimleri ve bu algıların düşünsel etkileri ile Mao Zedong Düşüncesinin 1960’lı yıllarda Türkiye’ye hangi kanallar aracılığıyla girdiği ve nasıl bir etki yarattığı, henüz sistematik ve derinlemesine bir incelemeye konu edilmemiştir. Bu eksiklik, Mao Zedong Düşüncesinin Türkiye’deki yayılma sürecinin bütüncül biçimde kavranmasını zorlaştırmakta ve Türkiye sol düşünce tarihinin belirli evrelerinin kesintili görünmesine yol açmaktadır.

Belirtmek gerekir ki, 1949’da Cumhuriyeti ile Çin Halk Cumhuriyeti’nin (ÇHC) kuruluşunun ardından Türkiye, Çin ile diplomatik ilişki kurmak yerine ABD’nin izinden giderek Tayvan makamlarıyla sözde “diplomatik ilişkilerini” sürdürmeyi tercih etmiştir. 1971’de iki ülke arasında resmi diplomatik ilişkilerin kurulmasından önce, Türkiye ile Çin arasında kamuya açık herhangi bir temas mekanizması mevcut değildi. Bu koşullar altında, 1960’lardan 1970’lerin başlarına kadar Türkiye solunun Çin’e ilişkin bilgisi büyük ölçüde gayri resmi ve dolaylı kanallara —başta dergiler ve gazeteler aracılığıyla dolaşıma giren Çin’e dair haberler ile çeviri metinler— dayanmaktaydı. Ne var ki söz konusu içeriklerin yeniden dolaşıma sokulma süreci, basit bir bilgi “alımı ve iletimi”nden ibaret değildi; aksine ilgili bilgilerin seçici biçimde işlendiği ve dönüştürülerek aktarıldığı bir süreçti. Dönemin özgül siyasal atmosferi içinde, Çin’e

³ Belirtmek gerekir ki, yukarıda anılan niteleme (Maoculuk), söz konusu grubun kendi ideolojik çerçevesini tanımlamak ve kendisini diğer örgütlerden ayırt etmek amacıyla kullandığı bir adlandırma değildir; aksine, dış çevreler tarafından yüklenen ve olumsuz çağrışımlar içeren bir nitelendirmedir. Bu grup, kendisini hiçbir zaman “Maocu” ya da “Maoist” olarak tanımlamamış; buna karşılık kendi tanımlamasında “Bilimsel Sosyalist” (科学社会主义者) ifadesini kullanmıştır. Bkz.: Çağdaş Üngör, “Türkiye Solunda Çin Etkisi: Proleter Devrimci Aydınlik Hareketi Üzerine Bir Değerlendirme (1969-1977)”, Selçuk Esenbel, İsenbike Togan, Altay Atlı, *Türkiye’de Çin’i Düşünmek: Ekonomik, Siyasal ve Kültürel İlişkilere Yeni Yaklaşımlar*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2013, s. 171.

⁴ Türkiye akademisindeki güncel çalışmalar için bkz.: Emre Turku, *Proleter Devrimci Aydınlik Dergisi ve Türkiye’de Maoculuk Düşüncesinin Gelişimi*, Doktora Tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2025.

ilişkin içerikleri yayımlayıp dolaşıma sokan sol yayın organları yalnızca bilgi aktarmakla kalmamış; aynı zamanda kendi ideolojik yönelimleriyle örtüşen ve siyasal seferberlik işlevi taşıyan bir Çin imgesi de inşa etmiştir.

Bu sorunlar çerçevesinde şekillenen bu tez, 1960'lı yıllardan 1970'lerin başlarına kadar olan dönemi inceleme kapsamına almakta; Yön, Türk Solu ve Devrim dergilerini temel araştırma nesneleri olarak ele almaktadır. Çalışma, söz konusu dönemde Türkiye solunun farklı kesimlerinin Çin Devrimi'ne, Çin'deki sosyalist inşa sürecine ve Mao Zedong Düşüncesine ilişkin algı ve temsillerini sistematik biçimde incelemeyi amaçlamaktadır. Bunun yanı sıra tez, Mao Zedong Düşüncesinin Türkiye'ye giriş kanallarını ve erken dönem etkilerini ortaya koymayı; Çin imgesinin Türkiye sol söylemi içerisinde nasıl inşa edildiğini açıklamayı ve bu sürecin Türkiye solunun farklı kesimlerinin ideolojik yönelimleri ve siyasal talepleriyle, aynı zamanda dönemin uluslararası siyasal koşullarıyla olan bağlantısını tartışmayı da hedeflemektedir. Bu araştırma aracılığıyla tez, Soğuk Savaş döneminde ideolojilerin sınır aşan dolaşımını ve Türkiye ile Çin arasında gayri resmi düzeyde gerçekleşen düşünsel etkileşimleri anlamaya yönelik temsil gücü yüksek bir tarihsel örnek sunmayı amaçlamaktadır.

Kaynak kullanımını bakımından tezde kullanılan birincil materyaller esas olarak Türkçe özgün metinlerden oluşmakta; bunların yanı sıra Çince ve İngilizce yayımlanmış çalışmalar ile gerekli görülen arşiv belgelerinden de yararlanılmaktadır. Bu çerçevede çok dilli tarihsel malzemenin karşılaştırmalı kullanımı yoluyla, 1960'lı yıllarda Türkiye solunun Çin'e yönelik temsil niteliği taşıyan algıları sistematik biçimde incelenmektedir.

Öncelikle, temel kaynaklar kapsamında çalışma, 1960'lı yıllardan 1970'lerin başlarına kadar Türkiye solunun önemli süreli yayınlarını inceleme nesnesi olarak ele almaktadır. Bu bağlamda Yön, Türk Solu ve Devrim dergilerinde Çin'e ilişkin yayımlanan metinler ayrıntılı biçimde analiz edilmektedir. Söz konusu üç dergi, Türkiye solunun dönemin önemli düşünsel yönelimlerini temsil etmekte olup, sol entelektüel çevrelerde uluslararası meselelerin tartışıldığı ve siyasal düşüncenin dolaşıma sokulduğu başlıca platformlar arasında yer almıştır. Tez kapsamında bu dergilerde yayımlanan Çin'e ilişkin haber yazıları, teorik makaleler, yorum metinleri ve çeviri yazılar sistematik biçimde tasnif edilerek içerikleri ve siyasal konumlanışları çerçevesinde ayrıntılı bir incelemeye tabi tutulmaktadır. İlgili dergilerin özgün metinleri ağırlıklı olarak Milli

Kütüphane, Cumhurbaşkanlığı Millet Kütüphanesi, Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi ve Türkiye Sosyal Tarih Araştırma Vakfı (TÜSTAV) bünyesinde muhafaza edilen ciltli nüshalar ile dijital tarama arşivlerinden temin edilmiştir.

İkinci olarak, tamamlayıcı kaynaklar kapsamında, 1960'lı yıllarda Türkiye'de sol gruplar tarafından çevrilerek yayımlanan Mao Zedong eserleri ve çeşitli siyasi yayınlar ile dönemin bazı sol entelektüellerine ait anı ve teorik metinlerden de yararlanılmaktadır. Bu tür kaynaklar, Mao Zedong Düşüncesinin Türkiye'ye aktarılma sürecinin somut izlerini ortaya koymak açısından değer taşımakta; aynı zamanda Türkiye solunun Çin'e ilişkin bilgisinin kaynak yapısını değerlendirmeye imkan tanımaktadır.

Dil ve kaynak kullanımı bakımından tezde kullanılan birincil materyaller esas olarak Türkçe özgün metinlerden oluşmaktadır. Araştırma sürecinde, ikincil aktarımların yol açabileceği anlam kaymalarını önlemek amacıyla, metinler doğrudan orijinal dilinden okunarak analiz edilmiştir. Önem taşıyan birincil metinler için gerekli görülen durumlarda Türkçe çeviriler verilmiş; özgün metinlerin kaynağı dipnotlarda açık biçimde belirtilerek çalışmanın denetlenebilirliği ve akademik tutarlılığı güvence altına alınmıştır.

Yöntem açısından tez, öncelikle tarihsel araştırma yöntemini esas almakta ve inceleme konusunu 20. yüzyılın 1960'lı yıllarında şekillenen Soğuk Savaş bağlamı ile Türkiye'nin iç siyasal dönüşümleri çerçevesinde konumlandırmaktadır. Çin Devrimi'nin tarihsel gelişim sürecinin ana hatlarıyla ele alınması ve 1960'lı yıllardan itibaren Türkiye'deki sosyalist hareketin gelişim seyrinin incelenmesiyle birlikte dönemin uluslararası konjonktüründeki değişimlerin de sistematik biçimde değerlendirilmesi yoluyla, söz konusu dergilerde Çin'in tartışıldığı tarihsel bağlam netleştirilmektedir. Bu yaklaşım, metinlerin dönemsel koşullardan kopuk biçimde basitleştirici ya da indirgemeci bir tarzda yorumlanmasının önüne geçmeyi amaçlamaktadır.

Bunun yanı sıra tezde temel araştırma yöntemi olarak metin çözümlemesi benimsenmektedir. Yön, Türk Solu ve Devrim dergilerinde Çin'e ilişkin yayımlanan içerikler; makale temaları, söylem biçimleri ve değer yargıları açısından ayrıntılı biçimde incelenmektedir. Haber metinleri, teorik yazılar, yorumlayıcı metinler ve çeviri

materyaller bu çerçevede sınıflandırılarak, Türkiye solunun Çin Devrimi'ne, Çin sosyalist pratiğine ve Mao Zedong Düşüncesine dair temel algı içerikleri ve anlatı biçimleri ortaya konulmaktadır.

Son olarak, inceleme konusu metinlerin güçlü ideolojik nitelikler taşıması nedeniyle, çalışmada olgusal bilgi ile siyasal tutum ifadeleri arasındaki ayrım özellikle gözetilmektedir. Bu doğrultuda dergilerde yer alan söylemler, Çin gerçekliğinin doğrudan ve nesnel bir yansıması olarak değil; belirli tarihsel koşullar altında Türkiye solunun siyasal ve ideolojik taleplerinin somut bir yansıması olarak ele alınmaktadır.

Bu tezin özgünlüğü, temel olarak araştırma nesnesinin seçimi, analitik bakış açısı ve kaynak kullanımı olmak üzere üç düzeyde ortaya çıkmaktadır. Öncelikle, araştırma nesnesinin seçimi bakımından belirli bir yenilik sunulmaktadır. Mevcut literatürün büyük bölümü, 1970'li yıllardan itibaren Türkiye solunda açık biçimde kurumsallaşan Çin yanlısı siyasal örgütlenmelere odaklanmakta; bu yapıların ortaya çıkışından önceki düşünsel hazırlık sürecini ise sınırlı ölçüde ele almaktadır. Bu çalışma, inceleme odağını 1960'lı yıllara kaydırarak Yön, Türk Solu ve Devrim dergilerini —sol düşüncenin temel ancak sürekliliği olan taşıyıcıları olarak— merkeze almakta; Mao Zedong Düşüncesinin ve Çin Devrimi deneyiminin Türkiye solunda nasıl algılandığını, tartışıldığını ve alımlandığını erken dönem biçimleriyle ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu yönüyle tez, mevcut çalışmaların zaman boyutundaki boşluklarını doldurmaya katkıda bulunmaktadır.

İkinci olarak, araştırma perspektifi açısından çalışma, “Çin'in Türkiye solu üzerindeki etkisi” ya da “Çin'in Türkiye'ye devrim ihracı” gibi tek yönlü açıklama çerçevelerini esas almamaktadır. Bunun yerine, Türkiye solunun kendi ideolojik ihtiyaçları ve siyasal arayışları temel alınarak, Çin Devrimi deneyiminin nasıl seçici biçimde alımlandığı, yorumlandığı ve belirli hedeflere hizmet edecek biçimde yeniden kurgulandığı incelenmektedir. Bu yaklaşım, Çin imgesinin dönemin Türkiye sol siyasal söylemi içinde taşıdığı özgün nitelikleri öne çıkarmayı ve Türkiye solunun “Çin imgesinin” edilgen bir “alıcısı” olmadığını; aksine belirli bir siyasal söylem sistemi çerçevesinde Çin deneyimini yerelleştirerek yeniden yorumlayan etkin bir özne olduğunu göstermeyi amaçlamaktadır.

Üçüncü olarak, kaynak kullanımı bakımından tez, Yön, Türk Solu ve Devrim dergilerinde yer alan Çin'e ilişkin özgün metinleri sistematik biçimde derleyerek analiz etmektedir. Bu tür birincil kaynaklar, bugüne kadar Türkiye akademisinde ve uluslararası literatürde büyük ölçüde dağınık biçimde ele alınmış, ancak bütünlüklü ve sistematik bir incelemeye konu edilmemiştir. Söz konusu metinlerin kapsamlı biçimde tasnif edilmesi ve çözümlenmesi, Soğuk Savaş döneminde Türkiye ile Çin arasındaki düşünsel etkileşimlerin ve Mao Zedong Düşüncesinin yurt dışındaki dolaşımının incelenmesi açısından yeni ampirik veriler sunmakta; ileride yapılacak çalışmalar için de sağlam bir kaynak zemini oluşturmaktadır.

Bununla birlikte bu tez, kaynak kullanımı ve yöntemsel titizliğe önem vermekle birlikte bazı sınırlılıklar da içermektedir. Öncelikle, kullanılan kaynak türleri bakımından araştırma ağırlıklı olarak Yön, Türk Solu ve Devrim dergileriyle sınırlı kalmakta; bu durum, Türkiye solunun tüm kesimlerinin Çin'e yönelik algılarının eksiksiz biçimde ortaya konulmasını güçleştirmektedir. Öte yandan, sistematik sözlü tarih materyallerinin ve parti içi belgelere erişimin yetersizliği, ilgili düşüncelerin daha geniş toplumsal düzeyde nasıl dolaşıma girdiğine ilişkin tartışmaları kısmen sınırlamaktadır. İkinci olarak, karşılaştırmalı boyut açısından tez esas olarak Türkiye örneğine odaklanmakta; aynı dönemde diğer ülke ve bölgelerle sistematik bir karşılaştırma sunmamaktadır. Bu nedenle, Türkiye örneğinin küresel ölçekteki özgünlüğü ve genellenebilirliği meselesi, yeterli düzeyde yatay karşılaştırmalı bir çerçevede ele alınamamıştır. Söz konusu sınırlılıklar, hem araştırma koşullarından ve kaynaklara erişim imkanlarından kaynaklanan nesnel faktörleri yansıtmakta hem de ileride yapılacak çalışmalar için yeni araştırma alanlarına işaret etmektedir.

1. BÖLÜM ÇİN DEVRİMİ'NİN TEMEL SÜRECİ VE İDEOLOJİK ANLATISI

1.1. ÇKP'NİN KURULUŞUNDAN ÖNCE ÇİN DEVRİMİ'NİN TARİHSEL ARKA PLANI

Akademik literatürde 1840 yılında patlak veren Afyon Savaşı, Çin modern tarihinin başlangıç noktası olarak kabul edilmektedir. Bu savaş, Doğu Asya'da uzun süre hüküm süren ve haraç düzenine dayalı geleneksel uluslararası ilişkiler yapısını temelden sarsmakla kalmamış; aynı zamanda Çin'in Batılı kapitalist güçlerin egemenliğindeki dünya sistemine zorla dahil edilmesini de simgelemiştir. Afyon Savaşı'nın ardından Qing Hanedanı, başta *Nanjing Antlaşması* (南京条约) olmak üzere büyük güçlerle bir dizi eşitsiz antlaşma imzalamak zorunda kalmıştır. Bu süreçte Çin, gümrük ve yargı egemenliği ile toprak bütünlüğü gibi temel alanlarda ağır kayıplara uğramış; devlet egemenliğinin bütünlüğü sürekli biçimde aşındırılmış ve Çin giderek yarı-sömürge ve yarı-feodal bir toplumsal yapının içine sürüklenmiştir. Bu tarihsel koşullar altında, modern Çin'de halk mücadelesinin çözmeyi hedeflediği temel sorunlar iki ana başlıkta toplanmıştır: ulusal bağımsızlığın kazanılması ve kapitalist gelişmenin gerçekleştirilmesi. Bir başka deyişle milli demokratik devrim görevlerinin tamamlanması, modern Çin tarihinin temel tarihsel temasını ve ana eksenini oluşturmuştur.⁵ Marksist perspektife göre bu tarihsel bağlamda Çin toplumunun içinde bulunduğu temel çelişki, yalnızca feodal baskıdan ibaret olmaktan çıkmış; emperyalizm ile feodalizmin eş zamanlı var olduğu ikili bir baskı yapısına dönüşmüştür. Bu nedenle anti-emperyalist ve anti-feodal mücadele, modern Çin'de siyasi mücadelenin merkezi eksenine haline gelmiştir.⁶

Afyon Savaşı'nın yenilgiyle sonuçlanması ve eşitsiz antlaşmalar sisteminin kurulması, Çinli aydınların bir kısmının dünya siyasetini fark etmeye başlamasına ve ülkenin geleceği ile ulusun kaderi üzerine düşünmesine yol açmıştır. Bu dönemde, “dünyaya gözlerini açmak” (开眼看世界) şeklinde özetlenebilecek yeni bir düşünsel yönelim

⁵ Chen Xulu (ed.), *Zhongguo Jindaishi*, Gaodeng Jiaoyu Chubanshe, 2010, Önsöz s. 1 (陈旭麓主编: 《中国近代史》, 高等教育出版社 2010 年版, 前言第 1 页).

⁶ *Zhongguo Jindaishi Bianxiezu*, *Zhongguo Jindaishi (Di Er Ban) Shangce*, Gaodeng Jiaoyu Chubanshe, 2020, s. 33 (《中国近代史》编写组: 《中国近代史(第二版)》上册, 高等教育出版社 2020 年版, 第 33 页).

ortaya çıkmıştır. Taiping Tianguo Hareketi (太平天国运动) ile İkinci Afyon Savaşı'nın yarattığı çift yönlü kriz karşısında, Qing yönetimi içindeki orta ve üst düzey bazı bürokratlar tarafından Yangwu Hareketi (洋务运动) başlatılmıştır. Batı'nın askeri teknolojisinin ve sanayi üretim yöntemlerinin ithalini merkeze alan bu hareketin temel amacı, “barbarların üstün hünelerini öğrenerek barbarları zapt etmek / dizginlemek.” (师夷长技以制夷) anlayışı doğrultusunda, “kendini güçlendirme” (自强) ve “zenginleşme” (求富) yoluyla devletin güçlendirilmesiydi. Yangwu Hareketi çerçevesinde askeri sanayi, sivil işletmeler, modern eğitim kurumları ve diplomatik faaliyetler alanlarında geniş çaplı girişimlerde bulunulmuş; bu çabalar modern Çin toplumunun dönüşümünde belirli bir etki yaratmıştır.

Bununla birlikte, Yangwu Hareketi'nin reform anlayışı büyük ölçüde teknik ve araçsal düzeyle sınırlı kalmış; siyasal sistem ve toplumsal yapı gibi temel sorunlara nüfuz edememiştir. Büyük güçlerin Çin'e yönelik saldırganlığının giderek derinleşmesiyle birlikte, özellikle 1894-1895 Çin-Japon Savaşı'ndaki yenilgi, bu reform çizgisinin yapısal sınırlarını açık biçimde ortaya koymuştur. Shimonoseki Antlaşması'nın (马关条约) imzalanması, Çin'in toprak bütünlüğü ve egemenlik hakları açısından ağır kayıplara yol açmakla kalmamış; aynı zamanda büyük güçlerin Çin'e yönelik politikalarında mal ihracatına dayalı nüfuzdan sermaye ihracatına dayalı doğrudan müdahaleye geçildiğini de açıkça göstermiştir.⁷ Bu gelişmeler sonucunda Çin'in karşı karşıya bulunduğu ulusal kriz daha da derinleşmiş; Çin-Japon Savaşı'ndaki yenilgi ise Yangwu Hareketi'nin sınırlılıklarını bütünüyle gün yüzüne çıkararak bu hareketin tarihsel iflasını simgelemiştir.

Bu gelişmelerin ardından Çin'in ulusal egemenliği daha da aşınmış; buna paralel olarak milliyetçilik ve ulusal bilinç hızla yükselişe geçmiştir. “Ulus Kurtarma ve Varlığını Sürdürme” (救亡图存) düşüncesi ile reform ve yenilenme arayışları dönemin temel temaları haline gelmiştir.⁸ Bu tarihsel bağlamda, kurumsal ve siyasal reformlar yoluyla ülkenin yeniden güçlendirilmesini savunan reformist düşünce akımı hızla gelişmiştir.

⁷ Yu Heping, Xie Fang, *Zhongguo Jindai Tongshi Di San Juan: Zaoqi Xiandaihua De Changshi (1865-1895)*, Jiangsu Renmin Chubanshe, 2009, s. 430 (虞和平、谢放：《中国近代通史第三卷：早起现代化的尝试（1865-1895）》，江苏人民出版社 2009 年版，第 430 页）。

⁸ Yu Heping, Xie Fang, *Zhongguo Jindai Tongshi Di San Juan: Zaoqi Xiandaihua De Changshi (1865-1895)*, Jiangsu Renmin Chubanshe, 2009, s. 405 (虞和平、谢放：《中国近代通史第三卷：早起现代化的尝试（1865-1895）》，江苏人民出版社 2009 年版，第 405 页）。

1898 yılında gerçekleştirilen Yüz Gün Reformu / Wuxu Yılı Reformu (戊戌变法), kısa bir süre içerisinde siyasal yapı, ekonomi, ordu ve kültürel-egitsel alanları kapsayan çok sayıda reform fermanının ilan edilmesiyle somutlaşmıştır. Bu reform girişimi, yönetici elitin bir kesimi içerisinde değişim ihtiyacına yönelik güçlü bir farkındalığın oluştuğunu göstermektedir. Ancak reform hareketi, toplumsal tabandan yeterli destekten yoksun olması ve muhafazakâr güçlerin sert direnişiyle karşılaşması nedeniyle kısa sürede başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

19. yüzyılın sonlarına gelindiğinde, büyük güçlerin Çin toprakları üzerinde nüfuz alanlarını paylaşma yönündeki girişimleri ve ulusal krizin benzeri görülmemiş ölçüde derinleşmesi sonucunda Çin toplumundaki çelişkiler daha da keskinleşmiştir. Bu koşullar altında Boksör Ayaklanması (义和团运动) patlak vermiş ve bu gelişme Sekiz Devlet İttifakı'nın Çin'i işgaline zemin hazırlamıştır. Boksör Ayaklanması, yabancı saldırganlığa karşı çıkması ve ulusal varlığı koruma yönündeki tutumu bakımından belirli bir yurtsever nitelik taşımakla birlikte, mücadele biçimleri ve düşünsel yapısı açısından güçlü bir kendiliğindenlik ve irrasyonellik unsurları barındırmıştır.⁹ Sekiz Devlet İttifakı'nın Çin'i işgali ve ardından Xinchou Antlaşması'nın (辛丑条约) imzalanmasıyla birlikte Çin'in yarı-sömürgeleşme süreci daha da derinleşmiş; ulusal egemenlik ve toplumsal düzen ağır biçimde tahrip edilmiştir. Bu gelişmeler Qing Hanedanı'nın yönetim krizini tüm açıklığıyla ortaya koymuş ve imparatorluk düzeninin sürdürülemezliğini gözler önüne sermiştir.¹⁰

Xinchou Antlaşması'nın imzalanmasının ardından Qing yönetici çevreleri içerisinde, kapsamlı reformlar gerçekleştirilmediği takdirde mevcut siyasal düzenin artık sürdürülemez olduğu yönünde giderek güçlenen bir kanaat oluşmuştur. Bu koşullar altında Qing hükümeti, 20. yüzyılın başlarından itibaren genel olarak "Geç Qing Reformları" (清末新政) olarak

⁹ Ma Yong, *Zhongguo Jindai Tongshi Di Si Juan: Cong Wuxu Weixin Dao Yihetuan (1895-1900)*, Jiangsu Renmin Chubanshe, 2009, s. 378 (马勇: 《中国近代通史第四卷: 从戊戌维新到义和团 (1895-1900)》, 江苏人民出版社 2009 年版, 第 378 页) .

¹⁰ Antlaşma, Çin'in büyük devletlere yüksek miktarda savaş tazminatı ödemesini ve Pekin'de ile belirlenen ulaşım hatları boyunca yabancı birliklerin konuşlandırılmasına izin verilmesini öngörmekteydi. Ayrıca, yabancı devletlerin Çin'deki siyasal, askeri ve yargısal ayrıcalıkları daha da genişletilmiş; Çin vatandaşlarının anti-empyralist nitelik taşıyan her türlü örgütü kurmaları ya da bu tür örgütlere katılmaları süresiz olarak yasaklanmıştır. Bkz.: Ma Yong, *Zhongguo Jindai Tongshi Di Si Juan: Cong Wuxu Weixin Dao Yihetuan (1895-1900)*, Jiangsu Renmin Chubanshe, 2009, s. 577-579 (马勇: 《中国近代通史第四卷: 从戊戌维新到义和团 (1895-1900)》, 江苏人民出版社 2009 年版, 第 577-579 页) .

adlandırılan bir dizi düzenlemeyi hayata geçirmiştir.¹¹ Bununla birlikte Geç Qing Reformları, imparatorluk otoritesini ve mevcut iktidar yapısını koruma hedefi doğrultusunda yürütülmüş; reformların amacı siyasal demokratikleşmeyi gerçekleştirmekten ziyade hanedan yönetiminin devamını sağlamaya yönelmiştir. 1906 yılında Qing hükümetinin “Anayasal Yönetime Hazırlık” (预备仿行宪政) ilanı ve 1908’de yayımlanan İmparatorluk Tarafından Belirlenen Anayasa Taslağı (钦定宪法大纲), bu yaklaşımın somut örneklerini oluşturmuştur. Söz konusu anayasal düzenleme, kurumsal tasarım açısından imparatorluk ayrıcalıklarını büyük ölçüde muhafaza etmiş ve mutlakiyetçi siyasal yapıyı esaslı biçimde sınırlandırmamıştır. 1911 Mayıs’ında kurulan sorumlu kabinede imparatorluk ailesi mensuplarının çoğunluğu oluşturması, siyasal iktidarın hanedan çevresinde daha da yoğunlaşmasına yol açmış; bu durum başta Han kökenli bürokratlar olmak üzere geniş toplumsal kesimlerde yaygın bir hoşnutsuzluk yaratmış ve Qing hanedanlığının çözülme sürecini daha da hızlandırmıştır.

Geç Qing Reformları’nın yavaş ilerlemesi ve somut sonuçlar üretmekte başarısız kalmasıyla birlikte, burjuva devrimci güçler giderek gelişmiş ve güç kazanmıştır. Sun Yat-sen’in (孙中山) önderliğindeki burjuva devrimci çevreler, örgütlenme faaliyetleri, propaganda çalışmaları ve çok sayıda silahlı ayaklanma yoluyla Qing Hanedanı’nı devirmeyi amaçlayan devrimci süreci kararlılıkla sürdürmüştür. Ekim 1911’de patlak veren Wuchang Ayaklanması (武昌起义) kısa sürede ülke genelinde geniş bir yankı uyandırmış ve Qing hanedanlığının yönetimi hızla çökmüştür. Ocak 1912’de Çin Cumhuriyeti’nin ilan edilmesi, Çin’de iki bin yılı aşkın süredir devam eden feodal monarşik otokratik sistemin sona erdiğini simgelemiştir. Bununla birlikte Xinhai Devrimi (辛亥革命) istikrarlı bir demokratik cumhuriyet düzeni tesis edememiştir. Devrimci güçlerin kendi bağımsız askeri kuvvetlerinden yoksun olmaları nedeniyle, dönemin en güçlü askeri kuvveti olan Beiyang Yeni Ordusu’nu (北洋新军) elinde bulunduran Yuan Shikai (袁世凯), hem devrimciler hem de Qing sarayı açısından kilit bir siyasal aktör haline gelmiştir. Yuan Shikai bu güç dengelerinden yararlanarak

¹¹ Geç Qing Reformları, belirli ve tekil bir reform girişimini değil, 20. yüzyılın başlarında Qing yönetiminin iktidarının son on yılı içinde hayata geçirdiği bir dizi reformun genel adlandırmasını ifade etmektedir. Bu reformlar, siyasal, ekonomik, askeri, kültürel-egitsel ve toplumsal yaşamın çeşitli alanlarını kapsamıştır. Bkz.: Zhang Haipeng, Zhai Jinyi, *Jianming Zhongguo Jindaishi Duben*, Zhongguo Shehui Kexue Chubanshe, 2018, s. 158 (张海鹏、翟金懿：《简明中国近代史读本》，中国社会科学出版社 2018 年版，第 158 页)。

önemli siyasal kazanımlar elde etmiş; bir yandan Qing imparatorunu tahttan çekilmeye zorlamış, diğer yandan devrimci liderleri kendisinin cumhurbaşkanlığına getirilmesini kabul etmeye mecbur bırakmıştır. Yuan Shikai'nin cumhurbaşkanlığını devralmasının ardından cumhuriyetçi kurumlar sistematik biçimde zayıflatılmış; nihayetinde 1915 yılında imparatorluğu yeniden tesis etme girişimiyle monarşik yönetime dönüş teşebbüsünde bulunulmuştur. Bu girişim ülke çapında güçlü bir muhalefeyle karşılaşmış ve zaten kırılğan olan siyasal uzlaşmayı derinden sarsmıştır. Yuan Shikai'nin ölümünün ardından iktidar bloğu hızla parçalanmış; Çin uzun süreli bir savaş ağaları dönemine sürüklenmiş ve demokratik cumhuriyet düzeni yalnızca biçimsel bir varlık halinde kalmıştır.

Siyasal düzenin sürekli biçimde çözülmesi, Çin'deki aydın çevreleri ve genç kuşakları mevcut "ülkeyi kurtarma" reçetelerini derinlemesine sorgulamaya sevk etmiştir. 1915 yılında Yeni Gençlik (《新青年》) dergisi etrafında şekillenen Yeni Kültür Hareketi (新文化运动) hızla yükselişe geçmiştir. Yeni Kültür Hareketi, demokrasi ve bilimi temel değerler olarak savunmuş; geleneksel otoriter düşünce kalıplarını ve feodal ahlak anlayışını sistematik biçimde eleştirerek Çin toplumunun düşünsel yapısı üzerinde derin ve kalıcı etkiler yaratmıştır. Her ne kadar hareket içerisinde zaman zaman geleneksel kültürün tümünden reddedilmesini ve mutlak Batılılaşmayı savunan aşırı görüşler ortaya çıkmış ve bu durum bazı olumsuz sonuçlar doğurmuş olsa da, demokrasi ve bilimin vurgulanması ile feodal etik düzenine yöneltilen eleştiriler, bireyi geleneksel bağlardan önemli ölçüde özgürleştirmiş; Çin toplumunda ilerlemeyi ve düşünsel dönüşümü hızlandırmıştır.¹²

Yeni Kültür Hareketi'nin devam ettiği süreçte, 1919 yılında Çin'in Paris Barış Konferansı'ndaki diplomatik başarısızlığı sonucunda patlak veren 4 Mayıs Hareketi (五四运动), düşünsel aydınlanmayı toplumun geniş kesimlerini kapsayan bir siyasal eyleme dönüştürmüştür. Anti-emperyalist ve yurtsever talepleri merkeze alan 4 Mayıs Hareketi, işçi sınıfının siyasal sahneye çıkışını hızlandırmış ve Çin toplumundaki güç dengelerinde önemli bir değişimi temsil etmiştir. Bu gelişmelerin ardından Çin Devrimi,

¹² Wang Chaoguang, *Zhongguo Jindai Tongshi Di Liu Juan: Mingguo De Chujian (1912-1923)*, Jiangsu Renmin Chubanshe, 2009, s. 277-278 (汪朝光:《中国近代通史第六卷:民国的初建(1912-1923)》,江苏人民出版社2009年版,第277-278页).

ağırlıklı olarak burjuvazinin öncülük ettiği Eski Demokratik Devrim（旧民主主义革命） aşamasından proletaryanın önderliğini üstlendiği Yeni Demokratik Devrim（新民主主义革命） aşamasına doğru yönelmiştir. Böylece ÇKP'nin kuruluşu için gerekli olan sınıfsal, düşünsel ve örgütsel zemin büyük ölçüde hazırlanmıştır.¹³

1.2. ÇKP'NİN YÜKSELİŞİ, DEVRİMCİ YOLUN OLUŞUMU VE ZAFERİ

19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarında, Karl Marx'ın yaşamı ve düşünceleri ile Marksizm'e ilişkin temel kuramsal görüşler Çin'e tanıtılmaya başlanmıştır.¹⁴ Yeni Kültür Hareketi'nin giderek derinleştiği bir dönemde patlak veren Birinci Dünya Savaşı, Batı kapitalist uygarlığının yapısal krizini tüm açıklığıyla ortaya koymuş; bu durum, Çin toplumunda Batı yoluna yönelik sorgusuz hayranlığı ciddi biçimde sarsmıştır. Aynı dönemde, Rusya'da gerçekleşen Ekim Devrimi'nin başarısı, Marksizmin ilk kez devlet iktidarı düzeyinde pratiğe aktarılmasını mümkün kılmış ve Çinli aydınların bir kısmı üzerinde güçlü bir etki yaratmıştır. Bu iki büyük uluslararası gelişmenin kesişmesi, bazı Çinli entelektüellerin dikkatini Marksizme yöneltmiş; Marksizm, toplumsal çelişkileri derinlemesine açıklayabilen ve Çin'in köklü biçimde dönüştürülmesine yönelik bir yol haritası sunan düşünsel ve pratik bir kaynak olarak görülmeye başlanmıştır.

Önceki reformist ya da burjuva devrimci düşünce akımlarıyla karşılaştırıldığında, Marksizm; emperyalist sistemin yapısal eleştirisini sunması ve toplumsal dönüşümün dinamiklerini açıklama kapasitesi sayesinde, bazı ilerici Çinli aydınlar tarafından Çin'in karşı karşıya bulunduğu gerçek krizlere yanıt verebilecek bir teorik çerçeve olarak değerlendirilmiştir. 4 Mayıs Hareketi'nin ardından, Marksizm düşünsel aydınlanma ile toplumsal seferberliğin eş zamanlı etkisi altında, salt entelektüel bir bilgi alanı olmaktan çıkarak giderek siyasal pratiğe yönelmiştir. Bu süreçte Marksizm, erken dönem Çinli Marksistler aracılığıyla daha sistemli biçimde tanıtılmış ve Çin toplumunda yayılma imkanı bulmuştur.

¹³ Zhongguo Jindaishi Bianxiezu, *Zhongguo Jindaishi (Di Er Ban) Xiace*, Gaodeng Jiaoyu Chubanshe, 2020, s. 25（《中国近代史》编写组：《中国近代史（第二版）》下册，高等教育出版社 2020 年版，第 25 页）。

¹⁴ Wang Chaoguang, *Zhongguo Jindai Tongshi Di Liu Juan: Mingguo De Chujian (1912-1923)*, Jiangsu Renmin Chubanshe, 2009, s. 325（汪朝光：《中国近代通史第六卷：民国的初建（1912-1923）》，江苏人民出版社 2009 年版，第 325 页）。

1921 yılında ÇKP'nin kurulması, Çin Devriminin yeni bir tarihsel aşamaya girdiğini göstermektedir. Daha önce büyük ölçüde aydınlar ya da siyasi elitler tarafından yönlendirilen reform ve devrim girişimlerinden farklı olarak, ÇKP kuruluşundan itibaren anti-emperyalist ve anti-feodal mücadeleyi temel programatik hedef olarak belirlemiş; kitle seferberliğini devrimin asli gücü olarak konumlandırmıştır.¹⁵ Bu çerçevede şekillenen teorik yapı ve siyasi hat, Çin Devriminin yalnızca üst düzey siyasi dönüşümlerle sınırlı kalmayacağını; toplumsal yapının dönüştürülmesini esas alan, aşağıdan yukarıya doğru ilerleyen bütüncül ve sistematik bir devrim sürecine yöneldiğini ortaya koymuştur.

Sovyetler Birliği'nin yönlendirici rolü ve Sun Yat-sen'in Kuomintang'ı yeniden yapılandırma girişimleri çerçevesinde, Ocak 1924'te Kuomintang Birinci Ulusal Kongresi toplanmıştır. Kongrede ÇKP üyelerinin bireysel kimlikleriyle Kuomintang'a katılmaları kabul edilmiş; böylece Birinci Kuomintang-ÇKP İşbirliği'nin (第一次国共合作) örgütsel temeli atılmıştır.¹⁶ Bu gelişmeler doğrultusunda, emperyalist güçlere karşı mücadeleyi ve Beiyang Savaş Ağlarının (北洋军阀) egemenliğini sona erdirmeyi hedefleyen Ulusal Devrim (国民大革命) resmen başlatılmıştır. Birinci Kuomintang-ÇKP İşbirliği, işçi hareketinin, köylü hareketinin ve gençlik hareketlerinin hızla gelişmesini teşvik etmiş; özellikle Kuzey Seferi (北伐) sırasında önemli askeri ve siyasi başarılar elde edilmesini sağlamıştır. Bununla birlikte, Kuomintang ile ÇKP arasında sınıfsal temeller, devrimci hedefler ve örgütsel ilkeler bakımından köklü farklılıklar bulunmaktaydı; ayrıca Kuomintang'ın kendi bünyesinde de ciddi siyasi ayrışmalar mevcuttu.

1925 yılında Sun Yat-sen'in vefatı ve Kuzey Seferi'nin askeri başarılarıyla birlikte, Kuomintang ile ÇKP arasındaki gerilimler ve Kuomintang içindeki sağ-sol ayrımı giderek derinleşmiştir. Bu süreçte, Chiang Kai-shek (蒋介石) önderliğindeki

¹⁵ Zhongguo Zhongyang Dang'anguan (ed.), *Zhonggong Zhongyang Wenxian Xuanji Di Yi Ce*, Zhonggong Zhongyang Dangxiao Chubanshe, 1989, s. 3-9 (中央档案馆编:《中共中央文献选集》第一册, 中共中央党校出版社 1989 年版, 第 3-9 页) .

¹⁶ Luo Zhitian ve ark., *Zhonghua Minguo Shi Di Wu Juan (1924-1926)*, Zhonghua Shuju, 2011, s. 140-147 (罗志田等著:《中华民国史第五卷(1924-1926)》, 中华书局 2011 年版, 第 140-147 页) ; Wang Qisheng, *Zhongguo Jindai Tongshi Di Qi Juan: Guogong Hezuo Yu Guomin Geming (1924-1927)*, Jiangsu Renmin Chubanshe, 2009, s. 1-56 (王奇生:《中国近代通史第七卷: 国共合作与国民革命(1924-1927)》, 江苏人民出版社 2009 年版, 第 1-56 页) .

Kuomintang sağ kanadı, 12 Nisan 1927’de “12 Nisan Darbesi”（四一二政变）olarak bilinen darbe girişimini gerçekleştirerek ÇKP’ye karşı silahlı bir tasfiye süreci başlatmıştır. Kısa sürede, bu tasfiye hareketi komünistlere ve Kuomintang’ın sol kanadına yönelik geniş çaplı katliamlara dönüşmüş; böylece Birinci Kuomintang-ÇKP İşbirliği tamamen sona ermiş ve her iki partinin birlikte öncülük ettiği “Ulusal Devrim” başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

1927 yılında Büyük Devrim’in başarısızlıkla sonuçlanması, ÇKP’ni izlediği devrimci yol üzerine köklü bir muhasebeye yöneltmiştir. Daha önce Kuomintang-ÇKP işbirliğine ve kent merkezli işçi hareketine dayanan devrim stratejisi, Kuomintang’ın devlet aygıtını ve askeri gücü denetimi altına alması koşullarında ciddi sınırlılıklarını açık biçimde ortaya koymuştur. İşte bu tarihsel bağlamda, ÇKP ağır bir varlık mücadelesi içinde stratejik yönelimini yeniden tanımlamış ve bağımsız biçimde silahlı mücadeleye önderlik edebileceği bir devrimci yol arayışına girmiştir. 7 Ağustos 1927 tarihinde ÇKP Merkez Komitesi tarafından Hankou’da düzenlenen toplantıda, yeni tarihsel aşamada toprak devrimi ve silahlı mücadeleyi esas alan genel stratejik çizgi resmen kabul edilmiştir.¹⁷ Aynı yıl gerçekleştirilen Nanchang Ayaklanması（南昌起义）ve Güz Hasadı Ayaklanması（秋收起义），ÇKP’nin silahlı mücadeleyi bağımsız biçimde yürütmeye başlamasının simgesel adımları olmuştur. Mao Zedong, Güz Hasadı Ayaklanması’nın ardından birlikleriyle birlikte Hunan-Jiangxi sınır bölgesindeki Jinggangshan yöresine çekilerek, Çin’deki ilk kırsal devrimci üs alanını（农村革命根据地）oluşturmuştur. Bu süreçte, kademeli olarak “İşçi ve Köylü Silahlı İktidar Alanları”（工农武装割据）anlayışı şekillenmiş ve Çin devriminin kırsal temelli yeni bir stratejik yönelimi ortaya çıkmıştır.

Başlangıçta ÇKP, Rusya’daki Sovyet Devrimi modelini esas almıştır. Ancak Çin’in siyasal, ekonomik ve devrimci gelişimindeki dengesizlikler nedeniyle, Ekim Devrimi’nde olduğu gibi bir ya da birkaç merkezi kentin ele geçirilmesi yoluyla ülke çapında bir devrimci durum yaratmak mümkün olmamıştır. Devrimci mücadelenin sürekliliğini sağlayan alanların neredeyse tamamı, büyük şehirlerden ve ana ulaşım

¹⁷ Yang Tianshi, *Zhonghua Minguo Shi Di Liu Juan (1926-1928)*, Zhonghua Shuju, 2011, s. 521（杨天石：《中华民国史第六卷（1926-1928）》，中华书局2011年版，第521页）.

hatlarından uzak, kırsal ve periferal bölgelerde yer almıştır.¹⁸ Bu koşullar altında ÇKP, faaliyetlerinin ağırlık merkezini kırsal alanlara kaydırmış; toprak devrimini hayata geçirmiş, Sovyet iktidar yapıları kurmuş ve Kızıl Ordu'nun güçlendirilmesine yönelmiştir. Böylece, “Kırsal Alanlardan Kentleri Kuşatma ve Silahlı Yolla İktidarı Ele Geçirme” (农村包围城市、武装夺取政权) stratejisine dayanan özgün bir devrimci yol şekillenmiştir. Bu strateji, geçici ve zorunlu bir taktik tercih olmaktan ziyade, Çin toplumunun özgül yapısına ve devrimci koşullarına uzun süreli pratik deneyimler temelinde verilen gerçekçi bir yanıtı ifade etmektedir. “Kırsal Alanlardan Kentleri Kuşatma ve Silahlı Yolla İktidarı Ele Geçirme” anlayışının formüle edilmesi, Çin devrimci yolunun Sovyet modelinin basit bir taklidinden uzaklaşarak, yüksek derecede yerleşmiş ve bağımsız bir arayışa yöneldiğini göstermektedir.

1930'lu yıllarda Japonya'nın Çin'e yönelik saldırganlığının giderek yoğunlaşması, özellikle 1931 yılında meydana gelen 18 Eylül Olayı'ndan (九一八事变)¹⁹ sonra, Çin toplumundaki temel çelişkinin niteliğinde belirgin bir dönüşüme yol açmıştır. Bu süreçte toplumsal ve siyasal çatışmaların odağı giderek sınıfsal karşıtlıklardan ulusal varoluş sorununa kaymıştır. Bu bağlamda ÇKP, daha önce toprak devrimi ve Kuomintang iktidarına silahlı direnişi merkeze alan siyasal çizgisini gözden geçirerek, devrimci hedeflerini daha geniş çaplı bir ulusal seferberlik perspektifiyle birleştirmeye yönelik arayışlara yönelmiştir. 1 Ağustos 1935 tarihinde ÇKP'nin Komintern nezdindeki temsilciliği tarafından Çin Sovyet Cumhuriyeti Hükümeti ve ÇKP Merkez Komitesi adına kaleme alınan “Japonya'ya Karşı Direniş ve Ulusu Kurtarma için Tüm Yurttaşlara Bildiri” (《为抗日救国告全体同胞书》), iç savaşın sona erdirilmesi, ortak Japon karşıtı direniş ve anti-Japon Ulusal Birleşik Cephenin kurulması çağrısında bulunmuştur. Bu belge, ÇKP'nin hem iç hem de dış siyasal koşullara ilişkin

¹⁸ Yang Kuisong, *Zhongguo Jindai Tongshi Di Ba Juan: Neizhan Yu Weiji (1927-1937)*, Jiangsu Renmin Chubanshe, 2009, s. 115 (杨奎松: 《中国近代通史第八卷: 内战与危机 (1927-1937)》, 江苏人民出版社 2009 年版, 第 115 页).

¹⁹ 18 Eylül Olayı, 18 Eylül 1931 gecesi Japon ordusunun Çin'in kuzeydoğusundaki Shenyang kentinin kuzey banliyösünde yer alan bir demiryolu hattının bir bölümünü havaya uçurmasıyla başlamıştır. Japon tarafı bu sabotajdan Çin ordusunu sorumlu tutmuş ve bunu gerekçe göstererek Çin birliklerine saldırmış; ertesi gün Shenyang'ı işgal etmiştir. Güncel Çin tarih yazımında 18 Eylül Olayı, Çin Halkının Japonya'ya Karşı Direniş Savaşı'nın başlangıcı olarak değerlendirilmekte ve aynı zamanda dünya çapındaki anti-faşist savaşın başlangıcını simgeleyen bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir. Bkz.: Zhongguo Shehui Kexueyuan Shijie Lishi Yanjiusuo (ed.), *Xinbian Di Er Ci Shijie Dazhanshi*, Zhongguo Shehui Kexue Chubanshe, 2025, s. 55-63 (中国社会科学院世界历史研究所主编: 《新编第二次世界大战史》, 中国社会科学出版社 2025 年版, 第 55-63 页).

değerlendirmesinde önemli bir yön değişikliğini temsil etmektedir. Vurgulanması gereken husus, bu stratejik tercihin salt ideolojik saiklerle değil; Çin toplumunun yapısı, uluslararası konjonktür ve partinin kendi güç dengelerine dair gerçekçi bir değerlendirme temelinde şekillenmiş olmasıdır. 1936 yılında patlak veren Xi'an Olayı'nın (西安事变)²⁰ barışçıl biçimde çözüme kavuşturulması, bu stratejinin siyasal düzlemde hayata geçirilmesini mümkün kılmış ve Kuomintang-ÇKP ilişkilerinin yeniden düzenlenmesi için somut bir zemin oluşturmuştur.

7 Temmuz 1937'de Lugouqiao Olayı'nın (卢沟桥事变)²¹ patlak vermesiyle birlikte Çin toplumu tam ölçekli bir direniş savaşı dönemine girmiştir. Bu süreçte ÇKP, İkinci Kuomintang-ÇKP İşbirliği'nin kurulmasını ve anti-Japon Ulusal Birleşik Cephenin oluşturulmasını aktif biçimde desteklemiş; böylece ulusal siyasal sahnede meşru bir varlık ve hareket alanı kazanmıştır. Kızıl Ordu'nun Sekizinci Yol Ordusu ve Yeni Dördüncü Ordu olarak yeniden örgütlenerek cepheye sevk edilmesi, birleşik cephe çerçevesinde askeri eşgüdümü yansıtmakla birlikte, ÇKP'nin siyasal ve askeri bağımsızlığını koruyarak toplumsal etkisini genişletme yönündeki stratejik tercihlerini de ortaya koymaktadır. Japonya'ya Karşı Direniş Savaşı'nın tam ölçekli biçimde başlamasıyla birlikte ÇKP, anti-Japon hedefleri geniş çaplı bir ulusal seferberlikle bütünleştirmeye çalışmıştır. Anti-Japon Ulusal Birleşik Cephe pratiği aracılığıyla parti, yalnızca siyasal meşruiyetini genişletmekle kalmamış; aynı zamanda karmaşık siyasal dengeler içerisinde yüksek düzeyde stratejik esneklik de sergilemiştir. Japonya'ya Karşı Direniş Savaşı sürecinde ÇKP önderliğindeki silahlı kuvvetler ağırlıklı olarak düşman gerisindeki cephelerde faaliyet göstermiş; gerilla savaşı ve üs bölgelerinin inşası yoluyla giderek daha istikrarlı bir siyasal ve askeri alan oluşturmuştur. Savaşın sonlarına

²⁰ Xi'an Olayı, Aralık 1936'da Zhang Xueliang (张学良) ve Yang Hucheng (杨虎城), Xi'an'da Chiang Kai-shek'i gözaltına alarak, ÇKP'ne karşı yürütülen askeri hareketin durdurulmasını ve Japonya'ya karşı ortak bir cephe kurulmasını kabul etmesini sağlamış; bu gelişme, İkinci Kuomintang-ÇKP İşbirliği'nin (İkinci Birleşik Cephe) oluşumuna zemin hazırlamıştır. Bkz. Yang Kuisong, *Zhongguo Jindai Tongshi Di Ba Juan: Neizhan Yu Weiji (1927-1937)*, Jiangsu Renmin Chubanshe, 2009, s. 519-588 (杨奎松:《中国近代通史第八卷:内战与危机(1927-1937)》,江苏人民出版社2009年版,第519-588页)。

²¹ Lugouqiao Olayı (7 Temmuz Olayı / Marco Polo Köprüsü Olayı, 七七事变): 7 Temmuz 1937'de Japon birlikleri, Pekin'in güneybatısındaki Lugou Köprüsü (Marco Polo Köprüsü) yakınlarında bir Japon askerinin kaybolduğu iddiasını gerekçe göstererek Çin savunma birliklerine saldırmış; bu gelişme, Çin'de tüm ulusun katıldığı Japonya'ya Karşı Direniş Savaşının başlangıcını simgelemiştir. Bkz.: Wang Jianlang, Zeng Jingzhong, *Zhongguo Jindai Tongshi Di Jiu Juan: Kangri Zhanzheng (1937-1945)*, Jiangsu Renmin Chubanshe, 2009, s. 2-9, 18-20 (王建朗、曾景忠:《中国近代通史第九卷:抗日战争(1937-1945)》,江苏人民出版社2009年版,第2-9,18-20页)。

gelindiğinde ÇKP, ülke çapında etkili bir siyasal güç haline gelmiştir.²² Bu dönemde edinilen birleşik cephe deneyimi, ÇKP'nin devrimci yolunun olgunlaşmasında belirleyici bir aşama olarak değerlendirilmektedir.

Japonya'ya Karşı Direniş Savaşı'nın sona ermesinin ardından Çin, ABD'nin askeri desteğiyle Kuomintang ordusunun komünist kuvvetlere saldırmasıyla birlikte kısa sürede yeni bir iç savaşa sürüklenmiştir. Ülkenin geleceğini ve kaderini belirleyen bu siyasal ve askeri mücadelede Kuomintang yönetimi; yaygın siyasal yolsuzluklar, ekonomik yönetimdeki başarısızlıklar ve askeri klikler arasındaki iç çekişmeler nedeniyle toplumsal desteğini büyük ölçüde yitirmiştir.²³ Buna karşılık ÇKP, kurtarılmış bölgelerde kapsamlı bir toprak reformu uygulayarak toprak sorununu büyük ölçüde çözüme kavuşturmuş ve geniş köylü kitlelerinin toprak talebini karşılamıştır. Sıkı disiplin ve etkili taban örgütlenmesi sayesinde güçlü bir örgütsel ve seferberlik kapasitesi ortaya koymuş; siyasal danışma ve ittifak politikaları yoluyla toplumun farklı kesimlerinden demokratik güçleri bir araya getirmiştir. Böylece geniş halk kitlelerinin desteğini kazanarak askeri ve siyasal zaferin toplumsal temelini oluşturmuştur.²⁴ ÇKP, Kurtuluş Savaşı'ndan zaferle çıkmış; 1 Ekim 1949 tarihinde ÇHC'ni ilan etmiştir. Kuomintang ise Çin anakaradaki iktidarını kaybederek Tayvan'a çekilmiştir.

1.3. ÇHC'NİN KURULUŞUNDAN SONRA SOSYALİST İNŞA VE ULUSLARARASI İMGESİ

ÇHC'nin kuruluşu, Çin'de Yeni Demokratik Devrimin temel hedeflerinin başarıya ulaştığını göstermiş; uzun süre yarı-sömürge ve yarı-feodal bir yapıya sahip olan, egemenliği tam anlamıyla bağımsız olmayan bir ülkenin, bütünüyle bağımsız bir siyasal özne olarak dünya siyasal sahnesine adım atmaya başlamasını ifade etmiştir. Yeni Çin Devleti'nin kuruluş döneminde benimsenen siyasal kurumlar ve kalkınma yönelimi, Sovyetler Birliği'nin yüksek düzeyde merkezileşmiş planlı ekonomi modelinin basit bir

²² Bkz.: Wang Jianlang, Zeng Jingzhong, *Zhongguo Jindai Tongshi Di Jiu Juan: Kangri Zhanzheng (1937-1945)*, Jiangsu Renmin Chubanshe, 2009, s. 265-291, 454-492 (王建朗、曾景忠:《中国近代通史第九卷:抗日战争(1937-1945)》,江苏人民出版社2009年版,第265-291,454-492页).

²³ Wang Chaoguang, *Zhongguo Jindai Tongshi Di Shi Juan: Zhongguo Mingyun De Juezhan (1945-1949)*, Jiangsu Renmin Chubanshe, 2009, s. 271-343 (汪朝光:《中国近代通史第十卷:中国命运的决战(1945-1949)》,江苏人民出版社2009年版,第271-343页).

²⁴ Wang Chaoguang, *Zhongguo Jindai Tongshi Di Shi Juan: Zhongguo Mingyun De Juezhan (1945-1949)*, Jiangsu Renmin Chubanshe, 2009, s. 343-369 (汪朝光:《中国近代通史第十卷:中国命运的决战(1945-1949)》,江苏人民出版社2009年版,第343-369页).

aktarımı olmaktan ziyade, “Yeni Demokratik Devrim Teorisi”（新民主主义革命理论） çerçevesi içerisinde geçiş niteliği taşıyan özgün bir devrimci devlet biçiminin inşasına yönelik bir arayışı yansıtmıştır.²⁵ Bu kurumsal ve teorik düzenleme, Çin’in kuruluşunun ilk yıllarındaki pratiklerinde bir yandan geleneksel kapitalist devletlerin gelişme yolundan açık biçimde ayrılmasını, diğer yandan ise henüz tam anlamıyla kurumsallaşmış bir sosyalist modele geçmemiş olmasını mümkün kılmıştır.

Kuomintang’a bağlı kalıntı silahlı güçlerin tasfiye edilmesi, toprak reformunun hayata geçirilmesi, bürokratik sermayeye el konulması ve devlet sektörüne dayalı bir ekonomik yapının kurulması yoluyla ÇKP, yeni kurulan rejimin iktidar temelini kısa sürede sağlamlaştırmıştır. Ekonomik alanda Yeni Çin, savaş sonrası ekonomik toparlanmayı hedeflerken eş zamanlı olarak planlı ekonomi sistemini kademeli biçimde hayata geçirmiş; 1953 yılında Birinci Beş Yıllık Plan’ın uygulanmasına başlamıştır. Sovyetler Birliği’nin desteğiyle bu dönemde Çin’de çok sayıda yeni sanayi dalı kurulmuş; bu gelişme eski Çin’in modern sanayi sisteminde eksik kalan kilit sektörlerdeki boşlukları doldurmakla kalmamış, aynı zamanda mevcut sanayi coğrafyasının yeniden düzenlenmesine de katkıda bulunmuştur. Böylece sosyalist sanayileşme için gerekli olan ilk yapısal temel oluşturulmuştur.²⁶ 1950’li yılların ortalarına gelindiğinde Çin, tarım, el sanatları ile kapitalist sanayi ve ticaret alanlarında sosyalist dönüşümü büyük ölçüde tamamlamıştır. Her ne kadar bu sürecin uygulama hızı ve kurumsal tasarımı bakımından belirgin yetersizlikler ve eksiklikler mevcut olsa da, kısa bir zaman dilimi içerisinde kamu mülkiyetini esas alan bir ekonomik düzenin tesis edilmesi, Çin ekonomisinin yapısal olarak köklü bir dönüşüm geçirdiğini göstermektedir.

²⁵ Yeni Demokratik Devrim Teorisi, ÇKP tarafından, Çin’in yarı-sömürge, yarı-feodal toplumsal yapısı ve modern dönemdeki devrimci pratikler bağlamında geliştirilmiş; devrim aşamaları, devlet biçimi ve kalkınma yoluna ilişkin bir kuramsal çerçeve sunmuştur. Bu teori, Çin Devrimi’nin doğrudan sosyalist aşamaya geçmesi için gerekli koşulların bulunmadığını, proletaryanın önderliğinde köylülük, küçük burjuvazi ve milli burjuvazinin ittifakıyla anti-empyralist, anti-feodal ve anti-bürokratik kapitalist demokratik görevlerin yerine getirilmesi gerektiğini savunur. Teorinin temel görüşleri, Mao Zedong’un 1940 tarihli *Yeni Demokratik Devrim Üzerine*（《新民主主义论》） adlı eserinde ayrıntılı biçimde ele alınmıştır. Bkz.: Mao Zedong, *Mao Zedong Xuanji Di 2 Juan*, Renmin Chubanshe, 1991, s. 662-711（《毛泽东选集》第二卷，人民出版社1991年版，第662-711页）.

²⁶ Dangdai Zhongguo Yanjiusuo, *Zhonghua Renmin Gongheguo Shi Gao Di Yi Juan: 1949-1956*, Renmin Chubanshe, 2012, s. 171-188（当代中国研究所：《中华人民共和国史稿第一卷：1949-1956》，人民出版社2012年版，第171-188页）.

Bununla birlikte Yeni Çin'in sosyalist inşa sürecinde yaşanan dalgalı gelişmeler, ülkenin uluslararası imajını da derinden etkilemiştir. 1958 yılından itibaren “Büyük İleri Atılım” (大跃进) ve Halk Komünleri Hareketi (人民公社化运动)²⁷ ile somutlaşan radikal uygulamalar, sosyalist inşa deneyiminin sınırlı olduğu koşullarda toplumun geri kalmışlık sorununu bir an önce aşma yönündeki güçlü isteğini ve devletin kitle seferberliği kapasitesine duyduğu aşırı güveni yoğun biçimde yansıtmıştır. Bu süreçte ortaya çıkan ciddi ekonomik güçlükler, devleti 1960'lı yılların başında ekonomik politikaları kapsamlı biçimde yeniden değerlendirmeye yöneltmiş; “Düzenleme, Pekiştirme, Tamamlama ve Yükseltme” (调整、巩固、充实、提高) ilkeleri doğrultusunda ulusal ekonominin işleyiş mekanizmalarında sistematik düzeltmelere gidilmiştir.²⁸ 1962-1966 yılları arasında Çin ekonomisi kademeli olarak toparlanma sürecine girmiş; tarımsal ve sanayi üretimi istikrara kavuşmuş, devlet yönetimi yeniden görece düzenli bir işleyiş çerçevesine oturmuştur.

Bununla birlikte, ekonomik alandaki düzenlemelerin belirli ölçüde sonuç vermesine karşın, aynı dönemde siyasal ve ideolojik düzeydeki gerilimler temelden giderilememiştir. 1960'lı yılların ortalarından itibaren parti içi yüksek kademelerde sınıf mücadelesinin niteliğine ilişkin değerlendirmeler giderek keskinleşmiş; bu süreç 1966 yılında Kültür Devrimi'nin patlak vermesiyle sonuçlanmıştır. Kültür Devrimi'nin başlaması, Çin toplumunu uzun süreli bir siyasal ve toplumsal istikrarsızlık dönemine sürüklemiştir. Günümüzde Çin'de resmi değerlendirmeler Kültür Devrimi'ni ağırlıklı olarak olumsuz bir çerçevede ele almakla birlikte,²⁹ bu dönemde Çin toplumsal

²⁷ Büyük İleri Atılım (1958-1960): ÇKP tarafından başlatılan ve kısa sürede sanayileşme ile tarımsal üretimi hızla artırmayı hedefleyen geniş ölçekli bir toplumsal-ekonomik harekettir. Yüksek düzeyde kitle seferberliğine dayanan bu girişim, gelişme aşamalarına ve nesnel koşullara ilişkin yanlış değerlendirmeler ile çeşitli etkenlerin birleşmesi sonucu ciddi ekonomik sorunlara yol açmış, daha sonra düzeltilmiş ve terk edilmiştir. Halk Komünleri Hareketleri: 1958'de başlatılan ve kırsal alanda mevcut tarımsal üretim kooperatiflerinin daha büyük ölçekli halk komünleri altında birleştirilmesini öngören kurumsal bir reformdur. Üretim araçlarının ileri düzeyde kolektifleştirilmesini esas alan bu düzenleme, belirli bir dönem boyunca ekonomik, idari ve toplumsal işlevleri tek bir örgütsel yapı içinde toplamış; Büyük İleri Atılım sürecinin temel uygulamalarından biri olarak daha sonra çeşitli uyarlamalara tabi tutulmuştur. Bkz.: Dangdai Zhongguo Yanjiusuo, *Zhonghua Renmin Gongheguo Shi Gao Di Er Juan: 1956-1966*, Renmin Chubanshe, 2012, s. 67-89 (当代中国研究所: 《中华人民共和国史稿第二卷: 1956-1966》, 人民出版社 2012 年版, 第 67-89 页) .

²⁸ Dangdai Zhongguo Yanjiusuo, *Zhonghua Renmin Gongheguo Shi Gao Di Er Juan: 1956-1966*, Renmin Chubanshe, 2012, s. 136-137 (当代中国研究所: 《中华人民共和国史稿第二卷: 1956-1966》, 人民出版社 2012 年版, 第 136-137 页) .

²⁹ Çin'de resmi tarih yazımı, “Kültür Devrimi”ne ilişkin genel değerlendirmesinde olumsuz bir tutum benimsemekte; bu süreci bir “iç kargaşa” olarak tanımlamakta ve ülke ile halk açısından ağır kayıplara

yaşamında gözlemlenen kitle seferberliği ve düşünsel-siyasal mobilizasyon biçimleri uluslararası kamuoyunun dikkatini çekmiş; küresel sol çevrelerin toplumsal pratiklerini de derinden etkilemiştir.

Bu dönemde dış politikada aşırı sol bir ideolojik yönelim belirleyici hale gelmiş; Çin, devrimi ihraç etmeye yönelik daha radikal bir dış politika çizgisine yönelmiştir. Bu bağlamda Çin'in uluslararası etki ve seferberlik kapasitesi hızla artmış; dünya genelinde “Mao Zedong Düşüncesine bağlılığı” temel program olarak benimseyen çok sayıda parti ve örgüt ortaya çıkmıştır. Çin'in bu yapılara sağladığı çeşitli destekler, söz konusu dönemde küresel ölçekte yürütülen anti-empyralist ve anti-revizyonist mücadelelerin önemli bir bileşenini oluşturmuştur. Ancak 1976 yılında Mao Zedong'un ölümüyle Kültür Devrimi'nin sona ermesi ve 1978 sonrasında Çin'in Reform ve Dışa Açılma Politikalarını benimsemesiyle birlikte, Çin'in bu tür parti ve örgütlere verdiği destek de son bulmuştur.

ÇHC'nin kuruluşunun ilk döneminde, Soğuk Savaş koşulları altında Batılı ülkelerin Yeni Çin'e yönelik uyguladığı siyasi tecrit, ekonomik ambargo ve askeri çevreleme politikaları karşısında Çin, dış politikasında “Yeni Bir Başlangıç Yapmak”（另起炉灶），“Evi Temizledikten Sonra Misafir Ağırlamak”（打扫干净房间再请客）ve “Tek Tarafa Yaslanmak”（一边倒） ilkelerini merkezine alan bir dış politika çizgisini kademeli olarak oluşturmuştur.³⁰ Çin ile ABD arasındaki ilişkilerin hızla açık bir karşıtlık zeminine oturması sürecinde, Washington yönetimi Çin'e yönelik tanımama ve düşmanca bir politika izlemiştir; Çin'i siyasi olarak tecrit etmeyi, ekonomik olarak

---

yol açtığını vurgulamaktadır. Aynı değerlendirmede, söz konusu hareketin Mao Zedong'un dönemin koşullarını hatalı biçimde değerlendirmesinden kaynaklandığı belirtilmekte ve kendisinin bu süreçte başlıca sorumluluğu taşıdığı ifade edilmektedir. Bununla birlikte, bu tespitler Mao Zedong'un Çin Devrimi ve sosyalist inşa sürecindeki tarihsel katkılarını bütünüyle reddetmemektedir. Bkz.: *Zhongguo Gongchandang Zhongyang Weiyuanhui Guanyu Jianguo Yilai Dang De Ruogan Lishi Wenti De Jueyi*, Renmin Chubanshe, 1981, s. 22-33（《中国共产党中央委员会关于建国以来党的若干历史问题的决议》，人民出版社1981年版，第22-33页）.

³⁰ “Yeni Bir Başlangıç Yapmak”, Kuomintang yönetiminin yabancı devletlerle kurmuş olduğu eski diplomatik ilişkilerin tanınmamasını ve devletlerarası ilişkilerin yeni bir siyasi temel üzerinde yeniden tesis edilmesini ifade etmektedir. “Evi Temizledikten Sonra Misafir Ağırlamak”, empyralist devletlerle diplomatik ilişkilere girilmeden önce, bu devletlerin Çin'deki kalıntı etkilerinin ve ayrıcalıklarının öncelikle tasfiye edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. “Bir Tarafa Yaslanmak” ise, bağımsızlık ve öz-yeterlilik ilkeleri korunmak kaydıyla, sosyalist kampın dış politikada temel dayanak olarak benimsenmesini ifade eden bir yönelimi anlatmaktadır. Bkz.: Huang Qing, Wang Qiaorong, *Zhonghua Renmin Gongheguo Waijiaoshi (1949-2012)*, Dangdai Zhongguo Chubanshe, 2016, s. 9-12（黄庆、王巧荣：《中华人民共和国外交史（1949-2012）》，当代中国出版社2016年版，第9-12页）.

ablukaya almayı ve askeri bakımdan kuşatmayı, yani “çevreleme stratejisi” olarak adlandırılan politikayı hayata geçirmeyi hedeflemiştir. İdeolojik karşıtlık ile ulusal güvenlik baskısının eş zamanlı etkisi altında Çin, önce Vietnam’ın Fransa’ya karşı yürüttüğü direniş mücadelesine destek vermiş; ardından Kore Savaşı’nın patlak vermesi ve ABD ordusunun Çin’in kuzeydoğusunu bombalamasının ardından “Çin Halk Gönüllü Ordusu” adı altında Kore’ye asker göndermiştir. Kore Savaşı ile Fransa’ya karşı Vietnam direnişine verilen desteğin sağladığı kazanımlar, yalnızca askeri düzeyde Çin’in çevre güvenliğini korumakla kalmamış; aynı zamanda uluslararası alanda Çin’in emperyalist saldırganlığa karşı duran, ulusal kurtuluş ve devlet bağımsızlığını savunan bir ülke olarak konumunun pekişmesine de katkıda bulunmuştur.

Nisan 1954’te Kore ve Hindçin sorunlarının ele alındığı Cenevre Konferansı toplanmıştır. Bu konferans, ÇHC’nin kuruluşundan sonra ilk kez beş büyük güçten biri olarak önemli bir uluslararası meselenin çözüm sürecine katıldığı toplantı olmuştur.³¹ Her ne kadar konferans Kore sorununa kalıcı bir çözüm getirememiş olsa da, Hindçin meselesinde ateşkesin sağlanmasıyla sonuçlanmış ve Çin açısından önceden belirlenen temel hedefler büyük ölçüde gerçekleştirilmiştir.³² Bu çerçevede, Kore Savaşı’nın yarattığı bölgesel kaygıları hafifletmek ve yeni bağımsızlığını kazanmış ulus-devletlerle ilişkileri geliştirmek amacıyla, Zhou Enlai 1953 yılında Çin-Hindistan arasındaki tarihsel sorunların ele alınması sürecinde, barış içinde bir arada yaşamının beş ilkesini sistematik biçimde ortaya koymuştur. Karşılıklı olarak egemenliğe ve toprak bütünlüğüne saygı, saldırmazlık, iç işlerine karışmama, eşitlik ve karşılıklı yarar ile barış içinde bir arada yaşama ilkelerine dayanan bu yaklaşım, zamanla ikili ilişkilerin ötesine geçerek evrensel nitelik taşıyan bir dış politika normu haline getirilmiştir. 1955 yılında gerçekleştirilen Bandung Konferansı, Çin’in Asya ve Afrika ülkeleriyle ilişkilerinin derinleşmesine önemli katkı sağlamış; bu süreç, Çin’in Üçüncü Dünya içindeki diplomatik etkisinin belirgin biçimde artmasına yol açmıştır.

³¹ Dangdai Zhongguo Yanjiusuo, *Zhonghua Renmin Gongheguo Shi Gao Di Yi Juan: 1949-1956*, Renmin Chubanshe, 2012, s. 306-307 (当代中国研究所: 《中华人民共和国史稿第一卷: 1949-1956》, 人民出版社 2012 年版, 第 306-307 页) .

³² Dangdai Zhongguo Yanjiusuo, *Zhonghua Renmin Gongheguo Shi Gao Di Yi Juan: 1949-1956*, Renmin Chubanshe, 2012, s. 311 (当代中国研究所: 《中华人民共和国史稿第一卷: 1949-1956》, 人民出版社 2012 年版, 第 311 页) .

1950’li yılların ikinci yarısından itibaren, uluslararası konjonktürdeki değişimlerle birlikte Çin dış politikasında yeni bir yönelim ortaya çıkmıştır. Bir yandan ABD Asya, Afrika ve Latin Amerika’daki ulusal kurtuluş hareketlerine yönelik müdahalelerini sürdürmüş; diğer yandan sosyalist blok içerisindeki çelişkiler giderek görünür hale gelmiş ve Çin-Sovyet ilişkileri belirgin biçimde gerilmeye başlamıştır. Bu koşullar altında Çin dış politikası, erken dönemdeki “Tek Tarafa Yaslanma” çizgisinden uzaklaşarak, “anti-emperyalizm aynı zamanda anti-revizyonizmi gerektirir” anlayışıyla tanımlanan yeni bir dış politika tutumuna yönelmiştir. Bu çerçevede Çin, “İki Ara Bölge” teorisini ortaya koymuştur.³³ ÇKP’nin Sekizinci Ulusal Kongresi’nde Mao Zedong, Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkelerinin ulusal bağımsızlık ve kurtuluş mücadelelerinin yanı sıra, dünya genelindeki barış ve adalet hareketlerinin aktif biçimde desteklenmesi gerektiğini açıkça ifade etmiştir.³⁴ Bu dış politika yönelimi doğrultusunda Çin, Vietnam, Laos ve Kamboçya’nın ABD saldırganlığına karşı yürüttüğü mücadelelere; Arap ülkelerinin İsrail’in yayılcı politikalarına karşı verdikleri direnişe; ayrıca Cezayir ulusal kurtuluş hareketi gibi çok sayıda anti-emperyalist mücadeleye farklı biçimlerde destek sağlamıştır. Özellikle 1965 yılında ABD ordusunun Vietnam’a yönelik kapsamlı askeri müdahalesinin başlamasının ardından Çin, Vietnam’a büyük ölçekli maddi ve teknik yardımda bulunmuş; bunun yanı sıra askeri birlikler göndererek hava savunması, altyapı inşası ve onarım çalışmaları gibi görevler üstlenmiştir. Mart 1968’e kadar geçen süre içerisinde, Çin’den toplamda 320 bini aşkın askeri personel, Vietnam’da çeşitli görevler icra etmiştir.³⁵

Kültür Devrimi dönemine girilmesiyle birlikte, Çin’in uluslararası duruma ilişkin değerlendirmeleri giderek yüksek düzeyde bir gerilim algısı üzerine kurulmuş; dış politika, görece pragmatik barış içinde bir arada yaşama yöneliminden uzaklaşarak,

³³ Bu teori çerçevesinde, ABD-SSCB ikili kutbu dışında kalan ülkeler iki ayrı kategoriye ayrılmaktadır: Asya, Afrika ve Latin Amerika’daki ulusal bağımsızlıklarını kazanmış devletlerin ağırlıkta olduğu “Birinci Ara Bölge” ile Avrupa ve Japonya gibi gelişmiş kapitalist ülkelerin temsil ettiği “İkinci Ara Bölge”. Söz konusu yaklaşım, bu iki ülke grubunun da farklı düzeylerde ABD hegemonyasıyla yapısal çelişkiler içinde bulunduğunu vurgulamakta; bu nedenle her iki grubun, Çin’in emperyalizme karşı mücadelesinde ve uluslararası alanda stratejik manevra alanı yaratma çabasında önemli dayanak noktaları oluşturduğunu ileri sürmektedir. Bkz.: Huang Qing, Wang Qiaorong, *Zhonghua Renmin Gongheguo Wajiaoshi (1949-2012)*, Dangdai Zhongguo Chubanshe, 2016, s. 77-79 (黄庆、王巧荣：《中华人民共和国外交史（1949-2012）》，当代中国出版社2016年版，77-79页。)

³⁴ “Kaimuci,” Renmin Ribao, 16 Eylül 1958 (《开幕词》，《人民日报》1956年9月16日)。

³⁵ Dangdai Zhongguo Yanjiusuo, *Zhonghua Renmin Gongheguo Shi Gao Di San Juan: 1966-1976*, Renmin Chubanshe, 2012, s. 183 (当代中国研究所：《中华人民共和国史稿第三卷：1966-1976》，人民出版社2012年版，第183页)。

“dünya devrimi”ni merkeze alan daha radikal bir çizgiye yönelmiştir. Uygulamada diplomatik faaliyetler artan ölçüde siyasileşmiş; anti-emperyalizm, anti-revizyonizm ve dünya devriminin desteklenmesi gibi ideolojik hedefler ön plana çıkarılmıştır. Bu süreçte uluslararası sistemin kavranışı da büyük ölçüde sadeleştirilerek, “emperyalizm, revizyonizm ve ezilen halklar” arasındaki karşıtlığa indirgenmiştir. Asya, Afrika ve Latin Amerika bölgelerinde Çin, dış yardımı devrimci tutumla doğrudan ilişkilendirmiş; siyasal propagandada ise “Kırsal Alanlardan Kentleri Kuşatma” anlayışını merkezine alan bir dünya devrimi anlatısını güçlendirmiştir.³⁶ Bu bağlamda Çin, kendisini dünya devriminin merkezlerinden biri olarak konumlandırmaya başlamış ve Çin devrim deneyimini dışa aktarma konusunda daha radikal bir yol izlemiştir. Üçüncü Dünya ülkelerindeki devrimci hareketlere kapsamlı destek sağlanmış; çeşitli ülkelerdeki sol örgütler teşvik edilmiştir. Bu politika, yalnızca Çin’in kendi ideolojik değerlerinin yayılmasını hedeflemekle kalmamış; aynı zamanda sosyalist kamp içinde Sovyetler Birliği ile ideolojik önderlik mücadelesinin de önemli bir boyutunu oluşturmuştur.³⁷

Çin’in uluslararası imajının giderek şekillenmesi sürecinde, Yeni Çin’in sosyalist blokla —özellikle Sovyetler Birliği ile— kurduğu ilişkiler, bu imajın anlaşılması açısından vazgeçilmez bir arka plan oluşturmaktadır. ÇHC’nin kuruluşunun ardından Sovyetler Birliği, yeni kurulan devleti tanıyan ilk ülke olmuştur. Şubat 1950’de imzalanan *Çin-Sovyet Dostluk, İttifak ve Karşılıklı Yardım Antlaşması* (《中苏友好同盟互助条约》), Çin-Sovyet ittifakının resmen tesis edildiğini göstermiştir. Ardından patlak veren Kore Savaşı, Çin’in Soğuk Savaş’ın erken dönemindeki askeri çatışmalara doğrudan dahil olmasına yol açmıştır. Bu süreç yalnızca Çin-Sovyet ittifakının siyasal temelini güçlendirmekle kalmamış; aynı zamanda uluslararası alanda Çin’in anti-emperyalist bir devlet olarak konumunun pekişmesine de önemli katkı sağlamıştır. 1950’li yılların ortalarına kadar Çin-Sovyet ilişkileri genel olarak yakın ve işbirliğine dayalı bir seyir izlemiştir. Sovyetler Birliği, kredi sağlanması, anahtar teslim sanayi tesisleri, teknik dokümantasyon ve uzman desteği gibi çeşitli araçlar yoluyla Yeni Çin’in erken dönem sanayileşme sürecine ve ekonomik planlamasına

³⁶ Huang Qing, Wang Qiaorong, *Zhonghua Renmin Gongheguo Waijiaoshi (1949-2012)*, Dangdai Zhongguo Chubanshe, 2016, s. 108-110 (黄庆、王巧荣：《中华人民共和国外交史（1949-2012）》，当代中国出版社2016年版，108-110页）。

³⁷ Üçüncü Dünya’daki Çin-Sovyet mücadelesi hakkında bkz. Jeremy Friedman, *Shadow Cold War: The Sino-Soviet Competition for the Third World*, The University of North Carolina Press, 2015.

derinlemesine katılmış; bu katkılar Çin'in sosyalist inşası üzerinde belirgin bir etki yaratmıştır. Bu dönemde Çin, uluslararası sosyalist kamp içinde çoğunlukla Sovyet deneyimini öğrenen bir aktör ve ittifak sisteminin önemli bir bileşeni olarak görülmüştür.

20. yüzyılın 1950'li yıllarının ortalarına kadar geçen dönem, belirli ölçüde Çin-Sovyet ilişkilerinin “balayı dönemi” olarak nitelendirilebilir. Sovyetler Birliği, kredi sağlanması, anahtar teslim sanayi tesisleri, teknik dokümantasyon ve uzman desteği gibi çeşitli araçlar yoluyla Yeni Çin'in sanayileşme sürecine ve ekonomik planlamasına derinlemesine katılmış; bu katkılar Çin'in sosyalist inşası ve sosyalist kalkınma modeli üzerinde belirgin etkiler yaratmıştır. Bu dönemde Çin, dünya sosyalist kampı içinde büyük ölçüde Sovyet deneyiminin öğrenilmesi gereken bir örnek olarak görülmüş ve ittifak sisteminin önemli bir bileşeni olarak değerlendirilmiştir.

Bununla birlikte, Çin'deki sosyalist pratiğin ilerlemesi ve uluslararası konjonktürdeki değişimlerle birlikte, iki ülke arasında sosyalist kalkınma yolu tercihleri, ulusal çıkarlar ve ideolojik yorum gibi alanlardaki görüş ayrılıkları giderek belirginleşmeye başlamıştır. Sovyet Komünist Partisi'nin XX. Kongresi ve bunun yol açtığı düşünsel sarsıntılar, Çin-Sovyet ilişkilerinin derhal kopmasına neden olmamış olsa da nesnel olarak Sovyetler Birliği'nin uluslararası komünist hareket içindeki otoritesini zayıflatmış; aynı zamanda Çin'i sosyalist teori ve pratik konularında kendi bağımsız tutumunu kademeli olarak güçlendirmeye yöneltmiştir. Bu gelişmelerin ardından uluslararası durumun değerlendirilmesi, devrim stratejileri ve Batı kapitalist dünyasına yönelik tutumlar etrafında Çin ile Sovyetler Birliği arasındaki ayrışmalar giderek derinleşmiş; 1950'li yılların sonu ile 1960'lı yılların başında açık biçimde görünür hale gelmiştir.

1960'lı yıllara girilmesiyle birlikte Çin-Sovyet ilişkilerinin niteliği köklü bir dönüşüm geçirmiştir. Başlangıçta ideolojik dayanışma temelinde kurulan ittifak ilişkisi, zamanla ideolojik ayrışmaların ve nihayetinde ulusal güvenlik ile stratejik çıkarların çatışmasının belirleyici olduğu bir yapıya evrilmiş; siyasal karşıtlık ve askeri gerilim düzeyine kadar tırmanmıştır. Çin-Sovyet ittifakının çözülmesiyle birlikte Çin'in dünya sosyalist kampı içindeki konumu da belirgin biçimde değişmiştir: Çin artık Sovyet deneyiminin basit bir takipçisi olarak değil, Sovyetler Birliği'nden farklı bir çizgide, bağımsız bir yolu ve

devrimci özerkliği vurgulayan bir aktör olarak sahneye çıkmıştır.³⁸ Bu dönüşüm, uluslararası sol çevreler ve özellikle Üçüncü Dünya ülkelerindeki devrimci hareketler üzerinde önemli etkiler yaratmış; aynı zamanda Çin devrim deneyiminin farklı bölge ve bağlamlarda yeniden yorumlanmasına ve seçici biçimde alımlanmasına nesnel olarak zemin hazırlamıştır.

---

³⁸ Çin-Sovyet ayrışmasının nedenlerine ilişkin olarak, güncel akademik literatürde hakim olan görüş şu şekilde özetlenebilir: ideolojik farklılıklar Çin-Sovyet polemiklerinin doğrudan tetikleyicisi olmuş; ulusal çıkarların çatışması bu polemiklerin derin yapısal nedeni olarak işlev görmüş; tarihsel birikmiş güvensizlik ve gerilimler ise ayrışmanın önemli itici unsurlarını oluşturmuştur. Bununla birlikte bazı araştırmacılar, söz konusu unsurların Çin-Sovyet bölünmesinin asıl nedenlerinden ziyade, daha derin bir sorunun dışavurumları olduğunu ileri sürmektedir. Bu yaklaşıma göre, ayrışmanın temelinde sosyalist devletler arasındaki ilişkilerin içsel yapısal sorunları yatmaktadır. Bunlar arasında, enternasyonalist idealler ile ulusal çıkar ve egemenlik arayışları arasındaki gerilim; ideolojik birlik vurgusunun, devletler arasındaki çıkar farklılıklarını ikame etmesi ya da maskeleymesi; ittifak içindeki “lider-takipçi” örgütlenme ilkesinin, devletlerin eşit haklara sahip olması gerektiği prensibiyle çelişmesi ve parti ilişkilerinin devletlerarası ilişkilerle özdeşleştirilmesi veya bunların birbirine karıştırılması sayılmaktadır. Çoğu durumda, sosyalist blok içindeki partiler arası ilişkiler liderlik-bağımlılık modeli çerçevesinde şekillenmiş; ittifakın uzlaşma yoluyla sürdürülebilirliğini güvence altına alacak kurumsal bir mekanizma bulunmadığından, bu yapı yapısal bir istikrarsızlık taşımıştır. Bkz.: Guoji Gongchanzhuyi Yundongshi Bianxiezu, *Guoji Gongchanzhuyi Yundongshi*, Renmin Chubanshe, 2012, s. 307-308 (《国际共产主义运动史》编写组:《国际共产主义运动史》, 人民出版社 2012 年版, 第 307-308 页); Shen Zihua (ed.), *Zhongsu Guanxi Shigang: 1917-1991 Zhongsu Guanxi Ruogan Wenti Zaitantao*, Shehui Kexue Wenxian Chubanshe, 2016, s. 715-716, 723-725 (沈志华主编:《中苏关系史纲: 1917-1991 年中苏关系若干问题再探讨》, 社会科学文献出版社 2016 年版, 第 715-716, 723-725 页).

2. BÖLÜM 1960'LARDA TÜRKİYE SOLUNUN ÇİN ALGISININ BAĞLAMSAL ÇERÇEVESİ VE YAYILIM KANALLARI

2.1. 1960'LARDA TÜRKİYE SOLUNUN SİYASAL ORTAMI VE ULUSLARARASI KONJONKTÜR

Türkiye’de sosyalist hareketin kökenleri, 19. yüzyılın son dönem Osmanlı İmparatorluğu’na kadar uzanmaktadır. 1920 yılında Türkiye Komünist Partisi’nin (TKP) kurulmasının ardından sosyalist hareket kısa bir süreliğine gelişme imkanı bulmuş olsa da, takip eden yıllarda ardı ardına gelen hükümetlerin uyguladığı yoğun baskılar ve siyasal yasaklamalar nedeniyle yeraltına çekilmek zorunda kalmış ve uzun bir dönem boyunca son derece zor koşullar altında varlığını sürdürmüştür.

27 Mayıs 1960’ta, Cemal Gürsel öncülüğündeki Türk Silahlı Kuvvetleri mensupları tarafından gerçekleştirilen askeri müdahalenin ardından, siyasal geçiş sürecine Milli Birlik Komitesi öncülük etmiştir. Temmuz 1961’de halkoylamasıyla kabul edilen yeni anayasa, toplu sözleşme ve grev hakkını tanımış; devletin ifade, örgütlenme ve basın özgürlüklerini kısıtlamasını önemli ölçüde sınırlandırmıştır. Ayrıca vatandaşlara önceden izin almaksızın siyasi parti kurma hakkı tanınmış; siyasi partilerin kapatılması yetkisi ise Anayasa Mahkemesi’nin kararına bağlanmıştır.³⁹ Bu anayasal ve siyasal düzenlemeler çerçevesinde, Türkiye’de sosyalist hareket 1960’lı yıllarda hızlı bir gelişim sürecine girmiştir.

Şubat 1961’de Türkiye İşçi Partisi (TİP) kurulmuştur. TİP, kuruluşunun ilk döneminde esas olarak Kemalist devrim ve demokratik ilkelerin savunulmasını vurgulamış; bu yönüyle başlangıçta katı anlamda sosyalist bir parti niteliği taşımamıştır. Bununla birlikte, parti tüzüğünde parti kongresi delegelerinin en az yarısının işçilerden oluşmasının öngörülmesi ve “baskı altındaki işçi sınıfının korunması” yönünde açık çağrılarda bulunulması, partinin belirgin bir sınıfsal konumlanışa sahip olduğunu göstermektedir. Kuruluş sürecinde TİP, entelektüellere karşı temkinli bir tutum benimsemiş ve partinin işçiler tarafından yönetilmesi gerektiğini savunmuştur. Ancak

---

³⁹ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası Mahkemesi, “1961 Anayasası,” <https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/onceki-anayasalar/1961-anayasasi/>

toplumsal ve maddi kaynakların sınırlılığı ile seçimlere katılma gerekliliği, partiyi zamanla sol eğilimli aydınları saflarına katmaya zorlamıştır. Özellikle 1962 yılında Mehmet Ali Aybar'ın genel başkanlığa seçilmesi ve parti tüzüğünü değiştirme yetkisine sahip olmasıyla birlikte, TİP sendikal pratiklere dayalı dar bir örgütlenme anlayışından uzaklaşarak daha belirgin biçimde siyasal ve teorik bir çizgiye yönelmiş; partinin tarihsel gelişiminde yeni bir dönem başlamıştır.⁴⁰ Kuruluşunu izleyen birkaç yıl içerisinde TİP, Türkiye'deki en etkili sosyalist siyasal aktörlerden biri haline gelmiş; çok sayıda aydın ve sosyalistin katılımını sağlamıştır. Parti, 1965 genel seçimlerinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde 15 milletvekilliği kazanmıştır.

İdeolojik düzeyde TİP, Türkiye'nin artık kapitalist bir toplum niteliği taşıdığını ve bu nedenle ülkenin karşı karşıya bulunduğu tarihsel görevin, başka nitelikte bir devrim aşamasından geçmek değil, doğrudan kapitalizmden sosyalizme geçişi hedefleyen bir devrim olduğunu savunmuştur. Bu çerçevede parti, "Sosyalist Devrim" ilkesini temel siyasal strateji olarak benimsemiştir.⁴¹ TİP'ne göre, Türkiye'deki temel toplumsal ve siyasal sorunların çözümü, ancak işçi sınıfının iktidarı altında mümkün olabilirdi. TİP, işçi sınıfı ve emekçi kesimlerin, bağımsız örgütlenme güçleri aracılığıyla toplumsal mücadeleye liderlik edebilecek kapasiteye sahip olduğunu ileri sürmüştü; bu süreçte milli burjuvaziye ya da ara sınıflara dayalı bir öncü ittifaka veya koalisyona ihtiyaç bulunmadığını vurgulamıştır. Bu anlayışa göre sosyalizmin inşası, işçi sınıfının iktidarı ele geçirmesiyle birlikte fiilen başlayacak; sosyalizm, yeni bir "devrim" aşamasına gerek kalmaksızın, egemen üretim tarzı olarak tesis edilecektir.⁴²

TİP'nin kuruluşu ve gelişimiyle aynı dönemde, bazı Türkiyeli sol aydınlar siyasal görüşlerini *Yön* dergisi ve onu izleyen *Devrim* dergisi aracılığıyla kamuoyuna taşımış; bu süreçte "Yön-Devrim" Hareketi olarak adlandırılan düşünsel ve siyasal akım ortaya çıkmıştır. *Yön* dergisi Aralık 1961'de resmen yayımlanmaya başlamıştır. Bu çevre, düşüncelerini ve ideolojik konumlanışını esas olarak *Yön* dergisi üzerinden ifade ettiği için, literatürde sıklıkla "Yöncü" olarak da anılmıştır. Genel olarak Yön-Devrim Hareketi, Marksizmi Kemalizm'in yeniden yorumlanması için teorik bir araç olarak kullanmayı hedeflemiş; bu yolla Türkiye'yi sosyalist bir gelişme rotasına yönlendirmeyi

⁴⁰ Murat Gültekingil, (Ed.) *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce 8: Sol*, İletişim Yayınları, 2021, s. 357-358.

⁴¹ Murat Gültekingil, (Ed.) *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce 8: Sol*, İletişim Yayınları, 2021, s. 387-388.

⁴² Murat Gültekingil, (Ed.) *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce 8: Sol*, İletişim Yayınları, 2021, s. 387-288.

amaçlamıştır.⁴³ Gökhan Atılgan'ın da ifade ettiği üzere, *Yön* kavramı temelde “Türkiye hangi yönelimle kalkınabilir?” sorusuna yanıt arayışını temsil ederken, *Devrim* kavramı ise bu yanıtların hangi siyasal araçlar ve hangi tarihsel kopuşlar yoluyla hayata geçirileceğine işaret etmektedir. Bu bakımdan Yön-Devrim Hareketi, yalnızca teorik bir tartışma zemini değil, aynı zamanda somut bir siyasal dönüşüm stratejisi önerisi olarak da değerlendirilmelidir.⁴⁴

Yön dergisinin yayımlanmaya başlamasının ardından, Yöncü çevreler bir dönem Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (Türk-İş) ile işbirliği yaparak Çalışanlar Partisi adıyla yeni bir siyasal parti kurmayı da gündeme getirmiştir. Bu çerçevede parti tüzüğü ve programına ilişkin taslak metinlerin hazırlanmasına dahi katılmışlar; ancak söz konusu girişim hayata geçirilememiştir. Kemalizm'den sosyalizme geçişi temsil edecek bir siyasal örgütlenme yaratma hedefi doğrultusunda, Ocak 1963'te Sosyalist Kültür Derneği kurulmuştur. Bu dernek, Yön-Devrim çevresinin siyasal düşüncelerini yaymayı ve ileride bir parti kurulmasına zemin hazırlamayı amaçlamıştır. Her ne kadar Yön-Devrim Hareketi hiçbir zaman resmi ve disiplinli bir örgütsel yapıya kavuşmamış olsa da, yayımladığı iki dergi (*Yön* ve *Devrim*), kurduğu bir dernek ve sahip olduğu bir yayınevi aracılığıyla fiilen “tüzüksüz bir parti” görünümü kazanmıştır.⁴⁵ Yön-Devrim Hareketinin temel tarihsel önemi, Marksizmi sistematik bir kuramsal kaynak olarak kullanarak Kemalizm'i yeniden yorumlamaya yönelik ilk kapsamlı girişimi olmasında yatmaktadır. Bu çerçevede Kemalizm, anti-empyrializm, devlet öncülüğünde kalkınma ve toplumsal yapının dönüştürülmesi hedefleriyle ilişkilendirilmiş; böylece Türkiye'nin sosyalizme yönelişini mümkün kılacak “geçiş niteliği taşıyan bir sosyalizm tasarımı” olarak yeniden kurgulanmıştır.⁴⁶

Türkiye'de sosyalist hareketin gelişmesiyle birlikte, daha köklü bir toplumsal dönüşüm arayışında olan bazı sosyalistler, mevcut siyasal çizgileri sorgulamaya başlamış ve toplumsal düzenin temelinden dönüştürülmesini hedefleyen daha radikal bir yolun gerekliliğini savunmuştur. Bu düşünsel ve siyasal arayışların sonucunda “Milli

⁴³ Gökhan Atılgan, *Yön - Devrim Hareketi: Kemalizm ile Marksizm Arasında Geleneksel Aydınlar*, Yordam Kitap, 2008, s. 22-23.

⁴⁴ Gökhan Atılgan, *Yön-Devrim Hareketi: Kemalizm ile Marksizm Arasında Geleneksel Aydınlar*, Yordam Kitap, 2008, s.288.

⁴⁵ Yahya Kanbolat, *Olduğu Gibi: Eski Türkiye İşçi Partisi Üzerine Anılar*, Bayır Yayınları, 1979, s. 38.

⁴⁶ Gökhan Atılgan, *Yön-Devrim Hareketi: Kemalizm ile Marksizm Arasında Geleneksel Aydınlar*, Yordam Kitap, 2008, s. 303-307.

Demokratik Devrim” (MDD) Hareketi ortaya çıkmıştır. Her ne kadar bu hareket zaman içerisinde bağımsız bir siyasal partiye dönüşmemiş olsa da, Türkiye siyasal hayatında ayrı ve özgün bir devrimci hat olarak önemli bir yer edinmiştir.⁴⁷ Kasım 1962’de MDD çizgisinin önde gelen isimlerinden Mihir Belli, “Mehmet Doğu” müstear adıyla, *Yön* dergisinde “okur mektubu” biçiminde yayımlanan “*Sosyalizm Tartışmaları*” başlıklı yazısıyla, MDD teorisinin ilk sistematik ifadesini ortaya koymuştur. Bu metin, literatürde genellikle MDD yaklaşımının kurucu metni olarak kabul edilmektedir.⁴⁸ Söz konusu yazıda Mihir Belli, Türkiye’de gerçek anlamda ulusal bağımsızlığın ancak “Kemalizmin demokratik ve anti-feodal temelleri üzerinde” inşa edilecek bir milli birleşik cephe aracılığıyla gerçekleştirilebileceğini savunmuştur. Bu yaklaşım, sınıfsal mücadeleyi ulusal kurtuluş hedefiyle birleştiren özgün bir devrim stratejisine işaret etmektedir.⁴⁹ Bu metnin yayımlanmasının ardından MDD yanlıları, görüşlerini yaygınlaştırmak amacıyla *Yön* dergisinde düzenli olarak yazılar kaleme almışlardır. Nihayet Kasım 1967’den itibaren, bu çizginin düşünsel ve siyasal sözcülüğünü üstlenen *Türk Solu* dergisi yayımlanmaya başlamış ve MDD Hareketi kendi süreli yayın organına kavuşmuştur.

Uluslararası komünist hareket perspektifinden bakıldığında, 1 Ekim 1949’da ÇHC’nin kurulması, Çin Devrimi’ne küresel sol çevreler içerisinde güçlü bir sembolik anlam kazandırmıştır. Soğuk Savaş bağlamında Çin, sıklıkla emperyalist tahakkümden kurtulmayı başarmış, devrim yoluyla ulusal bağımsızlığını ve toplumsal yeniden inşasını gerçekleştirmiş örnek bir vaka olarak tasvir edilmiştir. Yüksek düzeyde sanayileşmiş sosyalist ülkelerle karşılaştırıldığında, Çin’in devrimci yolu, bir “tarım toplumunda gerçekleşen devrim” niteliği taşıması nedeniyle uluslararası sol açısından özellikle dikkat çekici görülmüştür.

Buna ek olarak, Çin’de sosyalist iktidarın pekiştirilmesi ve sosyalist inşa sürecinin ilerlemesi de uluslararası solun Çin’e yönelik ilgisini artırmıştır. 1956 Polonya ve Macaristan Olayları⁵⁰ sonrasında Çin’in Sovyetler Birliği ile Doğu Avrupa ülkeleri

⁴⁷ Mustafa Şener, *Türkiye solunda üç tarz-ı Siyaset: Yön, MDD ve TİP*, Yordam Kitap, 2010, s. 137-138.

⁴⁸ Mustafa Şener, *Türkiye solunda üç tarz-ı Siyaset: Yön, MDD ve TİP*, Yordam Kitap, 2010, s. 174.

⁴⁹ Mehmet Doğu, “Sosyalizm Tartışmaları,” *Yön*, sayı 48, 14 Kasım 1962, s. 2.

⁵⁰ 1956 Polonya ve Macaristan Olayları: 1956 yılında Doğu Avrupa’da Sovyet blokuna bağlı sosyalist rejimlere karşı yaşanan siyasal krizleri ifade etmektedir. Polonya’da işçi protestoları ve parti içi reform talepleri sonucunda siyasal bir uzlaşma sağlanmış; Macaristan’da ise Ekim 1956’da patlak veren

arasında yürüttüğü arabulucu nitelikteki diplomatik girişimler, özellikle krizlerin yönetilmesinde üstlendiği rol sayesinde yalnızca Moskova'nın süreci kontrol altına almasına katkı sağlamakla kalmamış; aynı zamanda ÇKP'nin uluslararası komünist hareket içindeki prestijini ve konumunu da belirgin biçimde güçlendirmiştir.⁵¹ 1960'lı yıllardan itibaren Çin ile Sovyetler Birliği arasındaki ideolojik ayrışma ve polemiklerin giderek yoğunlaşması, uluslararası komünist hareketin bölünmesine ve sosyalist blokun bütünlüğünün çözülmesine yol açmıştır. 1968 yılında Sovyetler Birliği'nin Çekoslovakya'yı işgali, Türkiye'deki sosyalist hareket üzerinde de doğrudan etkiler yaratmış; özellikle TİP bünyesinde belirgin ayrışmalara ve bölünmelere neden olmuştur.⁵² Bu olay, 1960'lı yıllar boyunca Türkiye solunun benimsediği ve “tam bağımsızlık” ilkesini merkeze alan siyasal duruşu derinden sarsmıştır. Türkiye solu uzun süre boyunca, ABD askeri üslerinin Türkiye'deki varlığını ulusal egemenliğe yönelik bir tehdit olarak eleştirmiş ve büyük güçlerin başka ülkelerin iç işlerine müdahalesini sert biçimde kınamıştır. Ancak Çekoslovakya'nın işgali sonrasında, Sovyetler Birliği'ne yönelik eleştirilerin, sağcı ve antikomünist çevrelerin anti-Sovyet söylemleriyle örtüşme riski ortaya çıkmış; bu durum, Türkiye solunu hem Sovyetler Birliği'ni eleştirmek hem de sağcı antikomünist hatla özdeşleşmekten kaçınmak zorunda kaldığı ideolojik bir açmaza sürüklemiştir.⁵³ Bu bağlamda, bazı sosyalistler giderek Çin tipi sosyalizm teorisine ve devrimci yoluna yönelmiştir.

Aynı dönemde, ideolojik çizginin sola kayması ve giderek radikalleşmesiyle birlikte Çin, dünya genelindeki devrimci mücadelelere açık biçimde destek vermeye başlamış; dünya devrimini ilerletme hedefi doğrultusunda, giderek Çin merkezli bir sosyalist hareketler

---

ayaklanma, çok partili siyasal talepler ve Sovyet askeri varlığının sona erdirilmesi çağrılılarıyla kısa sürede silahlı bir çatışmaya dönüşmüş ve Sovyetler Birliği'nin askeri müdahalesiyle bastırılmıştır. Bu olaylar, sosyalist kamp içindeki gerilimleri ve ulusal egemenlik talepleri ile Sovyet liderliği arasındaki yapısal çelişkileri görünür kılan önemli bir dönüm noktası olarak değerlendirilmektedir.

⁵¹ Shen Zhihua, *Wunai De Xuanze: Lengzhan Yu Zhongsu Tongmeng De Mingyun (1945-1959)*, Shehui Kexue Wenxian Chubanshe, 2013, s. 495 (沈志华:《无奈的选择: 冷战与中苏同盟的命运(1945-1959)》, 社会科学文献出版社2013年版, 第495页) .

⁵² Başlangıçta TİP, Sovyetler Birliği'nin Çekoslovakya'yı işgaline eleştirel bir tutumla yaklaşmıştır. Ancak parti başkanı Mehmet Ali Aybar'ın “Hürriyetçi Sosyalizm” ve “Gülyüzlü Sosyalizm” gibi kavramlar ileri sürerek Sovyet tarzı sosyalizmi eleştirmesi ve Sovyet modelinden farklı, “Türkiye'ye özgü” bir sosyalizm anlayışı geliştirmeye yönelmesi, parti içindeki bazı yöneticilerin tepkisini çekmiştir. Söz konusu çevreler, Aybar'ın bu yaklaşımının Marksist ortodoksiden sapma anlamına geldiğini ileri sürmüştür. Bu iç gerilim, zamanla TİP içinde güç mücadelelerinin sertleşmesine ve örgütsel bölünmeye yol açmış; 1969 genel seçimlerindeki başarısızlığın ardından Aybar'ın istifasıyla sonuçlanmıştır. Bkz.: Murat Belge (ed.), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce 8: Sol*, İletişim Yayınları, 2021, s. 362-365, 371.

⁵³ Ergun Aydınoglu, *Türkiye Solu (1960-1980)-“Bir Amneziğin Anıları”*, Versus Kitap, 2007, s. 223.

ağı oluşmuştur.⁵⁴ Sovyetler Birliği'nin “revizyonist” olarak nitelendirilen yaklaşımıyla karşılaştırıldığında, Çin'in söylemi daha devrimci, daha kışkırtıcı ve daha militan bir karakter taşımıştır. Özellikle dönemin genç kuşakları açısından ÇKP, radikalizm, devrimci saflık ve emperyalizme karşı uzlaşmaz bir duruşun somut örneği olarak algılanmıştır.⁵⁵ Bu bağlamda, Mao Zedong Düşüncesi, Çin kaynaklı sloganlar ve “halk savaşı” kavramı aracılığıyla, dönemin Türkiye’inde bazı toplumsal kesimler üzerinde olumlu ve harekete geçirici bir etki yaratmıştır.⁵⁶ Dönemin algısına göre, klasik Marksist kuramsal metinlerle kıyaslandığında Mao Zedong’un eserleri daha sade, daha anlaşılır ve doğrudan siyasi mücadeleye uygulanabilir bir nitelik taşımaktaydı. Bu metinler, çelişki analizini soyut bir teorik tartışma olmaktan çıkararak, bireylerin kendi toplumsal gerçeklikleri içerisinde başlıca ve ikincil çelişkileri ayırt edebilecekleri pratik bir düşünme aracı haline getirmiştir.⁵⁷ Ayrıca, bazı sosyalistler açısından bakıldığında, Çin'in enternasyonalist bir tutumla Türkiye halkının mücadelesini desteklemesi; Türkiye'nin egemenliğine ve toprak bütünlüğüne aykırı herhangi bir talepte bulunmaması ve bu destek karşılığında herhangi bir özel çıkar gözetmemesi, önemli bir referans noktası olarak değerlendirilmiştir.⁵⁸

İşte bu zeminde Çin devrim deneyimi, giderek Türkiye solunun düşünsel ufkuna dahil olmuş; dergiler, çeviri eserler ve uluslararası bilgi ağları aracılığıyla yeniden yorumlanmış ve seçici biçimde içselleştirilmiştir. Bu bağlamda Çin Devrimi'ne ilişkin algı, doğrudan yaşanmış bir deneyimin yansıması olmaktan ziyade, sınır aşan düşünsel dolaşım süreçlerinin bir ürünü olarak şekillenmiştir.

2.2. TÜRKİYE SOLUNUN ÇİN'E DAİR BİLGİ VE ALGI KANALLARI

1 Ekim 1949'da ÇHC'nin kurulmasının ardından, Türkiye uzun bir süre boyunca Tayvan'daki Çan Kay-şek yönetimi ile sözde “diplomatik ilişkilerini” sürdürmüş; Türkiye ile ÇHC arasında resmi diplomatik ilişkiler ancak Ağustos 1971'de

⁵⁴ Danhui Li and Yafeng Xia, *Mao and the Sino-Soviet Split, 1959-1973: A New History*, Lexington Books, 2018, p. 286.

⁵⁵ Ergun Aydınoğlu, *Türk Solu: Eleştirel Bir Tarih Denemesi (1960-1971)*, Belge Yayınları, 1992, s. 165.

⁵⁶ Gün Zileli, *Yarılma: 1954-1972*, İletişim Yayınları, 2015, s. 297-300; Aydın Çubukçu, “Türkiye’de Maoculuğun Doğuşu Üzerine Bazı Gözlemler,” *Praksis*, Cilt 6, 2002, s. 56.

⁵⁷ Aydın Çubukçu, “Türkiye’de Maoculuğun Doğuşu Üzerine Bazı Gözlemler,” *Praksis*, Cilt 6, 2002, s. 57.

⁵⁸ Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi, *Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi Davası: Savunma*, Aydınlık Yayınları, 1974, s. 78.

kurulabilmiştir. Soğuk Savaş'ın erken döneminde, özellikle Boğazlar Sorunu nedeniyle Türkiye-Sovyetler ilişkilerinin hızla kötüleşmesi sonucunda şekillenen anti-Sovyet algı, Türkiye'nin sosyalist blok karşısındaki genel tutumunu belirlemiş ve bu çerçevede Türkiye'nin Çin'e yönelik politikasını da derinden etkilemiştir.⁵⁹ Türkiye'de Kore Savaşı anlatıları bağlamında Çin, sıklıkla içerde kaotik ve düzensiz, dış politikada ise savaşı kışkırtan bir saldırgan aktör olarak tasvir edilmiştir. İdeolojik saiklerle “Kızıl Çin” imgesinin şeytanileştirilmesi, Çin'in Türkiye'deki kamusal hafızada uzun süre boyunca ideolojik bir tehdit ve medeniyet açısından bir “öteki” olarak algılanmasına yol açmış; bu durum, Türkiye toplumunun Çin'e ilişkin tahayyüllerini ve diplomatik algısını kalıcı biçimde şekillendirmiştir.⁶⁰ Bu koşullar altında Türkiye ile Çin arasında neredeyse hiçbir kurumsallaşmış resmi temas kanalı bulunmamaktaydı. Türkiye'nin Çin'e yönelik doğrudan temasları, esas olarak çok sınırlı sayıda Çin'i ziyaret eden Türk gazeteciler, akademisyenler ve ticari heyetlerle sınırlı kalmıştır. Bu nedenle Türkiye toplumunun Çin'e ilişkin genel algısı, büyük ölçüde üçüncü taraf anlatıları, ideolojik imgeler ve son derece sınırlı bilgi kaynakları aracılığıyla inşa edilen, yüksek derecede dolaylı bir karakter taşımıştır.

Tam da bu bilgi eksikliği koşulları altında, Türkiye solu giderek ülke içinde Çin meselesini aktif biçimde takip eden ve sistematik olarak tartışan ender toplumsal kesimlerden biri haline gelmiştir. 1960'lı yıllarda Türkiye'de sosyalist hareketin sürekli gelişmesiyle birlikte, solcu aydınlar ve sosyalistler arasında Türkiye'nin toplumsal niteliği ve toplumsal dönüşümün hangi yollarla gerçekleştirilebileceği gibi temel meseleler etrafında yoğun teorik tartışmalar yürütülmüştür. Bu bağlamda, ÇKP'nin devrimci zaferi ve sosyalist bir iktidar kurmuş olması gibi etkenler, bazı sosyalistlerin Çin Devrimi'ne, Mao Zedong'a ve onun devrimci pratiğine özel bir ilgi duymasına yol açmıştır.

Söz konusu çevreler, Kültür Devrimi, Mao Zedong'un kişiliği ve Çin Devrimi'nin seyri hakkında çeşitli yazılar ve değerlendirmeler kaleme alarak bu konuları Türkiye kamuoyuna tanıtmaya çalışmış; bu çabalar, nesnel olarak Mao Zedong Düşüncesinin

⁵⁹ Barış Adıbelli, *Osmanlı'dan Günümüze Türk-Çin İlişkileri*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2016, s. 174-175.

⁶⁰ Çağdaş Üngör, “Perceptions of China in the Turkish Korean War Narratives,” *Turkish Studies*, Vol. 7, No. 3, 2006.

Türkiye’de dolaşıma girmesini ve yayılmasını kolaylaştırmıştır. Bazı görüşmecilerin aktardığına göre, 1960’lı yıllarda Mao Zedong Düşüncesiyle ilk temas, çoğu zaman Türkçe dışındaki yabancı dilde yayımlanmış kaynaklar aracılığıyla gerçekleşmiş.

Bununla eş zamanlı olarak, Çin’i tanıtmayı amaçlayan bazı Türkiyeli aydınlar tarafından kaleme alınan eserler ya da kitaplar da Türkiye’de yayımlanmıştır. Türk gazeteci Yılmaz Çetiner, Çin’deki kişisel gözlemlerine dayanarak *Mao’ya Tapanlar* adlı kitabı kaleme almıştır.⁶¹ İstanbul Üniversitesi öğretim üyelerinden Yılmaz Altuğ ise Çin meselesine ilişkin ders notlarını *Çin Sorunu: “Günün Siyasi ve İktisadi Meseleleri” Ders Notları* başlığıyla yayımlamıştır.⁶² Bunlara ek olarak, Çin’in güncel durumu üzerine yurtdışında kaleme alınmış çok sayıda araştırma eseri, siyasi yorum ve Mao Zedong biyografisi Türkçeye çevrilerek dolaşıma sokulmuştur. Bu çeviriler arasında Charles Bettelheim ve diğer yazarların kaleme aldığı *Çin’de Sosyalizmin Kuruluşu (Çin Planlaması)*, Zaven Biberyan tarafından derlenen *Yeni Çin: Dün-Bugün*, Edgar Snow’un yazdığı *Mao Çe-Tung: Bir Devrimcinin Otobiyografisi* gibi eserler ile Çin’deki toplumsal ve ekonomik dönüşümleri ele alan çeşitli çalışmalar yer almaktadır.⁶³ Bu yayınlar, Türkiye’de Çin’e ilişkin bilginin dolaşımında önemli bir rol oynamış; özellikle sol çevrelerin Çin devrimi, Mao Zedong Düşüncesi ve sosyalist inşa pratiklerine dair algılarını şekillendiren önemli başvuru kaynakları arasında yer almıştır.

İlgili araştırma ve yorumlayıcı eserlerin yanı sıra, Mao Zedong’un bizzat kaleme aldığı teorik metinler de 1960’lı yılların ortalarından itibaren aşamalı olarak Türkçeye çevrilmiş ve Türkiye’de yayımlanmaya başlamıştır. Günümüzde bu eserlerin Türkiye’de ilk kez hangi tarihte basıldığı kesin biçimde tespit edilememekle birlikte, en geç 1966 yılı itibarıyla Mao Zedong’un eserlerinin Türkiye’de basılarak dolaşıma girdiği teyit edilebilmektedir.⁶⁴ Mao Zedong’un Yeni Demokratik Devrim Teorisi konusundaki

⁶¹ Yılmaz Çetiner, *Mao’ya Tapanlar*, Altın Kitaplar, 1969.

⁶² Yılmaz Altuğ, *Çin Sorunu: “Günün Siyasi ve İktisadi Meseleleri” Ders Notları*, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, 1967.

⁶³ Charles Bettelheim, Jacques Charriere, *Çin’de Sosyalizmin Kuruluşu (Çin Planlaması)*, Çev. Kenan Somer, İzlem Yayınları, 1966; Jacques Locquin, Raffaello Ubaldi, Etiemble, Simone de Beauvoir, Li Fu-Chun, *Yeni Çin: Dün-Bugün*, Çev. Zaven Biberyan, Payel Yayınevi, 1966; Edgar Snow, *Mao Çe-Tung: Bir Devrimcinin Otobiyografisi*, Çev. M. Ardos, Sol Yayınları, 1967; Tao Çu, Jacques Charriere, Helene Marchisio, *Çin’de Halk Komünleri*, Çev. A. Necmi, Halk Basımevi, 1968.

⁶⁴ Mao Tsetung, *Çin İnkılabının Teorik Meseleleri*. Çev. K. Sahir Sel, Sosyal Yayınları, 1966; Mao Tsetung, *Kültür, Sanat, Edebiyat*. Çev. Şerif Hulusi, Ataç Kitabevi, 1966; Mao Çe-Tung, *Teori ve pratik*, Çev. N. Solukçu, Ataç Kitabevi, 1966.

makaleleri, en geç 1967 yılına gelindiğinde Türkçeye çevrilerek yayımlanmıştır.⁶⁵ Aynı şekilde, Türkçe Mao Zedong Seçme Eserler baskısının da en geç 1970 yılına kadar Türkiye’de yayımlandığı anlaşılmaktadır.⁶⁶ Ayrıca bu dönemde Mao Zedong’un eserleri yalnızca tek bir yayınevi tarafından değil, birden fazla yayınevi tarafından derlenmiş, basılmış ve dağıtılmıştır. Bu durum, Mao Zedong Düşüncesinin 1960’lı yılların sonlarına gelindiğinde Türkiye’de belirli bir okuyucu kitlesi ve düşünsel etki alanı kazandığını nesnel olarak göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

İkinci olarak, Çin’in Türkiye’ye yönelik dış propaganda faaliyetleri de Türk toplumunun—özellikle sol çevrelerin—Çin’i tanımada önemli bir kanal oluşturmuştur. Soğuk Savaş döneminde, Batılı ülkelerin Çin’e yönelik ideolojik düşmanlığı ve ekonomik ambargo politikaları karşısında, Batı kaynaklı anti-Çin propagandasına karşı koymak, Çin’in uluslararası imajını dünyaya tanıtmak, küresel ölçekte sempati kazanmak, uluslararası etkisini artırmak ve hedef ülkelerin kamuoyunda Çin’e yönelik olumlu bir algı oluşturmak amacıyla, Çin geniş çaplı dışa dönük propaganda faaliyetleri yürütmüştür. Bu süreçte parti ve devlet liderleri, ilgili devlet kurumları, merkezi medya organları, kitle örgütleri, devlet mülkiyetindeki kültürel kuruluşlar ve geniş halk kesimleri çeşitli biçimlerde dış propaganda faaliyetlerine katılmıştır.⁶⁷ Bu dış propaganda çalışmalarında Yabancı Diller Yayınevi (外文出版社) ile Pekin Radyosu (北京广播电台, Radio Peking) temel iki taşıyıcı unsur olarak öne çıkmıştır. Yabancı dil yayınevleri ağırlıklı olarak kitap, dergi ve broşür gibi basılı yayınlar aracılığıyla propaganda faaliyetlerini yürütürken; Pekin Radyosu ise uluslararası radyo yayımları yoluyla Çin’in siyasal tutumunu, toplumsal dönüşümünü ve ideolojik söylemini dış dünyaya aktarmıştır.⁶⁸

⁶⁵ Mao Tsetung, *Yeni Demokrasi*, Çev. Mehmet Doğu, Sosyal Yayınları, 1967.

⁶⁶ Mao Tse-tung, *Seçme Eserler*, Çev. Feridun Nefer, Ser Yayınları, 1970.

⁶⁷ Daha ayrıntılı bir çalışma için bkz.: Xi Shaoying, 1949-1966 Nian Zhongguo Duiwai Xuanchuanshi Yanjiu, Huazhong Keji Daxue Chubanshe, 2010 (习少颖: 《1949—1966年中国对外宣传史研究》, 华中科技大学出版社 2010年版); Yao Yao, *Xin Zhongguo Duiwai Xuanchuanshi: Goujian Xiandai Zhongguo De Guoji Huayuquan*, Qinghua Daxue Chubanshe, 2014 (姚遥: 《新中国对外宣传史: 构建现代中国的国际话语权》, 清华大学出版社 2014年版); Zou Liping, *Mao Zedong Duiwai Xuanchuan Sixiang Jiqi Xianshi Yiyi Yanjiu*, Zhongguo Shehui Kexue Chubanshe, 2019 (邹丽萍: 《毛泽东对外宣传思想及其现实意义研究》, 中国社会科学出版社 2019年版).

⁶⁸ Tong Zhixia, *Zhongguo Guoji Xinwen Chuanbanishi, Zhongguo Chuanmei Daxue Chubanshe*, 2007, s. 73-82 (童之侠: 《中国国际新闻传播史》, 中国传媒大学出版社 2007年版, 第 73-82 页).

Yabancı Diller Yayınevi, Temmuz 1952’de kurulmuş olup, temel faaliyet alanı Yeni Çin’in inşa sürecinde elde edilen başarıları tanıtmak, Çin’in ilgili politika ve uygulamalarını açıklamak ile Çin devrimi ve sosyalist inşa deneyimlerini dış dünyaya aktarmak olmuştur.⁶⁹ 1963 yılında bu kurum yeniden yapılandırılarak Çin Yabancı Dillerde Yayın ve Dağıtım İşleri Genel İdaresine (中国外文出版发行事业局) dönüştürülmüş ve aynı yılın Eylül ayında resmen faaliyete geçmiştir. Çin’in dışa dönük yayınları arasında en tanınmış süreli yayınlardan biri, Mart 1958’de yayımlanmaya başlayan *Peking Review* (《北京周报》) dergisidir. *Peking Review*, kuruluş aşamasında Çin hükümetinin resmi tutumunu yansıtan, güncel siyasal gelişmelere odaklanan bir yayın organı olarak tasarlanmış; başlıca hedef kitesini Çin meselesi üzerine çalışan yabancı araştırmacılar ve uzmanlar oluşturmuştur. Ancak uluslararası konjonktürdeki değişimlerle birlikte derginin işlevi de dönüşmüş; zamanla “dünya çapındaki devrimci mücadeleyi ilerletme” hedefiyle ilişkilendirilmiş ve hitap ettiği kitle, giderek uluslararası komünist hareket ve milli demokratik hareketler içerisindeki sol güçler haline gelmiştir.⁷⁰ Bu süreçte Yabancı Diller Yayınevi, bazı Çince eserleri Türkçeye çevirerek yurtdışında dolaşıma sokmuştur. Tam olmayan istatistiklere göre, 1949-1979 yılları arasında yabancı dillere çevrilerek yayımlanan dışa dönük kitaplar arasında Türkçe toplam 36 tane bulunmaktadır. Bunların 8’i 1963 yılında, 3’ü 1968’de, 5’i 1969’da, 7’si 1970’te, 8’i 1971’de ve 5’i 1972 yılında yayımlanmıştır.⁷¹ Söz konusu yayınların tematik içeriği, anti-emperyalist ve anti-revizyonist söylemlerin yanı sıra, Çin’de düzenlenen bazı önemli toplantıların bildirileri, parti ve devlet liderlerinin kamuoyuna açık konuşmaları ile Mao Zedong’un eserleri ve siyasal-teorik metinlerini de kapsamaktadır. Ancak Türkiye’de Çin kaynaklı yayınlara yönelik sınırlamalar ve fiili

⁶⁹ Xi Shaoying, 1949-1966 Nian Zhongguo Duiwai Xuanchuanshi Yanjiu, Huazhong Keji Daxue Chubanshe, 2010, s. 83 (习少颖: 《1949—1966年中国对外宣传史研究》, 华中科技大学出版社 2010年版, 第83页).

⁷⁰ Xi Shaoying, 1949-1966 Nian Zhongguo Duiwai Xuanchuanshi Yanjiu, Huazhong Keji Daxue Chubanshe, 2010, s. 18-19 (习少颖: 《1949—1966年中国对外宣传史研究》, 华中科技大学出版社 2010年版, 第18-19页).

⁷¹ He Mingxing, *Zhonghua Renmin Gongheguo Waiwen Tushu Chuban Faxing Biannianshi (1949-1979)*, Xuexi Chubanshe, 2013, s. 261-262, 526, 598, 634-635, 677-678, 712 (何明星: 《中华人民共和国外文图书出版发行编年史(1949—1979)》, 学习出版社 2013年版, 第261-262, 526, 598, 634-635, 677-678, 712页). Ancak belirtmek gerekir ki yukarıdaki veriler eksik olabilir; *Çin Dış Diller Bürosu’nun Elli Yılına Dair Önemli Olaylar Kronolojisi’ne* (《中国外文局五十年大事记》) göre, Yabancı Diller Yayınevi tarafından 1964 ve 1973 yıllarında Türkçe kitaplar yayımlanmıştır. Bkz.: Dai Yannian, Chen Rinong (ed.), *Zhongguo Waiwenju Wushi Nian Xinxing Chubanshe*, 1999, s. 190, 286 (戴延年、陈日浓编: 《中国外文局五十年大事记》, 新星出版社 1999年版, 第190, 286页).

engellemeler nedeniyle,⁷² ilgili materyallerin dolaşımının dar bir çerçevede kalmış olması muhtemeldir. Bu nedenle, söz konusu yayınların Türk toplumu üzerindeki genel ve doğrudan etkisini mevcut kaynaklar ışığında kesin biçimde değerlendirmek güçtür.

Yayın faaliyetlerinin yanı sıra, Türkiye'ye yönelik radyo yayınları da Çin'in dış propaganda faaliyetlerinde önemli bir rol oynamıştır. Merkez Halk Radyosunun Aralık 1949'da kurulmasının ardından, Nisan 1950'de "Pekin Radyosu" adıyla resmi dış yayınlara başlanmıştır. 1960'lı yılların başında Çin-Sovyet ilişkilerinin kopmasıyla birlikte, Çin'in dış propaganda kurumları yalnızca Çin'in toplumsal ve ekonomik başarılarını yurtdışındaki dinleyicilere tanıtmakla görevli olmaktan çıkmış; aynı zamanda "Mao Zedong Düşüncesini yayma, anti-emperyalist ve anti-revizyonist söylemi güçlendirme" gibi yeni misyonlar üstlenmiştir. Bu çerçevede Çin devrim deneyimi, Mao Zedong Düşüncesi aracılığıyla küresel ölçekte etkide bulunabilecek bir ideolojik kaynak olarak sunulmaya çalışılmıştır.⁷³ Bu doğrultuda Haziran 1966 ile Ekim 1976 tarihleri arasında Pekin Radyosu bünyesinde "Başkan Mao'nun Sözlerinden Seçmeler" (《毛主席语录选播》) ve "Başkan Mao'nun Eserlerinden Seçmeler" (《毛主席著作选播》) gibi programlar yayımlanmış; bu yayınlar aracılığıyla Mao Zedong'un metinlerinin yurtdışındaki dinleyicilere tanıtılması ve dolaşıma sokulması hedeflenmiştir.⁷⁴

Dilsel yayın ağı açısından bakıldığında, Pekin Radyosu İngilizce yayınların yanı sıra, zamanla diğer yabancı dillere de açılmıştır. Uzun süreli hazırlık çalışmaları ve yabancı uzmanların desteğiyle, Pekin Radyosu'nun Türkçe servisi Ekim 1957'de resmen yayına

⁷² 1952 yılında Bakanlar Kurulu, 'Komünist Çin Hükümeti tarafından yayınlanan her türlü basılı materyalin' Türkiye'ye sokulmasını ve dağıtılmasını yasaklayan bir karar almıştır. Bkz.: 1952 yılında Bakanlar Kurulu, 'Komünist Çin Hükümeti tarafından yayınlanan her türlü basılı materyalin' Türkiye'ye sokulmasını ve dağıtılmasını yasaklayan bir karar almıştır. Bkz.: "Komünist Çin Hükümeti tarafından yayınlanan bütün matbuaların yurka sokulmasının yasaklanması." *Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi*, 30-18-1-2 / 128-29-14, 14 Nisan, 1952.

⁷³ Bkz.: Zhongguo Guoji Guangbo Diantai Shizhi Bangongshi (ed.), *Zhongguo Guoji Guangbo Diantai Bumenzhi: Di Yi Ji*, Zhongguo Guoji Guangbo Chubanshe, 2001, s. 19, 27 (中国国际广播电台史志办公室编:《中国国际广播电台部门志:第一集》,中国国际广播出版社2001年版,第19,27页); Zhang Fang, "Mao Zedong Sixiang De Duiwai Xuanchuan (1949-1976)", *ICCS Gendai Chugokugaku Journal*, sayı 13, cilt 2, Ocak 2021, s. 16 (张放:《毛泽东思想的对外宣传(1949-1976)》, ICCS 现代中国学ジャーナル, 第13卷, 第2号, 2021年1月19日, 第16页).

⁷⁴ Zhongguo Guoji Guangbo Diantai Shizhi Bangongshi (ed.), *Zhongguo Guoji Guangbo Diantai Bumenzhi: Di Yi Ji*, Zhongguo Guoji Guangbo Chubanshe, 2001, s. 36-37 (中国国际广播电台史志办公室编:《中国国际广播电台部门志:第一集》,中国国际广播出版社2001年版,第36-37页).

başlamıştır. Türkçe servisin ilk döneminde günlük yayın süresi bir saat ile sınırlı kalmış; program içeriği ise görece sade olup ağırlıklı olarak haber bültenleri ve müzik yayınlarından oluşmuştur. İlerleyen süreçte program yapısı kademeli olarak genişletilmiş; Çin'in iç durumu hakkında bilgilendirici özel dosyalar ve uluslararası gelişmelere ilişkin yorumlar da yayın akışına dahil edilmiştir.⁷⁵ Türkçe serviste yayımlanan içeriklerin önemli bir bölümü, *Halkın Günlüğü* (人民日报, People's Daily) ve *Kızıl Bayrak Dergisi* (《红旗》) gibi Çin'in resmi yayın organlarında yer alan yorum yazıları ve makalelerden derlenmiştir. Bunun yanı sıra, zaman zaman radyo tiyatrosu formatında programlara da yer verilmiştir.⁷⁶ Türkçe servis, Çin-Sovyet ayrışması konusunda da dinleyicileri bilgilendirmeyi amaçlamış ve bu meseleye ilişkin olarak Çin'in resmi tutumunu yansıtan yayınlar gerçekleştirmiştir.⁷⁷ Bu çerçevede Türkçe servis, ÇKP Merkez Komitesi'nin Sovyetler Birliği Komünist Partisi (SBKP) Merkez Komitesi'ne gönderdiği mektupları üç kez tam metin olarak yayımlamış; ayrıca "Dokuz Yorum: SBKP Merkez Komitesi'nin Açık Mektubuna Yanıtlar" (九评苏共中央公开信)⁷⁸ başlıklı metni bölümler halinde dinleyicilere aktarmıştır.⁷⁹ 1968 yılından itibaren Pekin Radyosu, Arnavutluk'taki vericiler aracılığıyla Türkçe yayınlarını

⁷⁵ Zhongguo Guoji Guangbo Diantai Taishi Bianjizu (ed.), *Zhongguo Guoji Guangbo Shiliao Jianbian (1947-1987)*, Zhongguo Guoji Guangbo Chubanshe, 1987, s. 98 (中国国际广播电台台史编辑组:《中国国际广播史料简编(1947-1987)》, 中国国际广播出版社1987年版, 第98页); Hu Yaoting (ed.), *Zhongguo Guoji Guangbo Dashiji*, Zhongguo Guoji Guangbo Chubanshe, 1996, s. 66 (胡耀亭主编:《中国国际广播大事记》, 中国国际广播出版社1996年版, 第66页).

⁷⁶ Çağdaş Üngör, "China Reaches Turkey? Radio Peking's Turkish Language Broadcasts During the Cold War". *All Azimuth: A Journal of Foreign Policy and Peace*, Vol. 1, No. 2, (2012), p. 24; Hu Yaoting (ed.), *Zhongguo Guoji Guangbo Dashiji*, Zhongguo Guoji Guangbo Chubanshe, 1996, s. 81 (胡耀亭主编:《中国国际广播大事记》, 中国国际广播出版社1996年版, 第81页); Hu Yaoting, Chen M inyi (ed.), *Zhongguo Guoji Guangbo Diantai Fazhanshi Di Yi Juan (1941-2000)*, Zhongguo Guoji Guangbo Chubanshe, 2011, s. 65 (胡耀亭、陈敏毅主编:《中国国际广播电台发展史第一卷(1941-2000)》, 中国国际广播出版社2011年版, 第65页).

⁷⁷ Kiraz Perinçek Karavit, "Çin'in Yetiştirdiği Türkçe Uzmanlarında Üç Kuşak Karşılaştırması," Selçuk E senbel, İsenbike Togan, Altay Atlı, *Türkiye'de Çin'i Düşünmek: Ekonomik, Siyasi ve Kültürel İlişkilere Yeni Yaklaşımlar*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2013, s. 211-212; Hu Yaoting (ed.), *Zhongguo Guoji Guangbo Dashiji*, Zhongguo Guoji Guangbo Chubanshe, 1996, s. 128 (胡耀亭主编:《中国国际广播大事记》, 中国国际广播出版社1996年版, 第128页).

⁷⁸ "Dokuz Yorum: SBKP Merkez Komitesi'nin Açık Mektubuna Yanıtlar", 1963-1964 yılları arasında ÇKP tarafından yayımlanan ve SBKP Merkez Komitesi'nin "açık mektubu"na karşı kaleme alınmış dokuz makaleden oluşan polemik dizisidir. Bu metinler, ideolojik ayrışma, devrim stratejisi, emperyalizm ve sosyalist kamp içindeki ilişkiler gibi temel konularda Çin tarafının tutumunu sistematik biçimde ortaya koymuş; Çin-Sovyet ayrışmasının teorik çerçevesini oluşturan başlıca belgeler arasında yer almıştır.

⁷⁹ Zhongguo Guoji Guangbo Diantai Shizhi Congshu Bianweihui (ed.), *Zhongguo Guoji Guangbo Diantai Zhi (Shang)*, Zhongguo Guoji Guangbo Chubanshe, s. 89-90 (中国国际广播电台台史丛书编委会编:《中国国际广播电台志(上)》, 中国国际广播出版社2001年版, 第89-90页).

aktarmaya başlamış; bu teknik düzenleme sayesinde Çin'in Türkçe dış yayınlarının erişim kapasitesi ve etki alanı daha da genişlemiştir.⁸⁰

Pekin Radyosu'nun Türkiye'deki etkisini değerlendirmek için, Türkçe servisinin dinleyici kitlesi önemli bir gösterge olarak ele alınabilir; bu da büyük ölçüde dinleyici mektupları üzerinden tahmin edilebilmektedir. Türkçe yayınların başlamasından 1970'li yılların başlarına kadar olan dönemde, Pekin Radyosu'nun Türkçe servisine genellikle yılda yalnızca birkaç dinleyici mektubu ulaştığı görülmektedir.⁸¹ Bu veriler yüzeysel olarak değerlendirildiğinde, Pekin Radyosu'nun Türkiye'deki etkisinin sınırlı olduğu ve propaganda faaliyetlerinin düşük bir karşılık bulduğu izlenimi ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte, bazı araştırmacılar arşiv çalışmaları ve bağlamsal incelemelere dayanarak, gerçek etki düzeyinin nicel verilerin gösterdiğinden daha yüksek olduğunu ileri sürmektedir. Öncelikle, Pekin Radyosu'nun Türkçe yayınları yalnızca Türkiye'nin büyük şehirleriyle sınırlı kalmamış, en ücra kırsal bölgelere kadar ulaşabilmiştir. Dahası, bu yayınların etkisi belirgin bir kolektif dinleme özelliği sergilemiştir. Dinleyici mektuplarının bir kısmının bireyler adına değil, köy veya yerel topluluklar adına gönderilmiş olması, Pekin Radyosu'nun yayınlarının bireysel alımla sınırlı kalmadığını; belirli ölçüde grup temelli bir dolaşım ve etki yarattığını göstermektedir.

İkinci olarak, 1950'li yılların sonlarında Demokrat Parti hükümeti döneminde uygulanan yoğun denetim ve baskı ortamı göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye vatandaşlarının bir "komünist ülkenin" radyo istasyonuna mektup göndermesi, başlı başına siyasal risk taşıyan bir eylem olarak algılanmıştır. Bu tür bir kurumsal caydırıcılık, birçok dinleyicinin "yalnızca dinleyip iletişime geçmeme" yönünde temkinli bir tutum benimsemesine yol açmıştır. 1960'lı yılların ortalarına gelindiğinde Pekin Radyosu, Türkiye'de özellikle solcu gençlik çevreleri arasında istikrarlı bir

⁸⁰ Hu Yaoting, Chen Minyi (ed.), *Zhongguo Guoji Guangbo Diantai Fazhanshi Di Yi Juan (1941-2000)*, Zhongguo Guoji Guangbo Chubanshe, 2011, s. 137-138 (胡耀亭、陈敏毅主编:《中国国际广播电台发展史第一卷(1941-2000)》, 中国国际广播出版社2011年版, 第137-138页) .

⁸¹ Zhongguo Guoji Guangbo Diantai Taishi Bianjizu (ed.), *Zhongguo Guoji Guangbo Shiliao Jianbian (1947-1987)*, Zhongguo Guoji Guangbo Chubanshe, 1987, s. 98 (中国国际广播电台台史编辑组:《中国国际广播史料简编(1947-1987)》, 中国国际广播出版社出版1987年版, 第98页) .

dinleyici kitlesi edinmiş olsa bile, bu dönemde dahi aktif biçimde yazışmaya geçen dinleyicilerin oranı nispeten düşük düzeylerde kalmıştır.⁸²

Bu dönemde, bazı Türkiyeli sosyalistler hem Çin hem de Sovyet radyolarını dinledikten sonra, “Pekin’in daha güvenilir olduğu”⁸³ yönünde bir kanaate varmış; bu değerlendirme süreci, zamanla Mao Zedong Düşüncesine duyulan ilginin artmasına ve Çin’e yönelik açık bir sempatiye dönüşmüştür. Bu nedenle, Çin’in Türkiye’ye yönelik radyo yayınlarının Türk toplumunun geneli üzerindeki etkisi sınırlı kalmış olsa da, söz konusu yayınlar belirli sol çevreler içerisinde göz ardı edilemeyecek bir bilişsel şekillendirici etki yaratmış; dönemin bazı Türkiye solcularının Çin’i kavramasında başvurulan önemli dışsal bilgi kaynaklarından biri olarak işlev görmüştür.

---

⁸² Çağdaş Üngör, “China Reaches Turkey? Radio Peking’s Turkish Language Broadcasts During the Cold War”. *All Azimuth: A Journal of Foreign Policy and Peace*, Vol. 1, No. 2, (2012), pp. 29-30, Aslihan Türel, *Adım Doğu*, Kaynak Yayınları, 2022, s. 73.

⁸³ Aslihan Türel, *Adım Doğu*, Kaynak Yayınları, 2022, s. 73.

3. BÖLÜM YÖN DERGİSİNDE ÇİN İMGESİ

3.1. ÇİN DEVRİMİ VE SOSYALİST İNŞANIN ANLATIMI

Çin Devrimi'nin zaferi bir anda gerçekleşmiş bir süreç değildir; *Yön* dergisi bu hususu okuyucularına özellikle vurgulamıştır. Dergide Çin Devrimi'nin tarihsel seyrini görece ayrıntılı biçimde ele alan yazıların en erken örnekleri, Ahmet Mumcu tarafından kaleme alınan “Çin Meselesi” başlıklı makaleye ilişkin yayımlanan bir kitap incelemesine kadar geri götürülebilir.⁸⁴ Söz konusu kitap değerlendirmesi, Ahmet Mumcu'nun makalesinin özetleyici bir tanıtımı olarak değerlendirilebilir ve okuyucuların metnin temel içeriğini kavramasını amaçlamaktadır.

Kitap değerlendirmesi, öncelikle Türkiye'de Çin'e yönelik ilginin yetersiz olduğuna dikkat çekmekte; Çin'in Türkiye'deki kamusal algıda çoğu zaman Tayvan'daki Kuomintang yönetimiyle özdeşleştirilerek ele alındığını, buna karşılık devrim yaşamış, dünyanın en kalabalık nüfusuna sahip ve uluslararası sistemde önemli bir rol oynayan Çin'e gereken ilginin gösterilmediğini vurgulamaktadır. Ardından Ahmet Mumcu'nun çalışması olumlu biçimde değerlendirilmekte ve bu eserin, Türkiye'de son yıllarda Çin meselesi üzerine kaleme alınmış daha sistematik ve ciddi araştırmalardan biri olduğu ifade edilmektedir.

Bunu takiben kitap değerlendirmesi, Ahmet Mumcu'nun Çin modern tarihinin temel gelişim çizgisine, özellikle de 19. yüzyılın sonlarından itibaren Çin'in Batılı devletlerin saldırılarına maruz kalması ve toplumun zorunlu bir dönüşüm sürecine itilmesi üzerine kurduğu anlatıyı özetlemektedir: Devletin toprak bütünlüğü ve egemenliğinin zedelenmesi ile bu koşullar altında modernleşmenin sürekli engellerle karşılaşarak güçlkle ilerleyişi, 20. yüzyıl Çin siyasal krizinin temel arka planını oluşturmuştur. Sun Yat-sen hakkında Ahmet Mumcu şu değerlendirmeyi yapmaktadır: Sun Yat-sen, Batı düşüncesinden derinden etkilenmekle birlikte bu düşünceleri Çin'in somut tarihsel gerçekliğiyle bütünleştirmeye çalışan, modern bir ulus-devlet tasarımının sahibi olarak görülmektedir. Vurgulanması gereken nokta şudur: Sun Yat-sen bir Marksist değildir; aksine demokratik kurumların henüz yeterince gelişmediği koşullarda, gelecekteki

⁸⁴ “Çin Meselesi”, *Yön*, sy 15, 28 Mart 1962, s.16-17.

demokratik siyaset için gerekli toplumsal ve ekonomik temelleri hazırlamak amacıyla otorite ve disipline dayalı bir geçiş dönemini savunmuştur.

Buna karşılık kitap değerlendirmesinde Çan Kay-şek yönetimine ilişkin değerlendirme belirgin biçimde daha eleştirel ve olumsuz bir nitelik taşımaktadır. Yazar, Ahmet Mumcu'nun temel tezini aktararak Çan Kay-şek'in keskin bir antikomünist olduğunu; her ne kadar biçimsel olarak Sun Yat-sen'in siyasal mirasını devralmış görünse de, somut pratikte onun düşüncelerini ileriye taşımak bir yana, giderek büyük sermayeye bağımlı bir konuma sürüklendiğini ve nihayetinde faşizme yöneldiğini ileri sürmektedir. Bunun yanı sıra Çan Kay-şek, Çin toplumunun acil çözüm bekleyen toprak sorunundan kaçınmış; bu durum sonuçta köylü toplumdaki kopuk bir iktidar modelinin oluşmasına yol açmıştır. Bu yapısal zayıflık, Kuomintang yönetiminin Komünistlerin köylü kitlelerini seferber ederek toprak reformunu hayata geçirmesi karşısında toplumsal desteğini giderek yitirmesine ve nihayetinde anakaradaki iktidarını kaybederek Tayvan'a çekilmesine neden olmuştur. Dahası, Kuomintang yönetiminin yenilgisi yalnızca askeri bir mağlubiyetle açıklanamaz; bu sonuç, toplumsal politikaların başarısızlığı, yolsuzluk sorunları ve sınıfsal konumlanışı gibi pek çok etkenin uzun süre boyunca birikmesinin ürünüdür. Yazarın anlatımında Çan Kay-şek şu sözlerle tasvir edilmektedir:

"Chiang Kai-Shek'i soluğu Amerikan destroyerlerinin namlularının himayesinde Formozada aldı. Bu güne kadar orada, tazelemek imkânını dahi bulamadığı ve günden güne ihtiyarlayan ordusu ile bir nevi sürgün hayatı yaşamaktadır."

Yüksek düzeyde dramatik bir dil taşıyan bu anlatım, Çan Kay-şek yönetiminin meşruiyetsizliğini ve kırılabilirliğini ön plana çıkarmakta ve yazarın bu yönetime ilişkin olumsuz değer yargısını açık biçimde yansıtmaktadır.

ÇKP'nin devrimci zafere ulaşmasının nedenlerini çözümlerken kitap değerlendirmesi iki temel etkeni ön plana çıkarmaktadır: birincisi, ÇKP tarafından hayata geçirilen toprak reformunun geniş köylü kitlelerinin desteğini kazanmadaki belirleyici rolü; ikincisi ise sıkı disipline, dürüstlüğe ve yüksek düzeyde örgütlenmiş bir siyasal pratiğe sahip olması ile birlikte yürüttüğü "son derece oportünist propagandaları" sayesinde, Kuomintang ile girdiği rekabette üstünlük sağlamış olmasıdır. Yazar metinde

“oportünist” kavramını kullanmış olsa da, anlatımın genel tonu itibarıyla bu ifade olumsuz bir anlam taşımamakta; aksine ÇKP’nin esnek stratejilerine ilişkin nesnel bir betimleme niteliği taşımakta ve yazarın bu stratejilere yönelik olumlu tutumunu ima etmektedir: yani ÇKP’nin önderliğindeki devrimci cephe, giderek “halkın büyük çoğunluğunun maddi ve manevi desteğini” kazanmış; geniş bir kitle tabanı ve siyasal meşruiyet edinmiştir. ABD’den büyük miktarda yardım almış olmasına rağmen, Kuomintang yönetimi iç yolsuzluklar ve kaynakların kötüye kullanılması nedeniyle kısa sürede çözülmüş ve dağılmıştır. Genel olarak değerlendirildiğinde bu anlatım, Kuomintang yönetiminin çöküşünü kendi yapısal çürümesine ve halk desteğini yitirmesine; ÇKP’nin zaferini ise halkın desteğini kazananın iktidarı elde edeceği ilkesine bağlamakta; böylece belirgin bir nedensellik kurgusu ve değer yönelimi ortaya koymaktadır.

Çin Devrimi’nin tarihsel sürecine ilişkin tartışmaların yanı sıra, *Yön* dergisi Çin Devrimi’nin dünya çapındaki anlamına da değinmiştir. Bir makalede yazar, Çin Devrimi de dahil olmak üzere bir dizi devrimin, “sosyalizmin ancak yüksek derecede gelişmiş kapitalist ülkelerde önce başarıya ulaşabileceği” yönündeki geleneksel Marksist beklentiyi sarstığını; ekonomik bakımdan geri kalmış, kapitalist gelişmenin olgunlaşmadığı ve işçi sınıfının nicel olarak sınırlı olduğu ülkelerde dahi sosyalist devrimin imkansız olmadığını ortaya koyduğunu ileri sürmektedir.⁸⁵ Bu değerlendirme, Türkiye’deki okuyuculara, Türkiye’de de sosyalist bir devrimin gerçekleşmesinin ve başarıya ulaşmasının mümkün olabileceği yönünde dolaylı bir mesaj vermektedir.

Doğan Avcıoğlu’nun da ifade ettiği gibi, Çin Devrimi; işçi sınıfının önderliği altında, emperyalizme karşı olan tüm sınıf ve toplumsal kesimleri bir araya getirerek işçi-köylü diktatörlüğü niteliğinde bir devlet kurmuş; diğer sosyalist ülkelerin desteğiyle anti-emperyalist ve anti-feodal mücadeleyi tamamlamış ve ardından devlet eliyle tarım ve sanayiye geliştirmek suretiyle sosyalizme geçiş için gerekli koşulları yaratan tipik bir örnek olarak görülmektedir.⁸⁶ Yazara göre Yeni Demokrasi, proletaryanın önderliğinde, emperyalizme ve feodalizme karşı olan tüm güçlerin oluşturduğu bir ittifak diktatörlüğü anlamına gelmekte; Sovyetler Birliği ile işbirliği içinde anti-emperyalist ve anti-feodal

⁸⁵ Gilles Martinet, “Az Gelişmiş Ülkelerde Bağımsızlık ve Sosyalizm,” *Yön*, sy 40, 19 Eylül 1962, s. 10.

⁸⁶ Doğan Avcıoğlu, “Halkçı, Devletçi, Devrimci ve Milliyetçi Kalkınma Yolu,” *Yön*, sy 111, 14 Mayıs 1965, s. 8.

devrimi tamamlayarak sosyalizmin inşası için gerekli koşulları yaratmıştır.⁸⁷ Bu deneyim, Türkiye’de sosyalizmin nasıl ilerletileceği ve devrimin nasıl gerçekleştirileceği konusunda Türk sosyalistleri için de örnek teşkil eden bir anlam taşımaktadır.

Yön dergisi, yalnızca Çin Devrimi’nin zaferine odaklanmakla kalmamış; Çin’deki sosyalist inşa sürecini de görece ayrıntılı biçimde ele almıştır. “*Çin Meselesi*” başlıklı yazının ikinci yarısında, ÇKP önderliğinde Çin’in ekonomik ve toplumsal alanlarda yaşadığı köklü dönüşümler ayrıntılı biçimde tanıtılmıştır. Kitap değerlendirmesi, bu somut olgular aracılığıyla Çin’deki sosyalist inşa sürecine ilişkin şu imgeyi inşa etmektedir: Bir yandan büyük bir dinamizm ve umut taşıyan, öte yandan ise ciddi zorluklarla iç içe ilerleyen bir süreç.

1949 yılında kurulan ÇHC’e ilişkin değerlendirmelerde ise, kitap incelemesi basit bir olumlama ya da reddiye tutumu benimsememiş; aksine, önceki analiz çerçevesini sürdürerek, Çin’in sosyalist inşa sürecindeki başarılarına ve yetersizliklerine birlikte işaret etmiştir.⁸⁸ Bir yandan kitap değerlendirmesi, yeni rejimin kısa süre içinde eşi benzeri görülmemiş ölçekte bir toprak reformu ve yeniden dağıtımını gerçekleştirdiğini ve ağır sanayi alanında şaşırtıcı bir büyüme sağladığını kabul etmektedir; öte yandan ise bu gelişmenin, insan gücünün aşırı ölçüde seferber edilmesi, tarımsal gelişmenin büyük ölçüde feda edilmesi ve gıda sorunlarının ağırlaşması pahasına elde edildiğine işaret etmektedir. Özellikle hızla artan nüfusun yarattığı baskı altında, bu kalkınma modelinin sürdürülebilirliği, henüz çözüme kavuşmamış önemli bir sorun olarak açık biçimde gündeme getirilmektedir.

Öncelikle toprak reformu konusunda kitap değerlendirmesi, büyük toprak sahiplerinin topraklarına ve tarım aletlerine el konularak bunların topraksız köylülere dağıtılmasını olumlu bir tarihsel katkı olarak değerlendirmiş ve bu süreci “bugüne kadar Çin tarihinde gerçekleştirilen en kapsamlı toprak reformu” olarak nitelendirmiştir. Bununla birlikte makale, toprak reformunun örgütsel açıdan taşıdığı aksaklıklar (Organizasyonun kötülüğü) ile kuzey ve güney bölgeleri arasındaki toprak dağılımı eşitsizlikleri gibi

⁸⁷ Doğan Avcıoğlu, “Halkçı, Devletçi, Devrimci ve Milliyetçi Kalkınma Yolu,” *Yön*, sy 111, 14 Mayıs 1965, s. 8.

⁸⁸ “Çin Meselesi,” *Yön*, sy 15, 28 Mart 1962, s. 17.

sorunlara da dikkat çekmiştir. Görüldüğü üzere derginin anlatımı, başarıları teslim ederken sınırlılıkları da göz ardı etmemekte; hem olumlu bir değerlendirme sunmakta hem de çekincelerini ortaya koymakta ve bu çerçevede gerçekçi bir tutum sergilemektedir.

Bunu takiben kitap değerlendirmesi, tarımda kooperatifleşme ve sanayileşme sürecini ele almaktadır. Yazara göre, toprak reformunun tamamlanmasından kısa bir süre sonra ÇKP, toprak sahibi haline gelen köylülerin küçük ölçekli üretimde karşılaştıkları güçlüklerden yararlanarak, hızla tarımın kooperatifleştirilmesi ve kolektifleştirilmesi yoluna gitmiş; köylüleri “zorla kolektifleştirme yoluna sevk etmiş”, böylece toprak reformunun başlangıçtaki niteliği giderek aşınmıştır. Bu tür bir ifade, belirli ölçüde eleştirel bir ton taşımakta ve derginin Çin kırsalında uygulanan radikal dönüşümlere karşı temkinli yaklaşımını yansıtmaktadır.

Sanayileşme konusunda ise kitap değerlendirmesi, Ahmet Mumcu’nun çalışmasına atıfla, Çin’in birinci ve ikinci beş yıllık planlarının hedef ve sonuçlarını ayrıntılı biçimde sıralamaktadır: ağır sanayinin son derece öncelikli biçimde geliştirilmesi, hafif sanayi ile gıda sektörünün daraltılması. Özellikle 1958’de başlayan ikinci beş yıllık plan, Çin’i bir tarım ülkesinden bütünüyle bir sanayi ülkesine dönüştürmeyi amaçlayan, “en uç komünist yöntemlerle” yürütülen bir süreç olarak betimlenmektedir. Burada kullanılan “en uç yöntemler” gibi ifadeler, derginin Büyük İleri Atılım tarzı kalkınma modeline ilişkin ihtiyatlı değerlendirmesini ve bu modelin aşırı radikalliğine yönelik örtük eleştirisini yansıtmaktadır.

Somut veriler aracılığıyla kitap değerlendirmesi, Çin sanayisinde büyük bir sıçramanın gerçekleştiğini, buna karşılık tarım alanında ise ciddi güçlüklerin var olduğu bir tabloyu gözler önüne sermektedir: Sanayileşmenin hızla ilerlemesine rağmen, tarımda aynı dönemdeki hızlı nüfus artışını karşılamaktan uzak kalan ciddi gıda tedarik sorunları ortaya çıkmıştır. Söz konusu durum, somut istatistiksel verilere ve olgulara dayandırılarak sunulmakta ve böylece kitap değerlendirmesinin nesnel analiz yaklaşımını ortaya koymaktadır: Çin’in sosyalist inşa sürecindeki aksaklıklar gizlenmemekte, içerdiği politika hataları açık biçimde dile getirilmekte ve bu çerçevede gerçeği arama yönelimi sergilenmektedir. Çin’in mevcut durumuna ilişkin bu tanıtımlar aracılığıyla *Yön* dergisi, Türk okuyucularına sosyalist inşanın potansiyel avantajlarını ve

çıkarılabilecek dersleri göstermekte; bir yandan Çin'in elde ettiği başarıları takdir ederken, diğer yandan planlama hatalarının yol açtığı güçlüklerle de dikkat çekerek uyarıda bulunmaktadır. Bu yaklaşım hem Türk okuyucularına Çin'in mevcut durumunun olumlu ve olumsuz yönlerini bütünlüklü biçimde sunmakta, hem de sosyalistlere şu yönde bir hatırlatma niteliği taşımaktadır: sosyalist inşa süreci, arayışlar ve çetrefilli dönemeçlerle örülmüş bir yoldur.

Bununla birlikte, genel olarak değerlendirildiğinde Yön dergisinin Çin'deki sosyalist inşaya yönelik tutumu olumlu bir nitelik taşımaktadır. Nitekim bir makalede yazar, Çin'in üçüncü atom bombasını denemesini çıkış noktası olarak, modern dönem boyunca yabancı istilalara maruz kalmış bir ülke olan Çin'in dünya sahnesinde söz söyleme kapasitesine sahip bağımsız bir devlete dönüştüğünü ve ardından ülke içi inşaya yönelebildiğini vurgulamaktadır.⁸⁹

Yön dergisi, yalnızca Çin'deki sosyalist inşa sürecini betimlemekle yetinmemiş, aynı zamanda Çin'i diğer ülkelerin kalkınma deneyimleriyle karşılaştırarak, okuyuculara Çin'in gelişme modeline yönelik gerekçeli bir destek sunmayı amaçlamıştır. Doğan Avcıoğlu, bir makalesinde Çin ile Hindistan'ın kalkınma yollarını karşılaştırmıştır.⁹⁰ Yazar, öncelikle Türkiye'de "hiç bilmediğimiz bir Çin var" belirtmektedir. Bu ülkenin 700 milyonluk bir nüfusa sahip olduğunu, dış yardıma dayanmayan bir kalkınma yoluna girdiğini, hem ABD hem de Sovyetler Birliği ile aynı anda karşı karşıya gelebildiğini, bununla birlikte başka ülkelere yardım sağlayabildiğini ve atom bombasını kendi imkanlarıyla üretebildiğini vurgulamaktadır. Buna karşılık Hindistan, her ne kadar sosyalist iddialarda bulunduğunu ileri sürse de, büyük toprak sahipleri ve kompradorların egemenliği altında, geri kalmış bir kapitalist yapı içine sürüklenmiştir.

Yazar, büyük bütçe açıkları ve kıtlıklar nedeniyle Hindistan'ın, dış yardım elde edebilmek amacıyla, özellikle de ABD'nden gelecek yardımlar için, giderek bağlantısız dış politika çizgisinden uzaklaştığını ifade etmektedir. Çin ile Hindistan'ın "sosyalist pratikleri" ve "kapitalist gelişme sonuçları" arasındaki bu karşılaştırma yoluyla yazar, Çin modeline yönelik bir onayı ve Batı'ya bağımlı kalkınma modeline yönelik bir reddiyeyi açık biçimde dile getirmektedir. Bu karşılaştırmalı anlatım yöntemi, mantıksal

⁸⁹ İlhan Selçuk, "Üçüncü Bomba!.." *Yön*, sy 164, 20 Mayıs 1966, s. 5.

⁹⁰ Doğan Avcıoğlu, "Üçüncü Dünya," *Yön*, sy 159, 15 Nisan 1966, s. 3.

olarak tutarlı ve karşılığı güçlü bir yapı sergilemekte; aynı zamanda Türkiye solunun temel gündemlerinden birine, yani kendi tarihsel ve toplumsal koşullarına uygun bir modernleşme yolunun nasıl seçileceği sorusuna da belirli ölçüde hizmet etmektedir.

Mehmet Selik, Cambridge Üniversitesi'nin ünlü iktisatçısı Profesör Joan Robinson'un Çin ziyaretinin ardından yerinde gözlemlerine dayanarak Çin'in mevcut durumunu tanıttığı bir konferansı aktarmak suretiyle, *Yön* okuyucularına Batı ana akım medyasının betimlemelerinden bütünüyle farklı bir Çin imgesi sunmuştur.⁹¹ Robinson, yerinde yaptığı gözlemlerden hareketle, kuruluşunun üzerinden on yılı aşkın bir süre geçmiş olan ÇHC'nin, geçmişte kıtlıkların yaygın olduğu ve iç karışıklıkların eksik olmadığı geri bir ülkeden, düzenin büyük ölçüde tesis edildiği ve yüksek düzeyde kendine yeterli bir topluma dönüştüğünü belirtmektedir.

Robinson özellikle şu hususları ön plana çıkarmaktadır: Çin yalnızca yedi yüz milyonluk nüfusun temel geçim sorununu başarıyla çözmekle kalmamış; aynı zamanda bireysel tüketime değil kolektif refaha dayalı bir model kurmuş ve zengin-yoksul farkını sıkı biçimde makul sınırlar içinde tutmayı başarmıştır. Toplumsal yapı bakımından ise Robinson, dinleyicilere “sınıfsız bir toplum”un ilk biçimlerini tasvir etmiştir: Cinsiyet ve köken ayrımı gözetmeyen eşit eğitimin yaygınlaştırılması yoluyla Çin, yurttaşların ahlak duygusunu ve sorumluluk bilincini yeniden şekillendirmektedir. Bu “toplumsal saflık” anlayışı, Batı medyasının çizdiği “bedensel yok etme” anlatısıyla keskin bir karşıtlık oluşturmaktadır. Robinson buradan hareketle Batı medyasının Çin'i aktarırken kavramsal yanlış çeviriler ve yapısal önyargılar ürettiğini açıklığa kavuşturmuş; söz konusu sınıf “yok etme” sürecinin gerçekte sömürü düzeninin sona erdirilmesi ve eski sınıf mensuplarının emek yoluyla dönüştürülmesi anlamına geldiğini, iddia edildiği gibi kitlesel bir bedensel imha olmadığını belirtmiştir.

Bunlara ek olarak Robinson, Çin'in özgün taban demokrasisi pratiklerini de takdir etmiş; kadroların düzenli olarak bedensel emek faaliyetlerine katılması ve karar alma süreçlerinde alt kesimlerin sesinin dinlenmesi sayesinde, Çin'in halktan kopma ve bürokratik yapının katılaşması gibi sorunları başarıyla bertaraf ettiğini ileri sürmüştür. Dönemin Türkiye sol çevreleri açısından Robinson'ın yüksek otoriteye sahip bu “Batılı

⁹¹ Mehmet Selik, “Prof. Joan Robinson'un Bir Konferansı, Çin'de Kalkınma,” *Yön*, sy 168, 17 Haziran 1966, s. 16.

tanıklığı”, yalnızca Soğuk Savaş propagandasındaki antikomünist ve Çin karşıtı klişeleri güçlü biçimde çürütmekle kalmamış; aynı zamanda Çin tipi modelin ulusal bağımsızlık, toplumsal adalet ve ahlaki yeniden inşayı gerçekleştirme bakımından yüksek bir uygulanabilirliğe sahip olduğunu da dolaylı yoldan kanıtlamış; böylece belirli ölçüde Türkiye solunun sosyalizmin yerleşmiş bir kalkınma yolunu araştırması için ampirik bir referans noktası sunmuştur.

Robinson’un gözlemleri, bazı okuyucular nezdinde de yankı uyandırmıştır. *Yön* dergisinin sonraki sayılarından birinde bir okuyucu, Robinson’un konferansını vesile ederek bir yazı kaleme almıştır.⁹² Söz konusu yazara göre Çin modelinin en çarpıcı yanı, eğitim ile toplumsal gerçeklik arasındaki yüksek düzeydeki uyumdur; bu bütünleşik yapı, Batı toplumlarında yaygın biçimde görülen ahlaki ikiyüzlülüğü ortadan kaldırmaktadır. Batı’da (ve Türkiye’de) çocuklara küçük yaştan itibaren dürüstlük, çalışkanlık, başkalarına saygı ve topluma yararlı olma gibi erdemler telkin edilmekle birlikte, bu çocuklar büyürken okulda öğretilenler ile toplumsal gerçeklik arasındaki belirgin çelişkiye tanık olmakta ve nihayetinde bu ikilik içerisinde dengesiz bir konum edinmektedir. Çin’de ise okulda aktarılan değerler ile sokakta gözlenen yaşam, aynı yaşam biçimini oluşturmaktadır. Söz ile davranış arasındaki bu tutarlılık, yalnızca dönemin Çin halkının ahlaki görünümünü yeniden biçimlendirip dürüstlüğü, karşılıklı güveni ve dürüst kazancı toplumsal ilişkilerin temelini yerleştirmekle kalmamış; aynı zamanda bürokratikleşmeye ve sınıfsal yeniden tabakalaşmaya karşı, idari emirlerden çok daha etkili bir yapısal mekanizma işlevi de görmüştür.

Takdire değer olan husus, söz konusu yazarın Çin’e ilişkin romantikleştirici bir anlatıya kapılmamış olmasıdır. Yazar hem Fransız gazeteci Robert Guillain’in “Çinlilerin düşünmekten vazgeçtiği ve zekâlarının mahvolduğu” yönündeki olumsuz yargısını eleştirmekte, hem de Çin’i aşırı ölçüde idealleştirme eğilimine karşı uyarıda bulunmakta; Çinlilerin de tıpkı diğer milletler gibi hem meziyetleri hem kusurları olan varlıklar olduğunu ve gerçekçi bir bakış açısıyla anlaşılmalı gerektiğini vurgulamaktadır. Bunun yanı sıra Türkiye’de Çin meselesine ilişkin araştırma literatürünün son derece sınırlı kalması, yazarı Türk akademisine yönelik bir çağrıda bulunmaya yöneltmiştir: Türk akademisinin Çin üzerine sistematik araştırmalarını yoğunlaştırması; körü körüne

⁹² “Çin Hakkında,” *Yön*, sy 169, 24 Haziran 1966, s. 15.

hayranlığa kapılmaksızın, ancak önyargıya dayalı bütüncül bir reddiyeden de kaçınarak, Çin'i nesnel ve bilimsel bir tutumla incelemesi gerekmektedir.

Buna ek olarak *Yön* dergisi, Fransız gözlemci Menie Gregoire'ın *Le Monde* gazetesinde yayımlanan saha izlenimlerini Türkçeye aktararak Çin devriminin ve sosyalist inşa sürecinin omurgasını oluşturan “Yeni Çin Kadını” olgusunu Türk okuyucusuna ayrıntılı biçimde sunmuştur.⁹³ Söz konusu yazıda Çinli kadın “Yeni Çin'in ruhu” olarak nitelendirilmekte; eski rejim altında hiçbir kimliğe ve toplumsal statüye sahip olmayan, ağır baskılara maruz kalan bağımlı varlıklar konumundaki kadınların, ağır sanayi, tarım ve teknik araştırma-geliştirme gibi pek çok üretim alanına katılan inşacı öznelerle dönüştüğü vurgulanmaktadır. Bu konumsal dönüşüm, yalnızca 1950’de yürürlüğe giren Evlenme Kanunu’nun tek eşliliği, eşlerin özgürce seçilebilmesini, kadın ile erkek arasında mutlak eşitliği ve ücretsiz boşanma hakkını güvence altına almasıyla değil; aynı zamanda mahalle örgütlenmesi gibi tabandaki yapıların kurumsal düzeyde sağladığı destekle de mümkün kılınmıştır. Yazarın aktarımına göre Çin, kreşler, kolektif yemekhaneler, çamaşır merkezleri ve sağlık üniteleri gibi toplumsallaşmış hizmet ağları aracılığıyla kadınları geleneksel ev işlerinin yükünden kurtarmayı ve onları ülkenin sanayileşmesini sürükleyen önemli bir güce dönüştürmeyi başarmıştır.

Dikkat çekilmesi gereken bir nokta da Gregoire'ın özellikle vurguladığı şu husustur: Çin’de kadın kurtuluşu, erkeklerle “aynıyet” kurma amacı taşımamakta; aksine “azami müessiriyeti” hedefleyen, farklılıkları gözeten bir düzenlemeye dayanmaktadır. Bu çerçevede kadın işçiler erkeklerden beş yıl önce emekliliğe hak kazanmakta, ayda iki gün ek izin kullanmakta, günde yedi saat çalışmakta (sekizinci saat eğitime ayrılmaktadır), sekiz haftalık ücretli analık izninden ve emzirme molalarından yararlanmaktadır. “Kadın kurtuluşu” ile “ulusal kalkınma”yı yüksek düzeyde bütünleştiren bu paradigma, dönemin Türk okuyucusuna Batılı feminizmden farklı bir model —toplumsal örgütlenmenin dönüşümü aracılığıyla bütün ulusu seferber eden bir kalkınma yolu— olarak sunulmuştur.

Çin’in sosyalist inşa sürecinde karşılaştığı zorluklar konusunda ise *Yön* dergisi hiçbir şekilde kaçamak davranmamıştır: her ne kadar “Çin deneyimi”nin başka ülkeler

⁹³ “Yeni Çin Kadını,” *Yön*, sy 171, 8 Temmuz 1966, s. 13.

tarafından örnek alınabileceği belirtilse de, Çin'in sosyalist inşa sürecinde bir dizi güçlkle karşı karşıya kaldığı ve bu süreçte kullanılan yöntemlerin doğurduğu siyasal sonuçların, hatta Çin'in en ateşli destekçilerini dahi şaşkınlığa uğrattığı ifade edilmiştir.⁹⁴ Her ne kadar bu metinde yazar, “kullanılan yöntemlerin” ne olduğunu ayrıntılı biçimde açıklamasa da, bağlamdan hareketle bunun Büyük İleri Atılım ve Halk Komünleri Hareketleri sırasında başvurulmuş aşırı aceleci uygulamalara işaret ettiği çıkarımı yapılabilmektedir.

Yön dergisi, in toplumunun kendine özgü koşullarını da göz ardı etmemiştir. Aynı makalede yazar, uluslararası ekonomik yapı açısından bakıldığında, az gelişmiş ülkelerin sosyalizmi inşa edebilmesi için yalnızca toprak ağaları sınıfının egemenliğine son vermenin ve milli burjuvaziye yenmenin ya da devre dışı bırakmanın yeterli olmadığını; aynı zamanda eski sömürge sistemi altında oluşmuş ekonomik yapıyı aşabilmek için yeterli kaynaklara ve ekonomik ölçeğe sahip olunması gerektiğini ileri sürmektedir. Birçok Afrika'daki yeni bağımsız devlet örneğinde, ekonomik ölçek ve kaynak yapısındaki yetersizlikler nedeniyle, siyasal düzeyde ne kadar radikal adımlar atmış olsalar da, ekonomik düzeyde kapitalist dünya ekonomik sisteminden kısa vadede gerçek bir bağımsızlık sağlamada güçlük çekmişlerdir. Buna karşılık Çin, açık biçimde “büyük ölçekli ekonomik işletme” (economy of scale, büyük işletmenin faydaları) koşullarını karşılamakta; bu sayede dış baskı ve abluka altında dahi bağımsız bir kalkınma çizgisini sürdürebilme kapasitesine sahip görünmektedir. Vietnam ve Kore gibi ülkeler ise coğrafi olarak Çin'e yakın olmaları sayesinde, Çin'in desteğiyle eski ekonomik bağımlılık ilişkilerini kırabilmiştir.⁹⁵ Kısacası *Yön* dergisi, Çin deneyiminin ilham verici yönlerini teslim ederken aynı zamanda bu deneyimin yapısal önkoşullarını da açık biçimde ortaya koymakta; böylece Çin yolunu evrensel olarak aktarılabilir bir paradigma haline getirmekten bilinçli biçimde kaçınmaktadır.

3.2. KÜLTÜR DEVRİMİ VE MAO ZEDONG İMGESİ

Kültür Devrimi'nin patlak vermesinin ardından *Yön* dergisi, Batı basınında yayımlanan haberleri Türkçeye aktararak bu hareketin somut görünümünü Türk okuyucusuna tanıtmıştır. Fransız gazeteci Jean-François Kahn'ın Uzak Doğu'dan kaleme aldığı yazıyı

⁹⁴ Gilles Martinet, “Az Gelişmiş Ülkelerde Bağımsızlık ve Sosyalizm,” *Yön*, sy 40, 19 Eylül 1962, s. 10.

⁹⁵ Gilles Martinet, “Az Gelişmiş Ülkelerde Bağımsızlık ve Sosyalizm,” *Yön*, sy 40, 19 Eylül 1962, s. 10.

yayımlayan dergi, Çin toplumunda yürütülmekte olan “doğrudan doğruya demokrasi” yönündeki radikal deneyi ve iktidar yapısındaki köklü tersine dönüşü ön plana çıkarmıştır.⁹⁶ Habere göre düşündürücü pek çok sahne birbirini izlemektedir: Kanton’daki “Yabancılar Oteli” önünde toplanan otel personeli, başlarının üzerinde Mao Zedong’un Küçük Kırmızı Kitap’ını sallayarak otel müdürünü kamuoyu önünde hesap vermeye zorlamaktadır. Mao Zedong büstleri üreten bir fabrikanın müdürü, ilk üç özeleştirisi “yeterince derin bulunmadığı” gerekçesiyle reddedilince bürosuna kapatılarak dördüncü özeleştirisini kaleme almaktadır. Pekin’deki bir başka otel müdürü ise Kıızıl Muhafızlarca (红卫兵) otelin kapısı önüne sürüklenmiş ve başına, üzerinde suçlarının yazılı olduğu uzun bir kâğıt külâh geçirilmiştir; ne var ki müdür, boynuna suçluluk levhası asılmak istendiğinde direnerek levhayı yırtmış ve kalabalığa hitap etmiştir — ertesi gün ise hâlâ otelin başında olduğu görülmüştür. Diplomatik alanda ise bir Fransız diplomat, Ticaret Bakanlığı’na geldiğinde kapıyı açan yeni odacının eski protokol şefi olduğunu fark ederek hayrete düşmüştür; bir ihracat şirketinin yöneticisi, Küçük Kırmızı Kitap’tan bir pasajı ezberden okurken üç kelimeyi unuttuğu için yakındaki bir fabrikada işçiliğe indirilmiştir. Dışişleri Bakanı Mareşal Chen Yi de aynı sınavdan geçmek zorunda kalmıştır. Sınavda tam başarı göstermesine karşın duvar afişlerinde eleştirilmekten kurtulamayan Mareşal, Avustralyalı öğrencilere şu sözleri samimiyetle ifade etmiştir: “Gerçek demokrasi böyle olur. Gençlik, yöneticilerini eleştirmelidir... Gidin hükûmetinize söyleyin: İş başından çekilsinler ve yerlerini gençliğe bıraksınlar!”

Aktarılan bu sahneler aracılığıyla haber, Kültür Devrimi döneminde geleneksel bürokratik düzenin kitle hareketi karşısında yaşadığı sarsıntıyı bütüncül bir biçimde gözler önüne sermektedir. Söz konusu düzen, siyasi sadakati mesleki yetkinliğin önüne yerleştirmekte; ideolojik mücadeleyi yalnızca siyasi alanla sınırlı tutmayı otel yöneticiliği, diplomatik protokol ve hatta ticari ilişkiler gibi gündelik alanlara dek yaymaktadır. Bunun ötesinde, kitlelerin kolektif eleştirisi, zorunlu özeleştirisi ve toplumsal rollerin tersine çevrilmesi yoluyla doğrudan iktidar işleyişine müdahale ettiği; mevcut idari hiyerarşiyi ve otorite düzenini kırmayı amaçlayan yeni bir siyasal biçimi meşrulaştırma çabası içine girdiği görülmektedir.

⁹⁶ “Çin’de Doğrudan Doğruya Demokrasi,” *Yön*, sy 206, 10 Mart 1967, s. 11.

Zaman ilerledikçe Türk sosyalistleri, çeşitli kanallar aracılığıyla Kültür Devrimi'nin pek çok sahnesini öğrenmiş ve bu süreçle ilgili kendi değerlendirmelerini ortaya koymuştur. Doğan Avcıoğlu, “Çin’de Olup Bitenler” başlıklı yazısında, dönemin Batı basınında yaygın olarak başvurulan ”iktidar mücadelesi” ve komplo teorisi çerçevelerinin dışına çıkarak; sosyoloji, siyaset bilimi ve Marksist kuramın gelişimi açılarından konuya derinlikli bir analiz girişiminde bulunmuştur. Avcıoğlu’na göre Kültür Devrimi, basit bir siyasi tasfiye değil; direkt demokrasi aracılığıyla sosyalizmin yabancılaşmasını önlemeyi, bürokratizme karşı durmayı ve “sosyalist yeni insan”i yeniden biçimlendirmeyi amaçlayan bir *Büyük Uygurluk İhtilâli*’dir.⁹⁷

Kültür Devrimi'nin nedenlerini çözümlerken Avcıoğlu öncelikle bu hareketin parti içinde gizli prosedürlerle yürütülmediğine; aksine en üst düzey yönetim tarafından bilinçli olarak başlatıldığına ve genç kitlelerin seferber edilmesi yoluyla mevcut iktidar ile bürokratik yapıyı doğrudan sarsacak biçimde ilerletildiğine dikkat çekmektedir. Ona göre yalnızca siyasi rakipleri tasfiye etmek amacıyla başvurulduğu varsayıldığında bu yöntemin bedeli aşırı yüksek, riski son derece büyüktür: parti içi Renmin Ribao aracılığıyla yürütülecek bir kampanya bu amaca ulaşmak için yeterli olabilirdi; üretim duraklamasını, ulaşım kargaşasını, hatta bir Çin-Amerikan çatışması olasılığının belirginleştiği bir dönemde ülkenin istikrarını riske atarak “tehlikeli bir gençlik selinin” barajlarını açmaya gerek bulunmamaktaydı. Üstelik Mao Zedong’un sözde muhaliflerinin en ağır suçlamalar karşısında dahi sessiz kalmaları ve görevlerinin başında uslu durmaları, basit bir hizip mücadelesi tablosuyla bağdaşmamaktadır. Bu nedenle Avcıoğlu, Kültür Devrimi'nin esas itibarıyla Çin yönetiminin sosyalist düzenin içinde belirginleşen “bürokratikleşme” ve “muhafazakârlaşma” eğilimlerine yönelik derin kaygılarını yansıttığını öne sürmektedir; Kızıl Muhafızlardan oluşan bu “gençlik seli” aracılığıyla mevcut bürokratik yapının sarsılması, özünde Mao Zedong’un, Jean-Jacques Rousseau’nun yalnızca küçük bir prenslik çerçevesinde tahayyül ettiği “doğrudan demokrasi” yöntemini yedi yüz milyon nüfuslu bir ülkede uygulamaya yönelik cesur bir girişimi olarak değerlendirilmektedir.

Kuramsal düzlemde Avcıoğlu, Kültür Devrimi’ni Çin’e özgü sosyalist inşa yolu içerisinde kavramaya çalışmakta ve özellikle Mao Zedong’un “sosyalist toplumda sınıf

⁹⁷ Doğan Avcıoğlu, “Çin’de Olup Bitenler,” *Yön*, sy 201, 3 Şubat 1967, s. 8-9.

mücadelesinin uzun süre devam edebileceği” yönündeki tezi üzerinde durmaktadır. Bu tezin klasik Marksist kurama belirgin bir meydan okuma oluşturduğunu vurgulayan Avcıoğlu’na göre geleneksel kuram, üretim araçlarının kamulaştırılmasının sınıf çatışmasının zeminini ortadan kaldırması gerektiğini öngörmektedir. Oscar Lange’nin sosyalist toplumdaki “antagonist olmayan çelişmeler”e ilişkin çözümlemesi ile Stalin’in eski sınıf kalıntılarının dış kışkırtmalar nedeniyle direnişlerinin yoğunlaştığına dair tezi, Mao Zedong’un ortaya attığı, yüzyıllar boyunca sürebilecek ve görünüşte “antagonist” nitelikteki sınıf mücadelesi tablosunu açıklamaya yetmemektedir. Charles Bettelheim ve Jacques Charrière’in birlikte kaleme aldığı *Çin’de Sosyalizmin İnşası* adlı esere atıfla Avcıoğlu, Çin modelinin başlıca özelliklerini şu biçimde aktarmaktadır: kafa ile kol emeği arasındaki uçurumun kapatılması amacıyla bedensel çalışmaya verilen önem; ayrıcalıklı bir tabakanın oluşmasını engellemek üzere maddi teşviklerin sınırlandırılması; “tüketim toplumu” değerlerinin reddi; kendi gücüne dayanma ilkesi; ve örgütlenme, ideoloji ile siyasi eğitime atfedilen yüksek önem. Bu mekanizmalar aracılığıyla Çin, Sovyet tarzı kalkınmanın yol açtığı bürokratik ayrıcalıklar ile bireysel tüketim yarışından kaçınmaya çalışmaktadır.

Maurice Duverger ve Maxime Robinson gibi Avrupalı düşünürlerin görüşlerine de başvuran Avcıoğlu, Mao Zedong’un Marksizmden sapmadığını; aksine Marksizm-Leninizm’i az gelişmiş ülkelerin somut koşullarına uyarlayan etkin bir “yeniden yorumlama” çabası içinde olduğunu ileri sürmektedir. Nitekim Duverger’nin ifadesiyle Çinlilerin “Sovyetlerden daha revizyonist” olduğunu söylemek, bir kötüleme değil; aksine bir övgüdür. Zira 1967 yılındaki Marksizm meselesi, yüz yıl önce Marx’ın ya da elli yıl önce Lenin’in kendi dönemlerinin toplumsal yapısı çerçevesinde ortaya koyduğu kuralları körü körüne uygulamak değil; bu ilkeleri yapıları bütünüyle farklılaşmış güncel toplumlara yerleştirmektir. Bu çerçevede Kültür Devrimi, sosyalist düzenin ayrıcalıklı bir egemenlik yapısına yabancılaşmasını önlemeye yönelik radikal bir araç olarak kavranmakta; amacı yalnızca iktidarın yeniden dağıtımını değil, yeni insan tipi’nin ve yeni toplumsal ilişkilerin biçimlendirilmesidir. Çin’den dönmüş olan İngiliz İşçi Partisi’nin sol gazeteci K. S. Karol’un gözlemlerine başvuran Avcıoğlu, Kültür Devrimi’nin “ne bir iç savaş, ne de basit bir tasfiye hareketi olduğunu; aksine eşitliğe dayanan bir toplumun inşası yolunda tarihi bir aşama” oluşturduğunu kaydetmektedir. Avcıoğlu, bu deneyin nihai sonucu konusunda temkinli bir tutum sürdürmekle —Mao

Zedong'nun takipçilerinin bile yeni kurumların hangi biçimi alacağını henüz bilmediğini kabul etmekle— birlikte; Kültür Devrimi'nin Sovyet dışı bir sosyalizm yolunun arayışı sürecinde Çin'in yaşadığı tarihsel öneme sahip bir dönüm noktası olarak değerlendirilmesi gerektiğini açıkça belirtmektedir.

Bunun yanı sıra *Yön* dergisi, lider olarak Mao Zedong'un imgesine, özellikle de Mao Zedong Düşüncesinin Çin toplumunda yarattığı seferberlik gücüne özel bir önem atfetmiştir. *Yön* dergisinin 159. sayısında, İngiliz İşçi Partisi'ne yakın bir yazar olan K. S. Karol'un kaleme aldığı “*Şu Tanımadığımız Çin...*” başlıklı saha gözlemine dayalı uzun yazı tercüme edilerek yayımlanmıştır. Yazar, Çin'de dört ay süren kapsamlı bir saha çalışması yürütmüş; çok sayıda kent ve taban düzeyindeki halk komününü kapsayan bu inceleme süresince Çin-Vietnam sınırındaki Kunming ve Nanning gibi eyalet başkentlerinden Çin-Sovyet sınırına yakın Harbin'e kadar uzanan geniş bir güzergâhı katetmiştir. Pekin'de ise Zhou Enlai, Ulusal Halk Kongresi Daimi Komitesi Başkanı Guo Moruo ve ÇKP Merkez Komitesi Propaganda Dairesi Başkan Yardımcısı Zhou Yang gibi üst düzey liderlerle Çin komünizminin çeşitli boyutları üzerine görüşmeler gerçekleştirmiştir.⁹⁸

Haber, öncelikle somut sahneler aracılığıyla Mao Zedong'un Çin siyasal yaşamındaki yüce konumunu ve simgesel anlamını inşa etmektedir. Yazar, Pekin'de Tiananmen Meydanı'nda düzenlenen Ulusal Gün törenine bizzat tanıklık ettiğini aktararak, Mao Zedong'un devletin ve devrimin simgesi olarak kamusal törenlerdeki merkezi konumunu şu sözlerle betimlemektedir:

“Mao-Tse Tung'un kendisi, Çin devletinin başında geldi, eski İmparatorluk sitesinin girişinde, Tien An Men kapısı önünde yerini almış olup, halkı selamlıyor.”

Bu anlatım, Mao Zedong'u Yeni Çin'in kuruluşu ve onun siyasal meşruiyetiyle doğrudan ilişkilendirmektedir. Dikkat çekici olan husus şudur: Batılı yorumcular yıldan yıla Çin'in Üçüncü Dünya'daki etkisinin azaldığını ileri sürmelerine karşın, her yıl Asya, Afrika ve Latin Amerika'dan ziyafete katılan temsilci sayısı sürekli artış göstermekte; öyle ki “o devasa ziyafet salonu yakında tüm konukları alamaz hale gelecektir”. Bu gözlem, Çin'in Afro-Asya-Latin Amerika dünyasındaki etkisinin

⁹⁸ K.S. Karol, “*Şu Tanımadığımız Çin...*” *Yön*, sy 164, 20 Mayıs 1966, s. 8-10.

yükselişine ve Mao Zedong'un devrimci bir öğretmen olarak uluslararası imgesinin giderek pekiştigiğine işaret etmektedir.

Çözümleme açısından daha da dikkat çekici olan husus, makalenin Mao Zedong Düşüncesinin Çin toplumundaki yayılımı ve uygulanışı üzerinde ayrıntılı biçimde durmasıdır. "MAO'YU DOĞRU UYGULAMAKTA" alt başlığı altında haber, dönemin Çin toplumunda sıkça karşılaşılan bir öz-açıklama çerçevesini gözler önüne sermektedir: Çinliler, toplumsal düzeni, kamusal disiplini ve kolektif bilincin oluşumunu Mao Zedong Düşüncesinin "doğru biçimde uygulanmasına" bağlama eğilimindedir. Bu söylemde Mao Zedong Düşüncesi, "bir değer olarak, edinilmesi zor, ama edindikten sonra sahibi için son derece yararlı bir çeşit felsefi sermaye" şeklinde kavramsallaştırılmakta; bu düşüncenin doğru kavranma ve özümseme derecesi, bireyin ahlaki niteliğinin ve siyasal yetkinliğinin en yüksek ifadesi olarak kabul edilmektedir.

Makale, gençlerin siyasal eğitim faaliyetleri, kamusal öz eleştiri pratikleri ve "Lei Feng'den Öğreniniz" (向雷锋同志学习) anlatısı aracılığıyla bu düşünsel dönüşüm sürecini somutlaştırmaktadır. Lei Feng, kişisel iyilik duygularıyla hareket eden biri olarak değil, "doğru politik düşünce" (doğru politik düşünce) tarafından yönlendirilen yeni bir yurttaş tipinin modeli olarak sunulmaktadır. Yoksul köylü bir ailenin çocuğu olan Lei Feng'in anne ve babası toprak ağasının sömürsü altında açlıktan can vermiş; Halk Kurtuluş Ordusu tarafından bulunup eğitildikten sonra Lei Feng yaşamını halka adanmış, asker maaşlarının tamamını sel ve doğal afet mağdurlarına göndermiş ve kimliğini gizleyerek toplumsal yararı gözetken faaliyetlere katılmıştır. Zhou Yang, bir röportajda şu vurguyu yapmaktadır:

"Eğer Çin'i anlamak istiyorsanız, anlamanız gerek ki bu adam içinden gelen iyiliğin güdüsüyle hareket etmedi, ona kılavuzluk eden doğru politik düşünceydi. Yeni kollektivist toplumun kuruluşuna yararlı olan tek şey işte bu düşüncedir."

Bu ifade, resmi söylemde Mao Zedong Düşüncesinin temel işlevini açığa çıkarmaktadır: Söz konusu düşünce, salt bireysel ahlaki yüceltmekten ziyade düşünsel biçimlendirme yoluyla yeni topluma uyumlu siyasal özneler üretmeyi hedeflemektedir. Karol, bu işleyişi pekiştiren çarpıcı bir örneğe de yer vermektedir: Bakan Yardımcılığı görevine atanan "kusursuz bir kadro", göreve başlar başlamaz kendisine resmi araç tahsis

edilmesini talep ettiği için derhal görevinden alınmıştır. Bu olay, “doğru politik düşünce”nin denetim mekanizmasının Çin’deki kadro seçim sürecinin tüm aşamalarına nasıl nüfuz ettiğini açık biçimde göstermektedir.

Kurumsal düzeyde ise yazar, Çin tipi sosyalizmi Stalinci modelden ayırmaya çalışmaktadır. Yazara göre Mao Zedong yüksek derecede simgeselleştirilmiş olmasına rağmen Çin’deki kurumsal işleyiş, terör yoluyla tasfiyelere ya da katı bir yönetim anlayışına dayanmamakta; aksine eğitim, kitle seferberliği ve düşünsel dönüşüm aracılığıyla “aşağıdan yukarıya” bir siyasal dinamizm inşa etmeye yönelmektedir. Karol özellikle, Mao Zedong’un Stalin’in hiçbir zaman ulaşamadığı düzeyde kendi iktidarına güven duyduğunu ve “uyanıklık” adına hiçbir tasfiye hareketi başlatmadığını vurgulamaktadır. Mao Zedong, yetkilerinin önemli bir bölümünü kıdemli komünist mücadele yoldaşlarına devretmiş; bu yöneticiler ise Sovyet meslektaşlarına kıyasla taban kesimlerin sesini çok daha titiz bir biçimde dinleme kapasitesi sergilemiştir. En düşmanca tutuma sahip yabancı gözlemciler dahi bu devasa devlet aygıtının, Stalin dönemi Sovyetler Birliği’ne ve hatta günümüz Sovyetler Birliği’ne kıyasla çok daha sorunsuz ve sürtünmesiz bir biçimde işlediği konusunda hemfikirdir. Karol buradan hareketle şu sonuca varmaktadır: Çin’in sergilediği pratik, ne Stalin dönemi Sovyetler Birliği’yle özdeşleşen ne de kişisel keyfi yönetime indirgenebilecek bir sosyalist deneyim biçimidir; bu pratiğin temelinde kolektif değerler, düşünsel eğitim ve sınırlı bir tartışma alanı yatmaktadır.

Bir başka örnek olarak Fransız *L’Express* dergisi muhabiri François Dupuis’in Çin dönüşü kaleme aldığı yazının çevirisinde *Yön* dergisi, *Kültür Devrimi*’nin ilk evrelerinde Çin toplumuna egemen olan ideolojik atmosferi ve yüksek düzeydeki siyasal seferberlik halini Türk okuyucusuna aktarmaya yönelmiştir. Yazar, “Mao Zedong düşüncesinin” kitlesel mitingler, gündelik disiplin, emek pratikleri ve kültürel denetim gibi çeşitli kanallar aracılığıyla toplumun bütün katmanlarına nasıl derinlemesine nüfuz ettiğini betimleyerek Mao Zedong’un bireysel otoritesinin kamusal yaşamda üstlendiği simgesel rolü çarpıcı biçimde gözler önüne sermektedir.⁹⁹

⁹⁹ “Çin’de Kültür İhtilali,” *Yön*, sy 180, 9 Eylül 1966, s. 16.

Haber, öncelikle bir dizi gündelik sahne aracılığıyla Kültür Devrimi'nin ilk dönemine ait Çin toplumunun ruhsal görünümünü betimlemektedir: Çin'in dört bir yanında insanlar, gerek tek başlarına gerekse gruplar halinde, neredeyse her saat Başkan Mao'nun direktiflerine uygun biçimde “kültür-fizik” hareketleri yapmaktadır; fabrikalarda, okullarda, tiyatrolarda ve tarım işletmelerinde Mao Zedong ile ÇKP'ye yönelik övgüler bir ağızdan tekrarlanmakta; Vietnam Savaşı'na karşı düzenlenen bir gösteride ise yaklaşık bir milyona yakın katılımcı, Mao Zedong ve partiyi öven şarkılarla ortalığı inletmektedir. Dupuis, özellikle Mao Zedong'un kamusal törenlerde kazandığı “yarı-dinsel” konuma dikkat çekmektedir: Mao Zedong, Merkez Komitesi binası önünde ilk sıradaki halkın elini sıktıktan sonra içeri girdiğinde, ikinci sıradakiler Mao Zedong'un dokunduğu elleri sıkmak için atılmış; üçüncü sıradakiler ise “Mao Zedong'un sıktığı elleri sıkanların ellerini” sıkabilmek için davranmıştır. Mao Zedong'un Yang-Tse Nehri'nde gerçekleştirdiği ünlü yüzüş eylemi de çoklu bir simgesel anlam yüklenmiş; bu eylem hem ileri yaştaki bir kişi için yürekli olduğu sürece hiçbir şeyin imkânsız olmadığını kanıtlamayı, hem de olası bir gerilla harbine hazırlık çerçevesinde halkı yüzme öğrenmeye teşvik etmeyi amaçlamıştır. Nitekim bu girişimin ardından on iki bin kişi Hankeon'da Çien-tang Nehri'ni hep birlikte geçmiş, on beş bin kişi ise Harbin'de Sungari Nehri üzerinde bir hız yarışı düzenlemiştir.

Dupuis ayrıca Mao Zedong düşüncesine Çin söyleminde atfedilen neredeyse kutsal işlevi de kayda geçirmektedir. Pekin'deki basın işçilerine göre “Mao'nun eserlerini basmakla, fikir alanında en kudretli atom bombasını ortaya koyuyoruz”; Halk Gazetesi ise “Mao'nun düşüncesinin tıp alanında uygulanması sayesinde Pekin hastanelerinin yanık vakalarında yüzde 95 oranında iyileşme sağladığını” bildirmektedir. Yazarın Çinli rehberine yönelttiği “Mao'yu Tanrılaştırıyorsunuz” itirazına alınan yanıt ise oldukça tipik niteliktedir:

“Bir kişiyi Allah yapmak. Batılı bir kavramdır. Başkan Mao bizim ilham kaynağımızdır. O, izah eder ve yön verir.”

Bu yanıt, resmi söylemin kişi kültü ile “düşünce otoritesi” arasındaki sınırı bilinçli biçimde nasıl çizmeye çalıştığını gözler önüne sermektedir.

Revizyonizme karşı yürütülen mücadele (revizyonizme harp) bağlamında haber, Kültür Devrimi'nin “Yeni İnsan Tipi” yaratmaya yönelik bütünsel seferberlik sürecini de derinlemesine yansıtmaktadır. Bir ÇKP direktörü yazara, ekonomik alandaki devrimin neredeyse tamamlandığını, mücadelenin artık kültürel alanda verildiğini şu sözlerle aktarmıştır:

“Mülk sahiplerinin topraklarına el koyduk. Ama düşüncelerine el koyamayız. Kendimizi bundan korumak için tedbir alıyoruz.”

Dupuis'ye göre bu kültür devrimi, “bir halkın bütünüyle örf, âdet ve geleneklerini kökünden değiştirebilecek nitelikte” bir dönüşüm hedeflemekte; köylü-işçi-aydın-asker katmanlarını kapsayan, siyasi sadakati, kolektivizmi ve devrimci bilinci özünde taşıyan yeni bir insan inşa etmeyi amaçlamaktadır.

3.3. ÇİN'İN DIŞ POLİTİKASINA DAİR ANLATILAR

1960'lı yıllarda Çin'in benimsediği bağımsızlık, emperyalizme ve revizyonizme karşı duruş ilkelerine dayalı dış politika çizgisi, *Yön* dergisinin de ilgisini çekmiştir. *Yön* dergisinin anlatımında Çin, çoğu zaman emperyalizme ve sömürgeciliğe karşı duruş ilkelerinden hiçbir biçimde taviz vermeyen, uzlaşmayı reddeden ve Üçüncü Dünya'daki ulusal kurtuluş hareketleri ile anti-emperyalist mücadeleleri aktif biçimde destekleyen kararlı bir güç olarak tasvir edilmiştir (her ne kadar bu süreçte zaman zaman gerilemelerle karşılaşmış olsa da).¹⁰⁰

Vietnam Savaşı'nın patlak vermesi ve Çin'in Vietnam'a sağladığı kapsamlı destek, Türkiye solunun Çin'i gözlemlemesi ve tanınması açısından önemli bir pencere oluşturmuştur. *Yön* dergisinin 9 Nisan 1965 tarihli sayısında, *Le Nouvel Observateur* dergisinin bir muhabirinin Zhou Enlai ile yaptığı röportaj yeniden yayımlanmıştır.¹⁰¹ Röportajda Zhou Enlai, ABD'nin müdahalesini “haydut” bir eylem olarak nitelendirmiş; Kuzey Vietnam ve Güney Vietnam Ulusal Kurtuluş Cephesi'ne yönelik koşulsuz Çin desteğini yinelemiş; ABD'nin Kuzey Vietnam'a yönelik bombardıman ve askeri

¹⁰⁰ Gilles Martinet, “Az Gelişmiş Ülkelerde Bağımsızlık ve Sosyalizm,” *Yön*, sy 40, 19 Eylül 1962, s. 10-12; Doğan Avcıoğlu, “Halkçı, Devletçi, Devrimci ve Milliyetçi Kalkınma Yolu,” *Yön*, sy 111, 14 Mayıs 1965, s. 8-9; “Bir Prens Tokadı,” *Yön*, sy 147, 21 Ocak 1966, s. 3; “Vietnam'da İkinci Cephe: Amerika-Çin Harbine Doğru,” *Yön*, sy 148, 28 Ocak 1966, s. 10;

¹⁰¹ “Chou-En-Lai konuşuyor,” *Yön*, sy 106, 9 Nisan 1965, s. 13.

tırmanışı derhal durdurmasını, Güney Vietnam'daki askerlerini ve askeri üslerini geri çekmesini talep etmiştir.

Somut olarak ele alındığında *Yön* dergisi, Vietnam Savaşı'na ilişkin Batı medyasında yayımlanan çok sayıda makaleyi —gazetecilerin yaptığı röportajlar ve akademisyenlerin kaleme aldığı yorum yazıları dahil olmak üzere— derleyip tercüme ederek sayfalarına taşımıştır. Jean Lacouture'un Vietnam Savaşı'nın gidişatına ilişkin değerlendirmesini ele aldığı bir yazıda yazar, Çin'i ABD'nin küresel stratejisindeki başlıca rakiplerden biri olarak konumlandırarak inceleme nesnesi haline getirmektedir.¹⁰² Amerikan karar alıcıları açısından Vietnam Savaşı, yalnızca kendi itibarlarını korumak ve diğer ülkeler üzerinde caydırıcılık sağlamak için değil; aynı zamanda “Çin tipi komünizmin yayılmasını engelleme” gibi uzun vadeli bir hedefi de taşımaktadır. Çin'in Vietnam Savaşı'ndaki görece temkinli tutumu ise yazara göre bir zayıflık göstergesi değil, aksine gerçekçi bir stratejik tercihtir; bir başka deyişle Çin, diğer ülkelerin ulusal kurtuluş hareketlerine destek vermeyi sürdürürken aynı zamanda ABD ile doğrudan ve kapsamlı bir savaşa sürüklenmekten kaçınarak kendi devrimci kazanımlarını korumayı hedeflemektedir. Makaleye göre Çin, erken dönemdeki radikal devrim ihracı çizgisinden uzaklaşarak “Stalinci kale stratejisi”ni andıran daha temkinli ve gerçekçi bir hatta yönelmiş bulunmaktadır: Devrim ihraç edilebilir ya da başka ülkelerdeki devrimler desteklenebilir; ancak bu destek hiçbir biçimde Çin'in kendi güvenliğini tehlikeye atacak bir bedel karşılığında olmamalıdır. Yazarın anlatımında Çin, hem Amerikan saldırganlığına karşı duruşun önemli temsilcilerinden biri, hem de riskleri rasyonel biçimde tartan bir aktör olarak tasvir edilmektedir.

Bir başka makalede ise dergi, Jean Lacouture'un gözlemlerini derleyip tercüme etmek suretiyle Türk okuyucularına yüksek aciliyet taşıyan bir değerlendirme aktarmaktadır: Vietnam Savaşı artık yalnızca sınırlı bir bölgesel çatışma olmaktan çıkmış; “otomatik tırmanma” mekanizması doğrultusunda ilerleyerek Çin ile ABD arasında doğrudan bir karşı karşıya gelmeye yol açabilecek uluslararası bir krize dönüşme sürecine girmiştir.¹⁰³ Bu anlatımda Çin, savaşın seyrini belirleyecek kilit aktör olarak konumlandırılmaktadır: Her ne kadar ABD sözde “tampon bölgeler” oluşturarak Çin ile

¹⁰² “Vietnam Savaşında Durum Muhakemesi,” *Yön*, sy 175, 5 Ağustos 1966, s. 16.

¹⁰³ “Vietnam'da Son Durum,” *Yön*, sy 178, 26 Ağustos 1966, s. 16.

doğrudan karşı karşıya gelme riskini bertaraf etmeye çalışsa da, Kuzey Vietnam'ın egemenliğinin sürekli ihlal edilmesi ve Vietnam'daki askeri maceracılık, fiilen Çin'in stratejik kırmızı çizgisine giderek daha fazla yaklaşmaktadır. Vietnam direnişinin ABD tarafından bütünüyle ezilmesi durumunda Çin'in salt diplomatik protestolarla yetinmesi olası görülmemekte; aksine doğrudan askeri müdahaleyle Vietnam savaş alanına girmesi yüksek bir ihtimal olarak değerlendirilmektedir. Bu çerçevede Çin, savaşı başlatmayı amaçlayan bir güç olarak değil; ancak egemenliği ve güvenliği temelden tehdit edildiğinde müdahaleye hazır bir aktör olarak tasvir edilmektedir. Çin'in olası hamleleri, Sovyetler Birliği'nin teknik desteğiyle birlikte, Amerikan tipi güç siyasetini dengeleyen ve "Pax Americana"nın Üçüncü Dünya'da zorla tesis edilmesini engelleyen başlıca unsurlar arasında görülmektedir. Bu tür uluslararası vizyona sahip yorum yazılarını sayfalarına taşıyan Yön dergisi, yalnızca Türk okuyuculara uluslararası konjonktürün kötüleşme ihtimalinin taşıdığı ciddiyeti aktarmakla kalmamış; aynı zamanda Amerikan tipi hegemonyacılığa ve güç siyasetine yönelttiği eleştiri üzerinden Çin'i, Üçüncü Dünya'daki anti-emperyalist cephede toprak ve egemenlik bütünlüğünün korunmasını savunan, yüksek düzeyde stratejik irade sergileyen savunmacı bir güç olarak inşa etmiştir. Bu anlatım tarzı, açık biçimde aynı dönemde Türkiye solunda emperyalizme karşı duruş, NATO'ya bağımlılıktan kurtulma ve bağımsız bir dış politika arayışı etrafında yürütülen tartışmalarla örtüşmektedir.

*Batı çevrelerinin, Çin'in Vietnam'a verdiği desteği Güneydoğu Asya'da yayılcı bir girişim olarak damgalamaya yönelik propagandalarına karşı Yön dergisi, Profesör James Butler'in makalesini de derleyip tercüme ederek Türk okuyuculara şu hususu açıklamaya çalışmıştır: Çin'in Kuzey Vietnam'a verdiği destek, irrasyonel bir yayılcı arzudan değil; Amerikan askeri gücünün kendi sınırlarına yaklaşmasına karşı geliştirilmiş savunmacı bir tepkiden kaynaklanmaktadır ve bu mantığın Kore Savaşı dönemindeki stratejik savunma anlayışıyla birebir örtüştüğü vurgulanmaktadır.*¹⁰⁴

Metinde, ABD'nin Çin'i bir büyük devlet olarak tanıması ve Çin'in çevresindeki uluslararası ortamın istikrarlı kalmasına yönelik meşru taleplerini kabul etmesi gerektiği; "Monroe Doktrini"ni körü körüne Asya'ya dayatmak yerine bu gerçekliği gözetmesi gerektiği belirtilmektedir. Bu anlatım, Amerikan hegemonyasının ahlaki meşruiyet iddiasını çözümlenmekle kalmamakta; aynı zamanda Çin'i, ideolojik genişlemeyi

¹⁰⁴ James Butler, "Vietnam: Amerika'nın Tam Güvenlik İsteği," *Yön*, sy 192, 2 Aralık 1966, s. 12.

hedefleyen bir aktör olarak değil, çevre güvenliğini temel kaygı olarak alan rasyonel bir aktör ve meşru bir jeopolitik alan talep ederek tek taraflı hegemonya mantığına karşı çıkan uluslararası bir özne olarak tasvir etmektedir.

Yabancı kaynaklardan derlenen yazıların yanı sıra, Türk yazarlar da Çin'in Vietnam Savaşı'ndaki rolüne ilişkin metinler kaleme almıştır. Bir makalede Doğan Avcıoğlu, ABD'nin Vietnam'da uyguladığı “tırmanma” stratejisine ve bu stratejinin Çin'in tepkisine dair yanlış değerlendirmelerine karşı açık bir uyarıda bulunmaktadır.¹⁰⁵ Avcıoğlu, Washington'un genel olarak Çin'in yıllar süren sanayileşme kazanımlarının ve nükleer tesislerinin zarar görmesinden çekindiği için savaşa doğrudan müdahil olmaya cesaret edemeyeceğini düşündüğünü; ancak bu varsayımın bizzat kendisinin dünya savaşına giden tehlikeli bir yolu barındırdığını belirtmektedir. Doğan Avcıoğlu, Çin'in yıkıcı bir savaşı bilerek arzulamadığını, ancak Kuzey Vietnam'ın yenilgisine de kayıtsız kalmasının mümkün olmadığını vurgulamaktadır. Hanoi direnişinin tamamen çökmesi durumunda, Pekin'in jeopolitik güvenlik dengeleri ile devrimci meşruiyet gibi iki temel kaygının baskısı altında, çatışmaya doğrudan müdahale etmek zorunda kalacağı ileri sürülmektedir.

Yazarın analizinde Çin'in stratejik mantığı, fedakarlıktan kaçınmak üzerine değil; aksine siyasal ve ideolojik düzeyde “en yüksek bedelin” ödenebileceğini kabul etmek üzerine kuruludur. Savaş, halk seferberliğine ve stratejik derinliğe dayalı uzun süreli bir karşı koyuş olarak kavranmakta; “silahlanmış halkın atom bombasından daha güçlü olduğu” inancıyla, en ağır darbeler karşısında dahi ABD gibi bir “kağıttan kaplan”a karşı “halk savaşı” yoluyla direnilebileceği savunulmaktadır. Bu anlatıda Çin, saldırgan olmayan, ancak kritik anlarda kesinlikle geri adım atmayan bir devrimci devlet olarak tasvir edilmekte; Üçüncü Dünya'daki anti-empyralist mücadelede neredeyse “sınırsız bir direnç kapasitesi” taşıyan sembolik bir anlam ile donatılmaktadır. Ayrıca yazar, Çin-Sovyet ayrılığına rağmen, Çin'in biçimsel olarak halen sosyalist blok içinde yer aldığını; bu nedenle Çin'in doğrudan saldırıya uğraması halinde, Sovyetler Birliği resmi bir taahhütte bulunmamış olsa bile, çatışmaya müdahil olma olasılığının fiilen mevcut olduğunu da belirtmektedir.

¹⁰⁵ Doğan Avcıoğlu, “Dünya Harbine Doğru mu?” *Yön*, sy 176, 12 Ağustos 1966, s. 3.

Vietnam Savaşı'nın yanı sıra, 1960'lı yıllardan itibaren Çin-Sovyet ayrılığının açık hale gelmesi, Türkiye soluna Sovyet tipi sosyalizmden farklı bir yolu gözleme açısından önemli bir imkan sunmuştur. *Yön* dergisi de Çin-Sovyet bölünmesinin gelişim sürecine büyük bir ilgi göstermiş ve 1963 yılının başlarında neredeyse “kesintisiz bir takip” niteliği taşıyan bir yayın çizgisi oluşturmuştur:

56. sayıda, Çin'in *Halkın Günlüğü* gazetesinde yayımlanan bir başyazıya atıfla, Pekin'in Nikita Khrushchev'i “Marksizm-Leninizm'e ihanet etmekle” suçlayan açık tutumu aktarılmış; ayrışmanın odağı savaş ve devrim meselesi etrafında yoğunlaştırılmıştır: Sovyetler Birliği, kapitalizm ile sosyalizmin uzun bir süre birlikte var olacağını savunmakta ve bu nedenle kapitalizmi “barışçıl rekabet” yoluyla yenmeyi hedeflemektedir; buna karşılık Çin, bu yaklaşımı zayıflık olarak görmekte ve Sovyetlerin “kağıttan kaplan” olarak nitelendirdikleri ABD'nden çekindikleri için Küba Füze Krizi sırasında Fidel Castro'yu satmakla itham ettiğini ileri sürmektedir.¹⁰⁶

58. sayıda ise dergi, Almanya Sosyalist Birlik Partisi'nin parti kongresine ilişkin haberler aracılığıyla bu ayrışmanın uluslararası komünist hareket içerisinde nasıl bloklar arası bir karşıtlığa dönüştüğünü daha da gözler önüne sermiştir: Sovyet çizgisi çok sayıda komünist partinin açık desteğini kazanırken, Çin kongre salonunda belirgin biçimde tecrit edilmiş bir konumda kalmıştır.¹⁰⁷

60. sayıda ise *Yön*, bu polemiği daha kapsayıcı bir biçimde özetlemiş; Çin-Sovyet ayrılığını, kapitalizmin niteliği, Küba Füze Krizi, devrim yöntemi ve savaş sorunu etrafında şekillenen temel görüş ayrılıkları olarak açık biçimde sınıflandırmış ve bu ayrışmanın artık gizlenemez hale geldiğini vurgulamıştır.¹⁰⁸ Dergi özellikle, Pekin'in kapitalizmden sosyalizme barışçıl geçiş olasılığını reddettiğine, savaşın kapitalizmin yıkımıyla sonuçlanacağını savunduğuna dikkat çekmektedir; buna karşılık Moskova, nükleer savaşın gerçek risklerinden hareketle, sosyalizmin öncelikli hedefinin insanlığın hayatta kalmasını sağlamak ve mutlu bir yaşam kurmak olduğunu öne çıkarmaktadır. Bu özetleyici yaklaşım aracılığıyla *Yön*, artık yalnızca tartışma ve görüş ayrılıklarını betimlemekle yetinmemekte; bunları uluslararası komünist hareket içinde, uluslararası

¹⁰⁶ “Moskova-Pekin Çatışması,” *Yön*, sy 56, 9 Ocak 1963, s. 15. Ancak yazar, *Halkın Günlüğü'nü* inceledikten sonra ilgili bir başyazıya rastlamamıştır.

¹⁰⁷ “Moskova-Pekin Anlaşmazlığı,” *Yön*, sy 58, 23 Ocak 1963, s. 15.

¹⁰⁸ “Rus-Çin Anlaşmazlığı,” *Yön*, sy 60, 6 Şubat 1963, s. 12-13.

durumun değerlendirilmesi ile savaş ve barış meseleleri konusundaki temel bir ayrışma düzeyine yükseltmektedir.

Ekim 1964'te Nikita Khrushchev görevden alınmış; aynı ay içinde Çin ilk atom bombasını patlatmıştır. “*Kruşçev'den Sonra Dünya*” başlıklı yazıda, Çin tipi sosyalizm çizgisi, Sovyet çizgisinin yapısal karşıtı olarak ele alınmakta; Çin'in bu tutumu ise Çin-Sovyet ilişkilerini uzlaşmaz bir kopuşa sürükleyen kilit etken olarak değerlendirilmektedir.¹⁰⁹ Makaleye göre Çin-Sovyet ayrılığı yalnızca ideolojik bir tartışma olmayıp aynı zamanda iki ülke arasındaki gelişmişlik düzeyi farkından kaynaklanan yapısal bir çelişkiyi de yansıtmaktadır: Çin, ne Sovyetler Birliği'nde olduğu gibi sosyalist sanayileşmeyi tamamlayıp yaşam standartlarını yükseltebilecek maddi koşullara sahiptir, ne de içeride siyasal ve ekonomik liberalleşmenin doğuracağı sonuçları taşıyabilecek durumdadır; bu nedenle uluslararası gerilimi yumuşatmayı ve savaştan kaçınmayı önkoşul alan “barış içinde bir arada yaşama” stratejisini doğal olarak reddetmektedir. İşte tam da bu mantık çerçevesinde Çin, daha sert, hatta riskli unsurlar barındıran bir devrimci çizgide ısrar eden bir aktör olarak tasvir edilmekte; uluslararası duruma ilişkin değerlendirmeleri ve dış davranış mantığı, Sovyetler Birliği'nin benimsediği rasyonel risk kaçınma mantığıyla keskin bir karşıtlık oluşturmaktadır.

Bununla birlikte bir başka makalede *Yön* dergisi, dış çevrelerce dile getirilen “*Çin'in savaççılığı*” iddiasına da açıklık getirmiştir. Yazara göre Çin, kamuoyuna yönelik açıklamalarında sert bir dil kullanmasına karşın fiilen uyguladığı politikalar son derece ılımlı, hatta barışçıl bir nitelik taşımaktadır; bunun kanıtı olarak Çin'in Vietnam'da asker konuşlandırmamış olması ve ABD'nin Çin sınırlarını aşarak gerçekleştirdiği hava saldırıları karşısında takındığı tutum gösterilmektedir.¹¹⁰

Çin-Sovyet ayrılığının derin nedenlerini açıklamak amacıyla *Yön* dergisi, Paul A. Baran'ın “*Komünist Bloкта Zengin-Fakir Çatışması*” başlıklı makalesini de tercüme ederek yayımlamıştır. Makaleye göre Çin-Sovyet ayrılığı, salt ideolojik farklılıklara ya da liderler arasındaki kişisel karşıtıklara indirgenemez; yoksulluk olgusunun kendisi, sosyalizmin farklı ülkelerde zorunlu olarak farklı kalkınma ritimleri ve siyasal biçimler

¹⁰⁹ “Kruşçev'ten Sonra Dünya,” *Yön*, sy 82, 23 Ekim 1964, s. 8.

¹¹⁰ İlhan Selçuk, “Üçüncü Bomba!..” *Yön*, sy 164, 20 Mayıs 1966, s. 5

benimsemesini belirlemiş; söz konusu bölünmenin de temel nedenini bu olgu oluşturmuştur.¹¹¹

Yön dergisi, Çin-Sovyet anlaşmazlığı konusunda açık bir taraf tutma eğilimi göstermemiştir. Bir makalede *Yön*, Çin ile Sovyetler Birliği arasında görüş ayrılıkları bulunmasına rağmen, her iki ülkenin de az gelişmiş ülkelerin emperyalizme karşı mücadelesini desteklediğini kabul etmektedir.¹¹² *Yön* dergisi, Çin'in sosyalist inşasında ortaya çıkan bazı sorunları eleştirmekle kalmamış, Sovyetler Birliği'ne yönelik eleştirilerde de bulunmuştur. Bir makalesinde Doğan Avcıoğlu, Sovyetler Birliği'nin bir büyük güç olarak çıkarıcı eğilimler ve yayılcı yönelimler taşıdığını, özellikle savaş sonrasında çevre bölgelere baskı uyguladığını ve Doğu Avrupa'daki nüfuz alanını genişlettiğini belirtmiştir. Ancak Avcıoğlu'na göre bu tutum, emperyalizmle özdeş değildir; zira Sovyetler Birliği'nde devleti yönlendiren tekelci sermaye yapısı bulunmamaktadır ve Sovyetler Birliği'nin Üçüncü Dünya'ya yönelik politikaları genel olarak sanayileşme ve ulusal bağımsızlık açısından olumlu sonuçlar doğurmaktadır.¹¹³

3.4. ÇİN VE TÜRKİYE: KARŞILAŞTIRMALI BİR PERSPEKTİFTEN ÇIKARIMLAR

Yön dergisi, Çin meselesini tartışırken, çoğu zaman farkında olmaksızın Çin ile Türkiye'yi aynı bakış açısı içinde karşılaştırmakta, Çin'in devrim ve inşa deneyimlerinin Türkiye açısından taşıdığı anlam ve sunduğu dersleri irdelemektedir. Nitekim bir makalede, Çin ile İslam ülkelerinin toplumsal gelişim süreçleri karşılaştırılırken, yazar Mao Zedong'un üstünlüğünü, Marksizm'e dayanarak Çin toplumunu ve geleneğini köklü bir eleştiriye tabi tutabilmiş olmasında görmektedir; bu türden radikal bir düşünsel devrimin ise "İslam dünyasında hiçbir zaman gerçekleşmediği" vurgulanmaktadır.¹¹⁴

Bunlara ek olarak *Yön* dergisi, tarihsel olarak Çin'in Türkiye ile kurduğu bağlantıyı ve duyduğu hayranlığı da öne çıkarmaktadır. Doğan Avcıoğlu, Üçüncü Dünya'yı ele aldığı bir yazısında, Türk Kurtuluş Savaşı'nın zaferle sonuçlanmasının ardından "Mao'nun

¹¹¹ Paul A. Baran, "Komünist Bloкта Zengin-Fakir Çatışması," *Yön*, sy 82, 23 Ekim 1964, s. 8-9.

¹¹² Doğan Avcıoğlu, "Halkçı, Devletçi, Devrimci ve Milliyetçi Kalkınma Yolu," *Yön*, sy 111, 14 Mayıs 1965, s. 8.

¹¹³ Doğan Avcıoğlu, "Sovyetler ve Biz" *Yön*, sy 148, 28 Ocak 1966, s. 3.

¹¹⁴ Gilles Martinet, "Az Gelişmiş Ülkelerde Bağımsızlık ve Sosyalizm," *Yön*, 19 Eylül 1962, sy 40, s. 11.

Çini'nin "gözlerini ümit ve hayranlıkla Mustafa Kemal'e çevirdiğini" ifade etmektedir. Bir başka deyişle 1920'li ve 1930'lu yıllarda Çin ulusal kurtuluş hareketinin liderleri, Mustafa Kemal'in önderliğindeki Türkiye'yi başvurulması gereken örnek modellerden biri olarak görmüştür. Yazar bu noktada söylemini tersine çevirir: Bugün Türkiye'nin de "Mao'nun Çini'ni, peşin fikirleri bırakarak" tanımak zorunda olduğunu belirtmekte ve "Yön, bu hususta da üstüne düşen görevi yerine getirecektir" sözleriyle ciddi bir taahhütte bulunmaktadır.¹¹⁵ Bu anlatım, derginin üstlendiği misyon bilincini açık biçimde ortaya koymaktadır: Yön dergisi, Türkiye ile Çin arasında bilgi ve düşünsel etkileşim aktarımında bir köprü işlevi görmeyi ve Türk toplumunun Yeni Çin'i "doğru biçimde tanınmasına" katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Burada kullanılan "peşin fikirleri bırakarak" ifadesi özellikle dikkat çekicidir; söz konusu söylem, dönemin Türkiye toplumunda komünist Çin'e yönelik yaygın önyargıların ve çarpık algıların varlığına işaret etmekte ve *Yön* dergisinin bu algı sapmasını düzeltme iddiasını yansıtmaktadır.

Doğan Avcıoğlu, *Asya'da Marksizm ve Milliyetçilik* adlı kitabın Türkçe baskısına yazdığı önsözde, ÇKP liderliğinin Mustafa Kemal'e duyduğu hayranlığa da değinmektedir. Avcıoğlu bu bağlamda şu ifadeleri kullanmaktadır: "Çin'de Mao'nun arkadaşları da, sömürge ihtilalinde, öteki ülkelere yol gösterecek iki anahtar ülke olarak Türkiye ile Çin'i göstermekte ve emperyalistleri onlardan önce yenen Mustafa Kemal'i hararetle övmektedirler."¹¹⁶

Çin'e ilişkin bilgilenmenin derinleştirilmesini vurgularken, *Yön* dergisi aynı zamanda somut siyasal düzlemde Türkiye'nin Çin politikasını yeniden gözden geçirmesi ve ayarlaması gerektiğini açıkça savunmuştur. Türkiye'nin NATO üyesi olması, ÇHC'ni henüz tanımamış bulunması ve Çin'in Birleşmiş Milletler'deki meşru temsil hakkını henüz geri kazanmamış olması nedeniyle "Çin'le erken temasın uygun olmadığı" yönündeki görüşlere karşı *Yön*, bu yaklaşımı dış politika değerlendirmesinin aşırı ölçüde rejim tercihleri tarafından belirlenmesi olarak eleştirmiştir. Dergiye göre, Çin'in toplumsal sistemi üzerinde takılıp kalmak yerine, Çin'in yükselişinin Türkiye'nin ulusal çıkarları açısından taşıdığı somut anlamın değerlendirilmesi gerekmektedir.¹¹⁷ Makalede,

¹¹⁵ Doğan Avcıoğlu, "Üçüncü Dünya," *Yön*, sy 159, 15 Nisan 1966, s. 3.

¹¹⁶ "Yeni Çıktı: Asya'da Marksizm ve Milliyetçilik," *Yön*, sy 179, 2 Eylül 1966, s. 2.

¹¹⁷ İlhan Selçuk, "Üçüncü Bomba!.." *Yön*, sy 164, 20 Mayıs 1966, s. 5.

Çin faktörünün Türkiye'nin çevresindeki jeopolitik dengelerde etkisini göstermeye başladığına dikkat çekilmektedir. Örneğin, CENTO çerçevesinde Türkiye'nin önemli ortaklarından biri olan Pakistan, Çin ile ilişkilerini aktif biçimde geliştirmektedir; Balkanlar'daki komşu ülke Romanya ise giderek daha bağımsız bir dış politika izlemekte olup, bu yönelimin de Çin faktörüyle yakından ilişkili olduğu belirtilmektedir. Bu bağlamda *Yön*, Türkiye'nin Çin meselesinde tarafsız kalmasının mümkün olmadığını vurgulamakta ve açıkça şu ifadeyi kullanmaktadır: “Mao Çe Tung’un Çin’i, bugün dünya politikasının çizgilerini tayin edebilecek bir etken olarak ortaya çıkıyor.” Makale ayrıca, uzun süredir ABD’ne bağımlı bir dış politika izleyen Türkiye açısından Çin’in hem Sovyetler Birliği’nin bir rakibi, hem de Amerika’nın yeni bir karşıtı olarak ortaya çıktığını; bu durumun bizzat kendisinin Türkiye açısından daha “şimdiden cazip” olduğunu belirtmektedir. Bu değerlendirme, Türkiye’nin Çin-Sovyet-Amerika üçgeni içinde daha geniş bir stratejik manevra alanı elde etmesi gerektiğine dair örtük bir dış politika tasavvurunu da içermektedir.

Bunlara ek olarak *Yön* dergisi, başka gazetelerde yayımlanan yazıları aktarmak suretiyle Türkiye'nin Çin politikasına gereken önemi vermesi ve bu politikayı zamanında yeniden gözden geçirmesi gerektiği yönündeki görüşü daha da güçlü biçimde savunmuştur. Ulus gazetesinden aktarılan ve Prof. Ahmet Şükrü Esmer tarafından kaleme alınan bir makalede yazar, gerçekçi dış politika perspektifinden hareketle Türkiye'nin ÇHC’ni tanımasının taşıdığı aciliyet ve gereklilik üzerine sistematik bir argümantasyon geliştirmektedir.¹¹⁸

Esmer, öncelikle jeostratejik riskler açısından Türkiye’yi uyararak ülkenin ABD tarafından Çin’e karşı yürütülecek askeri maceralara sürüklenmemesi gerektiğini vurgulamaktadır. Yazara göre, Çin ile ABD arasında bir savaşın patlak vermesi durumunda NATO üyesi olan Türkiye'nin ABD tarafından çatışmanın içine çekilme olasılığı yüksektir; üstelik böyle bir koşulda Sovyetler Birliği’nin tutumunu kestirmek de güçtür. Bu noktada Esmer, Stalin’in Ağustos 1939’da (Metin aslında 1930 olarak yazılmıştır; yazarın notu) Nazi Almanyası ile saldırmazlık paktı imzalamasını tarihsel bir öncül olarak hatırlatarak, ani stratejik yönelim değişikliklerinin mümkün olduğuna dikkat çekmekte; Türkiye'nin önceden tedbir alması ve 1941 Haziranında İngiltere ile

¹¹⁸ Ahmet Şükrü Esmer, “Kıt’a Çin’i ve Türkiye,” *Yön*, sy 183, 20 Eylül 1966, s. 2.

ittifak ilişkisi sürerken dahi Almanya ile saldırmazlık paktı imzaladığı tarihsel örneği izleyerek Sovyetler Birliği ile benzer bir antlaşma imzalaması gerektiğini ileri sürmektedir. İkinci olarak, uluslararası hukuk ve diplomatik özerklik açısından Esmer, fiilen bir dünya gücü haline gelmiş olan Çin'in kendi toprakları üzerinde istikrarlı bir iktidar tesis ettiğini ve uluslararası hukuk ölçütleri çerçevesinde tanınma için gerekli koşulları çoktan yerine getirdiğini vurgulamaktadır. ABD'nin Çin'i tanımaktan kaçınmasının ardında ise yalnızca kendi çıkar hesapları yatmakta olup Türkiye'nin bu uğurda kendi çıkarlarından feragat etmesi için herhangi bir gerekçe bulunmamaktadır. Yazar bunun ötesinde, ABD'nin “en yakın müttefiki” olan İngiltere de dahil olmak üzere pek çok Batılı ülkenin Çin ile diplomatik ilişki kurmuş olduğuna dikkat çekmekte; Türkiye'nin “Amerikan uydu devleti” psikolojisinden kurtularak “haysiyetli” ve “şahsiyetli” bağımsız bir dış politika izlemesi, Çin'i tanınması ve Birleşmiş Milletler'deki meşru yerini almasını desteklemesi gerektiğini savunmaktadır.

Bunlara ek olarak Esmer, makalesinde anti-empyralist devrim deneyimlerine dayanan tarihsel bir karşılaştırma çerçevesi inşa etmektedir. Yazara göre 1920'li yıllardan itibaren Atlas Okyanusu'ndan Pasifik'e uzanan geniş coğrafyada bir dizi anti-sömürgeci kurtuluş hareketi ortaya çıkmış; bu hareketlerin önderleri arasında Türkiye'den Mustafa Kemal ve Çin'de Qing Hanedanı'nı deviren Sun Yat-sen de yer almıştır. Söz konusu liderler, aynı tarihsel dönemde benzer hedefler peşinde koşan devrimci kahramanlar olarak konumlandırılmaktadır. Çin liderliği, Mustafa Kemal ile Sun Yat-sen'in devrimci yollarını çoğu zaman birbirine paralel ve karşılıklı olarak yankılanan tarihsel süreçler olarak görmektedir; nasıl ki Sun Yat-sen'den sonra Çan Kay-şek dönemi gelmişse, Türkiye'de de Atatürk ve İnönü'den sonra Demokrat Parti dönemi yaşanmış ve bu süreç Çin tarafından, bağımsızlık yolundan sapma ile “Çan Kay-şek tarzı” bir yönetime kayış şeklinde yorumlanmıştır. İşte tam da bu nedenle Türkiye'deki 1960 tarihli “27 Mayıs İhtilali”, Çin tarafından söz konusu sapmanın aşılması ve bağımsız bir çizgiye yeniden dönülmesinin simgesel bir dönüm noktası olarak değerlendirilmiştir. Zhou Enlai, Esmer ile gerçekleştirdiği görüşmede Türkiye'nin siyasal yönelimine ilişkin anlayışını şu sözlerle dile getirmiştir:

“Bağlantılarınızı nerelere götürdüğünüzü biliyoruz, fakat şimdi bunları yumuşatmaya çalıştığınıza da vâkıfız.”

Makale son olarak Şu hususa dikkat çekmektedir: Türkiye kendisini “Avrupalı” ya da “Batılı” bir ülke olarak nasıl tanımlarsa tanımlasın, Çin onu her zaman bağımsızlık savaşı yoluyla kurtuluşunu gerçekleştirmiş ve ekonomik yapısı itibarıyla benzerlik taşıyan az gelişmiş bir ülke olarak görmektedir. Tam da ortak tarihsel deneyime dayanan bu kimlik kavrayışı, Çin ile dostane ilişkilere yalnızca güncel bir ekonomik anlam yüklemekle kalmamakta; aynı zamanda Soğuk Savaş’ın çok kutuplaşma eğilimi içerisinde Türkiye için uzun vadeli bir “yatırım” niteliği de kazandırmaktadır.

Ahmet Şükrü Esmem’in görüşlerine karşılık olarak Doğan Avcıoğlu, kaleme aldığı bir yorum yazısıyla bu meseleyi daha derin bir siyasal sorgulama düzeyine taşımıştır. “Gurur” başlıklı yazısında yazar, Çin’in kısa sürede elde ettiği başarıların askeri gücünün yükselişinden ziyade, “milli gurur” ve “kendi kendine yetme” ruhu üzerine kurulu bir ekonomik mucize niteliği taşıdığını ileri sürmektedir.¹¹⁹ Doğan Avcıoğlu’na göre Çin’in deneyimi, bir zamanlar yarı-sömürge bir aşağılanma içerisinde yaşamış bir toplumun kendi gücünü seferber etmek suretiyle ulusal onurunu ve kalkınma kapasitesini yeniden inşa edebileceğini açık biçimde göstermektedir. Avcıoğlu özellikle Çin’in, 1960 yılında Sovyetler Birliği’nin ansızın uzmanlarını geri çekip yardımı kesmesiyle ortaya çıkan son derece ağır koşullar altında yalnızca çökmediğini, aksine işçiler ve teknik kadrolar arasında “her şeyi kendi emeğiyle yaratma” iradesini güçlü biçimde harekete geçirdiğini vurgulamaktadır. Ona göre dış baskıyı içsel bir dinamizme dönüştürebilme kapasitesi, gerçek anlamdaki “Çin mucizesi”ni oluşturmaktadır. Yazar ayrıca Esmem’in gözlemlerine atıfta bulunarak son derece çarpıcı bir karşılaştırma ortaya koymaktadır: Sözde “Alman mucizesi” ile “Japon mucizesi” aslında bu iki ülkenin savaş öncesinde halihazırda ileri bir sanayi temeline ve nitelikli işçi birikimine sahip olması ile savaş sonrasında ABD’nin sağladığı yardımlara dayanmaktadır; oysa Çin, “sömürge örneği” bir yıkıntının üzerinde, ABD ve müttefiklerinin uyguladığı katmanlı abluka koşulları altında yalnızca on beş yıl gibi kısa bir süre içinde teknik açıdan ileri bir sanayi sistemi kurmuş ve atom bombasını geliştirmiştir. Bu nedenle söz konusu başarının tarihsel değeri, diğer iki örneğinkinden çok daha yüksektir.

Daha da ileri giderek Doğan Avcıoğlu, Çin deneyimi üzerinden dönemin Türkiye’indeki siyasal gerçekliğe yönelik keskin bir özeleştiri geliştirmektedir. Yazar,

¹¹⁹ Doğan Avcıoğlu, “Gurur,” *Yön*, sy 183, 20 Eylül 1966, s. 3.

Çinli bir liderin Eylül 1922’de kaleme aldığı bir metne atıfta bulunarak, 1920’li yıllarda Çinli devrimcilerin Mustafa Kemal önderliğindeki Türkiye’yi anti-emperyalist bir örnek olarak gördüklerini somut biçimde kanıtlamaktadır. Ne var ki 1960’lı yıllara gelindiğinde bu tablo utanç verici bir “konum tersine dönüşü”ne sahne olmuştur: Türkiye’nin yönetici elitleri ulusal özgüvenlerini yitirmiş ve Amerikan sermayesine bağımlılığı tek çıkış yolu olarak benimsemiştir. Başbakan Süleyman Demirel’in “Amerikasız, yabancı sermayesiz mahvoluruz” şeklindeki açık beyanı ise söz konusu “haysiyetsizlik” söyleminin sıkılmadan bir kalkınma programı olarak sunulmasının somut bir örneği olarak değerlendirilmektedir. Bu karşılaştırmadan hareketle yazar, ÇKP’nin Çan Kay-şek yönetiminin yerini alabilmesinin temel nedeninin bağımsızlık ilkesine kararlılıkla bağlı kalması ve Moskova’dan gelen baskılara direnebilmesi olduğunu ileri sürmektedir; Çan Kay-şek’in yenilgisi ise Washington’un bir “uydu devleti” konumuna sürüklenerek büyük güçler arasındaki güç dengelerinde kendi çıkarlarını koruyamamasından kaynaklanmıştır.

Sonuç olarak Doğan Avcıoğlu, açık bir tez ortaya koymaktadır: Türkiye solu “Kemalist ruh”u yeniden canlandırmalı ve Çin’in kendi kendine yetme deneyimini referans alarak emperyalist bağımlılıktan kurtulmanın yollarını aramalıdır. Yazarın bu yaklaşımı, yalnızca Çin’i Üçüncü Dünya için bir “özerk kalkınma paradigması” olarak konumlandırmakla kalmamakta; aynı zamanda Türkiye solunun “komprador-ağa” egemen sınıfını eleştirmesi ve “ikinci bir milli bağımsızlık” gündemini ilerletmesi açısından da önemli bir kuramsal referans sunmaktadır.

Görüldüğü üzere *Yön* dergisi, Çin’in kalkınma yolunu betimlerken Türkiye’nin mevcut durumuna yönelik örtük bir eleştiriye de barındırmaktadır: Çin, sosyalizm yolunda bağımsız kalkınma çizgisi izleyerek “iki bomba bir uydu” (两弹一星)¹²⁰ ile kendi kendine yeterlilik gibi başarılar elde etmişken; Türkiye, Batı kapitalizmine olan bağımlılığı ve iç gelişmedeki durgunluk içinde sıkışıp kalmıştır. Bu karşılaştırma didaktik ya da açık bir vaaz biçiminde sunulmamakta; aksine olgular aracılığıyla okuyucunun kendi değerlendirmesini yapmasına alan tanımakta ve böylece psikolojik düzeyde bir aciliyet duygusu yaratmaktadır. Bu nedenle *Yön* dergisinin Çin anlatısı,

¹²⁰ İki bomba ve bir uydu, Çin’in atom bombası, hidrojen bombası ve yapay uydu geliştirmeyi hedefleyen stratejik bilim ve teknoloji programını ifade eden bir kavramdır.

Türkiye solu açısından salt bir bilgi aktarımı niteliği taşımakla kalmamakta; aynı zamanda duygusal ve değer temelli bir seferberlik işlevi de görmektedir.

Bununla birlikte belirtmek gerekir ki, *Yön* dergisi aynı zamanda bazı Türkiye sosyalistlerinin kendi bağımsızlıklarını koruma yönündeki hassasiyetlerini de yansıtmaktadır. Bir makalede Doğan Avcıoğlu, “Türkiye’mizin de, ister Batı ittifakı içinde, ister bağlantısız bir ülke olarak, milli çıkarları ön planda tutan bağımsız bir dış politika izleme yolunda atacağı ilk adım, Sovyetler Birliği ile ekonomik ve politik ilişkileri geliştirmek olacaktır.” savunur. Aynı zamanda Avcıoğlu, Sovyetler Birliği ile yaklaşma sürecinde Türkiye’nin yüksek derecede ihtiyatlı olması gerektiğini vurgular; Moskova ya da Pekin tarafından yönlendirilen herhangi bir siyasal gücü reddetmeyi, “önce Türkiye” ilkesine dayalı milli bir tutumu korumayı ve anti-emperyalist mücadeleyi ulusal bağımsızlığın savunulmasıyla birlikte ele almayı esas alır.¹²¹

Başka bir makalede, Çin-Sovyet ayrışması bağlamında bazı yazarlar, “Çin tarzı sosyalizmi” Sovyet—Moskova çizgisine karşıt bir konumda ele almış ve aynı zamanda silahlı mücadelenin “tek yol” olarak görülmesine açıkça karşı çıkmıştır.¹²² Makaleye göre, Çin deneyimi Mao Zedong’un ortaya koyduğu Yeni Demokratik Devrim Teorisini kuramsal merkezine almakta; bu teorinin temel özelliği anti-emperyalist ve anti-feodal mücadeleyi toplumsal devrimle birleştirmesi ve işçi sınıfının ile Komünist Partinin devrim sürecindeki liderliğini esas almasıdır.

Bu çerçevede Çin yolu, silahlı mücadelenin önceliğini güçlü biçimde vurgulamakta; çok partili sistemi, parlamenter yolu ve kademeli reformu sosyalizme ulaşmanın evrensel yolları olarak görmeyi reddetmektedir. Türkiye’nin siyasal-hukuksal bağlamında ise, silahlı mücadelenin bu ölçüde genelleştirilmesi, Çin tarzı sosyalizmin Türk Ceza Kanunu’nun 141 ve 142. maddelerinde tanımlanan “yasadışı siyasal faaliyetler” kapsamına dahil edilmesine yol açmış; böylece söylem düzeyinde son derece çatışmacı, hatta “yeraltına itilmiş” bir devrim imajının ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Buna karşılık makale, 1950’ler ve 1960’larda Sovyetler Birliği ve onun etkisi altındaki “Moskova çizgisinin”, “milli demokratik devlet”, “kapitalist olmayan kalkınma yolu”

¹²¹ Doğan Avcıoğlu, “Sovyetler ve Biz” *Yön*, sy 148, 28 Ocak 1966, s. 3.

¹²² “Günümüzde Komünizm,” *Yön*, sy 221, 23 Haziran 1967, s. 8-10.

gibi daha esnek geçiş teorileri geliştirdiğini; bu çerçeve de çok sınıflı ittifaklara, karma ekonomiye ve çok partili siyasal yapıya belirli ölçülerde alan tanıdığını belirtmektedir. İşte bu karşılaştırma içinde Çin yolu, belirli tarihsel koşullardan doğmuş olmakla birlikte aşırı biçimde genelleştirilmiş bir devrim modeli olarak tanımlanmakta ve bu nedenle Moskova eğilimli kuramcılar tarafından “dogmatizm” ve “mezhepçilik” eleştirilerine maruz kalmaktadır.

Her ne kadar makale, Çin devriminin anti-emperyalist ve anti-feodal mücadeledeki tarihsel başarılarını inkar etmese ve yeni demokrasinin Çin’e özgü koşullar altında taşıdığı rasyonelliği kabul etse de, devrim yolunun seçimi konusunda Çin’in silahlı mücadele deneyimini sosyalizme giden tek yol olarak görmeyi açık biçimde reddetmektedir. Bu nedenle Çin tarzı sosyalizm, Türkiye toplumunun koşullarına uygun olmayan radikal bir devrim tipi olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda *Yön* dergisi, okuyucularını başka ülkelerin deneyimlerini birebir kopyalamamaları, Türkiye’nin kendi toplumsal koşullarına uygun bir sosyalist yol seçmeleri gerektiği konusunda da uyarmaktadır.

Sonuç olarak *Yön* dergisi, Çin Devriminin tarihsel sürecini ve sosyalist inşa imgesini “Türkiye kalkınmayı nasıl gerçekleştirebilir” sorusu çerçevesinde ele alarak iki yönlü bir hedefe ulaşmıştır: Bir yandan dergi, Batı’nın Çin’e yönelik tek yanlı “şeytanlaştırma” söylemlerinden farklı olarak Türk okuyuculara Çin’i bambaşka bir perspektiften kavrayabilecekleri bir pencere açmış; böylece Soğuk Savaş döneminde Türkiye i kamuoyunda hakim olan tek yanlı söylemleri belirli ölçüde düzeltmiştir. Öte yandan dergi, Çin’i bir ayna olarak kullanarak Türkiye’nin kendi sorunlarını ve olası kalkınma yollarını görünür kılmış; Türkiye soluna düşünsel esin ve karşılaştırmalı bir perspektif sunmuştur. Karşılaştırmalı yöntemi ve tutkulu fakat aynı zamanda gerekçelendirilmiş anlatımı sayesinde dergi, başarılı bir uluslararası diyalog atmosferi yaratmıştır. Bu diyalog içinde Çin, hem hayranlık uyandıran hem de derinlemesine incelenmesi gereken bir örnek olarak inşa edilmiş; devrimci romantizm havasını ve inşa pratiğine hizmet eden rasyonel dersleri bir arada barındıran bir imgeye dönüştürülmüştür. Çin’in toplumsal kalkınma yolundan öğrenmenin vurgulanması, ancak onun körü körüne taklit edilmesinden bilinçli biçimde kaçınılması, nihayetinde Türkiye’nin “yeni bir yön”

arayışına hizmet eden siyasal bir gündemle bağlantılandırılmaktadır; bu da *Yön* dergisinin temel amacı ve misyonuyla doğrudan örtüşmektedir.

4. BÖLÜM *TÜRK SOLU* DERGİSİNDE ÇİN İMGESİ

4.1. ÇİN DEVRİMİ VE İNŞA SÜRECİNİN SUNUMU

MDD Hareketinin temsili yayın organlarından biri olan *Türk Solu* dergisi, Çin Devrimi'ne büyük bir ilgi göstermiş ve onu sömürge ve yarı-sömürge ülkelerin ulusal kurtuluş ve bağımsızlık mücadelesi ile sosyalist gelişimi gerçekleştirmeleri açısından bir örnek olarak kurgulamıştır. Derginin Çin Devrimi'ne ilişkin anlatılarında öne çıkan başlıca temalardan biri, birleşik cephe temelinde şekillenen anti-emperyalist ulusal mücadeledir. Bu anlatım aracılığıyla dergi, açık bir değer yargısı ortaya koymaktadır: Çin Devrimi'nin başarısı, Komünistlerin toplumun farklı kesimlerini başarıyla bir araya getirmesine ve haklı bir ulusal kurtuluş mücadelesine önderlik etmesine dayanmaktadır. Bu imge inşası, aynı zamanda *Türk Solu*'nun kendi siyasal konumlanışına da hizmet etmekte; Türkiye'nin de devrimci hedeflerine ulaşabilmesi için benzer bir anti-emperyalist ulusal mücadele yolunu izlemesi gerektiği yönünde örtük bir mesaj içermektedir.

Birleşik cephe, silahlı mücadele ve parti inşası, ÇKP'nin Çin Devrimi sürecinde düşmanlarını yenmesini sağlayan üç temel "sihirli silah" olarak kabul edilmektedir.¹²³ *Türk Solu*'nda yayımlanan yazılarda da Çin'de Anti-Japon Ulusal Birleşik Cephe'nin oluşumuna ilişkin anlatımlara yer verilmiştir. Edgar Snow'dan çevrilen bir makalede, yazar Japon işgalinin giderek yoğunlaştığı ve Kuomintang ile Komünist Parti arasındaki ilişkilerin son derece gergin olduğu bir tarihsel bağlamda, ÇKP'nin Anti-Japon Ulusal Birleşik Cephe'yi oluşturma sürecini çok sayıda somut tarihsel olguya dayanarak görece sistematik bir biçimde sunmaktadır.¹²⁴

Makale, Xi'an Olayı öncesi ve sonrasındaki siyasal güç mücadelelerini merkezine alarak, ÇKP'nin iç savaşı durdurma, siyasal propaganda yürütme ve müzakere faaliyetleri aracılığıyla, başlangıçta iç savaşı daha da derinleştirme potansiyeli taşıyan bir krizi ulusal birliğin sağlanmasına hizmet eden bir fırsata nasıl dönüştürdüğünü ayrıntılı biçimde betimlemektedir. Özellikle dikkat çekici olan husus, metinde birleşik

¹²³ Mao Zedong, *Mao Zedong Xuanji Di 2 Juan*, Renmin Chubanshe, 1991, s. 606 (《毛泽东选集》第二卷, 人民出版社 1991 年版, 第 606 页) .

¹²⁴ "Çin'de Birleşik Cephenin Doğuşunun Hikayesi," *Türk Solu*, sy 31, 18 Haziran 1968, s. 4-5.

cephenin geçici ve konjonktürel bir taktik düzenleme olarak değil, “ulusal bağımsızlığın her şeyin üzerinde olduğu” yönündeki stratejik bir değerlendirmeye dayanan bir tercih olarak tekrar tekrar vurgulanmasıdır. ÇKP liderliğine atfedilen söylemlerin aktarımı yoluyla makale, yarı-sömürge ve yarı-feodal koşullar altındaki Çin’de, dış saldırganlığa karşı mücadelenin ve ulusal bağımsızlığın kazanılmasının tüm toplumsal dönüşümlerin önkoşulu olarak görüldüğünü açıkça ortaya koymaktadır. Mao Zedong’un ulusal kurtuluş ile toplumsal devrim arasındaki ilişkiye dair görüşlerinin aktarımı ile Zhou Enlai ve diğer liderlerin Xi’an Olayı sürecindeki siyasal tutumlarının betimlenmesi, metinde ölçülülük, uzlaşma ve uzun vadeli hedeflere yönelmiş bir Komünist Parti imgesi inşa etmektedir. Kızıl Ordu’nun siyasal propaganda yoluyla Beyaz Ordu askerlerini etkilemesi ve nihayetinde Milliyetçi Hükümetin komutası altına girmeyi kabul ederek birlik adlarını değiştirmesi gibi ayrıntıların aktarımı aracılığıyla *Türk Solu*, okuyucularına salt sınıf mücadelesini aşan ve tüm ulusun birliğini en yüksek ilke olarak benimseyen bir devrimci paradigmayı sunmaktadır.

Bunlara ek olarak *Türk Solu* dergisi, Mao Zedong’un Ağustos 1946’da Amerikalı gazeteci Anna Louise Strong ile gerçekleştirdiği görüşmeyi de tercüme ederek sayfalarına taşımıştır.¹²⁵ Bu görüşmede Mao Zedong, “bütün gericiler kağıttan kaplanlardır” şeklindeki ünlü tezini sistematik biçimde ortaya koymaktadır. Çeviri metin, bu düşüncenin stratejik ve taktik düzeylerdeki diyalektik birliğini ayrıntılı biçimde kayda geçirmektedir: Düşman, stratejik düzeyde “kağıttan kaplan” (纸老虎) niteliğiyle küçümsenmekte; buna karşılık taktik düzeyde onun “gerçek kaplan” niteliği ile somut gücü ciddiyetle ele alınmaktadır. Makalede vurgulanan husus şudur: Uzun tarihsel perspektif ve genel eğilimler açısından bakıldığında emperyalizm, askeri ve maddi düzeyde üstünlüğe sahip olmakla birlikte, halk kitleleriyle karşı karşıya gelmesi nedeniyle kaçınılmaz olarak yenilgiye mahkum kalmıştır; ancak somut mücadele süreçlerinde onun gerçek yıkıcı kapasitesini görmezden gelmemek ve taktik düzeyde yüksek bir dikkat ile sabırla hareket etmek gerekmektedir. Mao Zedong, köle sahipleri sınıfı, feodal toprak sahipleri ve burjuvazinin iktidarı ele geçirdikten sonra “gerçek kaplan”dan giderek “kağıttan kaplan”a dönüştüğü tarihsel güzergâhı hatırlatmakta; Çin’in bir asrı aşkın süredir emperyalizm, feodalizm ve bürokratik kapitalizmden oluşan

¹²⁵ Mao Tes-tung, “Amerikalı muhabir Anna L. Strong’la Konuşma,” *Türk Solu*, sy 75, 22 Nisan 1969, s. 16.

“üç büyük dağ”i devirme yönündeki somut deneyimini de buna kanıt olarak sunmaktadır. Bu yaklaşım sayesinde söz konusu diyalektik mantık, somut bir tarihsel derinlik kazanmaktadır.

Çözümleme açısından daha da dikkat çekici olan husus, görüşmenin Mao Zedong’un İkinci Dünya Savaşı sonrası uluslararası jeopolitiğe ilişkin özgün kavrayışını da gözler önüne sermesidir. Mao Zedong, ABD’nin o dönemde yoğun biçimde işlediği “Sovyetlere karşı savaş” propagandasını ikili bir siyasal araç olarak yorumlamaktadır: Söz konusu propaganda yüzeyde Sovyetler Birliği ile girişilecek bir savaşa siyasal hazırlık niteliği taşımakta; ancak gerçekte ABD’nin yönetici sınıfı ile kendi halkı, diğer kapitalist devletler ve sömürge ile yarı-sömürge ülkeler arasındaki çok katmanlı çelişkileri gizlemek amacıyla kurulmuş bir perde işlevi görmektedir. Bu çerçevede Mao Zedong, ABD’nin küresel ölçekte yaygınlaştırdığı askeri üslerin nominal olarak Sovyetler Birliği’ne yönelik olmasına karşın, ilk darbeyi alacak fiili mağdurların bu üslerin bulunduğu ülkelerin kendisi olduğunu vurgulamakta; söz konusu ülkelerin er ya da geç kendilerini ezenin gerçekte Sovyetler Birliği mi yoksa ABD mi olduğunu açık biçimde anlayacağını öngörmektedir. Atom bombası gibi yeni silahlar ise Mao Zedong tarafından, tarihin gidişatını belirleyen nihai güçler olarak değil; aksine caydırıcılık ve psikolojik savaş hizmetinde kullanılan araçlar olarak açıkça tanımlanmaktadır. Mao Zedong’un ifadesiyle:

“Atom bombası, Amerikan gericilerinin halkları korkutmak için kullandıkları kağıttan bir kaplandır. Görünüşte korkunçtur, ama gerçekte değildir. Elbette ki, atom bombası insanları kitle halinde yok eden bir silahtır, ama bir savaşın neticesinin ne olacağını bir veya iki yeni çeşit silah değil, halk karar verir.”

Çarlık Rusyası, Hitler, Mussolini ve Japon İmparatorluğu’nun tarihsel akıbetlerini hatırlatan Mao Zedong, böylece “kağıttan kaplan” tezinin evrensel niteliğini de pekiştirmiştir.

Bu görüşmenin tercüme edilerek aktarılması yoluyla Türk Solu dergisi, okuyucularına yalnızca ÇKP’nin savaş, barış ve emperyalizm konularındaki temel değerlendirmelerini tanıtmakla kalmamış; aynı zamanda örtük bir biçimde “kağıttan kaplan” kavramını güncel koşullarda başvurulabilecek bir siyasal kavrayış aracına dönüştürmüştür. ABD

öncülüğünde kurulmuş askeri ittifak sistemi ve dünya geneline yayılmış üs ağı — Türkiye topraklarındaki çok sayıda askeri tesis de dahil olmak üzere— karşısında bu yaklaşım, ezilen ülkeler ve devrimci hareketler için güç dengelerini kavramaya yönelik bir bilişsel çerçeve sunmuştur: Yani gerçek baskı koşullarını teslim etmekle birlikte, stratejik düzeyde emperyalizmin yenilmez olduğu varsayımını reddetmek ve böylece uzun soluklu anti-emperyalist mücadelenin ihtiyaç duyduğu siyasal ve psikolojik alanı korumak.

Bunlara ek olarak Türk Solu dergisi, Çin Devriminde köylü sorunu ile toprak reformu meselesinin tanıtımına da sistematik biçimde yer vermiştir. “Çin’de Toprak Reformu” başlıklı çeviri dizisinde dergi, ardı ardına yayımladığı sayılarda birbiriyle bağlantılı üç kilit belgeyi tam metin olarak tercüme etmiştir: ÇKP Merkez Komitesi tarafından 1947’de yürürlüğe konan Çin Toprak Kanunu Temel Programı, aynı yılın Aralık ayında Hopei—Honan—Şansi—Şantung Sınır Bölgesi Hükümeti tarafından yayımlanan uygulama yönergesi taslağı ve Çin Halk Cumhuriyeti Toprak Reformu Kanunu’ndan alınan “Kırsal Alanlarda Sınıf Statüsü Nasıl Analiz Edilir” başlıklı bölüm.¹²⁶

Çeviri metinler aracılığıyla *Türk Solu* dergisi, Temel Program’ın temel saptamasını Türk okuyuculara açık biçimde aktarmıştır: Çin kırsalında nüfusun yüzde onundan azını oluşturan toprak ağaları ile zengin köylüler toprakların yaklaşık yüzde 70-80’ine sahipken, nüfusun yüzde 90’ından fazlasını oluşturan tarım işçileri, yoksul köylüler, orta köylüler ve diğer emekçi kesimler toprakların ancak yüzde 20-30’una sahiptir; bu kesimler “sıcak bir odanın ve dolu bir midenin ne olduğunu bilmeksizin bütün bir yıl boyunca çalışmaktadır”. Bu son derece adaletsiz toprak dağılımı, Temel Program tarafından açık biçimde “Çin’in saldırganlığın, baskının, yoksulluğun ve geriliğin kurbanı olmasının kökleri” olarak tanımlanmakta; aynı zamanda ülkenin demokratlaşmasının, sanayileşmesinin, bağımsızlığının, birliğinin, gücünün ve refahının önündeki temel engeller olarak değerlendirilmektedir. Bu saptamadan hareketle Temel Program, “toprak işleyenlerindir” (耕者有其田) ilkesini temel eksen olarak benimsemekte; toprak ağalarının toprak mülkiyeti hakları ile tapınakların, türbelerin,

¹²⁶ “Çin’de Toprak Reformu,” *Türk Solu*, sy 103, 4 Kasım 1969, s. 16; “Çin’de Toprak Reformu,” *Türk Solu*, sy 104, 11 Kasım 1969, s. 16; “Çin’de Toprak Reformu,” *Türk Solu*, sy 105, 18 Kasım 1969, s. 16; “Çin’de Toprak Reformu, Kırsal Alanlarda Sınıf Statüsü Nasıl Analiz Edilir,” *Türk Solu*, sy 106, 25 Kasım 1969, s. 16; “Çin’de Toprak Reformu,” *Türk Solu*, sy 107, 2 Aralık 1969, s. 16.

manastırların ve okullar gibi kurumların geleneksel toprak mülkiyet haklarının lağvedildiğini ilan etmekte ve toprak reformundan önce kırsal bölgelerde doğmuş tüm borçları geçersiz kılmaktadır.

Daha da dikkat çekici olan husus, derginin toprak ağaları, zengin köylüler, orta köylüler, yoksul köylüler ve işçiler olarak tanımlanan beş kırsal sınıfa ilişkin titiz kategorilendirme ölçütlerini de bütünüyle tercüme etmiş olmasıdır. Bu tasnif ölçütleri toprak mülkiyet durumu, başlıca geçim kaynağı, kişinin emek harcıyıp harcamadığı ile sömürüye dayalı yaşam sürdürme biçimi —toprak kirası, ücretli emek istihdamı, faizle borç verme ve ticari işletmelerin işletilmesi gibi çok katmanlı sömürü biçimleri dahil olmak üzere— gibi unsurları kapsamaktadır. Çeviri metinler ayrıca “müflis toprak ağası”, “alt-toprak ağası” ve “yarı toprak ağası türünde zengin köylü” gibi sınır kategorilere ilişkin tanımlama ilkelerini de ayrıntılı biçimde sunmakta; devrimci ordu askerleri, şehit aileleri, işçiler, gezginci esnaf ve diğer özel toplumsal kesimler için farklılaştırılmış muamele düzenlemelerini de okuyucuya tanıtmaktadır. Aynı zamanda metinler, toprak reformunun yürütme organlarını —Köylü Birlikleri, Fakir Köylüler Birliği, çeşitli düzeylerdeki köylü kongreleri ve Halk Mahkemeleri— ile Temel Program’ın 15. Maddesi’nin köylülere tanıdığı demokratik hakları —yani “bütün toplantılarda her türden ve her düzeydeki kadroları özgürce eleştirme ve kınama hakkı” ile “hükümet ve köylü kuruluşlarının bütün kadrolarını serbestçe görevden uzaklaştırma, değiştirme ve seçme hakkı”— da somut biçimde açıklığa kavuşturmuştur.

Türkiye kırsalının halen “ağa” kesimi tarafından domine edildiği ve köylülerin toprak hakkı meselesinin çözüme kavuşturulamadığı 1960’lı yılların bağlamında Türk Solu’nun bu titiz sınıf çözümlene yöntemi ve kurumsallaşmış toprak reformu programını sistematik biçimde tercüme ederek aktarması, fiilen MDD’cilere hazır bir kavramsal araç seti ve siyasal model sunmuş; aynı zamanda derginin genel olarak komprador-ağa ittifakını eleştirmesi ve MDD gündemini ilerletmesi açısından önemli bir düşünsel kaynak oluşturmuştur.

Çin Devrimi’nin yirminci yılını kutlama amacıyla yayımlanan yazıda Türk Solu dergisi, Çin Devrimi’nin zaferini 1917 Ekim Devrimi’nin ardından küresel emperyalizm

sistemine indirilmiş en ağır darbe olarak betimlemektedir.¹²⁷ Yazıya göre 1 Ekim 1949'da ÇHC'nin kuruluşu, dünya nüfusunun dörtte birini emperyalizmin etki alanının dışına çıkarmış ve emperyalizmin bir yüzyılı aşkın süredir alabildiğine sömürdüğü kaynakların elinden çıkmasına yol açmıştır. Yazı, emperyalizmin uyguladığı esrar gibi alışkanlıklarla halkı uyuşturma girişimlerine, Çan Kay-Şek gibi “satılmış” bir aracı eliyle hareketi boğma çabalarına, hatta Pentagon askerlerinin doğrudan müdahalesine karşın uyanan bir milletin kendi gücüne dayanma ilkesi sayesinde sıçramalı bir kalkınmayı gerçekleştirebildiğini vurgulamaktadır: Açlık ve sefalet diyarı bir ülke, on milyonlarca megatonluk atom bombası patlatabilecek teknolojiyi geliştirmiş ve ileri bir sanayi kurma yolunda ilerleyen bir toplum hâline gelmiştir. Mao Zedong'un Asya, Afrika ve Latin Amerika halklarının emperyalizme karşı verdiği mücadeleyi “kutsal bir dava” olarak nitelendiren ve bu mücadeleyi sonuna kadar destekleme taahhüdünü içeren beyanına başvuran yazı, Çin'i küresel anti-emperyalist mücadelenin en güçlü dayanaklarından biri olarak konumlandırmaktadır.

Yazı, ayrıca emperyalizmin Yeni Çin'e yönelik çok katmanlı baskı girişimlerini ve bunların başarısızlığını da gözler önüne sermektedir. İngiltere ile Fransa'nın ÇHC'ni tanımamasının ardından Çin meselesinde yalnız kalan ABD, denetimi altındaki az gelişmiş ülkelerin Birleşmiş Milletler'deki oyları aracılığıyla Çin gerçeğini bir süre daha dünya siyasetinin dışında tutmaya çalışmaktadır. Diplomatik oyunların ötesinde, Çan Kay-Şek'in kendisine yalnızca yaşamı boyunca bahşedilmiş adaları “bağımsız” ilan etme girişimleri, gerici Dalay Lama yönetimi altında Xizang'da bir ayaklanma çıkarma çabaları ve emperyalizm tarafından ulus gerçeği gözetilmeksizin çizilmiş olan sınırların Hindistan tarafından savunulması gibi çeşitli provokasyonlar yoluyla emperyalizm ÇHC üzerindeki baskısını sürdürmektedir. Ne var ki tüm bu girişimler sonuç vermemiş; ÇHC, Büyük Proleter Kültür İhtilâli aracılığıyla devrimini gerçekleştirebilecek iç birliğini sağlamış, kendi içindeki sapmaları tasfiye etmiş olarak yirmi birinci yılına adım atmıştır.

Türk Solu, Çin'in resmi medyasının yorumlarını da aktarmak suretiyle, Çin'in Batı Avrupa toplumsal hareketlerini nasıl bir perspektiften okuduğunu okuyucularına sunmuştur.¹²⁸ Fransız Basın Ajansı aracılığıyla aktarılan bir Yeni Çin Haberleri Ajansı

¹²⁷ “Çin Devriminin 20 Yılına Kutluyoruz,” *Türk Solu*, sy 99, 7 Ekim 1969, s. 15.

¹²⁸ “Çin'in Yorumu,” *Türk Solu*, sy 36, 23 Temmuz 1968, s. 2.

(Xinhua Haber Ajansı) yorumunun çevirisinde, Yeni Çin Haberleri Ajansı 1968 Fransa Mayıs Olaylarına yüksek düzeyde olumlu ve devrimci bir yorum getirmiştir. Yorumu göre söz konusu “devrimci fırtına”, Fransız tekellerinin gerici iktidarına ağır darbeler indirmiş; aynı zamanda “can çekişmekte olduğu” ve “günden güne yıpranan, uzun süre yaşayamayacak” dünya kapitalist düzenini de sarsmıştır. Yorum, Mayıs Olaylarının iki temel özelliğini ön plana çıkarmaktadır: Birincisi, hareketin doğrudan Fransız kapitalist sınıfına yönelmesi; bu durum, kitlelerin sınıf bilincinin yeni bir aşamaya ulaştığı anlamına gelmektedir. İkincisi, öğrenciler ile işçiler arasında daha önce eşi görülmemiş bir birleşik eylemin oluşması; her iki kesim de “devrimci ruhun provasını” yapmış ve “silahlı polis, jandarma ile iktidar kuvvetlerinin bastırma hareketlerine yiğitçe karşı koymuştur”. Yeni Çin Haberleri Ajansı özellikle “öğrenci gençlerin ve genç işçilerin devrimci fırtınanın öncü ve yönetici rolünü oynadığını” takdirle vurgulamış; “ateşe ve kana bulanmayı göze alan yeni bir devrimci genç kuşağın doğmuş olduğunu” ilan etmiştir. Yorum, İtalya, Federal Almanya, İngiltere, Yugoslavya ile çok sayıda Latin Amerika ülkesindeki öğrenci gösterilerine de değindikten sonra, Fransa’daki olayları küresel anti-kapitalist devrimci dalganın bir parçası olarak konumlandırmıştır.

Aynı zamanda yorum, Fransa Komünist Partisi ve Genel İş Konfederasyonu tarafından temsil edilen “revizyonist” çizgiyi son derece keskin bir tutumla eleştirmekte; bu kesimleri “öğrenciler ile işçilerin gerçek mücadelesini baltalamak ve yıkmak için ellerinden geleni ardına koymamakla” itham etmektedir. Söz konusu çevreler, “satılmış yüzlerini göstermek zorunda kalmış” ve “kapitalist ve emperyalist sömürü düzeninin bekçi köpekliği” rolünü üstlenmiştir. Yorum ayrıca Fransız yönetiminin başvurduğu “ikili taktiği” de gözler önüne sermektedir: Bir yandan müzakerelerin örgütlenmesi ve ücret artışı vaatleri yoluyla işçilerin yatıştırılmaya çalışılması; öte yandan polisin, özel kuvvetlerin, jandarmanın ve güvenlik birliklerinin seferber edilerek gösterilerin kanlı yöntemlerle bastırılması. Bu yorumun tanıtılması yoluyla Türk Solu dergisi, yalnızca Çin resmi medyasının Batı Avrupa toplumsal hareketlerine yönelik değerlendirme biçimini okuyucularına sunmakla kalmamış; aynı zamanda örtük biçimde sınıf mücadelesi, kitle seferberliği ve anti-revizyonizm ekseninde şekillenen uluslararası bir devrimci gözlem perspektifini de pekiştirmiştir.

Türk Solu, Çin'in egemenliği altındaki topraklar içerisinde varlığını sürdüren sömürge kalıntılarına ve bu meselelerin Çin'in devrimci diplomasisinde işgal ettiği özgül konuma da dikkat çekmiştir. Bir haberde dergi, 1966 yılında Makao'da meydana gelen "12-3 Olayı"nı¹²⁹ bu olayı Mao Zedong'un meşhur "gerektiğinde, bir telefon kâfi gelir" sözünün somut bir doğrulaması olarak değerlendirmiştir.¹³⁰ Haber, olayın gelişim seyrini şu şekilde aktarmaktadır: Makao'nun yakınındaki Taipa Adası'nda bir grup köylünün "yasak bölge"de okul inşa etmesi üzerine polis tarafından dağıtılması; ardından birbirini izleyen gösteriler sırasında Mao Zedong'un Kırmızı Kitabı'ndan bölümlerin valilik sarayı içinde dahi yüksek sesle okunması ve bunu engellemeye çalışan nöbetçilerle öğrencilerin çatışmaya girmesi. Sekiz gencin hayatını kaybetmesinin ardından kitleler resmi daireleri tahrip etmiş ve Makao'nun "fatih" sayılan Alvarez'in heykelini yerle bir etmiştir. Portekizli valinin sert bir tutum sergilemeye çalışması üzerine halk vergi ödemeyi reddetme ile genel grev biçiminde bir direniş başlatmış; nihayetinde valiyi koşulsuz teslim olmaya zorlamıştır. Haber, valinin imzaladığı bildirinin kilit ifadelerini de aktarmaktadır: Vali "3 Aralık kanlı olaylarının bütün sorumluluğunu" üstlenmekte; bunların "ağır suçlar ve cinayetler" olduğunu kabul etmekte ve iki milyon doları aşan tazminat ödemeyi taahhüt etmektedir. Söz konusu tazminatın halka dağıtılması ise yerli Çinlilerden oluşacak bir "Halk Komitesi" aracılığıyla gerçekleştirilecek; ayrıca tüm önemli kararların yerli Çinlilerin onayına sunulması zorunlu kılınmıştır. Haber, son bölümünde Hong Kong meselesine de değinmektedir: Pekin'in gözünde "bir telefon etmek yetmektedir"; ancak Hong Kong ticari bakımdan yarar sağladığı sürece ve İngilizler "uslu durdukları" takdirde bir süre daha orada kalabilirler — o kadar. Bu anlatımlar bir araya geldiğinde Çin'e ilişkin ikili bir imge inşa etmektedir: Bir yandan devrimci söylem ve kitle gücü aracılığıyla sömürge düzeni üzerinde belirleyici bir baskı kurabilen, öte yandan somut jeopolitik meselelerde yüksek düzeyde stratejik esneklik ve inisiyatifi muhafaza edebilen bir aktör.

¹²⁹ 12-3 Olayı: 3 Aralık 1966'da Portekiz yönetimi altındaki Makao'da meydana gelen geniş çaplı bir anti-sömürge kitle hareketini ifade etmektedir. Olay, yetkililerin okul inşasına izin vermemesi ve protesto faaliyetlerine karşı baskıcı önlemler uygulamasıyla tetiklenmiş; gelişmelerin sonunda Portekiz sömürge yönetimini siyasal tavizler vermeye zorlamıştır. Bu olay, yaygın biçimde Makao'daki sömürge yönetiminin fiili olarak çözülmesinin önemli göstergelerinden biri olarak değerlendirilmektedir. Çin'de resmi tarih yazımı ve araştırmaların büyük bir kısmında söz konusu olay, Çin'deki "Kültür Devrimi"nin etkisi altında Makao sakinleri tarafından başlatılan, Portekiz sömürge yönetimine karşı bir siyasal hareket olarak ele alınmaktadır.

¹³⁰ "Çin'deki Son Yabancı Sömürgeler," *Türk Solu*, sy 20, 2 Nisan 1968, s. 2.

Buna ek olarak *Türk Solu*, Çin'in iç siyasetine de yer yer dikkat çekmiş; belirli ölçüde Türkiye'deki okuyucuların Çin'in bazı siyasal hamlelerini anlamasına aracılık eden bir işlev üstlenmiştir. Bu çerçevede *Türk Solu*, Çin-Sovyet sınır görüşmeleri ile Çin'in "Üçüncü Cephe İnşası"na (三线建设)¹³¹ ilişkin gelişmeleri de haberleştirmiştir.¹³² Çin'in Tanzania-Zambiya Demiryolu'nun inşasına verdiği destek konusunda ise *Türk Solu*, The Times gazetesinin değerlendirmesine atıfla, bu girişimi emperyalist devletlere vurulmuş ağır bir darbe olarak nitelendirmiş ve söz konusu olayın Çin'in Afrika'daki halihazırda güçlü olan prestijini daha da artıracaklarını ileri sürmüştür.¹³³ Bunun yanı sıra, Çin'in Üçüncü Dünya ülkelerine verdiği destek kapsamında Güney Yemen'e yardım sağlaması¹³⁴, Tanzania ordusunu eğitmesi¹³⁵, Çin hava sahasını ihlal eden Amerikan askeri uçaklarını düşürmesi¹³⁶ ve Vietnam'a kapsamlı destek sunması¹³⁷ gibi tarihsel gelişmeler de *Türk Solu*'nun haberleri aracılığıyla okuyucuların gündemine taşınmıştır.

Dikkat edilmesi gereken bir diğer husus, *Türk Solu*'nun, Çin Kızılhaçı'nın dönemin Türkiye Kızılay Derneği Başkanı ve Adalet Partisi milletvekili Rıza Çerçel'e gönderdiği mektubu da tam metin olarak yayımlamış olmasıdır. Bu mektup aracılığıyla Çin, İstanbul'da düzenlenen 21. Uluslararası Kızılhaç Konferansı'nı boykot etme gerekçelerini açıklamış ve Türkiye kamuoyunda oluşan bazı yanlış anlamaları gidermeyi amaçlamıştır.¹³⁸ ABD'nin desteğiyle Tayvan'daki Kuomintang Yönetimi konferansa katılması ve bu yolla "iki Çin" durumu yaratılmaya çalışılması nedeniyle, Çin söz konusu uluslararası Kızılhaç konferansını boykot etmiştir. Mektupta Çin, yalnızca ABD'nin uluslararası örgütleri kullanarak kendi iç işlerine müdahale etmesine yönelik güçlü bir öfkeyi dile getirmekle kalmamış; aynı zamanda son derece mücadeleci bir dil kullanarak (örneğin Kuomintang Yönetimini "Amerikan süngüleriyle korunan bir

¹³¹ Üçüncü Cephe İnşası: 1960'lı yılların ortalarından itibaren, uluslararası gerilimler ve ulusal güvenlik kaygıları doğrultusunda Çin hükümeti tarafından yürütülen stratejik bir ekonomik inşaa programını ifade etmektedir. Bu program, başta savunma sanayii ve temel sanayi olmak üzere, sanayi, ulaşım ve askeri tesislerin Çin'in güneybatı ve kuzeybatı gibi iç bölgelerinde konuşlandırılmasını amaçlamış; böylece savaş koşullarında ülkenin stratejik derinliğini ve endüstriyel güvenliğini artırmayı hedeflemiştir.

¹³² "Çin-Sovyet Sınırında Anlaşma," *Türk Solu*, sy 101, 21 Ekim 1969, s. 15; "Çin-Sovyet Sınırı Görüşmesi," *Türk Solu*, sy 102, 28 Ekim 1969, s. 14; "Çin'in Yeni Sanayi Politikası," *Türk Solu*, sy 102, 28 Ekim 1969, s. 15; "Çin-Sovyet Sınır Görüşmelerine Yeniden Başlanıyor," *Türk Solu*, sy 112, 6 Ocak 1970, s. 14.

¹³³ "Çin Halk Cumhuriyeti Afrika'da Demiryolu yapıyor," *Türk Solu*, sy 106, 25 Kasım 1969, s. 15.

¹³⁴ "Emperyalizme Karşı Dünya Halkları," *Türk Solu*, sy 110, 23 Aralık 1969, s. 15.

¹³⁵ "Emperyalizme Karşı Dünya Halkları," *Türk Solu*, sy 111, 30 Aralık 1969, s. 14.

¹³⁶ "Emperyalizme Karşı Dünya Halkları," *Türk Solu*, sy 119, 24 Şubat 1970, s. 14.

¹³⁷ "Giap Vietnam'da Zaferin Yakın Olduğunu Söyledi," *Türk Solu*, sy 119, 24 Şubat 1970, s. 14-15.

¹³⁸ "Çin Kızıl Haç Derneğinin, Türk Kızılay Derneğine Mektubu," *Türk Solu*, sy 99, 7 Ekim 1969, s. 11.

siyasal ceset” olarak nitelendirerek) Çin’in tek meşru temsilci olma konumunu kesin biçimde yeniden teyit etmiştir. Bu anlatım, Türk okuyucularına Çin dış politikasının ilkesel meselelerdeki “katılığını” göstermektedir: Yani Çin, önemli uluslararası çok taraflı toplantılara katılmaktan feragat etmeyi göze almakta, ancak toprak bütünlüğü ve ulusal onur konularında en küçük bir geri adıma dahi kesinlikle izin vermemektedir.

Türk Solu, Çin’in Birleşmiş Milletler’deki meşru temsil hakkını yeniden kazanması meselesine ilişkin sürdürdüğü haber ve yorumlarda bu süreci, emperyalist devletlerin uluslararası örgütleri denetim altında tutarak Yeni Çin’in yükselişini sınırlandırmaya yönelik kurumsal bir uygulama olarak açık biçimde yorumlamıştır.¹³⁹ İlgili yazılarda, 1949 yılında Çin Devriminin zafere ulaşmasının ve ÇHC’nin kuruluşunun ardından Çin temsil meselesine ilişkin ardı ardına dokuz önerenin Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından reddedildiği hatırlatılmakta; 1969 yılında Arnavutluk Halk Cumhuriyeti’nin önderliğinde on yedi ülke tarafından sunulan son önerenin de 44’e karşı 56 oyla reddedildiği belirtilmektedir. Bu süreçte özellikle dikkat çekici olan usule ilişkin uygulama şudur: Normal koşullarda basit çoğunlukla karara bağlanması gereken temsil meselesi, ABD ve onun izinden giden devletler tarafından zorla üçte iki çoğunlukla onaylanması gereken bir konu hâline yükseltilmiştir. Bu düzenleme, “emperyalizmin kuklası ve Çin halkının hiçbir şekilde temsilcisi olmayan” sözde “Milliyetçi Çin”in yerini ÇHC’nin alabilmesini fiilen olanaksız kılmaktadır. Makaleler bu düzenlemeyi, Batı kampının çıplak bir usul manipülasyonu olarak değerlendirmekte; söz konusu uygulamanın yegâne amacının yapay engeller yaratmak ve Çin temsil meselesini biçimsel olarak “meşru” bir çerçevede içinde uzun süre askıda tutmak olduğunu ileri sürmektedir. *Türk Solu* dergisi son derece çarpıcı bir benzetmeyle, Birleşmiş Milletler’in Çin gerçekliğini görmezden gelmesini “devekuşunun başını kuma sokmasına” benzetmekte; bu yolla mevcut düzenin saçmalığını gözler önüne sermektedir.

Bu anlatı çerçevesinde Çin’in Birleşmiş Milletler’deki koltuğunu yeniden kazanması meselesi, artık dar anlamda bir diplomatik ihtilaf olarak değil; küresel anti-emperyalist ve anti-sömürgeci mücadelenin yapısal görünümü içerisinde ele alınmaktadır. Makaleler

¹³⁹ “Çin Halk Cumhuriyetinin Birleşmiş Milletlere girmesi Sorunu,” *Türk Solu*, sy 104, 11 Kasım 1969, s.15; “Çin Halk Cumhuriyetinin Birleşmiş Milletlere Girmesi Reddedildi,” *Türk Solu*, sy 105, 18 Kasım 1969, s. 15.

bir yandan, Asya, Afrika ve Latin Amerika'daki ulusal kurtuluş ve demokrasi mücadelelerinin destekçisi konumundaki Çin'in, çökmekte olan emperyalist devletlerin türlü engellemeleriyle karşılaşmasının şaşkıncı olmadığını belirtmekte; öte yandan ise nüfusu bir milyara yaklaşan ve ideolojik, askeri ile iktisadi alanlarda dünya devletleri arasında taşıdığı ağırlık göz önüne alındığında, ÇHC'nin Birleşmiş Milletler'e kabul edilmemiş olmakla "küçültülemeyeceğini" vurgulamaktadır. *Türk Solu*, Genel Kurul tartışmalarında söz alan Gine, Irak, Zambiya, Yugoslavya, Pakistan, Nepal ve İngiltere gibi Asya-Afrika ülkeleri ile bazı Avrupa devletlerinin temsilcilerinin konuşmalarına atıfta bulunmaktadır. Bu temsilciler arasında Pakistan'ın Birleşmiş Milletler temsilcisi Aga Şahi'nin özellikle Çin'in nükleer bir güç haline geldiğine dikkat çekerek silahsızlanma gündeminde Pekin hükümetine başvurulmasının kaçınılmazlığını hatırlattığı belirtilmektedir. Bu değerlendirmeler doğrultusunda dergi şu yargıyı pekiştirmektedir: Halklarının çıkarlarına aykırı yönetimlerin işbaşında bulunduğu bağımlı ülkelerin temsilcileri dahi Pekin hükümetinin varlığını kabul etmek zorunda kalmıştır; Çin temsil meselesi etrafındaki mücadele, Birleşmiş Milletler'in halen az sayıda Batılı devletin denetimi altında olup olmadığını sınıyan temel bir ölçüt haline gelmiş; aynı zamanda Soğuk Savaş döneminde uluslararası kurumlar ile ulusal kurtuluş hareketleri arasındaki giderek keskinleşen yapısal çelişkilere de işaret etmektedir.

Devrimin zaferinden sonra ÇKP'nin devleti nasıl yönettiği ve sosyalist inşayı nasıl ilerlettiği meselesi de *Türk Solu* dergisinin sürekli olarak ilgi gösterdiği konular arasında yer almıştır. Josué de Castro ile gerçekleştirilen bir söyleşiye yer verilen yazıda Çin, Üçüncü Dünya'nın kalkınma sorunlarına ilişkin bütüncül tartışmanın içine yerleştirilmekte ve Soğuk Savaş'ın iki kutuplu karşılığını aşan bir tür "üçüncü kutup" anlamı yüklenmektedir.¹⁴⁰ Castro'ya göre Çin, bir yandan siyasal devrimini tamamlamış ve belirli bir ölçüğe ulaşmış sanayi temeline sahip büyük bir gelişmekte olan ülke niteliği taşımakta; diğer yandan ise sermaye yetersizliği ve teknolojik eksiklikler gibi "azgelişmişlik" kısıtlarıyla karşı karşıya bulunmaktadır. Tam da bu ikili nitelik, hem Çin'in Üçüncü Dünya'ya yönelik yardım kapasitesini nesnel olarak sınırlandırmakta hem de onun kalkınma yolunu, dış sermaye ve pazarlara bağımlı kapitalist modellerden köklü biçimde ayırmaktadır. Castro ayrıca, Çin-Sovyet ayrışmasının taşıdığı önemin

¹⁴⁰ "Jose Castro, Üçüncü Dünya Halklarını Uyarıyor: 'Ziyafet Artıklarını Reddedin!'" *Türk Solu*, sy 4, 8 Aralık 1967, s. 4-5.

ABD-SSCB karşıtlığının kendisinden bile daha büyük olduğunu vurgulamaktadır; ona göre ABD ile Sovyetler Birliği arasındaki yumuşama ve “barış içinde bir arada yaşama” politikası, büyük güçlerin Üçüncü Dünya’nın kaderine yönelik ilgisini zayıflatmıştır; buna karşılık Çin’in varlığı, bu yapıyı kırabilecek yeni bir değişken olabilecektir. Yazar, Çin’in dünya ekonomik yapısını gerçekten yeniden biçimlendirip biçimlendiremeyeceği konusunda temkinli bir tutum sergilemekle birlikte, Çin’i Üçüncü Dünya’nın ekonomik bağımlılıktan kurtulma ve bağımsız bir kalkınma yolu arayışı sürecinde göz ardı edilemeyecek kilit bir güç olarak açık biçimde konumlandırmaktadır.

Çin Devriminin zaferinin 20. yılını anan bir yazıda dergi, Çin’in sosyalist inşa biçimini ve anti-empyalist dış politikasını da son derece olumlayıcı bir tonla değerlendirmiştir.¹⁴¹ Makale, Çin’in sosyalist inşa sürecini “Çin mucizesi” olarak nitelendirmekte ve bu süreci şu şekilde resmetmektedir: Bir zamanlar afyon bağımlılığına sürüklenmiş ve aşırı yoksulluk içinde yaşayan geri kalmış bir ülkenin, yalnızca yirmi yıl gibi kısa bir süre içinde ileri nükleer teknolojiye ve modern bir sanayi sistemine sahip güçlü bir devlete dönüşmesi. Bunun yanı sıra yazı, “Büyük Proleter Kültür İhtilali”nin iç sapmaların tasfiye edilmesi ve devrimci birliğin pekiştirilmesindeki rolünü de açık biçimde olumlamakta; bu sürecin Çin’e, kuruluşunun 21. yılına girerken çok daha güçlü bir hayatiyet sergileme imkânı sunduğunu ileri sürmektedir. Bu tür anlatımların Türk okuyuculara iletmek istediği mesaj şudur: Çin, yalnızca dış politika düzleminde Batılı büyük güçleri çeşitli yollara başvurarak diplomatik ilişki kurmaya yönelten bir büyük devlet olmakla kalmamakta; aynı zamanda Üçüncü Dünya ülkelerinin ABD-SSCB hegemonyasını kırma, ulusların kendi kaderini tayin hakkını ve modernleşme dönüşümünü gerçekleştirme arayışında göz ardı edilmesi güç bir referans noktası olarak da konumlanmaktadır.

Kültür Devrimi dönemindeki toplumsal yaşama ilişkin olarak da Türk Solu dergisi ilgisini esirgememiştir. Kültür Devrimi sürecinde Çin’de gerçekleştirilen tiyatro reformuna ait somut örnekleri tanıtan bir yazıda dergi, kültürel alanı Çin’deki toplumsal seferberliği ve sınıf siyasetini anlamak açısından önemli bir giriş noktası olarak ele almaktadır.¹⁴² İlgili yazılarda Çin tiyatrosunun Kültür Devrimi döneminde açık biçimde

¹⁴¹ “Çin Devriminin 20 Yılına Kutluyoruz,” *Türk Solu*, sy 99, 7 Ekim 1969, s. 15.

¹⁴² “Kültür İhtilali ve Çin Halk Cumhuriyeti Tiyatrosundan İki Örnek,” *Türk Solu*, sy 16, 5 Mart 1969, s. 7.

sınıfsal bir nitelik ve siyasal bir işlevle donatıldığı belirtilmektedir: Sanatsal üretim artık bireysel trajedileri ya da psikolojik incelikleri öne çıkarmamakta; bunun yerine işçilerin, köylülerin ve devrimci kadroların olumlu imgelerinin inşasını eksen alarak proletarya bilincinin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması hizmetine yönelmektedir. Gerek işçi sınıfının devrimci mücadelesini konu alan modern Pekin operası *Kırmızı Fener* (《红灯记》), gerekse kırsal kesimdeki toprak reformu ile kolektifleştirme sürecini ele alan *Akasya Ağacı Köyü* (《槐树庄》), tipik örnekler olarak sunulmaktadır: Söz konusu eserler, kolektivizm, devrimci iyimserlik ve kitle katılımını bir araya getirmek suretiyle Çin toplumunun kültürel düzeyde sosyalist dönüşümü nasıl ilerlettiğini somut biçimde gözler önüne sermektedir. Bu tür eserlerin halka resmi olarak sahnelenmeden önce işçi, köylü ve asker kitleleri tarafından incelenip eleştirilmesi gerekliliği de, Kültür Devrimi döneminde kültürel üretim ile siyasal yönelim ve kitle pratiği arasında kurulan sıkı bağı ortaya koymak amacıyla vurgulanmaktadır.

4.2. MAO ZEDONG DÜŞÜNÇESİNİN TANITIMI VE KURAMSAL ÖNEMİ

Türk Solu dergisinin Mao Zedong Düşüncesine yönelik tanıtımları da açık bir biçimde yüksek düzeyde takdir ve benimseme eğilimini yansıtmaktadır. Derginin farklı sayılarında yer alan kitap tanıtımlarında, Mao Zedong'un eserlerinin çevirilerine ya da yabancı yazarlar tarafından kaleme alınmış Mao Zedong biyografilerinin Türkçeye çevrilmiş baskılarına sıklıkla rastlanmaktadır.¹⁴³ Bunun yanı sıra dergi, Mao Zedong'a ait bazı makaleleri de doğrudan çevirerek sayfalarında yayımlamıştır.¹⁴⁴

Mao Zedong Düşüncesinin tanıtılmasının ötesinde, *Türk Solu* dergisinde Mao Zedong Düşüncesini doğrudan bir analiz çerçevesi olarak kullanan yazılara da rastlamak mümkündür. “*Lenin, Mao ve Demokratik Devrim*” başlıklı bir makalede yazar, Lenin ile Mao Zedong'un devrim teorilerini yan yana ele almak suretiyle geri kalmış ülkelerin toplumsal dönüşüm sürecinde demokratik devrimin tarihsel zorunluluğunu sistematik

¹⁴³ *Türk Solu*, sy 1, 17 Kasım 1967, s. 7; *Türk Solu*, sy 13, 13 Şubat 1968, s. 3; *Türk Solu*, sy 22, 16 Nisan 1968, s. 8; *Türk Solu*, sy 23, 23 Nisan 1968, s. 8; *Türk Solu*, sy 50, 29 Ekim 1968, s. 7; *Türk Solu*, sy 63, 28 Ocak 1969, s. 15.

¹⁴⁴ Mao Tse-Tung, “Emperyalizmle Mücadele,” *Türk Solu*, sy 58, 26 Aralık 1968, s. 20; Mao Tsetung, “Salt Askeri Görüş Açısı Üzerine,” *Türk Solu*, sy 113, 13 Ocak 1970, s. 16; Mao Zedung, “Seçmeler,” *Türk Solu*, sy 119, 24 Şubat 1970, s. 16; Mao Zedung, “Parti İçindeki Yanlış Görüşlerin Tasfiyesi,” *Türk Solu*, sy 122, 17 Mart 1970, s. 16;

biçimde açıklamakta ve Çin Devrimi deneyimini bu teorinin somut bir doğrulaması olarak açık biçimde konumlandırmaktadır.¹⁴⁵ Makale, demokratik devrimin belirli bir ülkeye özgü bir “özel icat” olmadığını; aksine emperyalizm çağında geri kalmış ülkelerin sosyalizme yönelişinde evrensel bir aşamayı temsil ettiğini vurgulamakta; bu sürecin temel görevlerinin feodal ilişkilerin tasfiye edilmesi, toprak reformunun gerçekleştirilmesi ve proletaryanın siyasi gücünün gelişimi için gerekli koşulların yaratılması olduğunu özellikle belirtmektedir.

Bu kuramsal çerçeve içerisinde Mao Zedong’un “Yeni Demokratik Devrim”e ilişkin tezleri, Lenin’in demokratik devrim teorisinin yarı-sömürge ve yarı-feodal toplum koşulları altında gerçekleştirilen yaratıcı bir gelişimi olarak değerlendirilmektedir. Makale, demokratik devrim ile sosyalist devrimin birbirinden ayrı tutulması gerektiğini ısrarla vurgulamakta; toprak sorununu doğrudan sosyalist dönüşümle özdeşleştirme yaklaşımına ise belirgin biçimde karşı çıkmaktadır. Yazara göre köylülerin büyük toprak sahiplerine karşı yürüttükleri ve toprak talebi etrafında şekillenen mücadele, niteliği itibarıyla demokratik devrim kapsamına girmekle birlikte, siyasi anlamı bakımından güçlü bir devrimci karakter taşımaktadır. Yazar, tam da bu noktada Mao Zedong’un devrim aşamalarının atlanamayacağı ve devrimci görevlerin mutlaka somut toplumsal koşullara uygun biçimde belirlenmesi gerektiği yönündeki değerlendirmesini içtenlikle benimsemekte ve bu yaklaşımı doğrudan Türkiye’deki kırsal sorunların çözümlemesine uyarlamaktadır. Çin Devriminin toprak reformu, köylü seferberliği ve işçi-köylü ittifakı konusundaki deneyimlerine atıfla makale, kapitalizmin henüz yeterince gelişmediği toplumlarda demokratik devrimin sosyalizmi engellemek bir yana, sosyalizme giden zorunlu tarihsel güzergâhı oluşturduğunu savunmaktadır.

Bunun yanı sıra yazar, Mao Zedong’un “eski tip burjuva demokratik devrim” ile “Yeni Demokratik Devrim” arasındaki farka ilişkin görüşlerinden hareketle, emperyalizm çağında milli demokratik devrimin artık burjuvazi tarafından değil, proletarya ve onun partisi tarafından yönetilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu çerçevede makale, Türkiye solu içinde demokratik devrimi bir “burjuva stratejisi” olarak gören ya da onu parlamenter yol ile ikame etmeye çalışan eğilimleri eleştirmekte; bu tür yaklaşımların

---

¹⁴⁵ Vecdi Özgüner, “Lenin, Mao ve Demokratik Devrim, Türk Solu Oku Okut,” *Türk Solu*, sy 114, 20 Ocak 1970, s. 12-13.

hem Marksist devrim teorisini yanlış yorumladığını hem de Çin Devriminin sunduğu tarihsel deneyimi göz ardı ettiğini ileri sürmektedir. Buradan bakıldığında Mao Zedong Düşüncesi, soyut bir ideolojik simge olarak değil; anti-emperyalist ve anti-feodal koşullar altında devrimci pratiği yönlendiren, demokratik devrim ile sosyalist hedefler arasındaki ilişkiyi düzenleyen bir kuramsal araç olarak somut biçimde kavranmaktadır. Bu yaklaşımın güncel anlamı ise Türkiye devrim yoluna ilişkin sunduğu somut çıkarımlarda açık biçimde tezahür etmektedir.

Bunlara ek olarak bazı yazılar, Mao Zedong Düşüncesinin benimsenmesini Kemalizmin ulusal ruhunun yeniden canlandırılmasında bir katalizör olarak değerlendirmiştir. “*Mao-Çe-Tung Çevirileri ve Yeni Demokrasi*” başlıklı makalesinde Ziya Oykut, 20. yüzyılı ulusal kurtuluş hareketlerinin çağı olarak tanımlamakta; sömürge ve yarı-sömürge ülkelerdeki devrimci pratiklerin birbirinden yalıtık olmadığını, aksine ortak bir anti-emperyalist bağlam içerisinde karşılıklı olarak birbirini gözlemlediğini ve deneyimlerden yararlandığını belirtmektedir.¹⁴⁶ Yazara göre İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra emperyalizm artık esas olarak askeri işgal yoluyla değil; “dış yardım”, “barışçıl kalkınma” gibi araçlar üzerinden yeniden nüfuz etmekte; bu durum Türkiye dahil olmak üzere birçok ülkenin yeniden yarı-sömürge bir konuma sürüklenmesine yol açmaktadır. Bu tarihsel gerçeklik karşısında “yeni bir ulusal kurtuluş yolu”nun yeniden aranması, çağdaş Türkiye’deki yurtseverler ve aydınlar için sorumluluğu reddedilemez bir tarihsel görev haline gelmiştir. Çin, Küba, Kuzey Afrika ve Latin Amerika ülkelerinin devrimci deneyimleri ise bu arayış sürecinde göz ardı edilemeyecek önemli başvuru noktaları olarak değerlendirilmektedir.

Bu sorun bilinci çerçevesinde makale, Mao Zedong’u ve Çin Devrimi deneyimini Üçüncü Dünya’daki anti-emperyalist mücadelenin merkezi bir konumuna yerleştirmektedir. Yazar, Çin Devriminin en önemli öğretisinin şu olduğunu vurgulamaktadır: Uzun süre emperyalist baskı altında kalmış, ekonomik ve kültürel açıdan son derece geri bir ülkenin, dış yardıma bağımlı olmaksızın da ulusal kurtuluşu gerçekleştirebileceğini ve toplumsal dönüşümü ilerletebileceğini somut olarak kanıtlamış olmasıdır. Bu pratik yalnızca Çin’in kendi kaderini değiştirmekle kalmamış; aynı zamanda Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkeleri için güçlü bir manevi dayanak ve

¹⁴⁶ Ziya Oykut, “Mao-Çe-Tung Çevirileri ve Yeni Demokrasi,” *Türk Solu*, sy 9, 16 Ocak 1968, s. 7.

izlenebilir somut bir örnek de sunmuştur. Tam da bu anlamda, Mao Zedong'un eserlerinin Türkiye'de sürekli biçimde çevrilmesi ve dolaşıma sokulması, yazar tarafından anti-emperyalist bilincin düşünsel düzeydeki yoğunlaşmış bir ifadesi olarak görülmektedir.

Makale, özellikle Mao Zedong'un *Yeni Demokrasi* adlı eserine odaklanmakta ve bu eseri Çin Devrimi deneyimi içerisindeki en evrensel kuramsal kazanım olarak değerlendirmektedir. Yazara göre *Yeni Demokrasi*, yalnızca Çin devrimci yolunun bir özeti değil; aynı zamanda sömürge ve yarı-sömürge toplumlarda yürütülecek devrimler için örnek alınabilir bir stratejik çerçeve sunmaktadır. Mao Zedong, Çin toplumunun niteliğine ilişkin çözümlerinden hareketle devrimi anti-emperyalist ve anti-feodal bir demokratik devrim aşaması ile bunu izleyen sosyalist aşama olarak ikiye ayırmakta; toplumsal koşullar henüz olgunlaşmadan sosyalizme "sıçrayarak" doğrudan geçilmesine kararlılıkla karşı çıkmaktadır. Toplumsal yapı ile tarihsel aşamalara dayanan bu devrim aşamaları yaklaşımı, yazara göre Çin devrim teorisinin bilimsel temelini oluşturmaktadır.

Çin devrim tarihinin gözden geçirilmesi sürecinde makale, proletaryanın önderliği ile anti-emperyalist birleşik cephenin önemine de ayrıca dikkat çekmektedir. Yazar, Çin Devriminin başarısının, proletaryanın belirli tarihsel koşullar altında giderek bağımsız bir siyasal güç haline gelmesine ve köylüleri, aydınları ile milli burjuvazinin bir kesimini de kapsayan geniş bir anti-emperyalist ittifaka önderlik etmiş olmasına bağlı olduğunu belirtmektedir. Anti-emperyalist mücadelede kitleleri gerçekten kim yönlendirir ve zafere kim ulaştırırsa, siyasal meşruiyeti de onun elde edeceği yönündeki bu değerlendirme, yazar tarafından ulusötesi geçerliliğe sahip bir devrim yasası olarak benimsenmektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde makale, Çin Devrimi deneyimini olduğu gibi aktarılabilecek hazır bir model olarak ele almamakta; aksine onu, somut ülke koşullarının çözümlenmesine, aşamalı stratejiye ve kitle pratiğine dayalı bir devrimci metodoloji olarak konumlandırmaktadır. Yeni Demokrasi teorisinin sistematik bir çözümlenmesi aracılığıyla yazar, Çin Devrimi deneyimini fiilen Üçüncü Dünya'daki anti-emperyalist mücadelenin önemli bir düşünsel kaynağına dönüştürmekte; böylece

Türkiye'nin kendi ulusal kurtuluş yolu ve devrimci stratejisi üzerine yeniden düşünmesi için bir kuramsal referans sunmaktadır.

Türk Solu, Çin'in sosyalist arayış çizgisine yönelik bazı saldırılara da yanıt vermiştir. Mahir Çayan'ın kaleme aldığı “*Revizyonizmin Keskin Kokusu*” başlıklı yazı, Kenan Somer'in Mao Zedong teorisini “tahrif etmesi”ne karşı sert bir eleştiri içermektedir.¹⁴⁷ Çayan'a göre Somer, Mao Zedong'un “siyasal iktidar namlunun ucundadır” ile “dünya ancak silahla değiştirilebilir” yönündeki saptamalarını yalnızca Çin'in özgül koşullarına uygun düşen yerel bir deneyim mertebesine indirgemekte; böylelikle bu önermelerin Marksizm-Leninizm'in evrensel hakikatleri olarak taşıdığı yol gösterici anlamı reddetmeye çalışmaktadır. Çayan ise buna karşı çıkararak şunu ileri sürmektedir: Mao Zedong'un şiddete dayalı devrim öğretisi, jeopolitik koşulların raslantısal bir ürünü değil; emperyalizm çağındaki sınıf mücadelesi yasalarına ilişkin köklü bir kavrayışın ürünüdür. Çayan, Venezuela başta olmak üzere Latin Amerika ülkelerindeki silahlı mücadele örneklerine atıfta bulunarak, askeri-bürokratik aygıtın son derece gelişkin olduğu çağımızda “barışçıl geçiş” ya da “parlamentar yol” gibi kavrayışların özünde devrimci ruhun hadım edilmesi anlamına geldiğini vurgulamaktadır. Çayan'ın anlatımında Mao Zedong, yalnızca Çin Devriminin önderi değil; aynı zamanda küresel anti-emperyalist cephenin stratejik bir kılavuzu olarak da konumlandırılmaktadır. Mao Zedong Düşüncesinin devrimci özünü kararlılıkla savunmak suretiyle Çayan, yalnızca Türkiye içerisinde Emek dergisinin temsil ettiği “revizyonist” eğilimleri çürütmekle kalmamış; aynı zamanda kuramsal düzlemde silahlı mücadelenin Türkiye'deki Milli Demokratik Devrimin yegâne meşru yolu olduğunu da tescil etmiş; böylece “kuramsal tanıtım”dan “devrimci eylem rehberliği”ne köklü bir geçişi gerçekleştirmiştir.

Görüldüğü üzere *Türk Solu*, Çayan'ın metni aracılığıyla Çin Devrimi deneyimi etrafında bir “revizyonizm karşıtı kuramsal savunma hattı” inşa etmiştir. Söz konusu hat, Türkiye solundan Çin-Sovyet ayrılığı karşısında siyasal anlamda taraf tutmasını talep etmemekte; ancak “Mao karşıtlığı” ya da “Çin karşıtlığı” adı altında devrim yolunun parlamentarizme, reformizme, hatta emperyalist düzene edilgen bir uyum sağlamaya yöneltmesine kararlılıkla karşı çıkmaktadır. Mao Zedong'un “Yeni Demokratik

¹⁴⁷ Mahir Çayan, “Revizyonizmin Keskin Kokusu,” *Türk Solu*, sy 91, 12 Ağustos 1969, s. 8-11; Mahir Çayan, “Revizyonizmin Keskin Kokusu(2),” *Türk Solu*, sy 92, 17 Ağustos 1969, s. 8-12.

Devrim” ve “silahlı devrim” tezleri tam da şu hususu kanıtlamak üzere başvuru referanslara dönüşmüştür: Yarı-bağımlı bir yapı ile emperyalist denetimin bir arada bulunduğu koşullarda devrimin asıl meselesi, biçimsel olarak “demokratik” olup olmamak değildir; aksine somut “siyasal eklem noktalarında” güç dengelerinin kırılma anını yakalayabilmek, kitleleri mücadele içerisinde örgütleyebilmek ve nihayet gerçek anlamda bir siyasal demokrasi kazanabilmektir.

Bu anlamda *Türk Solu*, Çayan’ın metni aracılığıyla Çin Devrimi deneyimi için bir tür “anti-revizyonist teorik savunma hattı” inşa etmektedir. Bu hat, Türkiye solundan Çin-Sovyet ayrışmasında siyasal bir taraf tutmasını talep etmemekte; ancak “anti-Mao” ya da “anti-Çin” söylemleri altında devrimci hattın parlamentarizme, reformizme ya da emperyalist düzene pasif uyuma yöneltilmesine kesin biçimde karşı çıkmaktadır. Mao Zedong’un “Yeni Demokratik Devrim” ve “silahlı devrim” tezleri ise tam da bu noktada, yarı-bağımlı yapılar ile emperyalist denetimin bir arada var olduğu koşullarda devrimin temel meselesinin biçimsel anlamda “demokratik” olup olmamak değil; belirli “konjonktür / aktüel uğrak” güç dengelerindeki kırılma anlarını yakalayıp kitleleri mücadele içinde örgütlemek ve gerçek siyasal demokrasiyi kazanmak cesaretini gösterebilmek olduğunu kanıtlamak üzere kullanılmaktadır.

Bunun yanı sıra *Türk Solu*, başka ülkelerin Mao Zedong Düşüncesini özümseyerek yürüttükleri devrimci hareketlere ilişkin örneklere de yer vermiştir.¹⁴⁸ Filipinler’deki devrimci hareketi tanıtan bir yazıda dergi, 1969 yılında Filipinler’de işçi, köylü ve öğrencilerden oluşan üç temel toplumsal gücün ABD emperyalizmine ve onun yerli işbirlikçilerine karşı birlikte yürüttükleri mücadelenin sürecini ayrıntılı biçimde aktarmıştır. Yazıda özellikle vurgulanan husus şudur: Filipinler ve Türkiye toplumsal yapı bakımından belirgin bir benzerlik taşımakta; her iki ülke de “yarı-sömürge ve yarı-feodal” ikili boyunduruğu altında bulunmaktadır. Bu durum, Filipin halkının “Marksizm-Leninizm-Mao Zedong Düşüncesi”ni benimsemesine kuramsal düzlemde zorunlu bir dayanak kazandırmıştır. Makale, Filipinli öğrencilerin nasıl okul kapılarından çıkıp kırsal alanlara inerek yoksul köylülerle bütünleştiklerini; Mao Zedong’un kitle çizgisi ile silahlı mücadele teorisini kullanarak Tarlac eyaleti başta olmak üzere çeşitli bölgelerde toprağın yeniden ele geçirilmesi için nasıl mücadele

¹⁴⁸ “Filipinler’de Devrimci Kitle Hareketlerinin Hızlı Gelişimi,” *Türk Solu*, sy 117, 10 Şubat 1970, s. 15.

yürüttüklerini tasvir etmektedir. Filipinli devrimcilerin Clark Hava Üssü'ne yönelik silahlı karşı saldırıları, yalnızca anti-emperyalist mücadelenin yerel düzeyde kazanılmış bir zaferi olmakla kalmamakta; aynı zamanda Mao Zedong'un "emperyalizm kendi yıkımının koşullarını hazırlamıştır" yönündeki saptamasının güçlü bir kanıtını da oluşturmaktadır. Bu coğrafyalar arası devrimci anlatı aracılığıyla dergi, Mao Zedong Düşüncesini bir "Çin deneyimi" olmaktan çıkararak "Asya, Afrika ve Latin Amerika için ortak bir başvuru ölçütü" mertebesine yükseltmekte; böylece Türkiyeli devrimcilere şu yönde bir kavrayış sunmaktadır: Benzer toplumsal yapı ve karşıt sınıf çelişkileri ile yüz yüze geldiğinde, Filipin tipi —yani Çin tipi— sınıf seferberliği ile köyden kenti kuşatma çizgisini örnek almak, ulusal kurtuluşu gerçekleştirmenin uygulanabilir bir yolu olarak görülmektedir.

4.3. ÇİN DEVRİM DENEYİMİNİN TÜRKİYE DEVRİMİ AÇISINDAN TAŞIDIĞI İLHAM

Türk Solu dergisinin Çin Devrimi deneyimine yaklaşımı, basit bir onaylama ya da doğrudan aktarma olarak nitelendirilemez. Konuya ilişkin çeşitli tartışmalardan anlaşıldığı üzere, dergi okuyucularına Çin Devrimi'nin son derece özgül tarihsel koşullara dayandığını açıklamaya çalışmış; bu deneyimin asıl değerinin, doğrudan uygulanabilecek bir eylem şablonu sunmaktan çok, alternatif bir düşünme yolu ortaya koymasında yattığını vurgulamıştır. Bu nedenle derginin savunduğu yaklaşım, Çin deneyiminin eleştirel bir biçimde özümsemesi, yani onun içsel ve tutarlı mantığının kavranması; somut biçimlerinin ise mekanik olarak kopyalanmamasıdır. Öte yandan bu yönelim, Çin deneyimine ilişkin tanıtıcı bir değerlendirmenin sınırlarında kalmamış; Türkiye solunun yerli devrimci yola dair teorik düşüncesine sızarak ilgili meselelerin analitik çerçevesini ve tartışma biçimini doğrudan şekillendirmiştir.

Çin devrimci sanat ve edebiyat modeli ele alındığında, bu konudaki tartışmaların Çin deneyimini tanıtmak ya da olduğu gibi aktarmakla yetinmediği görülmektedir; bunun ötesinde, devrimci tiyatrunun Türkiye'nin somut toplumsal koşulları içinde üstlenebileceği işlevler yeniden sorgulanmıştır. Bu bağlamda Hüsnü Dilli, Çin'deki Kültür Devrimi dönemine ait sanatsal pratikleri değerlendirdiği yazılarında, Mao Zedong'un sanat ile toplumsal yapı arasındaki ilişkiye dair temel tezlerini sistematik biçimde özümseyerek aktarmış; sanatın

sınıflarüstü bir estetik etkinlik olmadığını, aksine belirli siyasal ve ekonomik ilişkilerin yoğunlaşmış bir tezahürü olduğunu açıkça ortaya koymuştur.¹⁴⁹

Makale, Mao Zedong'un devrimci sanatın işçi, köylü ve asker figürlerini "tipikleştirme" ve "idealleştirme" yoluyla kurması gerektiğine dair görüşlerini hareket noktası olarak alarak, Türkiye'nin kent merkezlerinde ticari tiyatro ile burjuva estetiğinin belirleyici olduğu kültürel mekanlara yönelik eleştirel bir tutum geliştirmektedir. Bu tutuma göre tiyatro, seçkin bir tüketim mantığından sıyrılmalı; fabrikalara, mahallelere ve kırsal kesimlere yönelerek kitlelere doğrudan seslenen bir siyasal-eğitsel araca dönüşmelidir. Bu kuramsal çerçevenin yönlendirmesiyle makale, bazı yerel deneysel girişimleri de tartışmaya açmaktadır; "Devrim için Hareket Tiyatrosu" bunların başında gelmektedir. Söz konusu pratikler, örgütlenme açısından kolektif üretimi, yazarsızlaştırmayı ve sahne koşullarının yalınlaştırılmasını esas alırken, sahneleme mekanı bakımından sabit tiyatro salonlarından bilinçli olarak uzaklaşarak sokaklara, fabrikalara ve işçi mahallelerine yönelmektedir. *Köprü* ve *Grev* gibi oyunlar aracılığıyla bu tür tiyatro çalışmaları, emperyalizm, sınıf sömürüsü ve ulusal varoluş arasındaki temel çelişkileri yüksek düzeyde siyasallaştırılmış bir anlatı diliyle sahneye aktarmayı hedeflemiştir. Bu çerçevede Çin devrimci sanat deneyimi, Türkiye solu bağlamında yeniden anlamlandırılmakta; değeri Çin modelinin taklit edilmesinde değil, Türkiye'nin MDD aşamasında geniş bir kitlesel tabana ve belirgin bir siyasal yönelime sahip kültürel bir pratik yolunun arayışına zemin hazırlamasında görülmektedir.

Türk Solu dergisinde yayımlanan Münir Aktolga imzalı "Emperyalizme Karşı Güçbirliği" başlıklı makale, anti-emperyalist mücadelenin aşamalandırılması ve sınıf ittifakları ekseninde Türkiye devriminin somut yolunu oldukça sistematik bir biçimde ele almaktadır.¹⁵⁰ Yazar, dönemin Türkiye'sini MDD aşamasında bulunan bir toplum olarak açıkça tanımlamakta; bu aşamanın temel görevini, emperyalizme ve onun ülke içindeki feodal ile komprador dayanaklarına karşı mücadele etmek ve bu zemin üzerinde geniş bir anti-emperyalist birleşik cephe kurmak olarak ortaya koymaktadır. Yapısal açıdan bu yaklaşım, Mao Zedong'un "Yeni Demokratik Devrim" aşamalar teorisiyle belirgin bir örtüşme sergilemektedir; zira her iki çerçevede de anti-emperyalist ve anti-feodal mücadele, sosyalizme geçiş için gerekli toplumsal ve siyasal ön koşulların hazırlanmasına zemin oluşturmaktadır. Metinde "temel çelişki"nin kurulma biçimi ile emperyalizm, komprador burjuvazi ve feodal toprak sahiplerinin ortak bir karşı cephe olarak konumlandırılması, Çin Devrimi deneyiminin Türkiye solunu kuramsal düzeyde ne ölçüde etkilediğini somut biçimde ortaya koymaktadır. Bununla birlikte bu etki, Çin

¹⁴⁹ Hüsnü Dilli, "Devrim ve Devrim İçin Hareket Tiyatrosu," *Türk Solu*, sy 63, 28 Ocak 1969, s. 15.

¹⁵⁰ Münir Aktolga, "Emperyalizme Karşı Güçbirliği," *Türk Solu*, sy 4, 8 Aralık 1967, s. 4.

modelinin doğrudan aktarımı olarak tezahür etmemiş; Türkiye'nin parlamenter reform çizgisinden farklı, aynı zamanda Sovyet modeline indirgenemeyecek bir “kapitalist olmayan kalkınma yolu”nu tartışmaya açmak amacıyla dönüştürülmüş bir analiz çerçevesine dönüşmüştür. Bu anlamda yazar, Çin Devrimi deneyimini Üçüncü Dünya'daki anti-emperyalist mücadelenin genel bağlamına yerleştirerek onu, Türkiye'nin kendi toplumsal dönüşüm yolunu düşünmesinde başvurulan temel bir kuramsal referans noktası olarak işlevlendirmektedir.

Türk Solu'nun Türkiye'deki öğrenci hareketi içindeki çizgi ayrılıklarına ilişkin süregelen tartışmaları, derginin Çin Devrimi deneyimini teorik düzeyde nasıl özümlediğini ve bunu yerli bağlamda nasıl yeniden yorumladığını somut biçimde gözler önüne sermektedir. Ersen Olgaç'ın Fikir Kulüpleri Federasyonu (FKF) ile Devrimci Güçler Birliği (Dev-Güç) arasındaki bölünme üzerinden yürüttüğü değerlendirmeler bu açıdan öğretici bir örnek sunmaktadır.¹⁵¹ Makale, Türkiye toplumunu MDD aşamasında bulunan yarı-sömürge ve yarı-feodal bir yapı olarak tanımlamakta; mevcut devrimci görevin doğrudan sosyalizme geçiş değil, öncelikle anti-emperyalist ve anti-feodal demokratik devrimin tamamlanması olduğunu öne çıkarmaktadır. Bu saptama, mantıksal çerçeve bakımından Çin Devrimi'nin “aşamalı ilerleme” deneyimiyle belirgin bir örtüşme sergilemekte; bilhassa birleşik cephe, temel çelişkinin önceliklendirilmesi ve kitle seferberliği ekseninde kurulan devrimci stratejiyle doğrudan bir bağ kurmaktadır. Öte yandan makale, devrimci yolu parlamenter mücadeleye ya da dar “saf sosyalist” bir çizgiye indirgeyen eğilimleri ısrarla eleştirmekte; Kemalizm geleneği ve anti-emperyalist milliyetçilik çerçevesinde farklı sınıf ve siyasal güçlerin bir araya getirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu tartışmaların bütününe bakıldığında, *Türk Solu'nun* Çin Devrimi deneyimini aktarılmaya hazır bir şablon olarak değil, Türkiye'nin somut koşullarını kavramak ve yerli devrimci yolu yeniden kurmak için başvurulan bir kuramsal referans çerçevesi olarak işlevlendirdiği görülmektedir.

“*Milli Demokratik Devrim*” başlıklı makale, Türkiye'nin toplumsal yapısı ve sınıfsal ilişkileri üzerinde yürütülen sistematik bir çözümleme aracılığıyla, yazarın Çin Devrimi deneyimine—özellikle Yeni Demokratik Devrim teorisine—dair derin kavrayışını ve bu teorinin yerli koşullara uyarlanmasını gözler önüne sermektedir.¹⁵² Makale, “komprador—tefecî—ağa” üçlüsünün oluşturduğu egemen ittifakı analizin odağına yerleştirerek, emperyalizm koşulları altında Türkiye toplumunun temel çelişkisini ve devrimci hedefini belirginleştirmektedir. Bu çerçeve, yalnızca Türkiye'nin sanayileşmesini tamamlayamamış ve kapitalist gelişmenin çarpık bir seyir izlediği somut gerçekliğine yanıt vermekle kalmamakta; devrim aşamaları ve düşman-dost ayrımı bakımından da Çin Devrimi'nde olgunlaşan anti-emperyalist ve anti-feodal mantıkla

¹⁵¹ Ersen Olgaç, “Gençlik- FKF Dev-Güç'ten Neden Ayrıldı,” *Türk Solu*, sy 36, 23 Temmuz 1968, s. 6.

¹⁵² “Milli ve Demokratik Devrim,” *Türk Solu*, sy 38, 6 Ağustos 1968, s. 5.

belirgin biçimde örtüşmektedir. Makale bu doğrultuda, sol çevrelerde Batı merkezli Marksist paradigmalardan mekanik olarak uygulanmasına yönelik eğilimleri eleştirmekte; devrimci yolun zorunlu olarak somut ülke koşullarından hareket etmesi gerektiğini ve MDD'nin sosyalist dönüşüm için gerekli maddi zemini hazırlayan kaçınılmaz bir geçiş evresi niteliği taşıdığını öne çıkarmaktadır. Yazar, Kemalizm'in anti-emperyalist mirasını kitle seferberliği yönelimiyle bir araya getirerek şu argümanı temellendirmeye çalışmaktadır: işçi ve köylülerin yanı sıra gençliği ve ilerici toplumsal güçleri kapsayan geniş bir birleşik cephenin kurulması, emperyalizmin ayakta tuttuğu mevcut düzeni aşmanın ve Türkiye'nin tarihsel koşullarına özgü kapitalist olmayan bir kalkınma yolunu açmanın önkoşuludur.

“*Bütün Silahlarımızla Emperyalizmin En Zayıf Noktasına Yüklenelim*” başlıklı makalede ise yazar, Çin Devrimi deneyimine ya da Mao Zedong düşüncesine doğrudan atıfta bulunmamakla birlikte, Türkiye toplumunun yapısı ve devrimci yola ilişkin çözümler yapısal düzeyde Çin deneyiminin içselleştirildiğini ve özümsemiş olduğunu açıkça yansıtmaktadır.¹⁵³ Makale, demokratik devrim aşamasının tarihsel zorunluluğunu kararlılıkla savunmakta; somut koşullardan kopuk “doğrudan sosyalist devrim” tezlerine karşı kesin bir tutum almakta ve işçi sınıfının siyasal bilincini soyut bir önkabul olarak değil, doğrudan mücadele pratiği içinde şekillenen somut bir süreç olarak ele almaktadır. Bu yaklaşım, Mao Zedong'un yarı-sömürge toplumlarda devrimin “aşamalı olarak ilerlemesi” ve “kitlelerin mücadele içinde eğitilmesi” gerektiğine ilişkin düşünceleriyle belirgin biçimde örtüşmektedir. Öte yandan yazarın, işçi sınıfını eksen olarak küçük burjuvazi ve milli burjuvaziye de kapsayan anti-emperyalist birleşik cephe tasavvuru, Yeni Demokratik Devrimin temel çerçevesiyle de doğrudan bir yankılanma içindedir. Bu bağlamda söz konusu metin, Çin modelinin basit bir yansıması olarak değil; Çin Devrimi deneyiminin Türkiye bağlamında etkin biçimde işleyen bir analiz aracına ve pratik bir eylem mantığına dönüştürüldüğünün somut bir göstergesi olarak okunmalıdır.

“*TİP Devrimci Gurubu Önergesinin Gerekçesi*” başlıklı metin, parti içindeki oportünist çizgiye yönelik sistematik bir eleştiri aracılığıyla, yazarın Çin sosyalist devrim teorisini bilinçli biçimde özümsemiş olduğunu ve Türkiye koşullarına uyarladığını açıkça ortaya koymaktadır.¹⁵⁴ Makale, parlamenter mücadeleyi mutlaklaştıran ve seçim siyasetini kitle mücadelesinin yerine ikame eden eğilimi küçük burjuva sosyalizminin tipik bir tezahürü olarak tanımlamakta; bunu emperyalizm koşullarındaki “barışçıl geçiş” yanılsamasıyla ilişkilendirerek kesin bir dille reddetmektedir. Toplumsal yapı ve devrimci hedeflerin çözümlenmesi bağlamında ise metin, “düşman”, “dost” ve “kararsız güçler” arasındaki ayrımı sürekli gündemde tutarak anti-

¹⁵³ Doğu Perinçek, “Bütün Silahlarımızla Emperyalizmin En Zayıf Noktasına Yüklenelim!..” *Türk Solu*, sy 91, 12 Ağustos 1969, s.12-13

¹⁵⁴ “TİP Devrimci Gurubu Önergesinin Gerekçesi,” *Türk Solu*, sy 109, 16 Aralık 1969, s. 4-5.

emperyalist mücadeleyi merkeze alan bir sınıfsal ve siyasal ittifak çerçevesi kurmaya çalışmaktadır: Amerikan emperyalizmi, komprador burjuvazi ve feodal kalıntılar başlıca mücadele nesnelere olarak belirlenmekte; işçiler, köylüler, küçük burjuvazi ve “askeri-sivil aydınlar” olarak tanımlanan kesimler ise potansiyel devrimci müttefikler arasında sayılmaktadır. Bu çerçevedeki sınıflandırma, hem Türkiye toplumunun kapitalist dönüşümünü henüz tamamlamamış yapısal gerçekliğine yanıt vermekte hem de devrim aşamaları ve düşman-dost ayrımı bakımından Çin Devrimi’nin anti-emperyalist ulusal kurtuluş hattıyla yüksek düzeyde bir uyum taşımaktadır.

Öte yandan metin, örgütlenme ve çizgi sorunlarında “bilimsel sosyalizm”in ilkeselliğini özellikle vurgulamakta; demokratik merkezîyetçilik, eleştiri ve özeleştiri ile teorik eğitimin proletarya partisinin inşasındaki belirleyici rolünü defalarca teyit etmektedir. Oportünizmi uzlaşma, tutum belirsizliği ve kitle mücadelesinden kaçınma ile tanımlayan *Türk Solu*, Çin Devrimi deneyimini parti içi çizgi mücadelesine meşruiyet kazandıran bir kaynak olarak fiilen işlevlendirmektedir. Metnin sonunda Lin Biao’nun “yeni güçlerin kaçınılmaz olarak eski güçleri yeneceği” yönündeki saptamasına yapılan atıf, yalnızca devrimci kanadın parti içindeki marjinal konumuna tarihsel bir zorunluluk çerçevesi çizmekle kalmamakta; aynı zamanda Çin sosyalist devrim söyleminin Türkiye solunun kendi kendini kavrayışına ve siyasal seferberliğine ait kalıcı bir kuramsal dile dönüştüğünü de somut biçimde ortaya koymaktadır.

Buna ek olarak *Türk Solu*, Çin Devrimi deneyiminde somutlaşan kuramsal ilkeleri, açık bir stratejik yönelime sahip “Milli Demokratik Cephe” siyasal tasarımına sistematik biçimde dönüştürmektedir. “*Milli Demokratik Cephe Politikası Temel Politikamızdır!*” başlıklı makalede dergi, Lin Biao’nun Mao Zedong’un Yeni Demokratik Devrim teorisine ilişkin özetini kuramsal çıkış noktası olarak almakta ve yarı-sömürge, yarı-feodal toplum koşullarında devrimin ancak proletaryanın önderliği altında, işçi-köylü ittifakını temel alan ve diğer “milli sınıfları” da bünyesinde barındıran geniş bir cephe aracılığıyla zafere ulaşabileceğini açıkça ortaya koymaktadır.¹⁵⁵ Makale, devrimci cephe içindeki güç yapısını düzenli bir biçimde tanımlayarak proletaryayı önder güç, köylülüğü devrimin temel dayanağı olarak belirlemekte; küçük burjuvazi, askeri-sivil aydınlar ve milli burjuvaziye ise “dalgalı fakat kazanılabilir” müttefikler konumuna yerleştirmektedir. Devrimci özne ile ittifak ilişkilerinin bu katmanlı kurgusu, mantıksal yapı itibarıyla Çin Devrimi’nde olgunlaşan birleşik cephe teorisine yüksek düzeyde örtüşmektedir.

¹⁵⁵ “Milli Demokratik Cephe Politikası Temel Politikamızdır!” *Türk Solu*, sy 119, 24 Şubat 1970, s. 12-13.

Özellikle dikkat çeken husus, metnin “önderlik” meselesinin devredilemezliğini ısrarla öne çıkarması ve proletaryanın siyasal, ideolojik ve örgütsel önderliği ile kitle eylemlerinde “öne geçme” olarak kavranan deneyimci yaklaşım arasında belirgin bir kavramsal ayırım yapmasıdır. Proletarya önderliği burada, ideolojik yönlendirme, siyasal çizgi oluşturma ve örgütsel işleyiş aracılığıyla tüm Milli Demokratik Cepheye yön tayin etme kapasitesi olarak tanımlanmaktadır. Bu ifade biçimi, Çin Devrimi’nde proletaryanın birleşik cephe içinde siyasal bağımsızlığını ve önder konumunu koruması gerektiğine dair ilkeyle doğrudan örtüşmektedir.

Somut pratik düzeyde ise Türk Solu, Milli Demokratik Cephe politikasını işçiler, köylüler, öğrenciler ve diğer toplumsal kesimlerin örgütlenme çalışmalarıyla doğrudan ilişkilendirmekte; anti-emperyalist ve anti-feodal mücadele yoluyla kitlelerin siyasal bilincinin kesintisiz biçimde yükseltilmesini ve bu süreçte proletaryanın önderliğinin pekiştirilmesini vurgulamaktadır. Dikkat çekici olan, metnin işçi sınıfı mücadelesinin ekonomik alanla sınırlandırılmasına ya da anti-emperyalist mücadelenin parçalı toplumsal protestolara indirgenmesine açık biçimde karşı çıkması ve bu mücadeleyi siyasal iktidarın ele geçirilmesini hedefleyen bütünlüklü bir siyasal süreç olarak konumlandırmasıdır. “Anti-emperyalizm—demokrasi—devrim” arasındaki ilişkinin bu şekilde kurulması, *Türk Solu’nun* Çin Devrimi’ndeki “demokratik devrim yoluyla güçlerin yeniden düzenlenmesi ve sosyalist dönüşümün koşullarının hazırlanması” şeklinde tezahür eden tarihsel hattı sistematik biçimde özümlediğini ortaya koymaktadır. Görüldüğü üzere Mao Zedong Düşüncesi, derginin söyleminde yalnızca Çin Devrimi’nin başarısını açıklayan bir kuramsal kaynak olarak kalmamakta; Türkiye devriminin stratejik tasarımı ve kitle seferberliği pratiğini yönlendiren temel düşünsel dayanak olarak yeniden işlevselleştirilmektedir.

Ayrıca *Türk Solu*, devrimci örgütlenme ve önderlik sorununa yoğunlaşan tartışmalar aracılığıyla Çin Devrimi deneyimini, yerli devrimci çizgilerin meşruiyetini değerlendirmede başvurulan normatif bir ilkeye dönüştürmektedir. Ali Kaplan ile İsmail Kaplan’ın kaleme aldığı “*Proleter Devrimci Hareketimiz Durdurulamaz*” başlıklı makalede, Marksizm-Leninizm—Mao Zedong Düşüncesi açık bir kuramsal dayanak olarak benimsenmekte ve dönemin sol çevrelerinde proletarya partisinin bağımsızlığını bulanıklaştırmaya yönelik yaklaşımlar sistematik biçimde eleştirilmektedir. Makale, proletarya partisinin ideolojik, siyasal ve örgütsel düzeylerde devredilemez bir bağımsızlığı koruması gerektiğini defalarca vurgulamakta; MDD ya da “geniş

ittifak” adına proletarya partisinin öncü konumunu zayıflatan her türlü yaklaşımın nihayetinde sosyal demokrasiye ya da revizyonizme savrulacağını ileri sürmektedir.¹⁵⁶

Somut argümantasyon sürecinde yazar, Çin Devrimi’ndeki “proletarya öncü partisi”ne ilişkin klasik formülasyonlara yoğun biçimde başvurmakta; partiyi ”işçi-yoksul köylü ortak önderlik örgütü” olarak tanımlayan melez modelleri reddetmektedir. Buna göre MDD aşamasında dahi devrimci önderlik yalnızca proletarya ve onun partisi tarafından üstlenilebilir. Köylülük ve küçük burjuvazi önemli devrimci müttefikler olarak değerlendirilmekle birlikte, küçük üretici nitelikleri onları istikrarlı bir stratejik önderlik kapasitesinden yoksun bırakmaktadır; teorik düzeyde onlara önderlik atfetmek, devrimci örgütün disiplinini ve yönlendirici niteliğini tersine zayıflatacaktır. Bu değerlendirme, Çin Devrimi’nin deneyiminde kristalleşen ”işçi sınıfı önderliği olmaksızın köylü mücadelesinin kaçınılmaz olarak başarısızlığa uğrayacağı” saptamasıyla doğrudan örtüşmektedir.

Birleşik cephe meselesine gelince, makale “Milli Demokratik Cephe”yi proletarya önderliği ve örgütsel bağımsızlık ön koşuluna dayanan stratejik bir ittifak olarak tanımlamakta ve “hem birleşmek hem de mücadele etmek” ilkesini açıkça ortaya koymaktadır. Anti-emperyalist ve anti-feodal mücadelede küçük burjuvazinin radikal kesimleriyle birleşik cephe oluşturulmalı; ancak aynı anda eleştiri, ikna ve örgütlenme çalışmaları yoluyla devrimci hattın oportünizm ya da deneyimcilik tarafından aşındırılmasının önüne geçilmelidir. Bu çerçevede Çin Devrimi’nde proletarya öncü partisi, birleşik cephe ve kitle çizgisi arasındaki gerilime dair kuramsal birikim, Türk Solu tarafından doğrudan pratik yönelimli örgütsel ilkelere dönüştürülmekte ve Türkiye sosyalistlerinin devrimci pratiğini düzenlemek amacıyla işleve koşulmaktadır. Bu tartışmalardan anlaşıldığı üzere *Türk Solu*, Çin Devrimi’ni yalnızca tarihsel bir örnek ya da ahlaki bir simge olarak değil; yerli devrimci örgütlenmenin meşruiyetini ve saflığını biçimlendiren temel bir kuramsal kaynak düzeyine taşımaktadır. Bu süreç, Çin devrim teorisinin Türkiye solu bağlamındaki işlevinin artık yalnızca ”nasıl devrim yapılacağı” sorusunun ötesine geçtiğini; “devrimi kimin yöneteceği ve hangi örgütsel biçimle yöneteceği” gibi daha köklü meseleleri de kapsayacak biçimde genişlediğini açıkça ortaya koymaktadır.

Türk Solu, Mao Zedong’un parti içindeki yanlış eğilimlere dair klasik metinlerini sürekli olarak yayımlayıp yorumlamak suretiyle, Çin Devrimi’nin uzun mücadele yıllarında şekillenen örgütsel disiplin anlayışını Türkiye solunun iç siyasal yaşamına ilişkin değerlendirme ve normatif çerçevelerine dahil etmektedir. Arka arkaya yayımlanan “*Parti İçindeki Yanlış*

¹⁵⁶ Ali Kaplan, İsmail Kaplan, “Proleter Devrimci Hareketimiz Durdurulamaz,” *Türk Solu*, sy 123, 24 Mart 1970, s. 12-13.

Görüşlerin Tasfiyesi - Mutlak Eşitçilik Üzerine”, “*Bireycilik Üzerine*”, “*Lumpen Proleter İdeolojisi Üzerine*” ve “*Maceracılığın Kalıntıları Üzerine*” başlıklı yazılarda, derginin bu metinleri ele alış biçimi özellikle dikkat çekmektedir: söz konusu eğilimler, Çin Devrimi’ne özgü tarihsel koşulların ürünleri olarak değil, belirli bir evrensellik taşıyan örgütsel sorunlar olarak sunulmaktadır.¹⁵⁷

Bu metinler, devrimci saflarda yinelenen bazı “küçük burjuva eğilimleri”ni odağa almaktadır: “mutlak eşitlik” adına gerekli işbölümü ve disiplinin reddedilmesi anlamına gelen eşitlikçilik; öznel duyguların soğukkanlı çözümlenmenin önüne geçirilmesiyle kendini gösteren subjektivizm; parti içi tartışmalarda kuramsal eleştirinin yerini kişisel husumete bırakan bireycilik ve kitle temeline dayanmaksızın kısa vadeli sonuçlar peşinde koşan maceracılık. Makaleler, bu eğilimlerin çoğu zaman “radikal” ya da “tutarlı” bir görünüm altında ortaya çıktığını, ancak pratikte devrimci örgütün eylem kapasitesini tükettiğini ve ortak iradenin oluşmasını engellediğini somut örnekler üzerinden ortaya koymaktadır.

Özellikle vurgulanması gereken husus, Türk Solu’nun bu yanlış eğilimleri ahlaki bir mahkûmiyet düzeyinde ele almakla yetinmemesidir; aksine dergi, Çin Devrimi’nde geliştirilen çözümlenme yöntemini izleyerek bu sapmaların kökenini küçük üretim koşullarının biçimlendirdiği toplumsal-psikolojik yapıda aramakta ve bunların siyasal eğitim, örgütsel yeniden düzenleme ile eleştiri-özeleştirme mekanizmaları aracılığıyla aşılabileceğini özellikle vurgulamaktadır. Bu yaklaşım, parti içi mücadeleyi hizip çatışması ya da kişisel karşıtlık olarak değil, yapıcı bir siyasal görev olarak tanımlamaktadır. Bu metinler dizisi aracılığıyla *Türk Solu*, Çin Devrimi’nin “düzeltme / arınma” (整风) deneyimini fiilen kendi söylem dünyasına dahil etmekte ve Türkiye solunun örgütsel genişleme ile mücadelenin radikalleşmesi sürecinde karşılaştığı disiplin gevşemesi ile çizgi bulanıklığı sorunlarına yanıt aramaktadır. Bu çerçevede Çin devrim teorisi, artık yalnızca devrimin “nasıl gerçekleşmesi gerektiğini” açıklayan bir düşünce bütünü olmaktan çıkmakta; devrimci örgütün nasıl ayakta tutulacağına ve kendi kendini çözülmekten nasıl koruyacağına dair pratik bir bilgi setine dönüştürülerek, Mao Zedong Düşüncesinin Türkiye solu içindeki yerelleştirilmiş kullanımını daha da derinleştirmektedir.

Belirtilmesi gereken bir diğer husus, “Kırmızı-Beyaz Aydınlik” ayrışmasının *Türk Solu* dergisinde de açık izler bırakmış olmasıdır. Bununla birlikte bu ayırım, dergide “*Kırmızı Aydınlik*” ve “*Beyaz Aydınlik*” etiketleriyle doğrudan dile getirilmemiş; “ulusal kurtuluş”, MDD ve sınıfsal önderlik meseleleri ekseninde sürdürülen sistematik tartışmalar yoluyla bir çizgi

¹⁵⁷ “Parti İçindeki Yanlış Görüşlerin Tasfiyesi - Mutlak Eşitçilik Üzerine,” *Türk Solu*, sy 123, 24 Mart 1970, s. 16; “Parti İçindeki Yanlış Görüşlerin Tasfiyesi - Bireycilik Üzerine,” *Türk Solu*, sy 124, 31 Mart 1970, s. 16.

mücadelesi olarak içselleştirilmiştir. Şahin Alpay'ın kaleme aldığı “*Tek Tutarlı Milli Kurtuluşçu Akım Proleter Devrimci Akımdır!*” başlıklı makale bu durumun somut bir örneğini sunmaktadır. Yazar tartışmayı soyut bir kuramsal açıklama düzeyinde bırakmamış; dönemin sol çevrelerinde Kemalizm ve “küçük burjuva radikalizmi” etrafında oluşan farklı tutumları, devrimci yol açısından doğrudan siyasal sonuçlar doğuran gerçek bir ayrışma olarak ele almıştır.¹⁵⁸

Makalenin temel savı şudur: Emperyalist baskı koşulları altında “tutarlı bir milli kurtuluş çizgisi”ni yalnızca proletaryanın devrimci hattı üstlenebilir. Yazar bu yargı etrafında, pratikte proletarya önderliğini aynı ölçüde zayıflatan iki eğilimi yoğun biçimde eleştirmektedir. Bunlardan ilki, Kemalizmi ya da küçük burjuva radikal güçleri “doğal” milli kurtuluş temsilcileri olarak konumlandırmak ve böylece onların içsel uzlaşmacı potansiyeline ilişkin kuramsal çözümlmeyi terk etmektir. İkincisi ise MDD adına siyasal pratikte proletaryanın bağımsız örgütlenmesi sorununu göz ardı etmek ve proletarya partisinin inşasını sürekli ertelemektir. Şahin Alpay’a göre bu iki görünüşte karşıt tutum, özünde küçük burjuvazinin siyasal ikili karakterine ilişkin aynı yanılgıdan beslenmektedir: küçük burjuvazinin anti-emperyalist ve anti-feodal yönü görülmekte, ancak tarihsel dönemeçlerde uzlaşmaya ve egemen düzenle yeniden eklemlenmeye yönelme ihtimali göz ardı edilmektedir.

Tam da bu anlamda söz konusu makale, Mihri Belli’ye ve onunla ilişkili görüşlere yönelik örtük fakat belirgin bir çizgi eleştirisi niteliği taşımaktadır. Yazar, MDD’nin önderliğinin fiilen Kemalizme ya da “asker-sivil aydın zümresi” gibi küçük burjuva güçlere bırakılması halinde sözde ulusal kurtuluşun kaçınılmaz olarak sosyalist olmayan bir aşamada donup kalacağını, hatta siyasal düzlemde parlamentarizme ya da elitizme doğru savrulacağını ısrarla vurgulamaktadır. Buna karşılık Şahin Alpay, MDD aşamasında dahi proletaryanın siyasal ve örgütsel önderliğinin tesis edilmesini açık biçimde savunmakta; küçük burjuva radikal güçlere karşı ilkesiz bir tabiiyet ya da toptan red yerine “hem birleşmek hem de mücadele etmek” ilkesine dayanan koşullu bir birleşik cephe politikasını önermektedir. Bu bağlamda yazar, “ulusal kurtuluş” kavramını yeniden tanımlayarak devrimci meşruiyeti Kemalizm ve onun türevlerinden kopartmayı ve yeniden proletaryanın devrimci hattına sabitlemeyi amaçlamaktadır. “Ulusal kurtuluşu kimin temsil etme hakkına sahip olduğu”na yönelik bu köklü sorgulama, *Türk Solu’nun* “Kırmızı-Beyaz Aydınlik” ayrışmasına kuramsal düzeyde müdahale etme biçimini ortaya koymakta; aynı zamanda dönemin Türkiye solundaki çizgi bölünmesinin derin mantığını da gözler önüne sermektedir.

¹⁵⁸ Şahin Alpay, “Tek Tutarlı Milli Kurtuluşçu Akım Proleter Devrimci Akımdır!” *Türk Solu*, sy 123, 24 Mart 1970, s. 8-11.

4.4. ÇİN-SOYVET AYRIŞMASI VE TÜRK SOLU

Uluslararası komünist hareket üzerinde derin etkiler yaratan Çin-Sovyet ayrışması meselesine *Türk Solu* da büyük bir önem atfetmiştir. Dergi, daha ilk sayısında bu ayrışmayı kitap ilanları aracılığıyla gündeme taşımış ve söz konusu bölünmeyi, salt ideolojik bir tartışma olarak değil, çağdaş uluslararası siyasetin “olgusal bir gerçeği” olarak açık biçimde sunmuştur.¹⁵⁹ Derginin *Pekin-Moskova Çatışması* adlı kitap için yayımladığı ilanda, özellikle “Yorum değil, olayın kendisi” vurgusu öne çıkarılmakta; Türkiye’deki okuyucuların o güne dek Çin-Sovyet ilişkilerini ağırlıklı olarak Batılı kaynakların haber ve yorumları aracılığıyla takip edebildikleri belirtilmektedir. Söz konusu kitabın ise, ÇKP Merkez Komitesi ile SBKP Merkez Komitesi arasında kamuoyuna açık biçimde teati edilen belgeleri temel kaynak olarak ele aldığı ve bu sayede “belgelerin konuştuğu” ifade edilmektedir. İlanda özellikle, ideolojik ayrılıklar etrafında karşılıklı suçlamaların son derece sert bir dille dile getirildiği “meşhur yazışmalar”a dikkat çekilmekte; böylece Çin-Sovyet ayrışması, sosyalist kamp içinde artık alenileşmiş, kurumsallaşmış ve göz ardı edilemeyecek bir gerçeklik olarak tanımlanmaktadır. Bu yaklaşım, *Türk Solu*’nun Soğuk Savaş’ın Batı-merkezli söylemsel aracılığını aşarak, sosyalist blok içindeki birincil metinleri doğrudan okurla buluşturmayı ve uluslararası komünist hareketin parçalanma dinamiklerini anlamak için temel bir referans çerçevesi sunmayı amaçladığını göstermektedir.

Somut olarak bakıldığında, *Türk Solu* Çin-Sovyet ayrılığı karşısında herhangi bir tarafı açıkça desteklemekten kaçınmış, bunun yerine iki taraf arasındaki görüş ayrılıklarını açıklamaya yönelik bir tutum benimsemiştir. Bu yaklaşım, derginin 1969 Moskova Konferansı’na ait temel belgeler ile Lin Biao’nun ÇKP 9. Kongresi’nde sunduğu raporu eşzamanlı olarak çevirip yayımlamasından açıkça anlaşılmaktadır. Metinlerde *Türk Solu*, “Belgelerin okuyucularımıza sosyalist dünyadaki ideolojik tartışma konusunda doğru bilgi vereceğine inanıyoruz” ifadesini özellikle vurgulamış; yayımlanan iki belge hakkında herhangi bir öznel değerlendirmede bulunmaktan bilinçli biçimde kaçınmıştır.¹⁶⁰

¹⁵⁹ “Tartışmalara Konu Olan Kitap: Pekin Moskova Çatışması,” *Türk Solu*, sy 1, 17 Kasım 1967, s. 7.

¹⁶⁰ “İki Belge,” *Türk Solu*, sy 85, 1 Temmuz 1969, s. 8-11; *Türk Solu*, sy 86, 8 Temmuz 1969, s. 8-11; “İki Belge,” *Türk Solu*, sy 87, 15 Temmuz 1969, s. 8-11; “İki Belge,” *Türk Solu*, sy 88, 22 Temmuz 1969, s. 8-11; “İki Belge,” *Türk Solu*, sy 89, 29 Temmuz 1969, s. 8-12.

Türk Solu, Çin-Sovyet polemğine ve sosyalist kamp içindeki ayrışmalara yaklaşım konusunda pragmatik ve özgün bir duruş sergilemiştir. 1960'lı yıllarda Çin-Sovyet ideolojik çatışmasının açıkça su yüzüne çıktığı bu dönemde dergi, ne Pekin'e yönelmiş ne de tek taraflı olarak Moskova'nın safına geçmiş; Türkiye'nin ulusal çıkarlarını esas alarak bağımsız bir değerlendirme tutumu benimsemiştir. "Maocu", "Castrocu" ya da "Moskova yanlısı" olmakla itham edilmesine karşılık Türk Solu, bu suçlamalara özel yazılarla yanıt vermiş; "*Her Devrim Milli Bir Yol İzler*" başlıklı makalede, enternasyonalist bir duyarlılığı ulusal özgülüğün savunusuyla harmanlayan bir devrimci mantık ortaya koymuştur.¹⁶¹

Makalenin temel tutumu, Çin, Küba ya da Sovyet devrim deneyimlerinin tarihsel anlamını yadsımak değil; herhangi bir yabancı devrim yolunun Türkiye bağlamına mekanik biçimde aktarılmasına karşı açık bir tavır almaktır. Yazar, *Türk Solu'nun* esas çıkış noktasının ideolojik bir bağlılık değil, Türkiye'nin kendi ulusal bağımsızlık ve demokrasi sorunları olduğunu ısrarla vurgulamaktadır. Güncel mücadelenin özü, emperyalizme ve onun ülke içindeki ortakları olan sermaye ile feodal kalıntıların birleşik egemenliğine karşı durmaktır. Bu mücadele, Mustafa Kemal önderliğindeki ulusal kurtuluş savaşının yeni tarihsel koşullar altındaki devamı olarak görülmekte; ulusal bağımsızlık hedefini samimiyetle benimseyen herkes aynı anti-emperyalist cephe içinde değerlendirilmektedir.

Bu çerçevede makale, "devrimci sempati" ile "yol taklidi" arasındaki ayrımı belirgin biçimde ortaya koymaktadır. Che Guevara'ya ya da Küba Devrimi'ne duyulan saygı, anti-emperyalist devrimler arasındaki doğal bir yakınlığın ürünüdür; bu durum söz konusu deneyimin onaylanması ya da kopyalanması anlamına gelmez. Ekonomik yapı, sınıf bileşimi ve toplumsal koşullar arasındaki köklü farklılıklar nedeniyle, tarım proleteriyasının belirleyici olduğu Küba devrim yolu, küçük ve orta köylülerin nüfusun büyük bölümünü oluşturduğu Türkiye için geçerli değildir. Benzer biçimde, Çin Devrimi'ne duyulan yoğun ilgi, Çin'in emperyalist denetimden kurtularak ulusal bağımsızlığını gerçekleştirmiş olmasından kaynaklanmakta; bu ilgi "Maoizm"ın yüzeysel bir ithali olarak anlaşılabilir. Makale, Çin Devrimi'nin yüzleştiği çıplak sömürgeci egemenlik ve güçlü feodal yapı ile Türkiye'nin "nATO müttefikliği" örtüsü

¹⁶¹ "Her Devrim Milli Bir Yol İzler," *Türk Solu*, sy 15, 27 Şubat 1968, s. 1, 3.

altında maruz kaldığı emperyalist denetim arasında biçimsel ve yapısal bakımdan kayda değer farklılıklar bulunduğunu açıkça belirtmektedir.

Bu temelde makale, bütün metin boyunca sürdürülen bir temel önermeyi öne çıkarmaktadır: Gerçek anlamda her devrim, zorunlu olarak kendi ulusal yolunu izlemek durumundadır. Çin, Küba ve Rus devrimlerinin ortak noktası belirli taktikler değil; her birinin kendi toplumsal gerçekliğine dayanarak kopyalanamaz devrimci modeller geliştirmiş olmasıdır. Bu nedenle *Türk Solu*, Çin-Sovyet ayrılığını yakından izlemekle birlikte Pekin ile Moskova arasında “hakem” rolü üstlenmeyi reddetmiş; karmaşık ideolojik tartışmaların basit bir kamp karşıtlığına indirgenmesine de karşı çıkmıştır. Makaleye göre Çin ile Sovyetler Birliği arasında teorik düzeyde sert gerilimler yaşanmakla birlikte, ABD emperyalizmine karşı duruş gibi temel bir meselede fiili bir kopuş söz konusu değildir; Batı’nın “sosyalist kampın çözülmesi” söylemi ise uzlaşma noktalarını örtbas etmek ve çelişkileri şişirmek amacıyla üretilmiş bir propagandadan başka bir şey değildir.

Bu yaklaşım doğrultusunda *Türk Solu*, Sovyet kampının eleştirel çerçevesini benimseyerek Çin tipi sosyalizme yönelmemiş; aksine eleştirinin hedefini yurt dışına sürgün edilmiş TKP’ne çevirmiştir. 1969 yılında yayımlanan “*Bizim Radyo’nun Eğlendirici Yayınları*” başlıklı yazı, Sovyet etkisi altındaki ve sürgünde bulunan TKP’nin kontrolünde olan “Bizim Radyo”nun Türkiye’deki sözde “Maoistler”e yönelik suçlayıcı yayınlarını bütünüyle aktarmış; ancak özellikle herhangi bir olumlayıcı yorumdan kaçınarak bu yayınları “eğlendirici yayınlar” olarak nitelendirmiştir.¹⁶² Söz konusu yayında TKP, tipik bir Sovyet söylemi kullanarak, MDD’i savunan ve Çin deneyimini bu çerçevede değerlendirmeye çalışan Türkiye’deki sol güçleri “bölücülük” ve “karşıdevrimcilik”le itham etmekte; bu çevrelerin sol içi birliği zedelediğini ileri sürmektedir. *Türk Solu*, bu suçlamaları herhangi bir karşı argüman geliştirmeksizin olduğu gibi aktararak, aslında bunları okuyucunun kendi değerlendirmesine açık bir bağlama yerleştirmiş ve kendisiyle aralarına belirgin bir mesafe koymuştur. İroni içeren bu yeniden yayımlama stratejisi, ne Maoist çizgiyi açıkça savunmakta ne de Sovyet kampının Çin çizgisine ilişkin nitelemelerini benimsemektedir; tersine, sürgündeki bir partinin söylemi ile Türkiye’nin somut devrimci gerçekliği arasındaki kopukluğu

¹⁶² “Bizim Radyo’nun Eğlendirici Yayınları,” *Türk Solu*, sy 85, 1 Temmuz 1969, s. 6.

dolaylı biçimde görünür kılmaktadır. Bu durum, Çin-Sovyet polemiğinin sertleştiği bir dönemde *Türk Solu*'nun, herhangi bir uluslararası kampın ideolojik uzantısı haline gelmektense, “MDD yolu”na ilişkin kendi yorum yetkisini korumayı tercih ettiğini göstermektedir.

Öte yandan *Türk Solu*'nun Çin-Sovyet ilişkilerinin normalleşmesine yönelik beklentisinin samimi olduğu da açıkça görülmektedir. Bu samimiyet, salt proletarya enternasyonalizmine duyulan inançtan değil, aynı zamanda soğukkanlı bir gerçeklik değerlendirmesinden beslenmektedir: Çin-Sovyet ayrışması, nesnel olarak ABD'nin küresel ölçekteki saldırganlığına—başta Vietnam Savaşı'nın kesintisiz tırmanmasına—elverişli bir zemin hazırlamıştır. “*Sosyalist Kampta Birliğe Doğru*” başlıklı yazıda dergi, Kosigin ile Zhou Enlai'nin Ho Şi Minh'in cenazesine katılmalarının ardından Pekin'de gerçekleştirdikleri görüşmeye büyük önem atfetmektedir.¹⁶³ Makale, 1965'ten bu yana iki ülke arasındaki ilişkilerin bozulmasının emperyalist güçlerin cüretkarlığını doğrudan artırdığını vurgulamakta; Pekin Radyosu'nun görüşmeyi “samimi” bir atmosferde gerçekleştiği şeklinde aktarmasını ise *Türk Solu*, sosyalist kampın yeniden bir araya gelmesine dair olumlu bir işaret olarak değerlendirmektedir. Bu diplomatik gelişmeyi TİP içindeki iktidar paylaşımı ve milletvekilliği hesaplarına indirgenmiş “çirkin siyaset”le karşılaştıran dergi, Çin ve Sovyet liderlerinin tokalaşmasını hizipçi önyargıların ötesinde gerçek bir devrimci ufku simgeleyen bir tutum olarak sunmaktadır. Bu anlatı mantığı, Türkiye'deki okura yalın bir mesaj iletmeyi amaçlamaktadır: Küresel sosyalist güçlerin birliği sağlanmadan, Türkiye dahil Üçüncü Dünya'nın ulusal kurtuluş hareketleri için güvenilir bir dış dayanak oluşturmak mümkün değildir. Metnin sonunda yer alan “*Yaşasın Sosyalist Ülkelerin Birliği!*” gibi sloganlar, derginin yalnızca uluslararası komünist hareket içindeki gerilimlerin yumuşamasına duyduğu beklentiyi değil; aynı zamanda Türkiye solunun hizip engellerini aşarak MDD doğrultusunda geniş bir birlik kurmasına yönelik siyasi arzusunu da yansıtmaktadır.

Öte yandan *Türk Solu*, Çin ile Sovyetler Birliği arasında sınır sorununa ilişkin olarak askerlerin geri çekilmesi ve sınırın tespiti için ortak komisyonların kurulması gibi konularda varılan ilk mutabakatları da son derece olumlu karşılamış; bunun emperyalist

¹⁶³ “TİP'teki Çatışmalar ve Devrimci Tutum,” *Türk Solu*, sy 96, 16 Eylül 1969, s. 7; “Sosyalist Kampta Birliğe Doğru,” *Türk Solu*, sy 96, 16 Eylül 1969, s. 7.

devletlerin propaganda aygıtlarının kullanabileceği bir malzemeyi daha ortadan kaldırdığını ifade etmiştir.¹⁶⁴ Çin-Sovyet görüşmelerinin olumlu yönde ilerlediğine dair haberler de *Türk Solu* tarafından aynı şekilde olumlu bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur.¹⁶⁵

---

¹⁶⁴ “Çin-Sovyet Sınırında Anlaşma,” *Türk Solu*, sy 101, 21 Ekim 1969, s. 15.

¹⁶⁵ “Çin-Sovyet Görüşmeleri Olumlu Yönde Gelişiyor,” *Türk Solu*, sy 119, 24 Şubat 1970, s. 15.

5. BÖLÜM *DEVİRİM* DERGİSİNDE ÇİN İMGESİ

5.1. ÇİN'İN MİLLİ DEVİRİM YOLU

Bu dönemde *Devrim* dergisinde yayımlanan Çin'e ilişkin yazılar, imzalı yazarlar ve düşünsel kökenler bakımından incelendiğinde, daha sonraki yıllarda şekillenen "Aydınlık Hareketi"nin kadrolarıyla büyük ölçüde örtüşmektedir. Bu nedenle *Devrim*'de inşa edilen Çin imgesi, geniş anlamda "devrimci çevreler" in Çin'e dair genel algısını temsil etmekten ziyade, Soğuk Savaş'ın sertleştiği ve Türkiye solunun ayrıştığı bir bağlamda, erken dönem "Aydınlıkçı"nın Çin yoluna yönelik seçici bir alımlamasını ve siyasileştirilmiş yorumunu daha yoğun biçimde yansıtmaktadır. Nitekim bu bağlamda *Devrim*, bir yandan Çin devrim yolunun ortodoksluğunu güçlü biçimde savunurken, diğer yandan eleştiri oklarını sürekli olarak Sovyet çizgisine ve onun uluslararası komünist hareket içindeki "revizyonist" eğilimlerine yöneltmiş; böylece "Çin-Sovyet" karşıtlığı dergi söyleminde yalnızca uluslararası sistemdeki bir ayrışma olarak değil, aynı zamanda Türkiye solunun içindeki çizgi mücadelesinin simgesel bir kaynağı haline gelmiştir.

"Aydınlıkçı"nın etkisi altında *Devrim* dergisi, Çin Devrimi'ni son derece yüksek bir değerle ele almakta; küresel ölçekte bunu dünya devriminin önemli bir halkası, Türkiye bağlamında ise MDD'in tipik bir örneği olarak sunmaktadır. Çin tipi sosyalist teorinin Türkiye'deki etkisini mümkün olduğunca genişletmek amacıyla *Devrim*, Mao Zedong'un Türkçe yayımlanan eserlerine ilişkin kitap tanıtımlarına da sayfalarında yer vermiştir.¹⁶⁶

Dergi, 1969 yılı Ekim ayında yayımlanan bir yazısında Lin Biao'nun "*Yaşasın Halk Savaşının Zaferi*" başlıklı eserini sistematik biçimde tanıtmış; Mao Zedong'un devrimci teorisinin, Marksizm-Leninizmin evrensel doğrularının yarı-sömürge ve yarı-feodal Çin devriminin somut pratiğine uygulanmasından ibaret olduğunu ortaya koymuştur.¹⁶⁷ Yazar Şahin Alpay, söz konusu yazıda Mao Zedong'un MDD'ye ilişkin tezlerinin, aynı şekilde emperyalist hegemonya ve feodal kalıntıların çifte baskısı altında bulunan Türkiye için son derece yüksek bir referans değeri taşıdığını özellikle vurgulamaktadır.

¹⁶⁶ *Devrim*, sayı 4, 11 Kasım 1969, s. 8; *Devrim*, sy 36, 23 Haziran 1970, s. 5;

¹⁶⁷ Şahin Alpay, "Yaşasın Halk Savaşının Zaferi," *Devrim*, sy 2, 28 Ekim 1969, s. 5.

Makalenin kuramsal çerçevesinde bu teorinin özü şöyle özetlenmektedir: proletaryanın siyasal önderliği altında, işçi-köylü ittifakına dayanarak küçük burjuvaziyi ve hatta yurtsever milli burjuvaziyi de bünyesine alan geniş bir milli birleşik cephenin inşa edilmesi. Bu yorum, dönemin Türkiye solunda “devrim aşamaları” ekseninde yürütülen tartışmalarda, önce ulusal kurtuluş mücadelesinin tamamlanmasını ardından sosyalist devrimin gerçekleştirilmesini savunan MDD çizgisine kayda değer bir dışsal kuramsal dayanak sağlamıştır.

Buna ek olarak makale, Lin Biao’nun “*dünyanın kırlarının dünya şehirlerini kuşatması*” şeklindeki jeopolitik modelini de ayrıntılı biçimde ele almaktadır. Asya, Afrika ve Latin Amerika’nın ezilen halklarını “dünyanın kırları” olarak konumlandıran, Avrupa ve Amerika’daki emperyalist güçleri ise “dünyanın şehirleri” olarak tanımlayan bu çerçeve aracılığıyla dergi, Türkiye okuruna belirgin bir mesaj iletmektedir: tarihin gidişatını nükleer silahlar ya da teknolojik üstünlük değil, yüksek bir siyasal bilinçle donanmış halklar ve onların yürüttüğü kitlesel savaş belirleyecektir. Öte yandan makale, “Kruşçev revizyonizmi”ne yönelik sert eleştiriler aracılığıyla Çin’i küresel anti-revizyonist mücadelenin manevi kalesi olarak sunmaktadır. Bu anlatı biçimi, Türkiye’nin radikal sol çevrelerinde Çin devrimci çizgisine duyulan özdeşleşmeyi pekiştirmiş; aynı zamanda yurt içindeki ıslahçı eğilimlere yönelik eleştirinin güçlenmesine ve daha güçlü bir kitlesel seferberlik yöneliminin teorik zeminini oluşturmasına katkı sağlamıştır.

Askeri ve savunma meselelerinde de Devrim dergisi, Çin deneyimini devrimin nasıl yürütüleceğini kavramanın önemli bir referansı olarak ele almaktadır.¹⁶⁸ “Üretici Bir Güç Olan Çin Ordusu” başlıklı yazı bunun somut bir örneğini sunmaktadır. Dergi, Çin Halk Kurtuluş Ordusu’nu toplumun üzerinde konumlanan profesyonel bir askeri makine olarak değil; toplumsal yapının içine derinlemesine yerleşmiş, kitlelere hizmet eden ve üretim süreçlerine doğrudan katılan bir devrimci güç olarak tasvir etmektedir. Makale, Çin ordusunun hem savaş hem de barış dönemlerinde “halka ek bir yük getirmeme” ilkesine bağlı kaldığını; tarımsal üretime katılım, altyapı inşası ve özgün lojistik sistemler aracılığıyla kırsal toplum ve sıradan halkla kurduğu yakın bağı ısrarla öne çıkarmaktadır. Bu betimleme, Çin ordusunun örgütsel biçimi ve toplumsal işlevi bakımından taşıdığı özgünlüğü açıkça gözler önüne sermektedir: Ordunun meşruiyeti

¹⁶⁸ “Üretici Bir Güç Olan Çin Ordusu,” *Devrim*, sy 29, 5 Mayıs 1970, s. 6.

teknik üstünlükten ya da mesleki uzmanlaşmadan değil, kitle tabanından ve siyasal seferberlikten kaynaklanmaktadır.

Bu temelde *Devrim*, Çin ordusunun deneyiminden hareketle “profesyonel ordu” anlayışını ve salt teknolojik üstünlüğe dayanan askeri kavrayışları eleştirmektedir. Makale, Çin’in siyasal bilinç, kitlelerle bağ ve disiplin inşasını önceliklendirirken ordunun toplumdan koparak bağımsız bir siyasal güce dönüşmesini bilinçli biçimde engellediğini ve böylece askeri profesyonelleşmenin beraberinde getirebileceği bürokratikleşme ve toplumsal yabancılaşma risklerini etkili biçimde bertaraf ettiğini ortaya koymaktadır. Nükleer silahlar ve modern askeri teknoloji meselesinde ise dergi, Çin’i teknik ilerlemeye kapalı bir aktör olarak sunmamakta; ileri silah sistemlerini geliştirirken dahi “halk savaşı” anlayışını ve milis sistemini ulusal savunmanın temeli olarak koruduğunu vurgulamaktadır. Bu çerçevede Çin ordusu, *Devrim*’in söyleminde siyasal seferberliği, toplumsal katılımı ve teknolojik gelişimi bir arada barındıran bir askeri model olarak kurulmakta; bu modelin değeri askeri modernleşmenin kendisini sergilemekte değil, devrim koşullarında “halkın ordusu”nun nasıl oluşturulabileceğine dair kurumsal ve kuramsal bir referans sunmasında yatmaktadır.

Kültür Devrimi’nin yorumlanması konusunda da *Devrim* dergisi, Batı kamuoyunda bu süreci basitçe bir iktidar mücadelesi ya da siyasi entrika olarak konumlandıran alışlagelen anlatının ötesine geçmeyi hedeflemektedir. “*Mao’nun ‘Kırmızı Kitap’ına Ek*” başlıklı yazıda dergi, “*Başkan Mao’nun Beyanları 1956-1967*” adlı kitabın yayımlanışı vesilesiyle Kültür Devrimi’nin rastlantısal bir siyasal çatışma değil, Mao Zedong’un uzun soluklu düşünsel çizgisinin belirli tarihsel koşullar altında mantıksal bir açılımı olarak kavranması gerektiğini öne çıkarmaktadır.¹⁶⁹ Makale özellikle şu hususa dikkat çekmektedir: ABD’nin “Çin araştırmacıları” dahi söz konusu belgenin Kültür Devrimi’nin nedenlerini ve işleyişini anlamaya yeni bir ışık tuttuğunu teslim etmekte; bu hareketin salt bir hizip mücadelesi olmadığı, Mao Zedong’un ideoloji, kültür ve gençlik seferberliğine ilişkin bütüncül tasavvuruyla derinden bağlantılı olduğu konusunda görüş birliği içinde olduklarını belirtmektedir.

¹⁶⁹ “Mao’nun ‘Kırmızı Kitap’ına Ek, “ *Devrim*, sy 35, 16 Haziran 1970, s. 4

İçerik sunumu açısından *Devrim*, Kültür Devrimi'nin ilk döneminde Mao Zedong'un gençlik hareketi ve eğitim sistemi üzerine yaptığı konuşmalardan alıntılar yaparak, gençliğin devrimci süreçteki özne konumunu ön plana çıkarmaktadır. Mao Zedong'un öğrenci hareketlerine yönelik olumlu değerlendirmeleri ile gençliğin siyasal eylemliliğini bastıranların tarihte nasıl bir akıbete uğradığına ilişkin yinelenen uyarıları, Kültür Devrimi'nin onun tasavvurunda belirgin bir kitle temeline ve somut siyasal hedeflere sahip olduğunu kanıtlamak amacıyla kullanılmaktadır. Bunun yanı sıra makale, Mao Zedong'un eğitim sistemine yönelik eleştirilerine de geniş yer ayırmakta; bu eleştirileri, katılaşmış bilgi üretim kalıplarına ve toplumsal pratikten kopuk seçkin eğitim anlayışına yönelik sistematik bir sorgulama olarak yorumlamaktadır. Bu çerçevede Kültür Devrimi, Devrim'in anlattısında Batı söyleminin öne çıkardığı iktidar çekişmesi olarak değil; ideolojiyi yeniden biçimlendirmeyi, gençliğin siyasal özneliğini canlandırmayı ve kültür ile eğitim sistemini dönüştürmeyi hedefleyen bir devrimci pratik olarak sunulmaktadır.

5.2. ÇİN SOSYALİZMİNİN KURUMSAL VE SİSTEMSEL PRATİKLERİ

Türk Solu'na benzer biçimde *Devrim* dergisi de Çin deneyimini doğrudan aktarmak yerine onu Türkiye'nin yerel pratiğiyle ilişkilendirmeye çalışmıştır. Devrimci tiyatro bu açıdan anlamlı bir örnek sunmaktadır: Derginin Çin devrimci sanat ve edebiyat deneyimine yönelik ilgisi, Çin pratiğinin betimlenmesi ya da yüzeysel bir taklitçilik düzeyinde kalmamış; bu deneyim, Türkiye'nin somut toplumsal bağlamı içinde kavranmaya ve dönüştürülmeye çalışılmıştır. İlber Ortaylı'nın *Devrim*'de yayımlanan "Geleceğin Tiyatrosu: Kitle Tiyatrosu" başlıklı yazısında yazar, Çin'de Yenan döneminden Kültür Devrimi sürecine kadar olgunlaşan kitle sanatı pratiklerini ele alarak tiyatronun kapalı sahne mekanlarını aşması ve doğrudan toplumsal mücadele ile kitle seferberliğine dahil olması gerektiğini vurgulamaktadır.¹⁷⁰ Makale, Çin devrimci sanat deneyiminden hareketle, seçkin izleyici-oyuncu ilişkisi ve tüketim odaklı estetikle tanımlanan "salon tiyatrosu"nu eleştirmekte; izleyici ile icracı arasındaki ilişkinin yeniden kurulması yoluyla tiyatronun siyasal bilinci uyandıran, kitleleri örgütleyen ve kolektif eylemi tetikleyen bir pratik biçimine kavuşması gerektiğini savunmaktadır. Bu çerçevede Çin devrimci sanatı, Devrim'in söyleminde kopyalanacak bir kültürel şablon

¹⁷⁰ İlber Ortaylı, "Geleceğin Tiyatrosu: Yiğit Tiyatrosu," *Devrim*, sy 27, 21 Nisan 1970, s. 4.

olarak değil; devrimci tiyatronun güncel siyasal mücadeleye nasıl hizmet edebileceğini düşünmek için başvurulan metodolojik bir referans olarak yeniden işlevselleştirilmektedir.

Eğitim ve bilgi üretimi alanında da Devrim dergisi, Çin Devrimi'nin ardından hayata geçirilen kurumsal dönüşümleri, mevcut elit eğitim modelini sorgulamak için önemli bir referans noktası olarak değerlendirmiştir. “Çin'in Yeni Üniversiteleri” başlıklı yazıda dergi, Kültür Devrimi bağlamında Çin yükseköğretim sisteminin yeniden yapılandırılmasını ele alarak üniversitenin artık toplumdaki yalıtılmış bir mesleki eğitim kurumu olarak değil, üretim pratikleri ve kitlelerin gündelik yaşamı içine yeniden yerleştirilen bir kurum olarak kavrandığını özellikle öne çıkarmaktadır.¹⁷¹ Makale, Çin üniversitelerinin sınav başarısını merkeze alan seçici kabul mekanizmasını kırdığını; bunun yerine “kitlelerin önerisi” ilkesini benimsediğini ve başvuranlardan belirli bir süre emek faaliyeti ile siyasal katılım deneyimine sahip olmalarını talep ettiğini belirtmektedir. Bu düzenleme, kurumsal düzeyde yükseköğretimi toplumsal üst tabakalara özgü kapalı bir geçitten çıkarma amacı taşımaktadır.

Bu kurumsal çerçeve içinde Devrim, Çin üniversiteleri ile fabrikalar, kırsal alanlar ve taban birimleri arasında oluşturulan kurumsallaşmış bağlara özellikle dikkat çekmektedir. Eğitim ve araştırmanın somut üretim sorunlarıyla doğrudan ilişkilendirilmesi yoluyla üniversiteye belirli toplumsal ihtiyaçlara yanıt üretme işlevi yüklenmiş; öğretim üyeleri ve öğrencilerden düzenli biçimde fabrikalara ve köylere giderek pratik çalışmalar ve incelemeler yürütmeleri istenmiştir. Makale, bu modeli “uzman-kitle” ayrımına yönelik köklü bir meydan okuma olarak yorumlamakta; amacının bilgi sınıfının kendini yeniden üretmesini ve bürokratikleşme eğilimini engellemek olduğunu öne sürmektedir. Bu çerçevede Çin yükseköğretim reformu, *Devrim'in* anlatısında devrim sürecinin ayrılmaz bir parçası olarak konumlandırılmakta; değeri eğitim verimliliğini artırmaktan ziyade, bilgi, siyaset ve toplumsal pratik arasındaki ilişkiyi yeniden kurmakta ve devrimci gençliğin yetiştirilmesi için kurumsal bir zemin açmaktadır.

¹⁷¹ “Çin'de Yeni Üniversite,” *Devrim*, sy 62, 22 Aralık 1970, s. 4.

Çin yükseköğretimine ilişkin somut gözlemler bağlamında Devrim dergisi, birinci elden deneyimsel anlatılar aracılığıyla “devrimleştirilmiş üniversite”ye dair kurumsal kavrayışını daha da pekiştirmektedir. Yazarın Tsinghua Üniversitesi’nde geçirdiği bir günü merkeze alan makale, Kültür Devrimi sonrasında üniversitenin yönetim yapısı, öğretim üyesi ve öğrenci bileşimi ile öğretim yöntemlerinde yaşanan köklü dönüşümleri ayrıntılı biçimde gözler önüne sermektedir.¹⁷² Profesörler topluluğunun belirleyici olduğu geleneksel üniversite yönetim anlayışından farklı olarak, Tsinghua Üniversitesi’nde yönetim yetkisi işçiler, öğrenciler, öğretim üyeleri ve Çin Halk Kurtuluş Ordusu temsilcilerinden oluşan bir “devrim komitesi”ne bırakılmış; bu yapı içinde işçilerin doğrudan üniversite yöneticisi olarak görev alması dahi söz konusu olmuştur.

Öğrenci kabulü ve yetiştirme mekanizmaları açısından makale, üniversitenin artık sınav başarısını temel ölçüt olarak kullanmadığını; bunun yerine emek deneyimi, kitlelerin önerisi ve siyasal tutumu kapsayan çok aşamalı bir süreç aracılığıyla öğrenci seçimi yaptığını özellikle öne çıkarmaktadır. Öğrenci kitlesini işçiler, köylüler ve askerler oluşturmakta; öğrenim süresi önemli ölçüde kısaltılmış, diploma ve unvanların ağırlığı belirgin biçimde azaltılmış, bunların yerine pratik yetkinlik, üretim deneyimi ve siyasal tutumun bütünlüklü değerlendirilmesi geçirilmiştir. Öğretim sürecinin kendisi de yeniden tanımlanmıştır: öğretim üyeleri ve öğrenciler birlikte fabrikalara, kırsal alanlara ve üretim hatlarına gitmekte; kuramsal eğitim ile fiili emek iç içe yürütülmektedir. Üniversite bünyesinde makine, kamyon ve elektronik ekipman üretiminin doğrudan üstlenilmesi de bu dönüşümün bir parçası olarak sunulmaktadır. Bu kurumsal düzenlemeler bütünü aracılığıyla *Devrim*, Çin üniversitesini “üretim içinde öğrenen, öğrenme içinde üreten” devrimci bir bilgi mekanı olarak betimlemektedir.

Sonuçlayıcı değerlendirmede ise makale, Kültür Devrimi’ni bu dönüşümü mümkün kılan temel tarihsel eşik olarak açık biçimde tanımlamaktadır. Üniversite, eski düzen altında “kitlelerden kopuk teknik bürokratlar” yetiştiren bir kurum olarak eleştirilirken; Kültür Devrimi, bilgi elitinin kendini yeniden üretme mekanizmalarını parçalamayı ve entelektüellerin toplumsal rolünü yeniden kurmayı hedefleyen köklü bir mücadele olarak sunulmaktadır. Bu çerçevede Çin üniversitesi, Devrim’in söyleminde yalnızca bir

¹⁷² “Çin’de Yeni Üniversite,” *Devrim*, sy 68, 2 Şubat 1971, s. 6.

eğitim reformu örneğinin ötesine geçmekte; devrim süreci içinde bilgi, emek ve siyaset arasındaki ilişkilerin yeniden örgütlendiği merkezi bir alan olarak konumlanmakta ve “halka hizmet eden entelektüel” tipinin kurumsal düzeyde nasıl üretilebileceğine dair somut bir yol açmaktadır.

5.3. ÇİN’İN DIŞ POLİTİKASI VE ULUSLARARASI SİYASET

Uluslararası siyaset düzleminde *Devrim* dergisi, Çin’in dış faaliyetlerini ABD ve SSCB’nin iki kutuplu denetim sistemine karşı bir diplomatik tutum olarak yorumlamaktadır. “Çin’in Diplomatik Taarruzu” başlıklı yazıda dergi, Zhou Enlai’nin Güney Yemen ile Afrika ve Orta Doğu bölgelerine planlanan ziyareti etrafında, Çin’in uluslararası alanda ulusal kurtuluş hareketleri ve anti-emperyalist mücadelelere verdiği desteği öne çıkarmaktadır.¹⁷³ Makale, Çin’in Dhofar gerillalarına ve Filistin güçlerine sınırlı yardım sağladığını, Zambiya-Tanzanya demiryolunun inşasına ortak olduğunu belirtmekte ve bunları Çin’in Asya-Afrika’daki anti-emperyalist güçlerle somut bağlar kurduğunun göstergesi olarak sunmaktadır.

Öte yandan *Devrim*, Çin’in devrimin dış güçlere yaslanarak yürütülmesi anlayışını benimsemediğini de vurgulamaktadır. Makale, Mao Zedong’un Cezayir Savaşı sırasında dile getirdiği “devrimciler kendi güçlerine dayanmak zorundadır” görüşüne atıfta bulunarak, ulusal devrimin her şeyden önce ülkenin kendi toplumsal zeminine kök salması gerektiğini, dış yardıma bağımlılığın ise bu temeli zayıflattığını özellikle belirtmektedir. Bu çerçevede dergi, Çin’in tutumunu Moskova ve Washington’un yönlendirdiği Orta Doğu barış planlarıyla karşı karşıya getirmekte; Zhou Enlai’nin ziyaretleri sırasında iki büyük gücün kontrolündeki barış süreçlerini eleştirmesini ve halk savaşı ile ulusal bağımsızlığın meşruiyetini yeniden teyit etmesini beklemektedir.

Bütün bu değerlendirmeler çerçevesinde *Devrim’in* anlatısında Çin dış politikası, süper güç denetimine karşı çıkan ve küçük ölkelerin bağımsız tutumunu destekleyen bir uluslararası siyaset çizgisi olarak betimlenmektedir. Makale, Çin’in hem Moskova’ya hem Washington’a eşit mesafede durduğunu ve Asya-Afrika ölkeleriyle olduğu kadar bazı Avrupa devletleriyle de ilişkilerini geliştirmeye çalıştığını özellikle vurgulamaktadır.

¹⁷³ “Çin Diplomatik Taarruzu,”*Devrim*, sy 46, 1 Eylül 1970, s. 6.

Çin meselesine ilişkin tartışmalarda *Devrim* dergisi, Batılı akademisyenlerin araştırmalarını da devreye sokarak Çin Devrimi'ni emperyalist genişleme ve uluslararası siyasi rekabetin tarihsel bağlamında ele almaktadır. İlber Ortaylı, Fairbank'ın “Çin'in Sömürgeleşmesi ve Amerikan Asya Politikası (1840-1950)” adlı kitabını değerlendirirken onu salt akademik bir çalışma olarak değil; emperyalizmin Çin'e yönelik politikalarının nasıl dönüştüğünü kavramak için önemli bir metin olarak okumaktadır.¹⁷⁴ Makale, Fairbank'ın erken döneminde ABD'de “sol eğilimli” olmakla suçlanarak siyasi baskılara maruz kalmasından, sonraki yıllarda Amerikan dış politika karar mekanizmasının önemli danışmanlarından biri haline gelmesine uzanan seyri özellikle öne çıkarmakta; Ortaylı'ya göre bu kişisel dönüşüm, emperyalizmin dış politika ve ideolojik stratejilerindeki uyarlanma kapasitesini yansıtan bir gösterge niteliği taşımaktadır.

İçerik düzeyinde Devrim, Fairbank'ın Çin'in modern toplumsal yapısı, emperyalist nüfuz süreci ve Kuomintang yönetiminin çöküş nedenleri üzerine yürüttüğü sistematik çözümlemeyi olumlu karşılamakta; toprak rejimi, bürokratik yapı, kırsal sömürü ve emperyalist bağımlılık ilişkilerine ilişkin analizlerin Çin Devrimi'nin toplumsal temelini kavramak için gerekli bir arka plan sunduğunu belirtmektedir. Bununla birlikte makale, Fairbank'ın yorumlarının Batılı akademik konumlanışının sınırları içinde kaldığını ve Çin Devrimi'nin iç dinamiklerini kavramada yer yer indirgemeci ya da kaçınımacı açıklamalar içerdiğini açıkça ifade etmektedir. Bu nedenle Devrim, Fairbank'ın çerçevesini olduğu gibi benimsemekle yetinmemekte; Çin Devrimi'nin anti-emperyalist ve anti-feodal koşullar altında neden başarıya ulaştığını gerçekten anlamak için Mao Zedong ve diğer Çinli devrimcilerin özgün metinlerine dönmenin zorunlu olduğunu vurgulamaktadır. Bu yaklaşım sayesinde Batılı Çin araştırmaları, derginin söyleminde otoritatif sonuçlar olarak değil; eleştirel biçimde yararlanılabilecek yardımcı kaynaklar olarak işlevlendirilmektedir.

Çin Devrimi'nin başarılarına ilişkin tartışmalarda Devrim dergisi, Çin'e ilişkin betimlemeleri karşılaştırmalı bir anlatı aracılığıyla Türkiye'nin yönetici sınıfına yönelik bir sorgulamaya dönüştürmüştür. “*Köy İmamlığı Yapmış Bir Köylü Çocuğu İsmet*

¹⁷⁴ İlber Ortaylı, “Çin'in Sömürgeleşmesi ve Amerikan Asya Politikası (1840-1950),” *Devrim*, sy 33, 2 Harizan 1970, s. 4.

Paşa'nın Kişliğinde Yönetici Kadrolara Hesap Soruyor!" başlıklı yazıda, Çin'in devrimden yalnızca yirmi yıl sonra geçirdiği dönüşüm ön plana çıkarılmaktadır: Toplumun sırtından geçinen asalak yapıları tasfiye ederek hızla sanayileşme yoluna giren Çin, kısa süre içinde pek çok alanda kapsamlı bir sanayi sistemi kurmuş; üstelik nükleer sanayiye de adım atmıştır.¹⁷⁵ Makale, daha yirmi yıl önce bu toplumun emperyalist güçlerin istedikleri gibi at oynattığı, "elinden hiçbir iş gelmeyen hasta bir toplum" olarak görüldüğünü de hatırlatmaktadır. Bu keskin karşıtlık aracılığıyla yazı, Çin'in kat ettiği bu yolun gerçek bir sorumluluk duygusu taşıyan herkeste derin bir sorgulama yaratacağını ima etmekte; bu sorgulamanın yöneldiği yer ise Türkiye'nin mevcut yönetim yapısı ve izlenen kalkınma çizgisinden başkası değildir.

Uluslararası siyasal tutumların tartışılmasında *Devrim* dergisi, karşılaştırmalı bir retorik aracılığıyla Türkiye'nin iktidar elitlerinin anti-emperyalist söylemini doğrudan sorgulamaktadır. "*Mao ve İsmet Paşa!*" başlıklı yazıda dergi, Mao Zedong ile İsmet İnönü'nün "süper devleti tanımama" yönündeki beyanlarını yan yana getirerek ikisi arasındaki temel farkı gözler önüne sermeyi amaçlamaktadır.¹⁷⁶ Makale, Mao Zedong'un şu sözlerini aktarmaktadır: "Çin ne şimdi ne de gelecekte hiçbir zaman süper devlet davranışına girmeyecek; Çin halkı büyük olsun küçük olsun devletler arasında eşitlikten yanadır." Ardından ironik bir tonla İnönü'nün "tanımama" tutumu ile Mao'nun duruşu arasında "biraz fark" olduğunu belirtmekte ve İnönü'nün kendi deyimini kullanarak, onun sözde süper güç karşıtı tutumunun aslında emperyalizmle aynı yatağı paylaşmaktan öte gitmediğini ima etmektedir.

Çin Halk Cumhuriyeti'nin tanınıp tanınmaması meselesi etrafında *Devrim* dergisi, Tayvan tarafının diplomatik açıklamalarını uluslararası alandaki değişen eğilimlerle karşılaştıran kısa bir değerlendirme yayımlamıştır. Makale, Tayvan yönetiminin sözde "Dışişleri Bakan Yardımcısı" Yang Xikun'un Türkiye ve İran ziyaretinin ardından yaptığı kamuoyu açıklamasını aktarmaktadır: Her iki ülke de kendisine Pekin ile diplomatik ilişki kurmayı düşünmediklerine dair güvence vermiştir.¹⁷⁷ Yang ayrıca Türkiye'de genç kuşak arasında gözlemlenen Mao Zedong rozeti takma ve Kırmızı

¹⁷⁵ "Köy İmamlığı Yapmış Bir Köylü Çocuğu İsmet Paşa'nın Kişliğinde Yönetici Kadrolara Hesap Soruyor!" *Devrim*, sy 38, 7 Temmuz 1970, s. 8.

¹⁷⁶ "Mao ve İsmet Paşa!" *Devrim*, sy 65, 12 Ocak 1971, s. 3.

¹⁷⁷ "Türkiye Çin Halk Cumhuriyeti'ni Tanıyacak mı?" *Devrim*, sy 74, 23 Mart 1971, s. 6.

Kitap okuma pratiklerini “Pekin’in tanınması için hava yaratma girişimi” olarak nitelendirmiştir. Makale ardından İtalya, Kanada, Şili ve çok sayıda Afrika ülkesinin Çin Halk Cumhuriyeti’ni tanıdığını sıralamakta; Pekin’in BM üyeliği meselesinin de gündeme alındığını belirtmektedir. Tüm bu gelişmelere karşın Yang, “bu eğilimin duracağından emin” olduğunu ifade etmiştir. Makale son olarak, Türkiye’nin yeni Başbakanı’nın Çin Halk Cumhuriyeti’nin tanınmasına karşı olduğunu ve bunu açıkça dile getirdiğini aktarmaktadır.

Aslında *Devrim* dergisi, Türkiye ile Çin arasındaki ilişkilerin geliştirilmesini de açık biçimde savunmuştur. Türkiye’nin Çin’in Birleşmiş Milletler’deki meşru temsil hakkının iadesi oylamasında karşı oy kullanmasına *Devrim* de karşı çıkmış; bu tutumu “ABD’nin dümen suyundan giderek” alınmış bir karar olarak nitelendirmiş ve Türkiye’ye Çin’i tanıma ile Çin’in Birleşmiş Milletler’e kabulünü destekleme çağrısında bulunmuştur.¹⁷⁸

---

¹⁷⁸ “Çin ve Türkiye,” *Devrim*, sy 5, 18 Kasım 1969, s. 3.

6. BÖLÜM ÜÇ DERGİDE ÇİN İMGESİNE YÖNELİK KARŞILAŞTIRMALI ANALİZ

6.1. YÖN DERGİSİNDE ÇİN İMGESİNİN ANALİZİ

Yön dergisi, 1960'lı yıllarda Türkiye solunun yayın hayatında oldukça etkili bir konuma sahip olmuştur. Derginin Çin Devrimi ve sosyalist inşa sürecine ilişkin haber ve yorumları, rasyonel bir bakış açısıyla yürütülen bir inceleme tarzı sergilemektedir: bu tarz hem nesnel çözümlmeyi öne çıkarmakta, hem de karşılaştırma yoluyla genel yasalılıkları açığa çıkarmaya önem vermektedir. Bu yaklaşım kendiliğinden ortaya çıkmamış olup derginin arkasındaki siyasal yönelimle yakından bağlantılıdır. Gerek *Yön* gerekse onu izleyen *Devrim* dergisi açısından temel ilgi alanı, daima Türkiye'nin kendi kalkınma sorunları ve bunların çözüm yolları üzerine yoğunlaşmıştır.¹⁷⁹ Mustafa Şener'in çalışmalarına dayanılarak *Yön-Devrim Hareketi'nin* temel görüşü şu şekilde özetlenebilir: Türkiye'nin gerçek anlamda ulusal bağımsızlığını ve modern dönüşümünü gerçekleştirebilmesi için sosyalist yöntemler kullanılmalı; ilerici aydınlar ve subaylar zümresi öncülüğünde, feodal toprak sahipleri ile yabancı sermaye bağlantılı komprador kesimler arasındaki ittifak parçalanmalı ve böylece ülkenin kalkınma yolu önündeki engeller kaldırılmalıdır.¹⁸⁰

Bu düşünsel zemin üzerinde *Yön*, Çin Devrimi'ne yönelik olarak "takdir içinde ihtiyat barındıran" bir tutum sergilemiştir. Dergi, Çin'in uzun soluklu silahlı mücadele yoluyla yarı-sömürge ve yarı-feodal prangaları kırarak ulusal bağımsızlığı kazanmasını ve yeni bir siyasal düzen kurmasını tarihsel bir başarı olarak çekincesiz biçimde takdir etmiş; bunu uluslararası anti-emperyalist ve anti-sömürgeci mücadelenin oldukça inandırıcı bir örneği olarak sunmuştur. Ne var ki dergi okuyucularına şunu da defalarca hatırlatmıştır: Çin'in izlediği bu yol başka ülkelere doğrudan kopyalanabilecek "hazır bir reçete" değildir; Türkiye'nin de kendi tarihsel arka planını ve toplumsal koşullarını göz önünde bulundurarak bu deneyimi seçici biçimde değerlendirmesi gerekir. Bu yaklaşım, *Yön*'ün Çin meselesini ele alırken dengeyi gözetmesine ve basitleştirici olumlamalar ya da olumsuzlamalardan kaçınmasına yol açmıştır.

¹⁷⁹ Mustafa Şener, *Türkiye solunda üç tarz-ı Siyaset: Yön, MDD ve TİP*, Yordam Kitap, 2010, s. 83.

¹⁸⁰ Mustafa Şener, *Türkiye solunda üç tarz-ı Siyaset: Yön, MDD ve TİP*, Yordam Kitap, 2010, s. 83-90.

Somut tartışmalara bakıldığında *Yön*, bir yandan Çin'in kendi kendine yetme ve anti-emperyalist bağımsızlık alanlarında elde ettiği somut kazanımları öne çıkarmaktadır; örneğin uzun yıllar boyunca emperyalist güçlerin zulmüne maruz kalmış yoksul bir ülkenin nasıl nükleer kapasiteye sahip bağımsız bir devlete dönüştüğü vurgulanmaktadır. Diğer yandan ise sosyalist inşa sürecinde ortaya çıkan çeşitli sorunlar göz ardı edilmemiş; özellikle Büyük İleri Atılım gibi radikal politikaların yol açtığı sonuçlar dergi tarafından açıkça ele alınmıştır. Olumlu ve olumsuz yönleri yan yana sergileyen bu anlatım biçimi, bir taraftan dergiye pragmatik ve rasyonel bir akademik kimlik kazandırmakta, diğer taraftan ayrıntılı veriler aracılığıyla Türk okuyuculara dolaylı biçimde şu mesajı iletmektedir: Sosyalist inşa süreci sorunsuz biçimde ilerlemese de, ulusal yoksulluğun aşılması ve dış bağımlılıktan kurtulma konusunda gösterdiği potansiyel göz ardı edilebilecek bir şey değildir; ve Çin bu açıdan en dikkat çekici örneklerden biridir.

Bu temel yargı çerçevesinde *Yön*, karşılaştırma ve kuramsal yorum aracılığıyla Çin deneyimini Türkiye'nin sosyalist kalkınma olanaklarını düşünebilmek için bir düşünsel kaynağa dönüştürmüştür. Çin'in dış bağımlılıktan kurtularak kendi gücüyle modernleşmeyi sürdüren yolu ile Hindistan'ın büyük toprak sahipleri ve komprador sermayenin denetimi altında, dış yardıma bağımlı bir şekilde “geri kalmış kapitalizm” çıkmazına saplanmış durumu, Türk okuyuculara yan yana sunulmuştur. Bu karşılaştırmanın kendisi örtük bir tez içeren bir argüman niteliği taşımaktadır: bağımsız kalkınma yolu rasyoneldir, bağımlılığa dayalı kalkınma ise çıkmaz bir sokaktır.

Kuramsal çözümleme düzeyinde *Yön*, Çin'deki Kültür Devrimi'ne ilişkin yorumlarıyla dönemin Batılı ana akım antikomünist söylem çerçevesinin dışına çıkmıştır. Doğan Avcıoğlu, Batı'nın Çin'deki bu siyasal pratiği bir iktidar mücadelesine indirgeyen açıklama çerçevesini aşmaya çalışarak, “Kültür Devrimi”ni ve onunla bağlantılı “Sürekli Devrim Teorisi”ni¹⁸¹, sosyalizmin yozlaşmasını önlemeye ve bürokratik tabakanın ayrıcalıklarının kalıcılığının önüne geçmeye yönelik cesur bir toplumsal

¹⁸¹ Burada kullanılan “Sürekli Devrim” kavramı, Mao Zedong'un geliştirdiği “proletarya diktatörlüğü altında devrimin sürdürülmesi” (无产阶级专政下继续革命理论) anlayışını ifade etmektedir. Bu kavram, Leon Trotsky'nin Sürekli Devrim Teorisinden farklıdır. Troçki'nin yaklaşımı, geri kalmış ülkelerde demokratik devrimin kesintisiz biçimde sosyalist devrime dönüşmesini ve devrimin uluslararası ölçekte yayılmasını savunurken; Mao'nun teorisi, sosyalist sistem kurulduktan sonra da sınıf mücadelesinin devam ettiğini ve kapitalist restorasyon tehlikesine karşı devrimin sürdürülmesi gerektiğini ileri sürmektedir.

deney olarak yorumlamıştır. Onun yorumunda Çin'in öne çıkardığı düşünsel seferberlik ve kitle katılımına dayalı siyasal pratik, Sovyetler Birliği'ndeki teknokratik yönetim anlayışıyla bilinçli biçimde karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırmanın işaret ettiği sonuç şudur: Mao Zedong Düşüncesi, klasik Marksist teorinin sosyalizm koşullarında geçirdiği bir tür yeni gelişimi temsil etmekte, aynı zamanda onun bir revizyonu ve tamamlayıcı bir genişlemesini ifade etmektedir. Bununla birlikte *Yön* gerekli ihtiyatı elden bırakmamış; söz konusu kuramsal arayışın başarıya ulaşıp ulaşmadığının yine pratik tarafından sınanacağını yazılarında üstü kapalı biçimde belirtmiştir.

Çin-Sovyet ayrılığı söz konusu olduğunda *Yön* yine aynı ölçülü tutumu korumuş; ne Pekin'in ne de Moskova'nın yanında konum almıştır. Dergi Çin-Sovyet polemikğine gerçekten de hatırı sayılır ölçüde ilgi göstermiş ve savaş ile barış meselesi, devrimin yöntemleri ve kapitalizmin geleceği gibi temel meselelerde tarafların arasındaki köklü görüş ayrılıklarını sürekli haberler aracılığıyla okuyuculara sunmuştur. Ancak çözümlemenin asıl odağı hangi tarafın "ortodoks"u temsil ettiğini belirlemek değil, farklı sosyalist yolların ardındaki yapısal koşul farklılıklarını açığa çıkarmak olmuştur. Dergi bir yandan Çin'in devrimci seferberlik ile mücadele mantığını öne çıkarma eğilimini, ülkenin görece düşük gelişmişlik düzeyi ve aşırı dengesiz toplumsal yapısıyla doğrudan ilişkilendirmiş; öte yandan Sovyetler Birliği'nin nükleer savaş riski ve mevcut sanayileşme kazanımları temelinde geliştirdiği o riskten kaçınmacı rasyonaliteyi de anlayışla karşılamıştır. Bu karşılaştırmalı bakış açısında Çin, daha radikal bir karakter taşıyan ancak yalnızca "savaş yanlısı" olarak nitelendirilemeyecek bir sosyalist biçim olarak tasvir edilirken; Sovyetler Birliği ise somut çıkarlar ile uluslararası sorumluluk arasında sürekli denge arayan bir "büyük devlet sosyalizmi" olarak sunulmaktadır. Aynı zamanda *Yön*, her iki tarafa karşı da belirli bir eleştirel mesafeyi korumuştur: Çin Devrimi'nin tarihsel meşruiyetini reddetmemiş, ancak Çin deneyiminin her yerde geçerli bir "evrensel yasa" düzeyinde soyutlanmasına da temkinli yaklaşmıştır; benzer şekilde, Sovyetler Birliği'nin Üçüncü Dünya'nın sanayileşmesi ve ulusal bağımsızlık hareketlerine sağladığı katkıyı teslim etmiş, fakat aynı zamanda Sovyetler'in büyük devlet olarak sergilediği realist hatta yer yer çıkarıcı eğilimleri de açıkça dile getirmiştir. Bu bilinçli "tarafsız" duruşun ardındaki neden, *Yön*'ün Çin-Sovyet ayrılığını bir ideolojik bağlılık tercihi olarak değil, sosyalizmin farklı tarihsel koşullar altında kaçınılmaz biçimde yol açtığı bir bölünme olarak değerlendirmesidir. Tam da bu

kavrayış sayesinde dergi, Türkiye soluna teorik özerklik ve stratejik manevra alanı bırakmıştır.

Sonuç olarak *Yön*'ün Çin imgesini kurma biçimi, açık bir siyasal amaca hizmet etmektedir. Çin'i bir "öteki örnek" olarak öne çıkarmak suretiyle dergi şunu kanıtlamak istemektedir: Ekonomik bakımdan görece geri ülkelerde de devrimci seferberlik ve toplumsal dönüşüm yoluyla ulusal bağımsızlığın ve kurumsal değişimin gerçekleştirilmesi mümkündür; "sosyalizmin yalnızca ileri kapitalist ülkelerde başarılı olabileceği" yönündeki geleneksel dogma kırılabilir bir niteliktedir. Bu anlatı içinde Çin, ulusal bağımsızlık talebi ile sosyalist dönüşümü sıkı biçimde birleştiren bir "deney alanı" olarak ele alınmaktadır. Tam bu anlamda *Yön*, Kemalizm ile sosyalist düşünce arasında bağlantı noktası olabilecek bir kesişim bulmaya çalışmış ve Türkiye'nin kendi gerçekliğine uygun bir "sosyalist yol" arayışına kuramsal destek üretmiştir.

6.2. TÜRK SOLU DERGİSİNDE ÇİN İMGESİNİN ANALİZİ

Türk Solu dergisi, *Yön*'ün kapanmasının ardından Türkiye solu içindeki düşünsel hareketin yeniden ivme kazandığı bir dönemde, 1967 yılının sonlarında yayın hayatına başlamıştır. MDD çizgisinin önemli kuramsal mecralarından biri olan *Türk Solu*, ideolojik yelpaze üzerinde *Yön*'e kıyasla belirgin biçimde radikal uca daha yakın bir konum benimsemiş; toplumsal devrim aracılığıyla ulusal kurtuluşu gerçekleştirmeyi ve kesintisiz anti-emperyalist mücadeleyi devrimci görevin merkezine koymayı savunmuştur.

Genel olarak değerlendirildiğinde *Türk Solu*'nun Çin Devrimi'ne yaklaşımı neredeyse coşkulu bir yüceltme niteliği taşımaktadır. Derginin sayfalarında Çin, dünya anti-emperyalist cephesinin temel güçlerinden biri ve sosyalist devrimin önemli bir pratikçisi olarak konumlandırılmakta; Çin Komünist Partisi önderliğinde hayata geçirilen köklü toplumsal dönüşüm yüksek derecede meşru ve değerli sayılmaktadır. *Yön*'ün rasyonel karşılaştırmalar üzerinden ulusal kalkınma yollarını öne çıkaran yaklaşımının aksine *Türk Solu*, enternasyonalist ve sınıf mücadelesi merkezli bir perspektifi öne çıkarmış; sömürge ve yarı-sömürge ülkelerin devrimci zaferine kitle çizgisi ile toplumsal devrimin yaptığı belirleyici katkıyı, Çin deneyimi üzerinden defalarca temellendirmiştir. Dergi parlamenter yol beklentisine ya da aşamalı reform anlayışına dayanan sol

tutumlarına karşı oldukça sert eleştiriler yönelmiş; bu tutumların gerekli devrimci iradeden yoksun olduğunu ileri sürmüştür. Bu çerçevedeki temsil edici bir ifade şudur: “Çin deneyiminin gösterdiği gibi sosyalizme giden yol mutlaka silahlı mücadeleden geçer; siyasal iktidar namlunun ucundan doğar.” Bu yargı, derginin bağlamında Türkiye devrimine doğrudan yol gösterici bir nitelik kazanmıştır.

Bu anlatım tarzı içinde Çin, her türlü uzlaşmayı reddeden bir devrimci özne olarak resmedilmiştir: Çin yalnızca ABD öncülüğündeki emperyalist düzene kararlılıkla direnmekle kalmayıp, aynı zamanda Sovyetler Birliği’nin revizyonist çizgisine de açıkça meydan okuyarak iki süper güce eş zamanlı karşı duran radikal bir tutum sergilemiştir. Bu imaj, dönemin Türkiye sol gençliği içindeki militan kanadı oldukça güçlü biçimde harekete geçirmiş; çok sayıda gencin “Milli Demokratik Devrim” teorisine yönelmesini sağlamış ve böylece bu hareketin etkisini fiilen genişletmiştir.

Somut içerik düzeyinde *Türk Solu*, çok sayıda çeviri metin, haber, güncel yorum ve polemik yazısı aracılığıyla Çin Devrimi’nin tarihsel süreci, Mao Zedong Düşüncesinin temel önermeleri ve Çin’deki sosyalist inşa sürecinde elde edilen kazanımlar hakkında sistemli bir tanıtım yapmıştır. Dergi özellikle Mao Zedong’un kitle çizgisi, halk savaşı ve Yeni Demokratik Devrim teorilerine büyük önem atfetmiş; bunları Türkiye’deki devrimci pratiğe yön gösterici temel düşünsel kaynaklar olarak ele almıştır. Bu yayında Mao Zedong Düşüncesi son derece yüksek bir itibara kavuşturulmuştur. Bazı araştırmacıların belirttiği üzere, MDD Teorisi öncelikle Lenin’in *İki Taktik*’i ile Mao Zedong’un eserlerini kuramsal temel olarak benimsemiş; söz konusu çizginin yayın organlarında yer alan yazılar büyük ölçüde Lenin ve Mao’dan yapılan alıntılarını içermektedir.¹⁸² MDD çizgisinin değerlendirmesine göre Türkiye, devrim öncesi Çin ile benzer bir durumdadır; her ikisi de yarı-sömürge ve yarı-feodal bir toplumsal yapı içinde yer almaktadır. Dolayısıyla sosyalizm aşamasına geçilebilmesi için öncelikle bir “Milli Demokratik Devrim”in gerçekleştirilmesi şarttır; bu da Mao Zedong tarafından formüle edilen “Yeni Demokratik Devrim”in Türkiye koşullarındaki bir tür yeniden tezahürü anlamına gelmektedir.¹⁸³

¹⁸² Mustafa Şener, *Türkiye Solunda Üç Tarz-ı Siyaset: Yön, MDD ve TİP*, Yordam Kitap, 2010, s. 320.

¹⁸³ Suavi Aydın, “Milli Demokratik Devrim’den ‘Ulusal sol’a *Türk Solunda* özgücü eğilim,” *Toplum ve Bilim*, 78, Güz (1998), s. 66.

Kültür Devrimi konusunda *Türk Solu*, genel itibarıyla destekleyici hatta yüceltici bir tutum benimsemiştir. Dergi Kültür Devrimi’ni “sürekli devrim” teorisinin somut bir uygulaması olarak okumuş; bu hareketi Mao Zedong’un sosyalizmin yozlaşmasını engellemek ve bürokratik ayrıcalıkların önüne geçmek amacıyla başvurduğu zorunlu bir adım olarak değerlendirmiştir. Kızıl Muhafızlar Hareketi ve ideolojik mücadeleler gibi olgulara sürekli ilgi gösteren dergi, bu süreçleri çoğunlukla Çin resmi medyasının açıklama çerçevesini izleyerek olumlu biçimde sunmuştur. Bu bakış açısından Kültür Devrimi, iktidar ele geçirildikten sonra dahi sosyalist devrimin kesintisiz biçimde sürdürülmesi gerektiğini gösteren güçlü bir kanıt olarak yorumlanmaktadır; kitlelerin gücüne dayanarak bürokratikleşme eğilimine direnme biçimi ise, “Milli Demokratik Devrim” hareketinin “devrim yarı yolda bırakılmaz” yaklaşımıyla son derece uyumlu sayılmıştır.

Üzerinde durulması gereken bir nokta şudur: *Türk Solu* Kültür Devrimi’nin yol açtığı toplumsal çalkantılar ve karmaşık sonuçlar üzerine neredeyse hiç ciddi bir özdeğerlendirme yapmamıştır. Bu yaklaşım, bir yandan derginin bilgi kaynaklarının büyük ölçüde Çin’in resmi kanallarıyla olmasından kaynaklanmış olabilir; diğer yandan ise dönemin siyasal seferberlik ihtiyaçları doğrultusunda, Çin’e ilişkin son derece idealize edilmiş imajın sürdürülmesi amacıyla olumsuz unsurların bilinçli biçimde törpülenmesi eğilimini yansıtmaktadır. Derginin anlatımında Kültür Devrimi, Mao Zedong önderliğinde gençlik, işçi ve köylü kitleler tarafından başlatılan haklı bir mücadele olarak resmedilmekte; devrimci ruhun yeniden uyanışının simgesi haline getirilmekte ve böylece Türkiye solunun radikal kanadının “devrim” idealine yönelik romantik beklentilerini tam olarak karşılamaktadır.

Bununla birlikte şunun da altını çizmek gerekir: *Türk Solu*, genel söyleminde Çin Devrimi’ni yüksek düzeyde takdir etmiş ve kuramsal ve pratik açıdan Çin deneyiminden büyük ölçüde yararlanmış olsa da, uluslararası komünist hareket açısından kilit önemde bir mesele olan Çin-Sovyet ayrılığı söz konusu olduğunda basit bir taraf tutmaya gitmemiştir. Aksine dergi, Çin-Sovyet polemiğini sosyalist kamp içinde artık açığa çıkmış ve kurumsallaşmış bir gerçeklik olarak değerlendirmiş; bunu Türkiye solunu ideolojik bir tercihe zorlayarak belirli bir tarafa katılmaya ve karşıt tarafla mücadeleye sokacak bir mesele olarak ele almamıştır. “Belgelerin kendisinin

konusmasına izin vermek” ilkesini benimseyen dergi, ÇKP ile SBKP arasındaki açık mektupları ve toplantı belgelerini doğrudan yayımlayarak hem Soğuk Savaş döneminin antikomünist söylem aracılığını aşmayı hem de Çin-Sovyet ayrılığı üzerine basitleştirici bir hüküm vermekten kaçınmayı amaçlamıştır.

Bu temelde *Türk Solu*, belirgin bir ulusal duruşa dayanan bir yorum hattı geliştirmiştir: Dergi, Çin’in, Sovyetler Birliği’nin ve Küba’nın devrimlerinin emperyalizme karşı mücadelede her birinin kendi tarihsel anlamına sahip olduğunu kabul etmiş, ancak aynı zamanda herhangi bir yabancı devrim yolunun Türkiye bağlamına mekanik biçimde aktarılmasına açık biçimde karşı çıkmıştır. Çin Devrimi’ne duyulan ilginin nedeninin, onun ulusal bağımsızlık ve kitle seferberliğindeki başarılı deneyimi olduğu; Maoizm’in çizgisine koşulsuz bir bağlılık olmadığı dergi tarafından ısrarla vurgulanmıştır. Benzer şekilde, Sovyet Devrimi’ne duyulan saygı da, Sovyetler’in o dönemde savunduğu “barışçıl geçiş” ya da revizyonist pratiklerin tümüyle benimsenmesi anlamına gelmemektedir. Bu tutum aslında Türkiye solu içindeki herhangi bir dış modelin körü körüne taklit edilmesi eğilimine karşı sistematik bir reddiye oluşturmaktadır.

Böylece *Türk Solu*, yoğun bir Çin yanlısı anlatı ile blok bağımlılığına karşı çıkış arasında ince bir denge kurmuştur: Çin, Türkiye’deki sosyalist hareket için son derece önemli bir devrimci örnek ve zihinsel referans noktası olarak inşa edilmiş, ancak hiçbir surette aynen kopyalanması gereken normatif bir model düzeyine yükseltilmemiştir. Derginin ısrarla savunduğu temel yargı şudur: Her gerçek devrim mutlaka kendi ulusal ve özerk yolunu izlemek zorundadır; sosyalist devrimin seçimi ve ilerletilmesi ülkenin kendi toplumsal yapısı, sınıf bileşimi ve ulusal bağımsızlık hedefleri üzerinde temellenmeli, dış ideolojilerin basit takipçiliğine ya da taklidine indirgenmemelidir. Tam da bu anlamda *Türk Solu* hem Batı kaynaklı “sosyalist kampın çözüldüğü” söylemine karşı çıkmış, hem de Pekin ile Moskova arasında hakem rolü üstlenmeyi reddetmiştir; derginin gerçek ilgisi her zaman Türkiye’nin kendi Milli Demokratik Devrim yoluna yönelik olmuştur.

Peki *Türk Solu* Çin imgesini neden bu biçimde inşa etmiştir? Cevap, derginin açık ideolojik yönelimi ve siyasal stratejisinde aranmalıdır. MDD çizgisinin önemli yayın organlarından biri olarak dergi, Çin Devrimi’ni bir “örnek model” mertebesine yerleştirerek Türkiye’deki devrimci söyleme meşruiyet kaynağı sağlamayı amaçlamıştır.

Çin Devrimi tarihini anlatırken dergi anti-emperyalist ulusal mücadeleyi temel eksen olarak öne çıkarmış; Çin Komünist Partisi'nin başarısının asıl nedenini geniş yurtsever toplumsal kesimleri başarıyla birleştirmesi ve emperyalizme ile feodal baskıya karşı tüm ulusu seferber eden bir mücadeleye önderlik etmesi olarak vurgulamıştır. Edgar Snow gibi yazarların anlatılarını tercüme ederek aktaran dergi, özellikle Japon işgaline karşı yürütülen mücadelede birleşik cephenin oynadığı kritik rolün altını çizmiş; “ulusal bağımsızlığın her şeyin üzerinde olduğu” fikrini devrim stratejisinin temel ilkesi haline getirmiş ve bu deneyimi örtük biçimde Türkiye'nin somut koşullarıyla ilişkilendirmiştir.

Mao Zedong Düşüncesi ile Çin devrim teorisinin tanıtımında *Türk Solu* genel olarak belirgin bir pragmatik yönelim sergilemiştir. Dergi Mao'nun eserlerini ve Türkçe çevirilerini sık sık yayımlamakla kalmamış, kuramsal yazılar aracılığıyla Mao Zedong Düşüncesini doğrudan Türkiye devriminin karşı karşıya kaldığı sorunları analiz etmek için kullanmıştır. Yazarlar Lenin ile Mao'nun devrim teorilerini birbirine bağlı biçimde ele alarak şu görüşü savunmuşlardır: Ekonomik açıdan geri kalmış ülkelerde Milli Demokratik Devrim, sosyalizmden bir sapma değil, tersine onun vazgeçilmez önkoşuludur. Yeni Demokratik Devrim teorisi Leninizmin yaratıcı bir uzantısı olarak ele alınmış; devrimin aşamalı biçimde ilerletilmesi ve somut toplumsal koşullarla birleştirilmesi gerekliliği özellikle vurgulanmıştır. Bu kuramsal çerçeve içinde Çin'deki toprak reformu, işçi-köylü ittifakı ve kitle seferberliği deneyimleri, Türkiye'nin öncelikle anti-emperyalist ve anti-feodal demokratik devrimi tamamlamasının kuramsal meşruiyetini ve pratik uygulanabilirliğini göstermek üzere referans olarak kullanılmıştır.

Bununla birlikte derginin geç döneminde, Türkiye solu içinde devrim yolu, örgütlenme biçimleri ve liderlik meselesi etrafındaki tartışmaların gitgide sertleşmesiyle birlikte, *Türk Solu*'nun Çin devrim teorisini kullanma biçimi de belirgin bir seçicilik ve sınırlandırma eğilimi göstermeye başlamıştır. Bazı yazarlar devrimci örgüt ve liderlik sorunlarını tartışırken Çin Devrimi'ndeki proletarya öncülüğü, birleşik cephe ve parti içi disiplin konularındaki tezlere daha sık atıfta bulunmaya başlamış; bu kavramları o dönemde sol içinde devrimci öznenin kimliği ve liderliğin kime ait olması gerektiğine ilişkin farklı görüşlere yanıt vermek için kullanmışlardır. Bu bağlamda Çin devrim teorisini artık yalnızca devrimci yolun tarihsel deneyimini açıklayan bir referans olmaktan çıkmış; güncel çizgi tartışmalarına müdahil olan bir teorik kaynağa dönüşerek belirli

siyasal tutumların meşruiyetini pekiştirmek ve aynı zamanda başka olası yorum alanlarını örtük biçimde dışlamak için işlev görmeye başlamıştır. Mao Zedong'un parti içindeki yanlış eğilimler ve *Düzeltilme* mücadeleleri üzerine görüşlerinin dergiye dahil edilmesiyle birlikte *Türk Solu*, Çin devrim deneyimini fiilen kendi iç tartışmalarının içine taşımış; bu deneyimi devrimci tutumların sınırlarını çizmek ve çizgi farklılıklarına yanıt vermek üzere bir söylemsel araca dönüştürmüştür. Bu değişim esas olarak derginin geç dönemine yoğunlaşmış olup, istikrarlı ve yerleşik bir teorik uzlaşmadan çok, düşünsel yönelimin gittikçe daraldığı bir eğilimi yansıtmaktadır.

Bütün olarak bakıldığında, *Türk Solu*'nun Çin imgesini inşa edişi her zaman doğrudan siyasal seferberlik ve devrimci yönlendirme hedeflerine hizmet etmiştir. Yoğun Çin anlatısı aracılığıyla dergi, Türkiye'de bir "Üçüncü Dünya devrim tahayyülü ortaklığı" yaratmaya çalışmış; bu yolla başarısızlık duygusuna ve reformist eğilimlere karşı bir cephe kurmayı amaçlamıştır. Çin, devrim aracılığıyla ulusal bağımsızlığı, toplumsal dönüşümü ve kültürel yeniden inşayı gerçekleştirmiş başarılı bir örnek olarak sunulmuş; onun kararlı anti-emperyalist tutumu ve dünya devrim hareketlerine verdiği destek, Türkiye solunun enternasyonalist kimliğini canlandırmak için kullanılmıştır. Mao Zedong'un emperyalizmi "kağıttan kaplan" olarak niteleyen tezine yapılan tekrarlanan atıflar aracılığıyla *Türk Solu*, Çin devrim deneyimini dönemin uluslararası güç dengelerini kavramak için bir düşünsel araca dönüştürmüştür; bu yolla Türkiye'deki devrimci güçlere kesintisiz mücadeleye devam edebilmeleri için psikolojik ve ideolojik bir seferberlik kaynağı sunmuştur.

6.3. DEVRİM DERGİSİNDE ÇİN İMGESİNİN ANALİZİ

Devrim dergisi yaklaşık olarak 1969 yılında, *Yön*'ün kapanmasının ardından aynı çevreden gelen radikal solcu aydınlar tarafından çıkarılan bir devam yayını olarak kurulmuştur. O dönemde Türkiye, 1968 küresel protesto dalgası ve 1969 dolaylarında sol hareketin yükselişiyle birlikte siyasal atmosferin daha da radikalleştiği bir konjonktür içindedir. *Devrim*, yeni tarihsel koşullarda *Yön*'ün Kemalizm ile sosyalizmi sentezleyen düşünsel çizgisini sürdürmeyi, aynı zamanda günün gündemine giren çeşitli sorunlara yanıt üretmeyi amaçlamıştır. İdeolojik konum açısından bakıldığında dergi, *Yön* düşünce hareketinin bir devamı ve derinleşmesi olarak değerlendirilebilir: ulusal bağımsızlık, anti-emperyalizm, anti-feodalizm ve toplumsal adalet gibi temel meseleleri

öne çıkarmaya devam etmiştir. Ancak özellikle vurgulanması gereken bir nokta vardır: *Devrim* daha ilk sayılarından itibaren parlamento ve parlamenter mücadeleye karşı bir tutum benimsemiş; çok partili demokrasiyi sürekli olarak “cici demokrasi” ifadesiyle küçümsemiş ve iktidarın ele geçirilmesi için tek geçerli yolun “zinde güçler” öncülüğünde gerçekleştirilecek bir ”ihtilal” ya da askeri darbe olduğunu savunmuştur.

184

Bu arka planda değerlendirildiğinde *Devrim* dergisinin inşa ettiği Çin imgesi şu özellikleri taşımaktadır: yüksek derecede ortodokslastırılmış, teorize edilmiş ve açık biçimde siyasal seferberliğe hizmet eden bir nitelik. Ne var ki bu imge büyük ölçüde *Devrim* yazarlarının tümü arasında oluşmuş ortak bir görüşten kaynaklanmamakta, daha çok derginin içerisinde baskın konumda bulunan erken dönem Aydınlik Hareketi mensuplarının düşünsel yönelimleriyle yakından ilişkilendirilmektedir. Tam da bu yazar grubunun müdahalesi sayesinde Çin, *Devrim* söylemi içinde basit bir karşılaştırma nesnesi olmaktan çıkarak devrimci ortodoksinin tipik bir örneği olarak sistematik biçimde inşa edilmiştir.

Devrim yolu anlayışı açısından *Devrim* de Çin Devrimi’ni son derece olumlu bir biçimde ele almıştır. Derginin kuramsal çerçevesinde Çin Devrimi, yarı-sömürge toplumsal koşullar altında ulusal kurtuluş görevini başarıyla tamamlamış bir model olarak tanımlanmış; onun tarihsel deneyimi “önce ulusal kurtuluş, ardından sosyalist devrim” çizgisini destekleyen görüşler için doğrudan bir meşrulaştırma kaynağına dönüştürülmüştür. Bu yaklaşım, Çin Devrimi’ni yalnızca incelenen bir tarihsel olay olmaktan çıkararak Türkiye solunun içindeki devrimci çizgi tartışmalarında otoriter bir referans noktası haline getirmiştir. Aydınlik Hareketi’nin egemen olduğu anlatıda, Çin yolunu savunmak fiilen MDD teorisinin meşruiyetini savunmakla özdeşleştirilmiştir.

Mao Zedong Düşüncesinin tanıtımı ve yorumu söz konusu olduğunda *Devrim* yine ortodokslastırıcı ve normatif bir yönelim sergilemekte ve bu yönelim de Aydınlik Hareketi’nin ideolojik tercihlerinden ayrılamaz bir biçimde şekillenmektedir. Dergi, Mao Zedong Düşüncesini Marksizm-Leninizmin yarı-sömürge koşullar altındaki yaratıcı bir gelişimi olarak ele almış; Yeni Demokratik Devrim teorisini, halk savaşı

¹⁸⁴ Mustafa Şener, *Türkiye solunda üç tarz-ı Siyaset: Yön, MDD ve TİP*, Yordam Kitap, 2010, s. 82.

anlayışını ve “dünya kırsalının dünya kentlerini kuşatması” tezi gibi yargıları evrensel geçerliliğe sahip devrimci ilkeler düzeyine çıkarmıştır. Bu işlem, tarafsız bir akademik değerlendirmeden ziyade Aydınlık Hareketi’nin Türkiye solundaki düşünsel rekabette başvurduğu bir söylemsel strateji olarak okunmalıdır: “Çin yolu”nun teorik otoritesini tesis ederek parlamenter reformizm ve Sovyet tipi “barışçıl geçiş” çizgisine karşı koymak.

Kurumsal pratik düzeyindeki tartışmalara bakıldığında *Devrim*’in Çin deneyimine gösterdiği yoğun ilgi, Aydınlık Hareketi’nin Çin Devrimi’ni soyut bir model olmaktan çıkarıp yerel koşullara uyarlanabilir somut bir eylem mantığına dönüştürme çabasını yansıtmaktadır. Çin Halk Kurtuluş Ordusu’nun “üretici bir güç” olarak vurgulanmasından, devrimci tiyatro ve devrimcileştirilmiş üniversite gibi kurumsal yeniliklerin sürekli olarak tartışılmasına kadar, Çin pratiği *Devrim* sayfalarında her zaman açık bir güncellik kazandırılarak ele alınmıştır. Bu ilginin temel amacı Çin’in özgül kurumlarını birebir yeniden üretmek değil, Türkiye için “halkın ordusu”, “devrimcileştirilmiş kültürel biçimler” ve “kitlelere hizmet eden bilgi yapıları” tasavvuruna somut referanslar sunmaktır. Pratiğe yönelimli bu anlatım tarzı, Aydınlık Hareketi’nin “teorinin devrimci pratiğe hizmet etmesi gerektiği” yönündeki tutarlı düşünsel duruşunu da açıkça yansıtmaktadır.

Uluslararası siyaset düzleminde *Devrim*, Çin dış politikasını yalnızca tanıtılması gereken bir uluslararası olgu olarak ele almamış, ona belirgin bir gerçeklik eleştirisi işlevi yüklemiştir. Derginin sayfalarındaki Çin, hem ABD emperyalizmini hem de Sovyet hegemonyacılığını reddeden, Üçüncü Dünya’nın bağımsız duruşunu savunan bir aktör olarak resmedilmiştir; bu imge Türkiye’nin dış politikasıyla karşılaştırma malzemesine dönüştürülmüştür. Çin’in uluslararası ilişkilerdeki bağımsız tutumunu öne çıkararak *Devrim*, fiilen “Çin pozisyonu”nu Türkiye dış politikasının gerçekten bağımlılık ilişkilerinden kurtulup kurtulmadığını ölçen bir ölçüt haline getirmiş; bu yolla Türkiye’nin Batı blokuna olan bağımlılığını dolaylı biçimde sorgulamıştır.

Söylem stratejileri açısından bakıldığında, *Devrim*’deki Çin anlatısının güçlü bir polemikçi ve seferber edici karakter taşıdığı görülmektedir. “Çin yolu”nun “Sovyet çizgisi” ve “parlamenter reformizm” ile karşılaştırılması yoluyla, dergi sol hareket içinde devrimci ortodoksi ile revizyonizm arasındaki sınırı net biçimde çizmiştir.

Yüksek derecede kesinlik içeren bu anlatım, bir yandan Çin imgesinin otoritesini pekiştirirken, öte yandan Çin Devrimi'nin içsel karmaşıklıkları üzerine tartışma alanını kaçınılmaz olarak daraltmış; Çin'in *Devrim* sayfalarında daha çok idealize edilmiş ve neredeyse ders kitabı niteliğinde bir model olarak sunulmasına yol açmıştır. Bu özellik, Aydınlık Hareketi'nin dönemin siyasal bağlamında ideolojik seferberliği ve çizgi mücadelesini öne çıkaran pratik ihtiyaçlarını tam olarak yansıtmaktadır.

Bütünüyle değerlendirildiğinde, *Devrim* dergisindeki Çin imgesi, Aydınlık Hareketi tarafından Soğuk Savaş'ın sertleştiği ve Türkiye solunun parçalandığı bir tarihsel bağlamda bilinçli biçimde gerçekleştirilen bir ideolojik üretim olarak değerlendirilebilir. Çin Devrimi'nin silahlı mücadeleyi, kitle çizgisini ve anti-hegemonik duruşu savunan ortodoks bir paradigma olarak sunulması, yalnızca Aydınlık Hareketi'nin kendi devrimci çizgisi için en güçlü tarihsel referansı sağlamakla kalmamış, aynı zamanda ona Türkiye solunun düşünsel haritasında açık ve belirgin bir siyasal konum kazandırmıştır. Bu anlatı içinde Çin, hem devrimci deneyimin kaynağı hem de Aydınlık Hareketi'nin teorik inşası ve siyasal seferberliği bakımından vazgeçilmez merkezi bir simge işlevi görmüştür.

SONUÇ

Yön, *Türk Solu* ve *Devrim* dergilerinin Çin imgesini inşa etme biçimlerine geri döndüğünde temel bir yargıya ulaşmak mümkündür: 1960'lı yıllarda Türkiye solunun Çin'e yönelik ilgisi, ne dağınık ve rastlantısal bir merak yansıması ne de tek yönlü ve durağan bir ideolojik kabullenme olmuştur; aksine bu ilgi, Soğuk Savaş bağlamı, yerel devrimci talepler ve sol hareket içindeki düşünsel rekabet biçimindeki üç koşulun iç içe geçmesiyle adım adım çökelen, süreklilik arz eden bir söylemsel pratik olarak belirmiştir. Bu pratik içinde Çin, genel olarak Üçüncü Dünya devriminin önemli bir referansı sayılmıştır; onun anti-empyralist mücadelede elde ettiği tarihsel kazanımlar, Batı egemenliğinden kurtulmak üzere seçtiği yol ve sosyalist pratikte yürüttüğü arayışlar, Türkiye solunun farklı eğilimlerinin başvurmaya istekli olduğu ortak bir düşünsel kaynak oluşturmuş; bu eğilimlere Türkiye'nin kendi kalkınma yolunu yeniden düşünebilmeleri için "olası bir tarihsel güzergah" sunmuştur.

Üç dergi, siyasal konumlanış ve kuramsal yönelim bakımından birbirinden farklı olsalar da, bir noktada uzlaşmışlardır: Hepsi Çin Devrimi'ni, sömürge ve yarı-sömürge toplumların devrim yoluyla ulusal bağımsızlığı kazanıp toplumsal dönüşümü gerçekleştirdiği başarılı bir örnek olarak kavramıştır. Onların anlatılarında Çin, yalnızca mevcut dünya düzenine karşı bir başkaldırının simgesi olmakla kalmamış, aynı zamanda Batı kapitalist modelini aşan gerçekçi bir olasılığı da temsil etmiştir. Mao Zedong Düşüncesinin, Yeni Demokratik Devrim teorisinin ve halk savaşı deneyiminin defalarca tercüme edilmesinin, yorumlanmasının ve yeniden bağlamsallaştırılmasının nedeni, tam da bunların Türkiye'nin karşı karşıya bulunduğu kalkınma sorunları ve anti-empyralist taleplerle yapısal düzeyde belirli bir benzerlik taşımasıdır. Bu ortak ilgi, Çin'i 1960'lar Türkiye solunun düşünsel etkileşiminde en önemli dış referanslardan biri haline getirmiştir.

Ne var ki, tam da bu uzlaşma zemini üzerinde, "Çin yolunun Türkiye'deki devrimle nasıl ilişkilendirileceği" temel sorusu etrafında üç dergi arasında net ve istikrarlı bir ayrışma ortaya çıkmıştır. *Yön*, Kemalizm'in sol yorumu ile sol milliyetçilikten hareket ederek Çin'i esas olarak bir karşılaştırma nesnesi ve deneyim kaynağı olarak ele almış; anlatısını anti-empyralizm, kendi kendine yeterlilik, planlı kalkınma ve toplumsal

adalet gibi başlıklardan çıkardığı dersler üzerine kurarken, konusuna karşı her zaman belirli bir rasyonel mesafeyi korumuştur. Dergi, Çin modelinin doğrudan kopyalanabilir bir şablon olarak görülmesine açıkça karşı çıkmış ve güçlü bir tarihsel bilinç ile metodolojik öz-farkındalık sergilemiştir. *Türk Solu* ise daha radikal bir “Milli Demokratik Devrim” çerçevesi içinde, yüksek derecede örnekleştirici ve ortodokslastırıcı bir anlatı stratejisi benimsemiş; Çin Devrimi’ni doğrudan Türkiye’deki MDD yolunun meşruiyetini temellendiren argümantasyon zincirine yerleştirerek onu yerli devrimci pratiği seferber etmeye yönelik önemli bir simgesel kaynağa dönüştürmüştür.

Buna kıyasla *Devrim*’in sunduğu Çin imgesi daha karmaşık bir nitelik taşımaktadır. Bir yandan dergi, *Yön* döneminde oluşan kuramsal bilinci ve karşılaştırmalı perspektifi devralmış; öte yandan 1960’ların sonlarındaki sol radikalleşme eğiliminden ve “Aydınlıkçı” düşünsel yönelimden derinden etkilenmiştir. Derginin Çin’e ilişkin yazılarında Aydınlıkçı yazar kadrosunun belirleyici ağırlığı, Çin’i artık yalnızca karşılaştırmaya açık bir dış deneyim olmaktan çıkararak devrimci ortodoksinin merkezi bir simgesi olarak kurmuştur: Çin’in Milli Demokratik Devrim yolu aşamalı devrim teorisine otoritatif bir dayanak sağlamak için kullanılmış, Mao Zedong Düşüncesi Marksizmin yarı-sömürge koşullardaki yaratıcı bir gelişimi mertebesine yükseltilmiş, Çin’in kurumsal ve toplumsal pratikleri ise Türkiye için uygulanabilir eylem mantıkları olarak sürekli yeniden tercüme edilmiştir. Bununla birlikte *Devrim*, yerel özgüllük vurgusunu büsbütün terk etmemiştir; bir yandan Çin Devrimi’nin ruhuna güçlü biçimde bağlanırken, öte yandan Çin deneyimini Türkiye’nin kendi devrimci anlatısına eklemeyerek basit bir “hat bağımlılığı”ndan kaçınmaya çalışmıştır. Gerilim içeren bu yaklaşım, Aydınlıkçı çizginin yoğun sol içi rota mücadelesi içinde üstlendiği çifte görevi yansıtmaktadır: hem kuramsal ortodoksluğu güvence altına almak, hem de milli devrim söyleminin yorumlanması üzerindeki hakimiyeti elde tutmak.

Mao Zedong Düşüncesi, Çin devrim teorisi ve Kültür Devrimi gibi somut başlıklara odaklanıldığında üç dergi arasındaki farklar daha da belirginleşmektedir. *Yön*, Çin Devrimi’nden çıkarılacak dersleri daha çok tarihsel deneyim ve metodoloji düzleminde değerlendirme eğilimindedir; Kültür Devrimi’ni bürokratikleşmeye karşı bir mücadele ve sosyalizmin yabancılaşmasını önlemeye yönelik bir arayış olarak yorumlamıştır.

Türk Solu, Çin'in resmi söylemini görece yakından izlemiş, Kültür Devrimi'nin devrimci anlamını yüksek düzeyde olumlu, ancak onun yol açtığı karmaşık sonuçlara nadiren değinmiştir. *Devrim* ise devrimci seferberliğin önemini vurgulamayı sürdürürken, Kültür Devrimi'ni daha çok kültür, eğitim ve kurumlar düzeyindeki somut dönüşümler üzerinden ele almış; böylece onu "sürekli devrim" ve toplumsal yeniden yapılanma tartışmalarının tipik bir örneği haline getirmiştir. Bu farklar yalnızca tutumların yoğunluğundaki bir ayrıma değil, her bir derginin kuramsallaştırma düzeyi ile somut siyasal kaygıları arasında kurduğu önceliklere de işaret etmektedir.

Şunu da eklemek gerekir ki, Türkiye solunun yukarıda anlatılan algıyı geliştirebilmesi, bilgiye eriştiği özgül kanallarla ayrılmaz biçimde bağlantılıdır. Çin ile Türkiye arasında henüz diplomatik ilişki kurulmadığı ve resmi iletişimin neredeyse hiç bulunmadığı koşullarda, bu dergilerin Çin'e dair bilgisi temelde Batı medyasının haberlerini tercüme etmeye, Çin'in dışa yönelik propaganda materyallerini aktarmaya ve solcu aydınlar arasındaki uluslararası bilgi akışına dayanmıştır. İşte tam da bu nedenle, onların kaleminden çıkan Çin, başından itibaren Çin gerçekliğinin doğrudan bir yansıması değil; kat kat süzme, çeviri ve yeniden işleme süreçlerinden geçmiş bir ürün olmuştur. Başka bir deyişle, bu çalışmada incelenen "Çin imgesi", özünde Türkiye solunun belirli bilgi koşulları altında gerçekleştirdiği etkin bir inşadır; pasif bir alımlama değildir.

Sonuç olarak, 1960'lardan 1970'lerin başlarına uzanan dönemde Türkiye'deki sol dergilerin Çin imgesini şekillendirme biçimi, hem ulusötesi ideolojik dolaşımın bir sonucu hem de yerel siyasal mücadeleler ile düşünsel ayrışmaların bir ürünüdür. Bu söylemsel sistem içinde Çin çok katmanlı anlamlar yüklenmiştir: emperyalizme ve hegemonyaya karşı mücadele eden devrimci bir savaşçı, sosyalist pratiğin sınındığı bir deney alanı ve farklı sol fraksiyonların paylaştığı ortak bir düşünsel kaynaktır; aynı zamanda somut tartışmalar içinde giderek siyasal konumları ayırt etme ve kuramsal meşruiyet iddialarını temellendirme işlevini de üstlenmiştir. Tam da bu sürekli seçilme, yeniden düzenlenme ve yeniden yorumlanma süreci içinde Çin imgesi, salt bir "yabancı deneyim" olmanın ötesine geçerek Türkiye solunun kendini anlama, konumlandırma ve hatta seferber etme pratiklerinin organik bir parçasına dönüşmüştür. Bu imge, ilerleyen yıllarda "Aydınlık Hareketi" gibi Çin yanlısı akımların ortaya çıkışına düşünsel bir zemin hazırlamış; aynı zamanda, resmi ilişkilerin uzun süre tesis edilemediği bir

dönemde Çin ile Türkiye arasında gelişen gayriresmi düşünsel etkileşimin önemli tarihsel izlerinden biri olarak kayda geçmiştir.

KAYNAKÇA

KITAPLAR

- Adıbelli, Barış. *Osmanlı'dan Günümüze Türk-Çin İlişkileri*. IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2016.
- Altuğ, Yılmaz. *Çin Sorunu: "Günün Siyasi ve İktisadi Meseleleri" Ders Notları*. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, 1967.
- Atılğan, Gökhan. *Yön-Devrim Hareketi: Kemalizm ile Marksizm Arasında Geleneksel Aydınlar*. Yordam Kitap, 2008.
- Aydınoglu, Ergun. *Türkiye Solu (1960-1980): "Bir Amneziğin Anıları"*. Versus Kitap, 2007.
- Aydınoglu, Ergun. *Türk Solu: Eleştirel Bir Tarih Denemesi (1960-1971)*. Belge Yayınları, 1992.
- Bettelheim, Charles, ve Jacques Charriere. *Çin'de Sosyalizmin Kuruluşu (Çin Planlaması)*. Çev. Kenan Somer, İzlem Yayınları, 1966.
- Chen, Xulu, ed. *Zhongguo Jindaishi*. Gaodeng Jiaoyu Chubanshe, 2010.
- Dangdai Zhongguo Yanjiusuo. *Zhonghua Renmin Gongheguo Shi Gao. Di Yi Juan: 1949-1956*. Renmin Chubanshe, 2012.
- Dangdai Zhongguo Yanjiusuo. *Zhonghua Renmin Gongheguo Shi Gao. Di Er Juan: 1956-1966*. Renmin Chubanshe, 2012.
- Dangdai Zhongguo Yanjiusuo. *Zhonghua Renmin Gongheguo Shi Gao. Di San Juan: 1966-1976*. Renmin Chubanshe, 2012.
- Dai, Yannian, ve Chen Rinong, ed. *Zhongguo Waiwenju Wushi Nian Dashiji*. Xinxing Chubanshe, 1999.
- Friedman, Jeremy. *Shadow Cold War: The Sino-Soviet Competition for the Third World*. The University of North Carolina Press, 2015.
- Gültekingil, Murat, ed. *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce 8: Sol*. İletişim Yayınları, 2021.
- Guoji Gongchanzhuyi Yundongshi Bianxiezu. *Guoji Gongchanzhuyi Yundongshi*. Renmin Chubanshe, 2012.
- He, Mingxing. *Zhonghua Renmin Gongheguo Waiwen Tushu Chuban Faxing Biannianshi (1949-1979)*. Xuexi Chubanshe, 2013.
- Hu, Yaoting, ed. *Zhongguo Guoji Guangbo Dashiji*. Zhongguo Guoji Guangbo Chubanshe, 1996.

- Hu, Yaoting, ve Chen Minyi, ed. *Zhongguo Guoji Guangbo Diantai Fazhanshi. Di Yi Juan (1941-2000)*. Zhongguo Guoji Guangbo Chubanshe, 2011.
- Huang, Qing, ve Wang Qiaorong. *Zhonghua Renmin Gongheguo Waijiaoshi (1949-2012)*. Dangdai Zhongguo Chubanshe, 2016.
- Kanbolat, Yahya. *Olduğu Gibi: Eski Türkiye İşçi Partisi Üzerine Anılar*. Bayır Yayınları, 1979.
- Li, Danhui, ve Yafeng Xia. *Mao and the Sino-Soviet Split, 1959-1973: A New History*. Lexington Books, 2018.
- Locquin, Jacques, Raffaello Uboldi, Etiemble, Simone de Beauvoir, ve Li Fu-Chun. *Yeni Çin: Dün-Bugün*. Çev. Zaven Biberyan, Payel Yayınevi, 1966.
- Luo, Zhitian, ve diğerleri. *Zhonghua Minguo Shi. Di Wu Juan (1924-1926)*. Zhonghua Shuju, 2011.
- Ma, Yong. *Zhongguo Jindai Tongshi. Di Si Juan: Cong Wuxu Weixin Dao Yihetuan (1895-1900)*. Jiangsu Renmin Chubanshe, 2009.
- Mao, Çe-Tung. *Teori ve Pratik*. Çev. N. Solukçu, Ataç Kitabevi, 1966.
- Mao, Tse-tung. *Seçme Eserler*. Çev. Feridun Nefer, Ser Yayınları, 1970.
- Mao, Tsetung. *Çin İnkılabının Teorik Meseleleri*. Çev. K. Sahir Sel, Sosyal Yayınları, 1966.
- Mao, Tsetung. *Kültür, Sanat, Edebiyat*. Çev. Şerif Hulusi, Ataç Kitabevi, 1966.
- Mao, Tsetung. *Yeni Demokrasi*. Çev. Mehmet Doğu, Sosyal Yayınları, 1967.
- Mao, Zedong. *Mao Zedong Xuanji. Di Er Juan*. Renmin Chubanshe, 1991.
- Şener, Mustafa. *Türkiye Solunda Üç Tarz-ı Siyaset: Yön, MDD ve TİP*. Yordam Kitap, 2010.
- Shen, Zhihua. *Wunai De Xuanze: Lengzhan Yu Zhongsu Tongmeng De Mingyun (1945-1959)*. Shehui Kexue Wenxian Chubanshe, 2013.
- Shen, Zhihua, ed. *Zhongsu Guanxi Shigang: 1917-1991 Zhongsu Guanxi Ruogan Wentı Zaitan tao*. Shehui Kexue Wenxian Chubanshe, 2016.
- Snow, Edgar. *Mao Çe-Tung: Bir Devrimcinin Otobiyografisi*. Çev. M. Ardos, Sol Yayınları, 1967.
- Tao, Çu, Jacques Charriere, ve Helene Marchisio. *Çin'de Halk Komünleri*. Çev. A. Necmi, Halk Basımevi, 1968.
- Tong, Zhixia. *Zhongguo Guoji Xinwen Chuanbanshi*. Zhongguo Chuanmei Daxue Chubanshe, 2007.
- Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi. *Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi Davası: Savunma*. Aydınlık Yayınları, 1974.

- Wang, Chaoguang. *Zhongguo Jindai Tongshi. Di Liu Juan: Mingguo De Chujian (1912-1923)*. Jiangsu Renmin Chubanshe, 2009.
- Wang, Chaoguang. *Zhongguo Jindai Tongshi. Di Shi Juan: Zhongguo Mingyun De Juezhan (1945-1949)*. Jiangsu Renmin Chubanshe, 2009.
- Wang, Jianlang, ve Zeng Jingzhong. *Zhongguo Jindai Tongshi. Di Jiu Juan: Kangri Zhazheng (1937-1945)*. Jiangsu Renmin Chubanshe, 2009.
- Wang, Qisheng. *Zhongguo Jindai Tongshi. Di Qi Juan: Guogong Hezuo Yu Guomin Geming (1924-1927)*. Jiangsu Renmin Chubanshe, 2009.
- Xi, Shaoying. *1949-1966 Nian Zhongguo Duiwai Xuanchuanshi Yanjiu*. Huazhong Keji Daxue Chubanshe, 2010.
- Yang, Kuisong. *Zhongguo Jindai Tongshi. Di Ba Juan: Neizhan Yu Weiji (1927-1937)*. Jiangsu Renmin Chubanshe, 2009.
- Yang, Tianshi. *Zhonghua Mingguo Shi. Di Liu Juan (1926-1928)*. Zhonghua Shuju, 2011.
- Yao, Yao. *Xin Zhongguo Duiwai Xuanchuanshi: Goujian Xiandai Zhongguo De Guoji Huayuquan*. Qinghua Daxue Chubanshe, 2014.
- Yılmaz Çetiner. *Mao 'ya Tapanlar*. Altın Kitaplar, 1969.
- Yu, Heping, ve Xie Fang. *Zhongguo Jindai Tongshi. Di San Juan: Zaoqi Xiandaihua De Changshi (1865-1895)*. Jiangsu Renmin Chubanshe, 2009.
- Zhang, Haipeng. *Zhongguo Jindai Tongshi. Di Yi Juan: Jindai Zhongguo Lishi Jincheng Gaishuo*. Jiangsu Renmin Chubanshe, 2009.
- Zhang, Haipeng, ve Zhai Jinyi. *Jianming Zhongguo Jindaishi Duben*. Zhongguo Shehui Kexue Chubanshe, 2018.
- Zhonggong Zhongyang Dang'anguan, ed. *Zhonggong Zhongyang Wenxian Xuanji. Di Yi Ce*. Zhonggong Zhongyang Dangxiao Chubanshe, 1989.
- Zhongguo Gongchandang Zhongyang Weiyuanhui. *Guanyu Jianguo Yilai Dang De Ruogan Lishi Wenti De Jueyi*. Renmin Chubanshe, 1981.
- Zhongguo Guoji Guangbo Diantai Shizhi Bangongshi, ed. *Zhongguo Guoji Guangbo Diantai Bumenzhi: Di Yi Ji*. Zhongguo Guoji Guangbo Chubanshe, 2001.
- Zhongguo Guoji Guangbo Diantai Shizhi Congshu Bianweihui, ed. *Zhongguo Guoji Guangbo Diantai Zhi (Shang)*. Zhongguo Guoji Guangbo Chubanshe, 2001.
- Zhongguo Guoji Guangbo Diantai Taishi Bianjizu, ed. *Zhongguo Guoji Guangbo Shiliao Jianbian (1947-1987)*. Zhongguo Guoji Guangbo Chubanshe, 1987.
- Zhongguo Jindaishi Bianxiezu. *Zhongguo Jindaishi (Di Er Ban)*. Shangce. Gaodeng Jiaoyu Chubanshe, 2020.

- Zhongguo Jindaishi Bianxiezu. *Zhongguo Jindaishi (Di Er Ban). Xiace*. Gaodeng Jiaoyu Chubanshe, 2020.
- Zhongguo Shehui Kexueyuan Shijie Lishi Yanjiusuo, ed. *Xinbian Di Er Ci Shijie Dazhanshi*. Zhongguo Shehui Kexue Chubanshe, 2025.
- Zou, Liping. *Mao Zedong Duiwai Xuanchuan Sixiang Jiqi Xianshi Yiyi Yanjiu*. Zhongguo Shehui Kexue Chubanshe, 2019.

KITAP BÖLÜMLERİ VE MAKALELER

- Aydın, Suavi. “Milli Demokratik Devrim’den ‘Ulusal Sol’a Türk Solunda Özgücü Eğilim.” *Toplum ve Bilim*, sy. 78, 1998.
- Çubukçu, Aydın. “Türkiye’de Maoculuğun Doğuşu Üzerine Bazı Gözlemler.” *Praksis*, c. 6, 2002.
- Perinçek Karavit, Kiraz. “Çin’in Yetiştirdiği Türkçe Uzmanlarında Üç Kuşak Karşılaştırması.” *Türkiye’de Çin’i Düşünmek: Ekonomik, Siyasi ve Kültürel İlişkilere Yeni Yaklaşımlar*, haz. Selçuk Esenbel, İsenbike Togan ve Altay Atlı, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2013.
- Üngör, Çağdaş. “China Reaches Turkey? Radio Peking’s Turkish Language Broadcasts During the Cold War.” *All Azimuth: A Journal of Foreign Policy and Peace*, c. 1, sy. 2, 2012.
- Üngör, Çağdaş. “Perceptions of China in the Turkish Korean War Narratives.” *Turkish Studies*, c. 7, sy. 3, 2006.
- Üngör, Çağdaş. “Türkiye Solunda Çin Etkisi: Proleter Devrimci Aydınlik Hareketi Üzerine Bir Değerlendirme (1969–1977).” *Türkiye’de Çin’i Düşünmek: Ekonomik, Siyasi ve Kültürel İlişkilere Yeni Yaklaşımlar*, haz. Selçuk Esenbel, İsenbike Togan ve Altay Atlı, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2013.
- Zhang, Fang. “Mao Zedong Sixiang De Duiwai Xuanchuan (1949–1976).” *ICCS Gendai Chugokugaku Journal*, c. 13, sy. 2, 2021.

TEZLER

- Turku, Emre. *Proleter Devrimci Aydınlik Dergisi ve Türkiye’de Maoculuk Düşüncesinin Gelişimi*. Doktora Tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2025.

RESMİ BELGELER VE ARŞİV BELGELERİ

“Komünist Çin Hükümeti Tarafından Yayınlanan Bütün Matbuaların Yurda Sokulmasının Yasaklanması.” Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30-18-1-2 / 128-29-14, 14 Nisan 1952.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi. “1961 Anayasası.” Anayasa Mahkemesi, <https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/onceki-anayasalar/1961-anayasasi>.

GAZETELER

Yön

Avcıoğlu, Doğan. “Çin’de Olup Bitenler.” *Yön*, sy. 201, 3 Şubat 1967.

Avcıoğlu, Doğan. “Dünya Harbine Doğru mu?” *Yön*, sy. 176, 12 Ağustos 1966.

Avcıoğlu, Doğan. “Gurur.” *Yön*, sy. 183, 20 Eylül 1966.

Avcıoğlu, Doğan. “Halkçı, Devletçi, Devrimci ve Milliyetçi Kalkınma Yolu.” *Yön*, sy. 111, 14 Mayıs 1965.

Avcıoğlu, Doğan. “Sovyetler ve Biz.” *Yön*, sy. 148, 28 Ocak 1966.

Avcıoğlu, Doğan. “Üçüncü Dünya.” *Yön*, sy. 159, 15 Nisan 1966.

Baran, Paul A. “Komünist Bloкта Zengin-Fakir Çatışması.” *Yön*, sy. 82, 23 Ekim 1964.

Butler, James. “Vietnam: Amerika’nın Tam Güvenlik İsteği.” *Yön*, sy. 192, 2 Aralık 1966.

“Bir Prensın Tokadı.” *Yön*, sy. 147, 21 Ocak 1966.

“Chou-En-Lai Konuşuyor.” *Yön*, sy. 106, 9 Nisan 1965.

“Çin Hakkında.” *Yön*, sy. 169, 24 Haziran 1966.

“Çin Meselesi.” *Yön*, sy. 15, 28 Mart 1962.

“Çin’de Doğrudan Doğruya Demokrasi.” *Yön*, sy. 206, 10 Mart 1967.

“Çin’de Kültür İhtilali.” *Yön*, sy. 180, 9 Eylül 1966.

Esmer, Ahmet Şükrü. “Kıt’a Çin’i ve Türkiye.” *Yön*, sy. 183, 20 Eylül 1966.

“Günümüzde Komünizm.” *Yön*, sy. 221, 23 Haziran 1967.

Karol, K. S. “Şu Tanımadığımız Çin...” *Yön*, sy. 164, 20 Mayıs 1966.

“Kruşçeften Sonra Dünya.” *Yön*, sy. 82, 23 Ekim 1964.

Martinet, Gilles. “Az Gelişmiş Ülkelerde Bağımsızlık ve Sosyalizm.” *Yön*, sy. 40, 19 Eylül 1962.

Mehmet Doğu. “Sosyalizm Tartışmaları.” *Yön*, sy. 48, 14 Kasım 1962.

“Moskova-Pekin Anlaşmazlığı.” *Yön*, sy. 58, 23 Ocak 1963.

“Moskova-Pekin Çatışması.” *Yön*, sy. 56, 9 Ocak 1963.

“Rus-Çin Anlaşmazlığı.” *Yön*, sy. 60, 6 Şubat 1963.

Selçuk, İlhan. “Üçüncü Bomba!...” *Yön*, sy. 164, 20 Mayıs 1966.

Selik, Mehmet. “Prof. Joan Robinson’un Bir Konferansı, Çin’de Kalkınma.” *Yön*, sy. 168, 17 Haziran 1966.

“Vietnam’da İkinci Cephe: Amerika-Çin Harbine Doğru.” *Yön*, sy. 148, 28 Ocak 1966.

“Vietnam Savaşında Durum Muhakemesi.” *Yön*, sy. 175, 5 Ağustos 1966.

“Vietnam’da Son Durum.” *Yön*, sy. 178, 26 Ağustos 1966.

“Yeni Çin Kadını.” *Yön*, sy. 171, 8 Temmuz 1966.

“Yeni Çıktı: Asya’da Marksizm ve Milliyetçilik.” *Yön*, sy. 179, 2 Eylül 1966.

Türk Solu

Alpay, Şahin. “Tek Tutarlı Milli Kurtuluşçu Akım Proleter Devrimci Akımdır!” *Türk Solu*, sy. 123, 24 Mart 1970.

“Bizim Radyo’nun Eğlendirici Yayınları.” *Türk Solu*, sy. 85, 1 Temmuz 1969.

“Çin Devriminin 20 Yılına Kutluyoruz.” *Türk Solu*, sy. 99, 7 Ekim 1969.

“Çin Halk Cumhuriyeti Afrika’da Demiryolu Yapıyor.” *Türk Solu*, sy. 106, 25 Kasım 1969.

“Çin Halk Cumhuriyetinin Birleşmiş Milletlere Girmesi Reddedildi.” *Türk Solu*, sy. 105, 18 Kasım 1969.

“Çin Halk Cumhuriyetinin Birleşmiş Milletlere Girmesi Sorunu.” *Türk Solu*, sy. 104, 11 Kasım 1969.

“Çin’de Birleşik Cephenin Doğuşunun Hikayesi.” *Türk Solu*, sy. 31, 18 Haziran 1968.

“Çin’deki Son Yabancı Sömürgeler.” *Türk Solu*, sy. 20, 2 Nisan 1968.

“Çin’in Yorumu.” *Türk Solu*, sy. 36, 23 Temmuz 1968.

“Çin Kızıl Haç Derneğinin, Türk Kızılay Derneğine Mektubu.” *Türk Solu*, sy. 99, 7 Ekim 1969.

“Çin-Sovyet Görüşmeleri Olumlu Yönde Gelişiyor.” *Türk Solu*, sy. 119, 24 Şubat 1970.

“Çin-Sovyet Sınır Görüşmelerine Yeniden Başlanıyor.” *Türk Solu*, sy. 112, 6 Ocak 1970.

“Çin-Sovyet Sınırı Görüşmesi.” *Türk Solu*, sy. 102, 28 Ekim 1969.

- “Çin-Sovyet Sınırında Anlaşma.” *Türk Solu*, sy. 101, 21 Ekim 1969.
- “Çin’de Toprak Reformu.” *Türk Solu*, sy. 103, 4 Kasım 1969.
- “Çin’de Toprak Reformu.” *Türk Solu*, sy. 104, 11 Kasım 1969.
- “Çin’de Toprak Reformu.” *Türk Solu*, sy. 105, 18 Kasım 1969.
- “Çin’de Toprak Reformu, Kırsal Alanlarda Sınıf Statüsü Nasıl Analiz Edilir.” *Türk Solu*, sy. 106, 25 Kasım 1969.
- “Çin’de Toprak Reformu.” *Türk Solu*, sy. 107, 2 Aralık 1969.
- Dilli, Hüsnü.“Devrim ve Devrim İçin Hareket Tiyatrosu.” *Türk Solu*, sy. 63, 28 Ocak 1969.
- “Emperyalizme Karşı Dünya Halkları.” *Türk Solu*, sy. 110, 23 Aralık 1969.
- “Emperyalizme Karşı Dünya Halkları.” *Türk Solu*, sy. 111, 30 Aralık 1969.
- “Emperyalizme Karşı Dünya Halkları.” *Türk Solu*, sy. 119, 24 Şubat 1970.
- Olgaç, Ersen.“Gençlik- FKF Dev-Güç’ten Neden Ayrıldı.” *Türk Solu*, sy. 36, 23 Temmuz 1968.
- “Filipinler’de Devrimci Kitle Hareketlerinin Hızlı Gelişimi.” *Türk Solu*, sy. 117, 10 Şubat 1970.
- “Giap Vietnam’da Zaferin Yakın Olduğunu Söyledi.” *Türk Solu*, sy. 119, 24 Şubat 1970.
- “Her Devrim Milli Bir Yol İzler.” *Türk Solu*, sy. 15, 27 Şubat 1968.
- “İki Belge.” *Türk Solu*, sy. 85, 1 Temmuz 1969.
- “İki Belge.” *Türk Solu*, sy. 86, 8 Temmuz 1969.
- “İki Belge.” *Türk Solu*, sy. 87, 15 Temmuz 1969.
- “İki Belge.” *Türk Solu*, sy. 88, 22 Temmuz 1969.
- “İki Belge.” *Türk Solu*, sy. 89, 29 Temmuz 1969.
- “Jose Castro, Üçüncü Dünya Halklarını Uyarıyor: ’Ziyafet Artıklarını Reddedin!’” *Türk Solu*, sy. 4, 8 Aralık 1967.
- Kaplan, Ali, ve İsmail Kaplan.“Proleter Devrimci Hareketimiz Durdurulamaz.” *Türk Solu*, sy. 123, 24 Mart 1970.
- “Kültür İhtilali ve Çin Halk Cumhuriyeti Tiyatrosundan İki Örnek.” *Türk Solu*, sy. 16, 5 Mart 1969.
- Mao Tes-tung.“Amerikalı Muhabir Anna L. Strong’la Konuşma.” *Türk Solu*, sy. 75, 22 Nisan 1969.
- Mao Tse-Tung.“Emperyalizmle Mücadele.” *Türk Solu*, sy. 58, 26 Aralık 1968.
- Mao Tsetung.“Salt Askeri Görüş Açısı Üzerine.” *Türk Solu*, sy. 113, 13 Ocak 1970.

Mao Zedung.“Parti İçindeki Yanlış Görüşlerin Tasfiyesi.” *Türk Solu*, sy. 122, 17 Mart 1970.

Mao Zedung.“Seçmeler.” *Türk Solu*, sy. 119, 24 Şubat 1970.

Münir Aktolga.“Gençlik- Emperyalizme Karşı Güçbirliği.” *Türk Solu*, sy. 4, 8 Aralık 1967.

“Milli Demokratik Cephe Politikası Temel Politikamızdır!” *Türk Solu*, sy. 119, 24 Şubat 1970.

“Milli ve Demokratik Devrim.” *Türk Solu*, sy. 38, 6 Ağustos 1968.

“Parti İçindeki Yanlış Görüşlerin Tasfiyesi - Mutlak Eşitçilik Üzerine.” *Türk Solu*, sy. 123, 24 Mart 1970.

“Parti İçindeki Yanlış Görüşlerin Tasfiyesi - Bireycilik Üzerine.” *Türk Solu*, sy. 124, 31 Mart 1970.

Perinçek, Doğu.“Bütün Silahlarımızla Emperyalizmin En Zayıf Noktasına Yüklenelim!..” *Türk Solu*, sy. 91, 12 Ağustos 1969.

“Tartışmalara Konu Olan Kitap: Pekin Moskova Çatışması.” *Türk Solu*, sy. 1, 17 Kasım 1967.

“TİP Devrimci Gurubu Önergesinin Gerekeşi.” *Türk Solu*, sy. 109, 16 Aralık 1969.

“TİP’teki Çatışmalar ve Devrimci Tutum.” *Türk Solu*, sy. 96, 16 Eylül 1969.

Özgüner, Vecdi.“Lenin, Mao ve Demokratik Devrim.” *Türk Solu*, sy. 114, 20 Ocak 1970.

Oyut, Ziya.“Mao-Çe-Tung Çevirileri ve Yeni Demokrasi.” *Türk Solu*, sy. 9, 16 Ocak 1968.

Çayan, Mahir.“Revizyonizmin Keskin Kokusu.” *Türk Solu*, sy. 91, 12 Ağustos 1969.

Çayan, Mahir.“Revizyonizmin Keskin Kokusu (2).” *Türk Solu*, sy. 92, 17 Ağustos 1969.

Devrim

Alpay, Şahin. “Yaşasın Halk Savaşının Zaferi.” *Devrim*, sy. 2, 28 Ekim 1969.

“Çin’de Yeni Üniversite.” *Devrim*, sy. 62, 22 Aralık 1970.

“Çin’de Yeni Üniversite.” *Devrim*, sy. 68, 2 Şubat 1971.

“Çin Diplomatik Taarruzu.” *Devrim*, sy. 46, 1 Eylül 1970.

“Çin ve Türkiye.” *Devrim*, sy. 5, 18 Kasım 1969.

“Köy İmamlığı Yapmış Bir Köylü Çocuğu İsmet Paşa’nın Kişiliğinde Yönetici Kadrolara Hesap Soruyor!” *Devrim*, sy. 38, 7 Temmuz 1970.

“Mao ve İsmet Paşa!” *Devrim*, sy. 65, 12 Ocak 1971.

“Mao’nun ‘Kırmızı Kitap’ına Ek.” *Devrim*, sy. 35, 16 Haziran 1970.

Ortaylı, İlber. “Çin’in Sömürgeleşmesi ve Amerikan Asya Politikası (1840-1950).”
Devrim, sy. 33, 2 Haziran 1970.

Ortaylı, İlber. “Geleceğin Tiyatrosu: Yiğın Tiyatrosu.” *Devrim*, sy. 27, 21 Nisan 1970.

“Türkiye Çin Halk Cumhuriyeti’ni Tanıyacak mı?” *Devrim*, sy. 74, 23 Mart 1971.

“Üretici Bir Güç Olan Çin Ordusu.” *Devrim*, sy. 29, 5 Mayıs 1970.

EK1 ORJİNALLİK FORMU

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu Form No.	FRM-YL-15
		Yayın Tarihi Date of Pub.	04.12.2023
	FRM-YL-15	Revizyon No Rev. No.	02
	Yüksek Lisans Tezi Orjinallik Raporu <i>Master's Thesis Dissertation Originality Report</i>	Revizyon Tarihi Rev. Date	25.01.2024

<p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TARİH ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA</p> <p style="text-align: right;">Tarih: 29/06/2026</p> <p>Tez Başlığı (Türkçe):1960'lı Yıllardan 1970'lerin Başlarına Kadar Türkiye Solunun Çin Algısı: Yön, Türk Solu ve Devrim Dergileri Örneğinde Bir İnceleme</p> <p>Yukarıda başlığı verilen tezin a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 132 sayfalık kısmına ilişkin, 29/06/2026 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orjinallik raporuna göre, tezin benzerlik oranı % 8 'dir.</p> <p>Uygulanan filtrelemeler*:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ☒ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç 2. ☒ Kaynakça hariç 3. ☐ Alıntılar hariç 4. ☒ Alıntılar dâhil 5. ☒ 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç <p>Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orjinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tezin herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumlarda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.</p> <p>Gereğini saygılarımla arz ederim.</p> <p style="text-align: right;">Mingtian Wang</p>
--

Öğrenci Bilgileri	Ad-Soyad	Mingtian Wang
	Öğrenci No	N24120014
	Enstitü Anabilim Dalı	Tarih
	Programı	Tarih

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.
Dr. Öğr. Üyesi Hakan KAYNAR

* Tez **Almanca** veya **Fransızca** yazılıyor ise bu kısımda tez başlığı **Tez Yazım Dilinde** yazılmalıdır.

**Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orjinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları İkinci bölüm madde (4)'te de belirtildiği üzere: Kaynakça hariç, Alıntılar hariç/dahil, 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 5 words) filtreleme yapılmalıdır.

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu Form No.	FRM-YL-15
		Yayın Tarihi Date of Pub.	04.12.2023
	FRM-YL-15 Yüksek Lisans Tezi Orijinallik Raporu <i>Master's Thesis Dissertation Originality Report</i>	Revizyon No Rev. No.	02
		Revizyon Tarihi Rev.Date	25.01.2024

TO HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF History

Date: 29/06/2026

Thesis Title (In English): An Examination of the Turkish Left's Perception of China from the 1960s to the Early 1970s: The Case of Yön, Türk Solu, and Devrim Journals

According to the originality report obtained by myself/my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options checked below on 29/06/2026 for the total of 132 pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled above, the similarity index of my thesis is 8 %.

Filtering options applied**:

1. Approval and Declaration sections excluded
2. References cited excluded
3. Quotes excluded
4. Quotes included
5. Match size up to 5 words excluded

I hereby declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

Kindly submitted for the necessary actions.

Mingtian Wang

Student Information	Name-Surname	Mingtian Wang
	Student Number	N24120014
	Department	History
	Programme	History

SUPERVISOR'S APPROVAL

APPROVED
Asst. Prof. Dr. Hakan KAYNAR

**As mentioned in the second part [article (4)/3] of the Thesis Dissertation Originality Report's Codes of Practice of Hacettepe University Graduate School of Social Sciences, filtering should be done as following: excluding reference, quotation excluded/included, Match size up to 5 words excluded.

EK 2 ETİK KURUL MUAFİYET FORMU (YA DA İZİNİ)

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu Form No.	FRM-YL-09
	FRM-YL-09 Yüksek Lisans Tezi Etik Kurul Muafiyeti Formu <i>Ethics Board Form for Master's Thesis</i>	Yayın Tarihi Date of Pub.	22.11.2023
		Revizyon No Rev. No.	02
		Revizyon Tarihi Rev.Date	25.01.2024

<p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TARİHİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA</p> <p style="text-align: right;">Tarih: 29/06/2026</p> <p>Tez Başlığı (Türkçe): 1960'lı Yıllardan 1970'lerin Başlarına Kadar Türkiye Solunun Çin Algısı: Yön, Türk Solu ve Devrim Dergileri Örneğinde Bir İnceleme</p> <p>Yukarıda başlığı verilen tez çalışmam:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır. 2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir. 3. Beden bütünlüğüne veya ruh sağlığına müdahale içermemektedir. 4. Anket, ölçek (test), mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme gibi teknikler kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen araştırma niteliğinde değildir. 5. Diğer kişi ve kurumlardan temin edilen veri kullanımını (kitap, belge vs.) gerektirmektedir. Ancak bu kullanım, diğer kişi ve kurumların izin verdiği ölçüde Kişisel Bilgilerin Korunması Kanuna riayet edilerek gerçekleştirilecektir. <p>Hacettepe Üniversitesi Etik Kurullarının Yönergelerini inceledim ve bunlara göre çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kuruldan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.</p> <p>Gereğini saygılarımla arz ederim.</p> <p style="text-align: right;">Mingtian Wang</p>
--

Öğrenci Bilgileri	Ad-Soyad	Mingtian Wang
	Öğrenci No	N24120014
	Enstitü Anabilim Dalı	Tarih
	Programı	Tarih

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.
Dr. Öğr. Üyesi Hakan KAYNAR

* Tez **Almanca** veya **Fransızca** yazılıyor ise bu kısımda tez başlığı **Tez Yazım Dilinde** yazılmalıdır.

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu <i>Form No.</i>	FRM-YL-09
		Yayın Tarihi <i>Date of Pub.</i>	22.11.2023
	FRM-YL-09 Yüksek Lisans Tezi Etik Kurul Muafiyeti Formu <i>Ethics Board Form for Master's Thesis</i>	Revizyon No <i>Rev. No.</i>	02
		Revizyon Tarihi <i>Rev.Date</i>	25.01.2024

HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF HISTORY OF THE REPUBLIC OF TURKEY

Date: 09/06/2026

Thesis Title (In English): An Examination of the Turkish Left's Perception of China from the 1960s to the Early 1970s: The Case of Yön, Türk Solu, and Devrim Journals

My thesis work with the title given above:

- Does not perform experimentation on people or animals.
- Does not necessitate the use of biological material (blood, urine, biological fluids and samples, etc.).
- Does not involve any interference of the body's integrity.
- Is not a research conducted with qualitative or quantitative approaches that require data collection from the participants by using techniques such as survey, scale (test), interview, focus group work, observation, experiment, interview.
- Requires the use of data (books, documents, etc.) obtained from other people and institutions. However, this use will be carried out in accordance with the Personal Information Protection Law to the extent permitted by other persons and institutions.

I hereby declare that I reviewed the Directives of Ethics Boards of Hacettepe University and in regard to these directives it is not necessary to obtain permission from any Ethics Board in order to carry out my thesis study; I accept all legal responsibilities that may arise in any infringement of the directives and that the information I have given above is correct.

I respectfully submit this for approval.

Mingtian Wang

Student Information	Name-Surname	Mingtian Wang
	Student Number	N24120014
	Department	History
	Programme	History

SUPERVISOR'S APPROVAL

APPROVED
Asst. Prof. Dr. Hakan KAYNAR